

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

**ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ, ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ & ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ**

Μεταπτυχιακή εργασία

Συγκριτική διερεύνηση βιοκαλλιεργητών και παραγωγών συμβατικής
γεωργίας.

Η περίπτωση του Ν. Λακωνίας

Γεώργιος Ι. Κωστιάνης

Αθήνα, 2011

Επιβλέπων καθηγητής : Λεωνίδας Καζακόπουλος

Μεταπτυχιακή εργασία

<< Συγκριτική διερεύνηση βιοκαλλιεργητών και παραγωγών συμβατικής γεωργίας. Η περίπτωση του Ν. Λακωνίας >>

Γεώργιος Ι. Κωστιάνης

Επιβλέπων καθηγητής : Λεωνίδας Καζακόπουλος

Μέλη εξεταστικής επιτροπής:

Α. Καμπάς, Επίκουρος Καθηγητής

Α. Κουτσούρης, Επίκουρος Καθηγητής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συγκεκριμένη εργασία εκπονήθηκε στο εργαστήριο γεωργικών εφαρμογών, αγροτικών συστημάτων και αγροτικής κοινωνιολογίας, στα πλαίσια του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης και Διαχείρισης Αγροτικού Χώρου, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Λεωνίδα Καζακόπουλο, για τη συνεχή καθοδήγησή του, τις πολύτιμες συμβουλές του και γενικότερα τη συμβολή του στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας καθώς και για τον σημαντικό χρόνο που αφιέρωσε για την παρακολούθηση της εξέλιξης αυτής της εργασίας.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω θερμότερα, τον κ. Ελευθέριο Νέλλα, μέλος ΕΕΔΙΠ, για την βοήθεια του στο επίπεδο της στατιστικής επεξεργασίας μέσω του προγράμματος SPSS, η οποία ήταν καταλυτικής σημασίας για την εξέλιξη και ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μελέτης.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μου και με στήριξαν σε αυτή την προσπάθειά, τόσο στο οικογενειακό όσο και ευρύτερο επαγγελματικό περιβάλλον και που χωρίς αυτούς δεν θα είχα την ευκαιρία να βρεθώ ξανά μέσα στην επιστημονική κοινότητα και να παρακολουθήσω αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Συγκριτική διερεύνηση βιοκαλλιεργητών και παραγωγών συμβατικής γεωργίας. Η περίπτωση του Ν. Λακωνίας

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της συμπεριφοράς των καλλιεργητών της γεωγραφικής περιοχής του νομού Λακωνίας αναφορικά με τη στάση τους στην υιοθέτηση ή όχι της βιολογικής γεωργίας. Πρόκειται για μια μελέτη διερεύνησης στάσεων αντιλήψεων και για την πραγματοποίηση της ακολουθήσαμε τη μέθοδο της ποσοτικής ανάλυσης.

Αξιοποιήθηκαν δυο ομάδες δείγματα, ένα για τους συμβατικούς καλλιεργητές και ένα δεύτερο για τους βιοκαλλιεργητές. Διερευνήθηκαν τέσσερα πεδία. Οι πηγές κινδύνου για γεωργική εκμετάλλευση, οι μέθοδοι που ακολουθούν οι καλλιεργητές για να διαχειριστούν τον κίνδυνο που εκ των πραγμάτων υφίσταται σε κάθε τέτοια εκμετάλλευση. Ακόμη μελετήθηκε η στάση των καλλιεργητών, να αναλάβουν ενέργειες που θα εξέθεταν την εκμετάλλευση σε κίνδυνο καθώς και τη στάση τους απέναντι σε μια ομάδα κινήτρων που θα μπορούσαν να ωθήσουν κάποιον να μετατρέψει την εκμετάλλευσή του σε βιολογική, ή που λειτούργησαν θετικά ώστε ορισμένοι να έχουν σήμερα υιοθετήσει τη Β.Γ.

Έγινε επίσης μια προσπάθεια να αποδοθούν τα χαρακτηριστικά των καλλιεργητών του δείγματος μας και να γίνει μια συγκριτική αναφορά μεταξύ αυτών και εκείνων που ανασκοπήσαμε στη διεθνή βιβλιογραφία.

Λέξεις κλειδιά : βιολογική γεωργία, βιοκαλλιεργητής, συμβατικός καλλιεργητής, κίνδυνος για την εκμετάλλευση, διαχείριση κινδύνου, ρίσκο, κίνητρα υιοθέτηση βιολογικής γεωργίας

Comparative investigation of organic farmers and producers of conventional agriculture. The case of Lakonia

Abstract

The purpose of this study is to investigate the behavior of growers geographical area of Laconia on their attitude to adopt or not the organic farming. This is a meliti investigating perceptions and attitudes for carrying out the method followed the quantitative analysis.

Two groups of samples were used, one for conventional farmers and half for organics.

We investigate four fields. Hazards farm methods followed by farmers to manage their risk factor in any such operation. Also studied the attitudes of farmers risk perception to take actions that would expose the operation at risk and their attitudes to a group of incentives that might induce someone to convert to organic farm, or worked well so some have now adopt the Organic Farming.

There was also an attempt to attribute the characteristics of the farmers of our sample and a comparative reference between them and those reviewed in the literature.

Keywords: organic agriculture, organic farmer, conventional grower, risk exploitation, risk management, risk, incentives for adoption of organic farming

1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
2	ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ, ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ Β.Γ.....	9
2.1	ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ.....	9
2.2	ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ	11
2.3	ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ.....	13
2.4	ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ.....	15
2.4.1	<i>Διατήρηση του περιβάλλοντος.....</i>	<i>15</i>
3	ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ Β.Γ.....	19
3.1	Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ Β.Γ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	19
3.2	ΠΙΘΑΝΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ.....	25
3.3	Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	26
3.3.1	<i>Η Β.Γ στη φυτική παραγωγή.....</i>	<i>26</i>
3.3.2	<i>Βιολογική Κτηνοτροφία.....</i>	<i>33</i>
4	ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	35
4.1	Ο ΓΕΩΡΓΟΣ.....	37
4.1.1	<i>Τα χαρακτηριστικά του γεωργού.....</i>	<i>37</i>
4.2	Ο ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΠΑΡΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ	39
4.3	ΑΣΦΑΛΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	40
4.4	Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	41
4.4.1	<i>Η χωροθέτηση της γεωργικής εκμετάλλευσης.....</i>	<i>41</i>
4.5	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	49
4.5.1	<i>Ο κίνδυνος για την παραγωγή από την αλλαγή των γεωργικών πρακτικών.....</i>	<i>49</i>
4.6	ΚΙΝΗΤΡΑ.....	51

4.6.1	<i>Οι στόχοι και επιδιώξεις την γεωργικής εκμετάλλευσης</i>	51
4.6.2	<i>Οικονομικά οφέλη και το σύστημα των κρατικών ενισχύσεων</i>	51
4.7	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ	53
4.8	ΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	54
5	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	59
5.1	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	59
5.1.1	<i>Επιλογή της μεθόδου έρευνας</i>	60
5.2	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	62
5.2.1	<i>Η διαδικασία επιλογής του δείγματος</i>	62
5.2.2	<i>Η επεξεργασία των στοιχείων για την εξαγωγή του δείγματος</i>	63
5.2.3	<i>Ομαδοποίηση ανά παραγωγική κατεύθυνση</i>	64
5.2.4	<i>Ομαδοποίηση σύμφωνα με την χρονολογία έναρξης διαδικασίας πιστοποίησης</i>	64
5.2.5	<i>Ομαδοποίηση σύμφωνα με το μέγεθος της εκμετάλλευσης</i>	66
5.3	ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΤΩΝ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ.....	67
5.3.1	<i>Μέθοδος υπολογισμού μεγέθους δείγματος βιοκαλλιεργητών</i>	67
5.3.2	<i>Δυσκολίες στην έρευνα</i>	71
5.3.3	<i>Αντιμετώπιση από τους συνεντευξιζόμενους</i>	71
5.4	ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ.....	74
5.4.1	<i>Πληθυσμός συμβατικών καλλιεργητών και η εξαγωγή του δείγματος</i>	74
5.5	ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	75
5.5.1	<i>Σχεδιασμός ερωτηματολογίου</i>	75
5.5.2	<i>Δοκιμή ερωτηματολογίων</i>	76
5.5.3	<i>Η τελική μορφή του ερωτηματολογίου</i>	76
5.6	ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	78

5.6.1	<i>Χειρισμός των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων.....</i>	78
5.6.2	<i>Στατιστική επεξεργασία.....</i>	78
5.6.3	<i>Σύγκριση Μέσων Τιμών Ανεξάρτητων Πληθυσμών.....</i>	78
6	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	81
6.1	ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	81
6.1.1	<i>Η βιολογική γεωργία στο νομό Λακωνία .....</i>	<i>82</i>
6.2	ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	87
6.2.1	<i>Περιπτώσεις σημαντικής διαφοροποίησης στην αντίληψη των πηγών κινδύνου για την εκμετάλλευση .....</i>	<i>87</i>
6.2.2	<i>Περιπτώσεις μη σημαντικής διαφοροποίησης στην αντίληψη των πηγών κινδύνου για την εκμετάλλευση .....</i>	<i>97</i>
6.3	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	101
6.3.1	<i>Περιπτώσεις σημαντικής διαφοροποίησης στη διαχείριση του κινδύνου .....</i>	<i>101</i>
6.3.2	<i>Περιπτώσεις μη σημαντικής διαφοροποίησης στην αντίληψη για τη διαχείριση του κινδύνου.....</i>	<i>106</i>
6.4	ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ / ΡΙΣΚΟ	110
6.4.1	<i>Είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν την ίδια την παραγωγή τους.....</i>	<i>110</i>
6.4.2	<i>Είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν την εμπορεία των προϊόντων τους .....</i>	<i>111</i>
6.4.3	<i>Είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν λαμβάνοντας χρηματοδοτήσεις υπό μορφή δανείων .....</i>	<i>111</i>
6.5	ΣΤΟΧΟΙ & ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	114
6.5.1	<i>Περιπτώσεις σημαντικής διαφοροποίησης στα κίνητρα υιοθέτησης της Β.Γ .....</i>	<i>114</i>
6.5.2	<i>Περιπτώσεις λιγότερο σημαντικής διαφοροποίησης στα κίνητρα για υιοθέτηση της Β.Γ.....</i>	<i>117</i>
7	ΣΥΖΗΤΗΣΗ -ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	120
7.1	ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ, ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΛΑΚΩΝΙΑΣ.....	120
7.2	ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΟΜΑΔΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΑΜΕ	123

<i>Οι συμβατικοί καλλιεργητές</i>	123
<i>Οι βιοκαλλιεργητές</i>	125
<i>Τα κίνητρα των καλλιεργητών</i>	127
7.3 ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΜΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	129
7.4 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	131
7.5 ΧΡΗΣΙΜΑ ΠΕΔΙΑ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	132
8 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	134

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας όλο και περισσότερες είναι οι φωνές εκείνες που εντείνουν την πίεση για αλλαγή του παρόντος συστήματος παραγωγής γεωργικών προϊόντων, το οποίο εννοιολογικά καλύπτεται από τον όρο της συμβατικής γεωργίας. Το θεωρούν ως τον κυρίαρχο παράγοντα που συμβάλλει στη ρύπανση των νερών, την καταστροφή και υποβάθμιση των αγροτικών τοπίων και την υποβάθμιση της ποιότητας των προϊόντων διατροφής (Μπεόπουλος, 2002). Στόχος όλων αυτών είναι η υιοθέτηση μεθόδων και πρακτικών περισσότερο φιλικών προς το περιβάλλον και η παραγωγή ασφαλών και ποιοτικών προϊόντων για τον καταναλωτή, αλλά ταυτόχρονα ανταγωνιστικών δυναμικών προϊόντων, ικανών να ανταπεξέλθουν στο διαρκώς εντεινόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον της σύγχρονης παγκόσμιας αγοράς και των προκλήσεων που προκύπτουν.

Η παραγωγή και η κατανάλωση των βιολογικών προϊόντων τείνει να λάβει διαστάσεις κοινωνικού φαινομένου και παράλληλα αποτελεί ελπίδα και διέξοδο για τους αγρότες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικά μετά την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και την εφαρμογή του Καν (ΕΚ) 1782/03 που είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση των οικονομικών ενισχύσεων και του προστατευτισμού προς τα Κοινοτικά προϊόντα που εξασφάλιζαν οι επιδοτήσεις μέσω του μηχανισμού στήριξης των τιμών. Η ενδιάμεση αυτή αναθεώρηση της ΚΑΠ που επέβαλαν οι διεθνείς πιέσεις και που ως αποτέλεσμα είχαν να οδηγήσουν στην εφαρμογή του Καν (ΕΚ) 1782/03, είναι συνέπεια των διεργασιών που συντελέστηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε στενή συνεργασία με τα κράτη μέλη, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι παρακάτω ανάγκες:

Οι διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)

Η περαιτέρω μείωση της παραγωγής, ιδιαίτερα πλεονασματικών προϊόντων

Η προστασία του περιβάλλοντος από τη γεωργική παραγωγική διαδικασία

Οι επιστημονικές εξελίξεις, ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των εγχώριων και εισαγομένων προϊόντων, τα διατροφικά σκάνδαλα, η υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον, δημιούργησαν ένα κλίμα σκεπτικισμού και αποστροφής στο καταναλωτικό κοινό, αναφορικά με την αδιάκοπη και ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, μέσα από το υπάρχον γεωργικό σύστημα παραγωγής τροφίμων. Έτσι η βιολογική γεωργία που για αρκετά χρόνια παρέμενε περιορισμένη σε ένα

στενό κύκλο παραγωγών, μεταποιητών και καταναλωτών αρχίζει να εξαπλώνεται πέρα από αυτά τα στενά όριά της και απευθύνεται σε ευρύτερες ομάδες του πληθυσμού. Η ανάπτυξη αυτή της βιολογικής γεωργίας οφείλεται στη στροφή του καταναλωτικού κοινού προς την κατανάλωση περισσότερο υγιεινών προϊόντων, καθώς και στην έκφραση ιδεολογικών ρευμάτων αλλά και μέσα από την παρεμβατική δράση των αρχών μέσα από κανονισμούς και πολιτικές ενίσχυσης (Μπεόπουλος, 2002). Οι παράγοντες αυτοί θεωρούνται ως οι σημαντικότεροι που συνέβαλαν στην ώθηση των παραγωγικών συντελεστών για υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών γεωργίας, αειφόρων όπως συνηθίζεται να αποκαλούνται, όπως εκείνου της Βιολογικής Γεωργίας. Εδώ εντοπίζετε και η σημασία που έχει ο ρόλος των γεωργών ως φορέων εξάπλωσης της Βιολογικής Γεωργίας, μέσα από την απόφασή τους για μετατροπή ή όχι, της εκμετάλλευσής τους σε οργανική.

Στην Ευρώπη σήμερα η βιολογική γεωργία, παρόλο που στις αρχές της τρίτης χιλιετίας, καταλαμβάνει μόλις το 3,24% της συνολικά καλλιεργούμενης έκτασης, παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον λόγω της δυναμικής που αναπτύσσει, τόσο κατά την παραγωγή, όσο και στην κατανάλωση των βιολογικών προϊόντων (Michelsen, 2001). Στην Ελλάδα, η γεωργική δραστηριότητα και το επιστημονικό ενδιαφέρον για τα φιλικά προς το περιβάλλον συστήματα και τις εναλλακτικές μορφές γεωργίας, επικεντρώνεται στην άσκηση της βιολογικής αλλά και της ολοκληρωμένης μορφής γεωργίας (Καμπουράκης, 2003).

Από θεσμική σκοπιά στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι και το 1991 στόχος της ΚΑΠ, καταρχήν, ήταν η αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας και κατά συνέπεια η επίτευξη υψηλού βαθμού αυτάρκειας τροφίμων χαμηλού κόστους, γεγονός που επιτεύχθηκε τη δεκαετία του 1980. Με την αναθεώρηση της ΚΑΠ, επιχειρείται μια μεταρρύθμιση που στόχο πλέον έχει την προστασία του περιβάλλοντος, και την παραγωγή ασφαλών προϊόντων για τον καταναλωτή (Guillou and Scharpe, 2001).

Η προοπτική αυτή, που διαφαίνεται για τη βιολογική γεωργία ενισχύεται τόσο από τα κοινοτικά μέτρα που έχουν ληφθεί για τη στήριξή της όσο και από το έντονο ενδιαφέρον παραγωγών και καταναλωτών για μια γεωργία που σέβεται και προστατεύει το περιβάλλον. Σήμερα, η Βιολογική Γεωργία (Β.Γ), παρουσιάζεται ως μια προοπτική για την ελληνική γεωργία και τους Έλληνες παραγωγούς. Προσφέρει ευκαιρίες για βελτίωση της οικονομικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, όταν αυτές μπορούν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που δημιουργούνται από το διαρκώς αυξανόμενο ρεύμα διακίνησης και

κατανάλωσης των βιολογικών προϊόντων καθώς και με τη σύνδεση των άμεσων οικονομικών ενισχύσεων, που λειτουργούν επικουρικά στο πλαίσιο προώθησης του κινήματος της Β.Γ.

Ο ρόλος του κράτους στην εφαρμογή των κοινοτικών πρακτικών, όσον αφορά την προώθηση στοχευόμενων προγραμμάτων υπέρ μιας γεωργίας που θα γίνει αρωγός της προστασίας και διασφάλισης του περιβάλλοντος μέσα από φιλικές γεωργικές πρακτικές, δεν μπορούμε να πούμε ότι υστερούσε μέχρι τουλάχιστον το 2006, όπου προκηρύχθηκαν για τελευταία μέχρι σήμερα φορά αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα. Από τότε μέχρι σήμερα η κρατική παρέμβαση δεν φαίνεται να ακολουθεί την ενθαρρυνόμενη από την Ε.Ε αγροτική πολιτική σε ότι αφορά την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων, με αποτέλεσμα να καθυστερεί και η εφαρμογή προγραμμάτων προώθησης της Β.Γ.

Στο ίδιο πλαίσιο ερωτήματα γεννούνται για το κατά πόσο σε ένα περιβάλλον όπου η γεωργική παραγωγή σε παγκόσμιο επίπεδο, παρουσιάζει ελλείμματα θα ήταν ρεαλιστικό να οραματιζόμαστε μια γεωργία με λιγότερες εισροές ήπιας έντασης και απόδοσης. Μάλιστα όλα αυτά εκτιλίσονται σε ένα περιβάλλον όπου εγείρονται συζητήσεις για τη στήριξη του πρώτου πυλώνα της ευρωπαϊκής ένωσης, όπου και πάλι το θέμα της αυτάρκειας τροφίμων αρχίζει να απασχολεί τις συζητήσεις. Παρόλα αυτά η βιολογική γεωργία είναι ένα ευρωπαϊκό φαινόμενο που οπωσδήποτε χρήζει έρευνας και η επιδίωξη αυτή επιχειρείται στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

Σήμερα στην ελληνική πραγματικότητα η γεωργία εφαρμόζεται με την κλασική μορφή της, όπου γίνεται η χρήση όλων των συνθετικών φυτοπροστατευτικών και λιπαντικών στοιχείων που την χαρακτηρίζουν ως συμβατική μορφή γεωργίας και αντίστοιχα τους καλλιεργητές συμβατικούς. Σε αυτούς εντάσσεται και μια μερίδα καλλιεργητών που εφαρμόζει ήπιες μεθόδους φυτοπροστασίας και λίπανσης και βρίσκεται υπό ένα ελεγχόμενο καθεστώς επιτήρησης και πιστοποιείται συμφωνά με τα πρότυπα της Βιολογικής Γεωργίας, στοιχείο που εντάσσει τους καλλιεργητές κάτω από τον όρο Βιοκαλλιεργητές. Οι καλλιεργητές ακολουθώντας την βιολογική γεωργία εκτίθενται σε ένα σύνθετα αντίξοο περιβάλλον, σε σχέση με αυτό που γνώριζαν. Παρουσιάζονται ως εμπόδια, πολλές πηγές κινδύνου και ανασφάλειας, σε σχέση με τους παράγοντες που δεν είναι τόσο διογκωμένοι για τη μερίδα των συμβατικών καλλιεργητών. Εμφανίζεται η ανασφάλεια σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής λειτουργίας της εκμετάλλευσης. Στην παραγωγική διαδικασία, τη γραφειοκρατία, την οικονομική λειτουργία. Ειδικότερα οι κίνδυνοι εκτείνονται από το επίπεδο της παραγωγικής διαδικασίας για την επιτυχή ολοκλήρωση της καλλιέργειας, στο

κόστος των γεωργικών εισροών και της απαιτούμενης ανάγκης για περισσότερη εργασία, όπως και στις ανάγκες για τη συγκομιδή και αποθήκευση, τη διακίνηση των προϊόντων και την πρόσβαση στις αγορές, αλλά και τη γραφειοκρατία, το σύστημα πιστοποίησης και τη συναλλαγή με το δημόσιο ως φορέα ενίσχυσης και ελέγχου της βιολογικής εκμετάλλευσης (Pannel & Lampkin.,1994a). Από την άλλη όσοι ακολουθούν την προωθούμενη από την πολιτεία βιολογική γεωργία, απολαμβάνουν προνόμια όπως εκείνου των επιπρόσθετων άμεσων οικονομικών ενισχύσεων, που εξασφαλίζουν μια οικονομική ευρωστία (Offerman& Nieberg, 2000). Σημαντική επίσης είναι για τους βιοκαλλιεργητές και η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στο χώρο της βιολογικής γεωργίας που τους εξασφαλίζει μείωση του κινδύνου αναφορικά με την παραγωγική διαδικασία αλλά και τη διακίνηση των προϊόντων της μονάδας (Hanson et al., 1990). Ουσιαστικά θα μπορούσαμε να δεχτούμε ότι οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι στους οποίους μπορεί να εκτεθεί ένας γεωργός είναι αρκετά συγκεκριμένοι, αφορούν όλες τις περιπτώσεις παραγωγών με τη διαφορά ότι κάποιοι για ορισμένους λόγους παρουσιάζονται ανοιχτοί στο ρίσκο, ενώ κάποιοι άλλοι για λόγους που θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε, αποφεύγουν να εκτεθούν, ζυγίζοντας την κατάσταση με άλλα σταθμά και θέτοντας άλλες αξίες και στόχους. Είναι κατά άλλους μια έκφραση της αποδοχής ή απόρριψης του ρίσκου από τον καλλιεργητή (Mathias et al., 2004)

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας στόχος μας είναι η διερεύνηση και ο εντοπισμός διαφοροποιήσεων μεταξύ συμβατικών γεωργών και βιοκαλλιεργητών ως προς τις προσωπικές τους αντιλήψεις και την εκτίμηση διαφορετικών παραγόντων κινδύνου για τη γεωργική τους εκμετάλλευση καθώς και τους τρόπους διαχείρισης του κινδύνου που αυτοί αντιμετωπίζουν. Επιδιώκεται επίσης ο εντοπισμός διαφοροποιήσεων μεταξύ των δυο ομάδων παραγωγών και ως προς την προθυμία έκθεσής τους σε κίνδυνο αλλά και ως προς τα κίνητρα και τους στόχους για την απασχόλησή τους με τη βιολογική γεωργία και τις μελλοντικές προοπτικές τους.

2 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ, ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ Β.Γ.

2.1 Ορισμός της Βιολογικής Γεωργίας

Καθώς η βιολογική γεωργία άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται σε όλο και περισσότερες χώρες, αποτέλεσε επιτακτική ανάγκη ο εννοιολογικός προσδιορισμός της, ώστε να αποσαφηνιστεί τόσο για το καταναλωτικό κοινό, όσο και για τους ίδιους τους παραγωγούς. Στην προσπάθεια να συμπεριληφθούν οι διαφορετικές πτυχές, οι στόχοι και οι αρχές που υπηρετεί η βιολογική γεωργία αναπτύχθηκε ποικιλία ορισμών από διάφορους φορείς (διεθνείς οργανισμοί, μη κυβερνητικές οργανώσεις κλπ). Η βιολογική γεωργία είναι ένα ολιστικό σύστημα διαχείρισης και παραγωγής, το οποίο προωθεί και υποστηρίζει την υγεία του αγρο-οικοσυστήματος, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, των βιολογικών κύκλων και της βιολογικής δράσης του εδάφους. Δίνει έμφαση στην χρήση ενδογενών μέσων διαχείρισης και όχι στην εισαγωγή εξωγενών, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι τοπικές συνθήκες απαιτούν συστήματα προσαρμοσμένα σε αυτές. Αυτό επιτυγχάνεται χρησιμοποιώντας αντί για συνθετικά μέσα, όπου είναι δυνατόν, γεωπονικές, βιολογικές και μηχανικές μεθόδους που ταυτόχρονα ικανοποιούν τις απαιτήσεις του οικοσυστήματος (Codex Alimentarius, 1999). Είναι δηλαδή ένα σύστημα βασισμένο στην ελάχιστη χρήση εισροών και σε πρακτικές διαχείρισης που διατηρούν και υποστηρίζουν την οικολογική αρμονία. Οι βασικές οδηγίες για την βιολογική παραγωγή βασίζονται στη χρήση υλικών και πρακτικών που υποστηρίζουν την οικολογική ισορροπία των φυσικών συστημάτων και ενσωματώνουν τα επιμέρους στοιχεία του αγροτικού συστήματος στο συνολικό οικοσύστημα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κανονισμός 2092/91). Η βιολογική γεωργία αποτελεί ένα σύστημα παραγωγής, το οποίο διατηρεί την υγεία του εδάφους, των οικοσυστημάτων και των ανθρώπων. Βασίζεται σε οικολογικές διαδικασίες, τη βιοποικιλότητα και τους βιολογικούς κύκλους που είναι προσαρμοσμένοι στις τοπικές συνθήκες, παρά στη χρήση εισροών που έχουν δυσμενείς επιπτώσεις, όπως για παράδειγμα εκείνη της νιτρορύπανσης. Η βιολογική γεωργία συνδυάζει την παράδοση, την καινοτομία και την επιστήμη για να ωφελήσει το περιβάλλον και να διασφαλίσει τις δίκαιες συναλλαγές και μια καλή ποιότητα ζωής για όλους τους εμπλεκόμενους σε αυτήν, σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας, IFOA.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το παράρτημα του Υπουργείου Γεωργίας των ΗΠΑ, βιολογική γεωργία είναι οποιαδήποτε μέθοδος ανάπτυξης, καλλιέργειας και εκτροφής ζωντανών οργανισμών βασισμένη στη φυσική διαδικασία ανάπτυξής τους με όσον το δυνατό λιγότερες παρεμβάσεις, έχοντας ως στόχο την παροχή μιας πλούσιας πηγής πρωτεϊνών, λιπών, υδατανθράκων, ινών, βιταμινών, μεταλλικών στοιχείων και άλλων ιχνοστοιχείων, έτσι ώστε να είναι κατάλληλη για τον ανθρώπινο οργανισμό και κυρίως για τη διασφάλιση ενός ποιοτικού και γεμάτου υγεία τρόπου ζωής.

Η απόδοση ορισμού για την έννοια της βιολογικής γεωργίας έχει απασχολήσει και την επιστημονική κοινότητα σημαντικά, έτσι η βιολογική ή οργανική γεωργία αποτελεί μια μορφή της οικολογικής γεωργίας, που παράγει προϊόντα χωρίς την χρήση αγροχημικών. Κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί αρκετοί όροι για να περιγράψουν την βιολογική γεωργία (Rigby και Caceres 2001, Pacini κ.α. 2003). Κατά τον Lampkin (1997), η οργανική ή βιολογική γεωργία, μπορεί να οριστεί ως μια μορφή γεωργίας, που στοχεύει στην αειφόρο κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική ευημερία, ελαχιστοποιώντας τη χρήση των εξωτερικών εισροών, μεγιστοποιώντας τη χρήση των ανανεώσιμων πόρων και τη διαχείριση του αγροοικοσυστήματος και χρησιμοποιώντας την αγορά για την αντιστάθμιση των εξωτερικών δαπανών.

2.2 Αρχές και στόχοι

Κατά την εξελικτική πορεία της βιολογικής γεωργίας οι αρχές και οι στόχοι της παραλλάσσονταν ανάλογα με τον γεωγραφικό και ιδεολογικό χώρο από τον οποίο λάμβανε τις αντίστοιχες επιδράσεις. Οι αρχές αυτές διαμορφώθηκαν και διατυπώθηκαν συστηματικότερα με την ίδρυση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας IFOAM , αρχικά ως εξής:

- Διατήρηση της γονιμότητας του εδάφους.
- Αποφυγή της ρύπανσης και μόλυνσης του περιβάλλοντος.
- Παραγωγή τροφίμων υψηλής βιολογικής αξίας.
- Μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης.
- Βελτίωση των συνθηκών ζωής και εξασφάλιση της αναγκαίας ποσότητας τροφίμων στην καθημερινή ζωή.
- Εξασφάλιση ικανοποιητικών αποδόσεων και αξιοπρεπούς εισοδήματος.
- Ανάπτυξη θετικής σχέσης με το περιβάλλον.
- Με την πάροδο του χρόνου, η ανάγκη να συμπεριληφθούν επιπλέον πτυχές της βιολογικής γεωργίας οδήγησε στη συμπλήρωση των προαναφερθεισών αρχών με τις παρακάτω:
- Παραγωγή τροφίμων υψηλής θρεπτικής αξίας σε επαρκή ποσότητα.
- Αλληλεπίδραση με εποικοδομητικό και ζωτικό τρόπο με όλα τα φυσικά συστήματα.
- Ενθάρρυνση και επαύξηση της λειτουργίας των βιολογικών κύκλων στα γεωργικά συστήματα, συμπεριλαμβανομένων των μικροοργανισμών, της εδαφικής χλωρίδας και πανίδας, των φυτών και των ζώων.
- Διατήρηση και μακροπρόθεσμη αύξηση της γονιμότητας του εδάφους.
- Χρήση, όσο είναι δυνατό, ανανεώσιμων πηγών.

- Χρησιμοποίηση, όσο είναι δυνατό, υλικών και ουσιών που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν ή να ανακυκλωθούν σε ένα αγρόκτημα ή οπουδήποτε αλλού.
- Εκτροφή των ζώων σε συνθήκες που να επιτρέπουν την ανάπτυξη των βασικών στοιχείων της έμφυτης συμπεριφοράς τους.
- Διατήρηση της γενετικής ποικιλομορφίας των γεωργικών οικοσυστημάτων, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των φυτών και των άγριων ζώων.
- Εξασφάλιση ικανοποιητικών συνθηκών διαβίωσης, εργασίας και αμοιβής για τους παραγωγούς.

Σήμερα, η IFOAM έχει συνοψίσει όλες τις προαναφερθείσες αρχές σε τέσσερις άξονες, και συγκεκριμένα στην υγεία, την οικολογία, τη δίκαιη μεταχείριση και την μέριμνα. Παρακάτω περιγράφονται αναλυτικότερα οι άξονες αυτοί.

Υγεία. Η υγεία κάθε ατόμου, αλλά και συνολικά της κοινωνίας, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την διατήρηση της υγείας των οικοσυστημάτων. Η βιολογική γεωργία αποβλέπει τόσο στη διατήρηση αλλά και στην βελτίωση της υγείας των οικοσυστημάτων και των οργανισμών και την ευημερία τους, μέσω της παραγωγής προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας. Στα πλαίσια αυτά, αποφεύγει τη χρήση λιπασμάτων, ζιζανιοκτόνων, φαρμάκων για τα ζώα και πρόσθετα τροφίμων που μπορεί να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία.

Οικολογία. Η βιολογική γεωργία πρέπει να βασίζεται σε ζωντανά οικολογικά συστήματα, να συνεργάζεται με αυτά και να συμβάλει στη διατήρησή τους. Η βιολογική παραγωγή πρέπει να βασίζεται σε οικολογικές διαδικασίες και σε μηχανισμούς ανακύκλωσης, ώστε η σίτιση και η ευημερία να επιτυγχάνονται μέσω της οικολογικής μεταχείρισης του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η διαδικασία παραγωγής. Η βιολογική διαχείριση των οικοσυστημάτων πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις τοπικές συνθήκες και να περιορίζει τη χρήση εισροών, μέσω της επαναχρησιμοποίησης τους και την ανακύκλωση. Επιπλέον, πρέπει να προασπίζει τη διατήρηση του φυσικού τοπίου, του κλίματος, της βιοποικιλότητας και των φυσικών πόρων.

Δίκαιη μεταχείριση. Η βιολογική γεωργία πρέπει να διασφαλίζει τη δίκαιη μεταχείριση που αφορά στο περιβάλλον και τις ευκαιρίες διαβίωσης, παρέχοντας σε όλους όσους εμπλέκονται στον κλάδο (παραγωγούς, μεταποιητές, εμπόρους, καταναλωτές κλπ.) καλή ποιότητα ζωής,

και σε όλο το κοινωνικό σύνολο επάρκεια τροφής και εξάλειψη της ανέχειας. Με αυτό το γνώμονα, η χρήση των φυσικών και περιβαλλοντικών πηγών για παραγωγή και κατανάλωση θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι κοινωνικά και οικολογικά δίκαιη.

Μέριμνα. Η βιολογική γεωργία θα πρέπει να ασκείται με τέτοιο τρόπο ώστε να διαφυλάσσει την υγεία και ευημερία των μελλουσών γενεών και του περιβάλλοντος. Η πρόληψη και η υπευθυνότητα αποτελούν τους βασικούς κανόνες για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν στη διαχείριση, ανάπτυξη, και τεχνολογία για τη βιολογική γεωργία. Παράλληλα όμως, οι αποφάσεις που λαμβάνονται στα πλαίσια της βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν και τις αξίες όλων όσων επηρεάζονται από αυτές μέσα από διαφανείς και συμμετοχικές διαδικασίες.

Έτσι λοιπόν μέσω της βιολογικής γεωργίας επιτυγχάνεται η παραγωγή γεωργικών προϊόντων και ειδών διατροφής χωρίς χημικά υπολείμματα και ταυτόχρονα η προστασία του περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων με την ανάπτυξη και προαγωγή ολοκληρωμένων σχέσεων μεταξύ εδάφους, φυτών, ζώων, ανθρώπου και βιόσφαιρας. Η διαχείριση λοιπόν των φυσικών διεργασιών και όχι η εκτροπή ή η υποκατάσταση τους είναι ο τελικός στόχος (ΣΒΒΕ, 2003).

Ειδικότερα, ο στόχος για την ελληνική επικράτεια είναι να αυξηθούν περαιτέρω οι βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις. Έτσι, δημιουργήθηκε και η διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, το 2003.

2.3 Πρακτικές

Κατά την άσκηση της βιολογικής γεωργίας, ο παραγωγός καλείται να συνεργαστεί με τη φύση και να αναπτύξει τις κατάλληλες διεργασίες κατά την παραγωγική διαδικασία. Οι πρακτικές της βιολογικής γεωργίας στοχεύουν στον περιορισμό της ανθρώπινης επέμβασης στο ελάχιστο, ώστε να περιοριστούν και οι αντίστοιχες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Οι τυπικές πρακτικές της βιολογικής γεωργίας περιλαμβάνουν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008):

- Αμειψισπορά. Η αμειψισπορά αφορά στην αλληλουχία των καλλιεργειών στον ίδιο αγρό. Αποτελεί μια μέθοδο για την ορθολογική χρήση των διαθέσιμων φυσικών πόρων, κατά την οποία διενεργείται φυσική λίπανση και εμπλουτισμός του εδάφους με θρεπτικά στοιχεία, και θωρακίζεται κατά της ανάπτυξης παθογόνων οργανισμών.

- Όρια χρήσης λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Τα όρια χρήσης προϊόντων φυτοπροστασίας και συνθετικών λιπασμάτων, ζωικών αντιβιοτικών, συντηρητικών και προσθετικών στην επεξεργασία των τροφίμων, καθώς και άλλες εισροές είναι πάρα πολύ αυστηρά.
- Απαγόρευση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών. Η χρήση οποιουδήποτε γενετικά τροποποιημένου οργανισμού-ΓΤΟ (genetically modified organism) δεν είναι επιτρεπτή.
- Χρήση ιδιοπαραγόμενων πόρων. Επιτρέπεται η χρήση πόρων που παράγονται στο βιολογικό αγρόκτημα, όπως η κομποστοποιημένη ζωική κόπρος (προϊόν με λιπαντική δράση) ή οι τροφές που παράγονται στο αγρόκτημα.
- Εκτροφή ζώων ελεύθερας βοσκής. Τα εκτροφόμενα ζώα είναι απαραίτητα ελεύθερας βοσκής και όχι ενσταβλισμένα, καταναλώνουν δε βιολογικές ζωοτροφές.
- Κτηνοτροφικές πρακτικές κατά είδος. Η εκτροφή των ζώων πραγματοποιείται με την εφαρμογή ειδικών κτηνοτροφικών πρακτικών που προσιδιάζουν στις ιδιαιτερότητες και ανάγκες των διαφορετικών ειδών.
- Συγκαλλιέργειες. Κατά τη συγκαλλιέργεια καλλιεργούνται ταυτόχρονα διαφορετικά φυτικά είδη, οπότε ο βιοκαλλιεργητής εκμεταλλεύεται όλες τις θετικές αλληλεπιδράσεις που προκύπτουν από τη συμβίωσή τους. Η φύτευση διάφορων επιλεγμένων φυτών ανάμεσα στις καλλιέργειες ενισχύει την προστασία τους. Τα φυτά αλληλοπροστατεύονται και επηρεάζονται προς όφελός τους, σε βάρος των βλαβερών εντόμων και των άλλων ασθενειών.

2.4 Οφέλη της βιολογικής γεωργίας

Επιπλέον, η διάδοση της ιδέας μιας γεωργίας απαλλαγμένης από υπολείμματα φυτοφαρμάκων και βελτιωτικών, η οποία χρησιμοποιεί εναλλακτικές μεθόδους παραγωγής και αντιμετώπισης εχθρών και θρέψης των φυτών και η οποία βασίζεται και σε παραδοσιακές τεχνικές, μπορεί να αποδώσει μακροπρόθεσμα οφέλη για το περιβάλλον και τον άνθρωπο. Παράλληλα μπορεί να συντελέσει στην επίλυση των προβλημάτων του αγροτικού τομέα αλλά και ολόκληρης της κοινωνίας και να αποτελέσει συνολικό κέρδος και αναβάθμιση της ποιότητας και των συνθηκών ζωής των ανθρώπων, καθώς επίσης να συμβάλει στη βελτίωση των παραγόμενων γεωργικών προϊόντων αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, 2006). Παρακάτω, παρουσιάζονται τα σημαντικότερα από αυτά τα οφέλη σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση της IFOAM. Πιο συγκεκριμένα, τα οφέλη της βιολογικής γεωργίας αφορούν στη διατήρηση του περιβάλλοντος, στην ποιότητα και ασφάλεια των τροφίμων και στην κοινωνική δικαιοσύνη.

2.4.1 Διατήρηση του περιβάλλοντος

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών-FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations-) τα οφέλη της βιολογικής γεωργίας για το περιβάλλον συνοψίζονται στα παρακάτω (FAO, 2008):

Βιωσιμότητα

Η βιολογική γεωργία παράγει προϊόντα λαμβάνοντας υπόψη τις μεσοπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες επεμβάσεις στα αγρο-οικοσυστήματα. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται οικολογική ισορροπία, διατήρηση της γονιμότητας των εδαφών και αποφυγή προβλημάτων με ζιζάνια.

Έδαφος

Οι πρακτικές της βιολογικής γεωργίας, όπως η αμειψισπορά και η χρήση συμβιωτικών οργανισμών συντελούν στη διατήρηση του εδάφους. Συγκεκριμένα, ευνοούν την εδαφική χλωρίδα και πανίδα, οπότε βελτιώνεται η δομή των εδαφών και δημιουργούνται σταθερότερα συστήματα. Ως συνέπεια, αυξάνεται η ικανότητα του εδάφους να συγκρατεί θρεπτικά στοιχεία και νερό. Επιπλέον, μειώνεται ο χρόνος έκθεσης του εδάφους σε διαβρωτικές

δυνάμεις, οπότε αυξάνεται η βιοποικιλότητα, περιορίζεται η απώλεια θρεπτικών στοιχείων και αυξάνεται η παραγωγικότητα των εδαφών.

Υδάτινοι πόροι

Η απαγόρευση της χρήσης χημικών λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων κατά την εφαρμογή της βιολογικής γεωργίας και η χρησιμοποίηση μόνο βιολογικών λιπασμάτων συντελούν στο φιλτράρισμα του νερού. Βιολογικά συστήματα με αυξημένη ικανότητα συγκράτησης θρεπτικών στοιχείων μειώνουν σημαντικά τον κίνδυνο ρύπανσης των υπόγειων υδάτων.

Αέρας

Η απαγόρευση της χρήσης αγροχημικών μειώνει τη χρήση μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Οι βιολογικές πρακτικές συμβάλλουν στην επιστροφή του άνθρακα στο έδαφος, στην αύξηση της παραγωγικότητας και την αποθήκευση του άνθρακα, οπότε έχουμε περιορισμό του φαινομένου του θερμοκηπίου και της υπερθέρμανσης του πλανήτη.

Βιοποικιλότητα

Η βιολογική γεωργία ευνοεί τη βιοποικιλότητα σε τρία επίπεδα: (α) γονίδια: προτιμώνται σπόροι και ζωικά είδη με μεγαλύτερη αντοχή στις ασθένειες και το κλιματικό στρες, (β) είδη: χρησιμοποιείται ποικιλία διασταυρώσεων φυτών και ζώων για τη μεγιστοποίηση του κύκλου θρέψης και ενέργειας κατά την αγροτική παραγωγή και (γ) οικοσύστημα: η διατήρηση των φυσικών περιοχών πέριξ των βιολογικών αγροκτημάτων, καθώς η απουσία αγρο-χημικών ευνοεί τη διαβίωση των άγριων ειδών και την αποίκηση νέων ειδών.

Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί

Η βιολογική γεωργία ενισχύει τη φυσική βιοποικιλότητα και απαγορεύει τη χρήση ΓΤΟ, για τους οποίους δεν γνωρίζουμε τα αποτελέσματα στην υγεία και το περιβάλλον. Κατά συνέπεια, τα βιολογικά προϊόντα παρέχουν εγγυήσεις ασφαλείας όσον αφορά στους συγκεκριμένους οργανισμούς.

Οικολογία

Η βιολογική γεωργία ευνοεί την ανάπτυξη μέσα στα αγρο-οικοσυστήματα δράσεων ωφέλιμων για την αγροτική παραγωγή και τη διατήρηση του περιβάλλοντος, όπως είναι ο σχηματισμός και η βελτίωση των εδαφών, η ανακύκλωση υπολειμμάτων και η ενίσχυση του θρεπτικού κύκλου.

Ποιότητα και ασφάλεια τροφίμων

Από την εμφάνιση των βιολογικών προϊόντων έχει αναπτυχθεί έντονος προβληματισμός για το εάν και κατά πόσο πλεονεκτούν σε σύγκριση με τα συμβατικά όσον αφορά στη θρεπτική τους αξία. Σύμφωνα με πρόσφατη επιστημονική μελέτη για την βιολογική γεωργία (ΔΗΩ, 2008), τα βιολογικά προϊόντα αποδείχθηκαν πιο θρεπτικά από τα αντίστοιχα συμβατικά. Επίσης, τα βιολογικά τρόφιμα προφυλάσσουν από διάφορα είδη αλλεργιών που ευνοούνται από τα φυτοφάρμακα και τα εντομοκτόνα τα οποία μέσω της τροφικής αλυσίδας καταλήγουν στον καταναλωτή.

Κοινωνική δικαιοσύνη

Η κοινωνική δικαιοσύνη αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι των αρχών της βιολογικής γεωργίας, όπως αυτές καθορίστηκαν από την IFOAM. Οι αρχές αυτές αποκλείουν το

χαρακτηρισμό «βιολογικές» σε γεωργικές πρακτικές που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ακόμη, η βιολογική γεωργία μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην εξάλειψη της φτώχειας, καθώς οι αγρότες μπορούν να επωφεληθούν από (FAO, 2008):

- την αποφυγή επιπλέον εξόδων για την αγορά συνθετικών ζιζανιοκτόνων και λιπασμάτων.
- την αποκόμιση επιπρόσθετου εισοδήματος από την πώληση πλεονασματικού προϊόντος και από κερδοφόρες καλλιέργειες (cash crops).
- τις υψηλότερες τιμές πιστοποιημένων βιολογικών προϊόντων.

Ακόμη, η βιολογική γεωργία μπορεί να προστατέψει τους αγρότες και τα αγροτικά νοικοκυριά μέσω της στήριξης του εισοδήματός τους και της αναζωογόνησης της αγροτικής δραστηριότητας των μικρών παραγωγών. Ακόμη, μπορεί να συντελέσει στην διατήρηση της παραδοσιακής γνώσης, την αποτροπή της αστυφιλίας και την ενδυνάμωση των κοινωνικών θεσμών για τη συλλογική διαχείριση των φυσικών πόρων.

3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ Β.Γ.

3.1 Η εξέλιξη της Β.Γ σε διεθνές επίπεδο

Τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, το αγροτικό περιβάλλον της Ευρώπης έχει σαφέστατα δείγματα υποβάθμισης, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εντατικοποίηση της γεωργίας. Οι σύγχρονες γεωργικές πρακτικές έχουν οδηγήσει σε εγκατάλειψη των παραδοσιακών μορφών ήπιας καλλιέργειας και σε εκμηχάνιση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με παράλληλη χρήση μεγάλων ποσοτήτων φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων. Οι αλλαγές αυτές οφείλονται στην εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, που στις αρχικές μορφές της ενθάρρυνε την εντατικοποίηση της παραγωγής, μέσω του μηχανισμού των άμεσων πληρωμών, στους αγρότες (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2004).

Οι αρνητικές επιπτώσεις της ΚΑΠ στο περιβάλλον ήταν ένας από τους λόγους που επηρέασαν τη μετέπειτα πορεία της και οδήγησαν σε σταδιακές αναθεωρήσεις της προς μια γεωργία περισσότερο φιλική στο περιβάλλον. Η αειφορική γεωργία, στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων, αλλά και στην προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος. Έτσι, φτάσαμε σήμερα στην εφαρμογή της Αναθεωρημένης ΚΑΠ του 2003, η οποία ξεκίνησε να ισχύει στην Ελλάδα από την 01/01/2006.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, η βιολογική γεωργία παρουσιάζει εδώ και αρκετά χρόνια, ανοδική πορεία με μέσο ποσοστό αύξησης 25% το χρόνο (Verschuur και Van Well, 2001), κατέχοντας περίπου το 10% των γεωργικών εκτάσεων (Lampkin, 1997). Όμως μέχρι να φτάσουμε σε αυτό το σημείο της εξέλιξης της βιολογικής γεωργίας, θα πρέπει να διακρίνουμε τις εξελίξεις στο χρόνο και τις διεργασίες που προώθησαν την αναγνώριση και εξάπλωσή της που την μετέτρεψαν σε ένα κίνημα.

Η βιολογική γεωργία είναι η κατάληξη μιας σειράς μελετών και το αποτέλεσμα της ανάπτυξης διαφόρων εναλλακτικών μεθόδων γεωργικής παραγωγής, που ξεκίνησαν ουσιαστικά από την αρχή του αιώνα, στη Β. Ευρώπη. Θα πρέπει εδώ να αναφέρουμε τρία ρεύματα σκέψης,(Φωτόπουλος, 2007) :

- Η βιοδυναμική γεωργία, που εμφανίστηκε στη Γερμανία, με την ώθηση του Rudolf Steiner,
- Η οργανική γεωργία (organic farming), που είδε το φως στην Αγγλία, χάρη στις απόψεις που ανέπτυξε ο Sir Howard στη Γεωργική Διαθήκη (1940),

• Η βιολογική γεωργία, που αναπτύχθηκε στην Ελβετία, από τους Hans Peter Rusch και H. Muller.

Παρά την ύπαρξη και την ισχύ έντονων ρευμάτων σκέψης, η βιολογική γεωργία έμεινε για πολύ καιρό σε εμβρυακή κατάσταση στην Ευρώπη. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '50, ο κύριος στόχος που αποδίδονταν στη γεωργία ήταν να ικανοποιεί, χάρη σε μια πολύ σημαντική αύξηση της γεωργικής παραγωγής, τις άμεσες ανάγκες σε τρόφιμα και να αυξάνει το βαθμό αυτάρκειας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επομένως, είναι κατανοητό ότι η βιολογική γεωργία δυσκολεύτηκε πολύ να επιτύχει, στο πλαίσιο αυτό, ευνοϊκή απήχηση. Αντίθετα, στο τέλος της δεκαετίας του '60 και κυρίως στη δεκαετία του '70, αναδείχτηκε μία σημαντική συνειδητοποίηση, στο επίπεδο της προστασίας του περιβάλλοντος, όπου η βιολογική γεωργία θα μπορούσε να δώσει κατάλληλη απάντηση. Νέοι σύνδεσμοι δημιουργούνται, συγκεντρώνοντας παραγωγούς, καταναλωτές και άλλα άτομα τα οποία ενδιαφέρονται για την οικολογία και για μια ζωή περισσότερο στενά συνδεδεμένη με τη φύση. Οι οργανώσεις αυτές αναπτύσσουν τις δικές τους συγγραφές υποχρεώσεων με τους κανόνες παραγωγής που πρέπει να τηρούνται. Η βιολογική γεωργία ανθίζει, ωστόσο πραγματικά, στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, εφόσον αυτός ο νέος τρόπος παραγωγής και το ενδιαφέρον των καταναλωτών γι' αυτά τα προϊόντα, συνεχίζουν να αναπτύσσονται όχι μόνο στο μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και σε άλλες χώρες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Ιαπωνία. Παρατηρούμε στην περίπτωση αυτή, μια σημαντική αύξηση του αριθμού των παραγωγών και την έναρξη πρωτοβουλιών στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας των βιολογικών προϊόντων (ΔΗΩ, 2001, http://www.dionet.gr/history_bio.htm).

Το ευνοϊκό αυτό για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας πλαίσιο, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ενδιαφέρον των καταναλωτών αλλά και στη χορήγηση επιδοτήσεων, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, από ορισμένα κράτη μέλη, υπέρ του τύπου αυτού γεωργίας. Ωστόσο παρά τις προσπάθειες αυτές, η βιολογική γεωργία παραμένει στη διάρκεια της περιόδου αυτής ελλειμματική. Υπό τις συνθήκες αυτές, η θέσπιση ενός νομοθετικού πλαισίου φάνηκε ως το μέσον το οποίο θα επέτρεπε στη βιολογική γεωργία να βρει τη θέση της, κατά τρόπο αξιόπιστο, στην περιορισμένη αγορά που αποτελούν τα προϊόντα ποιότητας. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του '90, εγκρίθηκε στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2092 / 91. Η κίνηση αυτή, επίσημης αναγνώρισης της βιολογικής γεωργίας, επεκτάθηκε στη συνέχεια σε διάφορες άλλες χώρες και επίσης ακολούθησαν πρωτοβουλίες σε διεθνές επίπεδο. Ακολούθησαν κι άλλοι κανονισμοί, όπως ο κανονισμός

(ΕΟΚ) 2078 /92, που άνοιξε νέες δυνατότητες οικονομικής στήριξης της βιολογικής γεωργίας (IFOAM,2011).

Η οργάνωση IFOAM δημιούργησε στη συνέχεια περιφερειακές ομάδες, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση ενός διαλόγου με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σχετικά με την ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής γεωργίας. Επίσης, η Επιτροπή του Κώδικα Τροφίμων (Codex Alimentarius), το 1999 ενέκρινε τις κατευθυντήριες γραμμές που αφορούν την παραγωγή, τη μεταποίηση, τη σήμανση και την εμπορία των Τροφίμων που προέρχονται από τη βιολογική παραγωγή. Οι οδηγίες αυτές καταρτίζουν τις αρχές της βιολογικής παραγωγής σε επίπεδο της γεωργικής εκμετάλλευσης, της προετοιμασίας, της αποθεματοποίησης, της μεταφοράς, της επισήμανσης και της εμπορίας των φυτικών προϊόντων. Πρέπει να επιτρέπουν στις χώρες μέλη να εκπονούν τη δική τους νομοθεσία, με βάση αυτές τις αρχές, λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη τις εθνικές ιδιομορφίες. Επιπλέον, ήδη θεσπίζονται κατευθυντήριες γραμμές στον τομέα της βιολογικής παραγωγής προϊόντων ζωικής προέλευσης. Τέλος, από το 1999, ο FAO θέσπισε ένα πρόγραμμα εργασίας στον τομέα της βιολογικής γεωργίας, στόχος του οποίου είναι ουσιαστικά η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας στις αναπτυσσόμενες χώρες (ΣΒΒΕ, 2003).

Όσο για τις εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης χώρες, αξίζει ν' αναφερθεί ότι η Ισλανδία, η Νορβηγία και το Λιχτενστάιν, δημιούργησαν στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, νομοθεσίες οι οποίες ευθυγραμμίζονται με την κοινοτική νομοθεσία και συμμετέχουν ως παρατηρητές στις εργασίες διαχείρισης σε επίπεδο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επιπλέον, απέναντι στην ανάγκη να περιλάβουν το κοινοτικό κεκτημένο μετά την προσχώρηση, οι νεοφώτιστες στην Ε. Ένωση Κύπρος και Μάλτα, αλλά και η υποψήφια για προσχώρηση Τουρκία, άρχισαν από διετίας περίπου μια διαδικασία θέσπισης ίδιων νομοθεσιών της βιολογικής γεωργίας, ευθυγραμμιζόμενες έτσι με τη νομοθεσία της Ε. Ένωσης. Άλλωστε, η Αργεντινή, η Αυστραλία, ο Καναδάς, οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ισραήλ, η Ιαπωνία, η Ελβετία και άλλες χώρες ήδη βρίσκονται στο σημείο θέσπισης των δικών τους ειδικών νομοθεσιών για τη βιολογική γεωργία. Υπό τις συνθήκες αυτές, το 2.000 στην Ε. Ένωση, η Ιταλία ξεπέρασε το όριο των 50.000 εκμεταλλεύσεων που είχαν πιστοποιηθεί ως βιολογικές ή σε μετατροπή, και καταλάμβαναν συνολική έκταση άνω των 950 000 εκταρίων. Αντίστοιχα, στη Δανία υπήρχαν πάνω από 37 000 εκμεταλλεύσεις, συνολικής έκτασης περί τα 145.000 εκτάρια, στην Αυστρία περί τις 20.000 εκμεταλλεύσεις,

συνολικής έκτασης περί τα 280.000 εκτάρια, (Ευρωπαϊκή Επιτροπή- Γεν. Δ/νση Γεωργίας: Η βιολογική Γεωργία. 1999).

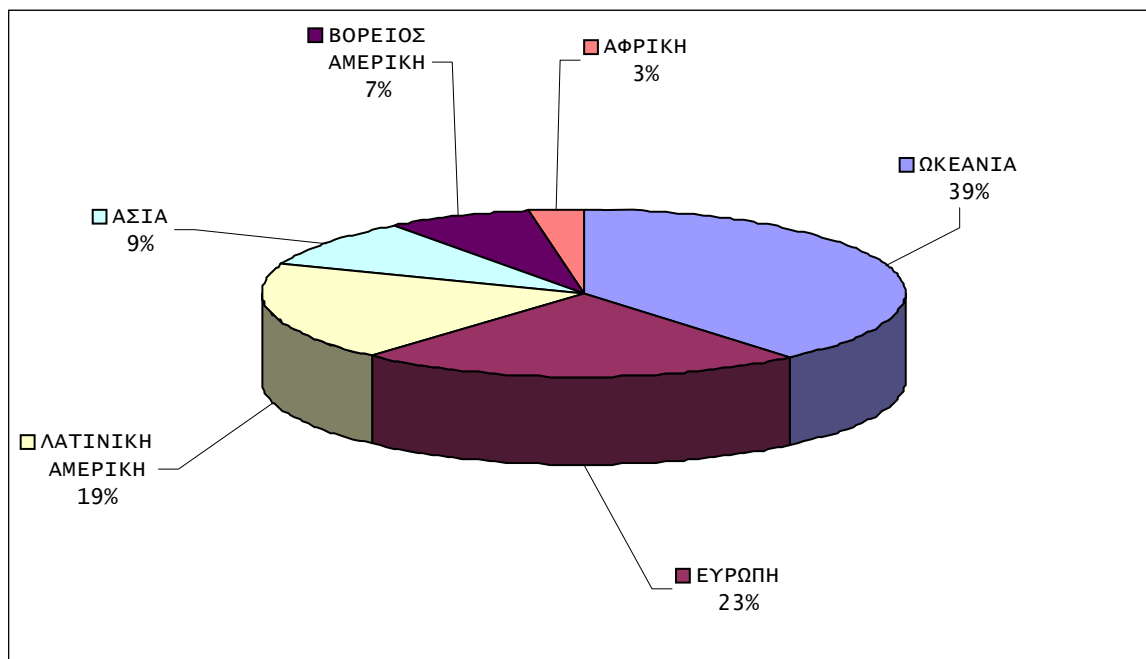
Σε πρόσφατα δεδομένα, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 4.1, αποδεικνύεται ότι η βιολογική γεωργία κερδίζει συνεχώς έδαφος. Τα πιο πρόσφατα καταγεγραμμένα στοιχεία του FiBL-SURVEY αφορούν τη χρονολογία 2006. Συνολικά καλλιεργούνται περίπου 305 εκατομμύρια στρέμματα. Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Ωκεανία με 118,5 εκατομμύρια στρέμματα, ακολουθεί η Ευρώπη με 69 εκατομμύρια στρέμματα, η Λατινική Αμερική, η Ασία, η Βόρειος Αμερική, και τέλος η Αφρική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1, ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΟΝ ΠΛΑΝΗΤΗ ΓΗ

ΗΠΕΙΡΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (στρ.)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ
ΩΚΕΑΝΙΑ	118.451.000	2.689
ΕΥΡΩΠΗ	69.204.620	187.697
ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	58.093.200	176.710
ΑΣΙΑ	28.935.720	129.927
ΒΟΡΕΙΟΣ ΑΜΕΡΙΚΗ	21.992.250	12.063
ΑΦΡΙΚΗ	8.905.040	124.805
ΣΥΝΟΛΟ:	305.581.830	633.891

ΠΗΓΗ: SOEL – FIBL Survey, Στατιστικά Στοιχεία Κόσμου 2006 / 2007

Διάγραμμα 3.1, Η κατανομή των εκτάσεων βιολογικής γεωργίας και γεωργικών εκμεταλλεύσεων με βιολογική κατεύθυνση στον πλανήτη γη

ΠΗΓΗ: SOEL – FIBL Survey 2006 / 2007

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) κατά τη δεκαετία 1987-1997, δεκαπλασιάστηκαν οι εκτάσεις των αγροκτημάτων που καλλιεργούνται με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας, συνολικά στις 15 χώρες της Ε.Ε., ενώ πολλαπλασιαστικέ ο κύκλος εργασιών των βιολογικών προϊόντων στο σύνολο της αγοράς. Η αύξηση αυτή είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη ανά χώρα, ανάλογα με την εθνική πολιτική που εφαρμόζεται και ανάλογα ακόμα με τη δύναμη που έχουν σε εθνικό επίπεδο οι φορείς της βιολογικής γεωργίας(SOEL – FIBL Survey 2006 / 2007).

3.2 Πιθανά αίτια της εξάπλωσης της Βιολογικής Γεωργίας

Στη ραγδαία ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας την τελευταία δεκαετία, υπάρχουν μερικοί σημαντικοί παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, όπως :

α) Η έντονη παρουσία των κινημάτων για την προστασία του περιβάλλοντος, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και ειδικότερα στον ευρωπαϊκό χώρο κατά τη δεκαετία του 1980. Κάτι τέτοιο είχε σαν συνέπεια, τόσο στους παραγωγούς όσο και ιδιαίτερα στους καταναλωτές, μια σημαντική αύξηση της τάσης για παραγωγή και κατανάλωση βιολογικών προϊόντων αντίστοιχα.

β) Η ανάπτυξη της έρευνας, ακόμα και ειδικών επιστημονικών ινστιτούτων στον τομέα της βιολογικής γεωργίας. Σταδιακά έχει δημιουργηθεί πια ένα σημαντικό ρεύμα στον επιστημονικό χώρο που δεν περιορίζεται στην απλή κριτική της συμβατικής γεωργίας, αλλά παραθέτει την τεχνογνωσία εκείνη που είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη σε παραγωγικό επίπεδο της βιολογικής γεωργίας.

γ) Οι κοινές προδιαγραφές (standards). Σε εθνικό επίπεδο πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Δανία, Βέλγιο κ.λπ.) είχαν εδώ και χρόνια νομοθεσία για τα βιολογικά προϊόντα, με διαφοροποιήσεις κατά περίπτωση. Κάτι τέτοιο δημιουργούσε εμπόδια στη διακίνηση των προϊόντων στην Ε.Ε. και περιόριζε την κίνησή τους σε εξειδικευμένους χώρους πώλησης. Η ψήφιση το 1991 ενιαίων προδιαγραφών, τόσο για τις χώρες της Ε.Ε. όσο και για τις εισαγωγές από τρίτες χώρες, έχει συντελέσει τα μέγιστα στη ραγδαία αύξηση της βιολογικής παραγωγής (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006).

3.3 Η βιολογική γεωργία στην Ελλάδα

3.3.1 Η Β.Γ στη φυτική παραγωγή

Η βιολογική γεωργία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο παρουσιάζει μια πορεία ανοδική, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Η εικόνα για την Ελλάδα, είναι ενθαρρυντική δεδομένου ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες σχετικά με την εξέλιξη της βιοκαλλιέργειας (SOEL – FIBL Survey 2006 / 2007). Παρόλα αυτά η βιολογική γεωργία εξακολουθεί να κατέχει ένα μικρό ποσοστό της συνολικά καλλιεργούμενης έκτασης. Η βιολογική γεωργία, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε κυρίως μετά τη δημιουργία και ψήφιση του Καν.(ΕΟΚ)2092/91 του Συμβουλίου. Σε εθνικό επίπεδο καταβάλλονται από τα μέσα της δεκαετίας του '80 προσπάθειες για την ανάπτυξη του χώρου, με την ενσωμάτωση του πεδίου της βιολογικής γεωργίας στις ερευνητικές δραστηριότητες, ενώ δημιουργούνται και οι πρώτες νομοθεσίες σχετικά με τη μέθοδο παραγωγής. Ειδικότερα, οι πρώτες εμφανίσεις πραγματοποιούνται κατά την πενταετία 1980-1985, με τη δημιουργία των αρχικών πυρήνων ενημέρωσης και δράσης και συγκεκριμένα της Συντονιστικής Επιτροπής Βιοκαλλιεργητών, την οποία και διαδέχεται ο Σύλλογος Οικολογικής Γεωργίας Ελλάδας (a-Cert, 2007).

Στα χρόνια που ακολούθησαν, μεμονωμένοι αγρότες που εποπτεύθηκαν από ξένους φορείς πιστοποίησης (Skal, Εδαφολογική Ένωση, Naturland), μετέτρεψαν τα αγροκτήματά τους σε βιολογικά. Με τη συνεργασία του ολλανδικού οργανισμού πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων Skal, ξεκίνησε η μετατροπή σε βιολογικά μερικών αγροκτημάτων του Αιγίου. Έτσι τίθενται οι βάσεις για τα πρώτα οργανωμένα προγράμματα βιοκαλλιέργειας –λάδι στη Μάνη και Κορινθιακή σταφίδα στην Αιγιαλεία Αχαΐας– με προϊόντα εξαγωγικού προσανατολισμού. Το σκηνικό μεταβάλλεται σημαντικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (εσπεριδοειδή στη Λακωνία, αμπελοκαλλιέργεια στη Νάουσα, ακτινίδια στη Κρύα Βρύση, ΔΗΩ, 2011).

Δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία για τη βιολογική γεωργία για την περίοδο από το 1982 ως το 1992. Σύμφωνα όμως με ορισμένες εκτιμήσεις, υπήρξαν περίπου 150 παραγωγοί/καλλιεργητές και μια συνολική έκταση, περίπου, 2.000 στρεμμάτων. Ταυτόχρονα η Ευρωπαϊκή Ένωση, κάτω από την πίεση των διαφόρων κινημάτων, αναγνωρίζει πλέον επίσημα την βιολογική γεωργία, με την ψήφιση του Κανονισμού 2092/91, ο οποίος και καθορίζει την έννοια της βιολογικής γεωργίας, κατά τους κανόνες της IFOAM, της Διεθνούς

Ομοσπονδίας Οργανώσεων Βιολογικής Γεωργίας (IFOAM, 2006). Οι εξελίξεις αυτές σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μεταφέρθηκαν βέβαια και στη χώρα μας, με καθυστέρηση της εφαρμογής του Κανονισμού κατά 2 χρόνια. Η χρονιά ορόσημο είναι το έτος 1993, η οποία μας επιτρέπει να έχουμε επίσημες καταγραφές καθώς και την επίσημη πορεία που παρουσιάζει η χώρα μας στην εξέλιξη της βιολογικής γεωργίας.

Στον πίνακα 3.2 που ακολουθεί, παρουσιάζεται η εικόνα της Βιολογικής Γεωργίας στην Ε.Ε των 27, για το έτος 2006. παρατηρούμε ότι η Ελλάδα είναι σε μια μέση κατάταξη καταλαμβάνοντας τη δέκατη πέμπτη θέση και σαφώς έχει πολλές δυνατότητες για εξέλιξη σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες μέλη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΑ ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ, 2006

A / A	ΧΩΡΑ	% ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ	ΕΚΤΑΣΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (στρ.)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕ ΩΝ
1	ΑΥΣΤΡΙΑ	14,2	3.609.720	20.310
2	ΙΤΑΛΙΑ	8,4	10.671.020	44.733
3	ΕΣΘΟΝΙΑ	7,2	598.620	1.013
4	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	7	1.475.870	4.296
5	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	6,3	2.334.580	1.577
6	ΣΟΥΗΔΙΑ	6,3	2.000.100	2951
7	ΤΣΕΧΙΑ	6,0	2.549.820	829
8	ΔΑΝΙΑ	5,6	1.456.360	2.892
9	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	4,9	921.910	196
10	ΛΕΤΟΝΙΑ	4,8	1.186.120	2.873
11	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	4,8	234.990	1.718
12	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	4,7	8.074.060	17.020
13	ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	3,9	6.198.520	4.285
14	ΙΣΠΑΝΙΑ	3,2	8.075.690	15.693
15	ΕΛΛΑΔΑ	3,1	2.882.550	14.614
16	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	2,9	1.235.690	1.553
17	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	2,5	694.300	1.811
18	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	2,5	487.650	1.377
19	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	2,5	32.430	72
20	ΓΑΛΛΙΑ	2,0	5.608.380	11.402
21	ΒΕΛΓΙΟ	1,6	229.960	693
22	ΚΥΠΡΟΣ	1,1	16.980	305
23	ΠΟΛΩΝΙΑ	1,0	1.677.400	7.183
24	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	0,8	352.660	978
25	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	0,6	879.160	2.920
26	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	0,3	143.200	351
27	ΜΑΛΤΑ	0,1	140	6
	ΣΥΝΟΛΟ		63.627.880	163.651

ΠΗΓΗ: SOEL – FIBL Survey 2006 / 2007

Όσον αφορά την εγχώρια βιολογική παραγωγή, η ποικιλία των προϊόντων που περιλαμβάνει είναι ιδιαίτερα μικρή (ΣΒΒΕ, 2003). Με τον κανονισμό της Ε.Ε 2092/91, πολλοί γεωργοί μετέτρεψαν επίσημα τις καλλιέργειες των αγροκτημάτων τους σε βιολογικές. Επίσης, μετά από την εισαγωγή των οικονομικών επιδοτήσεων ανά στρέμμα το 1996, με την υιοθέτηση του κανονισμού της Ε.Ε, 2078/92, πραγματοποιήθηκε μια δεύτερη επέκταση της βιολογικής γεωργίας. Η επέκταση αυτή συνεχίστηκε με ετήσια ποσοστά 50-120 % επί των εκτάσεων του

προηγούμενου έτους, ως το έτος 1999-2000, κατά το οποίο σημειώθηκε επιβράδυνση 20-30 %. Το έτος αυτό, το ποσοστό των εκτάσεων καθώς και των γεωργών που ανήκουν στη βιολογική γεωργία έφτασαν το 0,6 % του γενικού συνόλου της χώρας(ΟΠΕΓΕΠ,1993-2002, ΥΠ.Α.Α.Τ, 2003-2007).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3, Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ Β.Γ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑΞΥ 1993 ΚΑΙ 2007

α/α	ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΠΛΗΘΟΣ	
			ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
1993	7000		250	
1994	11882	69,74	477	1952,80
1995	24009	102,06	700	46,75
1996	52964	120,60	1065	52,14
1997	99995	88,80	2263	112,49
1998	154019	54,03	4254	87,98
1999	214512	39,28	5042	18,52
2000	267070	24,50	5643	11,92
2001	311182	16,52	7055	25,02
2002	292557	-5,99	6482	-8,12
2003	389932	33,28	7726	19,19
2004	543620	39,41	9424	21,98
2005	1037167	90,79	14614	55,07
2006	1.701.865	64,09	23618	61,61
2007	1.521.175	-10,62	23480	-0,58

ΠΗΓΗ: ΟΠΕΓΕΠ (1993-202), ΥΠ.Α.Α .Τ (2003-2007)

Τα βιολογικά καλλιεργούμενα προϊόντα ομαδοποιούνται σε 14 βασικές κατηγορίες. Ωστόσο, γίνεται φανερό ότι:

α) η δραστηριότητα της πλειονότητας των βιοκαλλιεργητών επικεντρώνεται επιλεκτικά σε ορισμένες καλλιέργειες, και

β) σε όρους καλλιεργούμενων εκτάσεων, η βιολογική γεωργία στη χώρα μας είναι στην παρούσα φάση προσανατολισμένη σε (ορισμένες) πολυετείς παρά μονοετείς καλλιέργειες.

Στην κατηγορία των πολυετών καλλιεργειών οι κυριότερες (από άποψη καλλιεργούμενων εκτάσεων) βιοκαλλιέργειες περιλαμβάνουν την ελαιοκαλλιέργεια, την αμπελοκαλλιέργεια και την καλλιέργεια εσπεριδοειδών. Ενώ στην κατηγορία των μονοετών καλλιεργειών, οι κυριότερες βιοκαλλιέργειες περιλαμβάνουν τα σιτηρά και δευτερευόντως το βαμβάκι (Υ.Α.Α.Τ, 2006). Οι κυριότερες βιολογικές καλλιέργειες στην Ελλάδα και το αντίστοιχο ποσοστό τους επί του συνόλου των βιοκαλλιεργειών είναι (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, 2006):

- της ελιάς με ποσοστό 47,5%
- των σιτηρών, κατά 23%
- του αμπελιού κατά 6,1 %
- των εσπεριδοειδών κατά 3,8%

Στον παρακάτω πίνακα 3.4, δίνονται στοιχεία για τις ενταγμένες εκτάσεις σε καθεστώς βιολογικής καλλιέργειας καθώς και για το στάδιο πιστοποίησης που βρίσκονται αυτές. Όπου

ΒΣ, είναι οι εκτάσεις πλήρους βιολογικού σταδίου ενώ όπου ΜΣ, είναι εκείνες υπό καθεστώς μετατροπής ή διαφορετικά Μεταβατικού Σταδίου πιστοποίησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4, Η ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ 2006/2007 ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ	Μ.Σ	Β.Σ	ΕΝΤΑΓΜΕΝΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ
Δημητριακά - Σύνολο (με Ρύζι)	190299,4	212778,6	403078,0
Ριζώδεις καλλιέργειες	133,7	243,5	377,2
Βιομηχανικά Φυτά - Σύνολο	18211,9	15577,5	33789,4
Ελαιούχοι καρποί	6509,1	5932,5	12441,6
Καπνός	336,1	0,0	336,1
Λυκίσκος	0,0	0,0	0,0
Κλωστικά φυτά	10079,1	7757,5	17836,6
Άλλα βιομηχανικά φυτά	1287,6	1887,5	3175,1
Νωπά λαχανικά Πεπόνι, Φράουλες - Σύνολο	7984,7	14099,0	22083,7
Νωπά λαχανικά	3094,5	6263,4	9357,9
Όσπρια	4880,7	7796,0	12676,7
Μονοετή σανοδοτικά φυτά	68723,3	64835,5	133558,8
Πολυετή σανοδοτικά φυτά	166078,6	126596,4	292675,0
Προσωρινοί λειμώνες	1633,8	3114,3	4748,1
Άλλες αροτραίες (συμπ. Άνθη καλλωπιστικά, φυτώρια σπορεία)	0,0	7,2	7,2
Βοσκότοποι + θαμνότοποι	222538,0	1055232,7	1277770,7
Οπωροφόρα (εκτός εσπεριδοειδή, αμπέλι και ελιά) και μούρα	12481,5	13501,1	25982,6
Οπωροφόρα (εκτός εσπεριδοειδή, αμπέλι και ελιά)	12480,9	13498,2	25979,1
Σαρκώδη φρούτα	1094,6	1212,3	2306,9
Πυρηνόκαρπα	2153,8	2083,4	4237,2
Ξηροί καρποί	6154,1	6794,9	12949,0
Άλλα φρούτα (εκτός εσπεριδοειδή, αμπέλι και ελιά)	3078,4	3407,6	6486,0
Μούρα	0,6	2,9	3,5
Εσπεριδοειδή	6302,2	13849,9	20152,1
Αμπέλι - Σύνολο	18921,5	26687,3	45608,8
Ελιά - Σύνολο	330561,0	188666,5	519227,5
Αγρανάπαυση (ακαλλιέργητες εκτάσεις)	592,1	88,9	681,0
Αγρανάπαυση (ως μέρος της εναλλαγής καλλιεργειών)	7246,8	11436,6	18683,4
ΣΥΝΟΛΟ (καλλιεργήσιμες εκτάσεις + βοσκότοποι)	1051708,5	1747237,5	2798946,0
ΣΥΝΟΛΟ (καλλιεργήσιμες εκτάσεις)	829.170,5	692.004,8	1.521.175,3

ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΑΡ. ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, 2011**Β.Σ.: Βιολογικού Σταδίου****Μ.Σ.: Μεταβατικού Σταδίου**

Οι προαναφερόμενες πολυετείς και μονοετείς καλλιέργειες κάλυπταν περίπου το 90% της βιολογικής καλλιέργειας στις περιόδους 1994 έως 1997. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας (Στατιστικά στοιχεία 2007), ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών στη χώρα μας ανέρχεται στους 7.055, οι οποίοι καλλιεργούν με βιολογικό τρόπο έκταση 1.521.175,3 στρεμμάτων, εκ των οποίων 692.004,8 στρέμματα παράγουν πλήρως Βιολογικά Προϊόντα (ΠΒ), ενώ αντίστοιχα 829.170,5 παράγουν βιολογικά προϊόντα Μεταβατικού Σταδίου (Μ). Είναι κοινή λοιπόν η διαπίστωση ότι η παρατηρούμενη μαζική είσοδος παραγωγών στο σύστημα της βιολογικής γεωργίας μετά το 1995 σχετίζεται άμεσα με την ενεργοποίηση της πρόσθετης χρηματικής ενίσχυσης προς τους βιοκαλλιεργητές στο πλαίσιο του Καν. Ε.Ε. 2078/92 και ενδεχομένως σε κάποια άλλα αίτια, όπως στη διάδοση της έννοιας της ΑΓ., στη στροφή του καταναλωτικού κοινού σε βιολογικά προϊόντα, ή και στην αναζήτηση διεξόδου στην προβληματική διακίνηση των αγροτικών προϊόντων (Β.Γ., 2011).

3.3.2 Βιολογική Κτηνοτροφία

Σε νηπιακό στάδιο βρίσκεται ο κλάδος της βιολογική κτηνοτροφίας που άρχισε να αναπτύσσεται στην Ελλάδα μετά την είσοδο σε ισχύ του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1804/99 του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση με τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91. η υστέρηση αυτή σημειώνεται παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες χώρες, όσον αφορά την βιολογική κτηνοτροφία, λόγω των ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών, των πλούσιων φυσικών πόρων των ορεινών και ημιορεινών περιοχών και της σημαντικής παρουσίας της εκτατικής κτηνοτροφίας, η οποία μπορεί εύκολα να ακολουθήσει τις απαιτήσεις της βιολογικής κτηνοτροφίας.

Η βιολογική κτηνοτροφία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιολογική γεωργία, επειδή οι διατροφικές ανάγκες των ζώων εκτός από τη βόσκηση καλύπτονται και με βιολογικές ζωοτροφές. Το σύστημα ζώα-φυτά είναι αλληλοεξαρτώμενο και η προστασία του έχει ως απώτερο σκοπό την βιώσιμη ανάπτυξη. Το μεγαλύτερο μερίδιο στην βιολογική εκτροφή κατέχουν οι αίγες με ποσοστό 32,72% και ακολουθούν τα πρόβατα με ποσοστό 34,41% και τα πουλερικά με ποσοστό 13,42% (Υ.Α.Α. & Τ. , 2007).

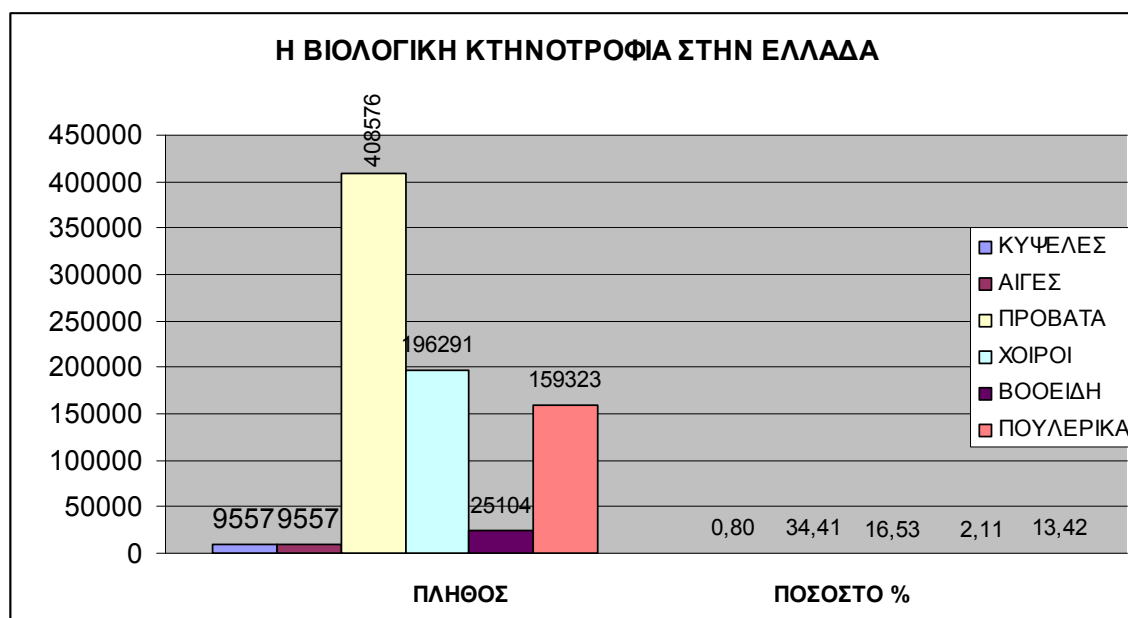
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5, Η βιολογική κτηνοτροφία στην Ελλάδα

	<i>ΚΥΨΕΛΕΣ</i>	<i>ΑΙΓΕΣ</i>	<i>ΠΡΟΒΑΤΑ</i>	<i>ΧΟΙΡΟ Ι</i>	<i>ΒΟΟΕΙΔ Η</i>	<i>ΠΟΥΛΕΡΙΚ Α</i>
<i>ΠΛΗΘΟΣ</i>	9557	388508	408576	196291	25104	159323
<i>ΠΟΣΟΣΤΟ %</i>	0,80	32,72	34,41	16,53	2,11	13,42

ΠΗΓΗ: ΥΠ. ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ, 2007

Η βιολογική κτηνοτροφία εκτός από το γεγονός ότι αποτελεί μία μέθοδο παραγωγής βιολογικών προϊόντων ζωικής προέλευσης (κρέας, γαλακτοκομικά προϊόντα, αυγά), προστατεύει το περιβάλλον, συμβάλει στην αειφορία του οικοσυστήματος και είναι πηγή εισοδήματος για τον Έλληνα κτηνοτρόφο και η εξέλιξή της είναι σημαντική ειδικά στην προβατοτροφία, γεγονός που συνδέεται και με τη συμμετοχή του πρόβιου γάλακτος στο τυρί φέτα το οποίο αποτελεί προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) (Υ.Α.Α&Τ, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ 2007, online).

Γράφημα 3.2, Η κατάσταση της Βιολογικής Κτηνοτροφίας στην Ελλάδα το 2007

ΠΗΓΗ: ΥΠ. ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ, 2007

4 ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Το μεθοδολογικό πλαίσιο της μελέτης μας, εμπνευστήκαμε από αντίστοιχες μελέτες που συναντήσαμε στη διεθνή βιβλιογραφία και που σκοπό είχαν τη διερεύνηση της συμπεριφοράς και τις διαφοροποιήσεις που εκλαμβάνει αυτή υπό την επίδραση του παράγοντα ρίσκο. Συγκεκριμένα αξιοποιήθηκε το μοντέλο του Van Raaij's (1981), όπου σύμφωνα με τα δημοσιεύματα του, διερευνώνται η επίδραση που ασκούν τα χαρακτηριστικά του γεωργού σε αλληλεπίδραση με τα χαρακτηριστικά της εκμετάλλευσης, στον τρόπο διαμόρφωσης της αντίληψης για το ρίσκου, καθώς και στις στρατηγικές αντιμετώπισης τού. Στη συγκεκριμένη μελέτη τέθηκαν μέσα από ομάδες ερωτημάτων όλοι εκείνοι οι παράγοντες που αποτελούν ρίσκο και οι οποίοι διερευνήθηκαν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Έτσι με τη χρήση του μοντέλου που μνημονεύτηκε επιχειρήσαμε να αναλύσουμε το βαθμό που κάθε πηγή κινδύνου εκλαμβάνεται ως παράγοντας ανασφάλειας για τη μονάδα και σε δευτερεύουσα ανάλυση πως κάθε αρχηγός εκμετάλλευσης προσαρμόζει τη στρατηγική του για την αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων και τη διασφάλιση της βιωσιμότητας της μονάδας του. Στη συνέχεια ακολούθησε η μελέτη της συμπεριφοράς των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων απέναντι στους παράγοντες κινδύνου αλλά και τις μεθόδους διαχείρισής του. Επίσης μέσα από τη μελέτη μας αυτή, επιχειρήσαμε να ελέγξουμε το βαθμό στον οποίο ο κάθε ένας είναι διατεθειμένος να εκτεθεί σε εξωτερικούς παράγοντες κινδύνου-ρίσκου για την εκμετάλλευσή του, όπως επίσης έγινε μελέτη για να διερευνηθούν εκείνα τα στοιχεία που αποτελούν, για ορισμένους γεωργούς, κίνητρα ώστε να εφαρμόσουν νέες καλλιεργητικές μεθόδους στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις τους, μέσα από την υιοθέτηση της Βιολογικής γεωργίας, ως μια συνολική λύση στα οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και ιδεολογικά ζητήματα της εποχής. Έτσι και ενώ ορίστηκαν τα κίνητρα αυτά που οδήγησαν τους μεν στην υιοθέτηση της Β.Γ , επιχειρήθηκε να ερευνηθεί αντίστοιχα, σε ποιο βαθμό θα μπορούσαν αυτά να υιοθετηθούν και να επηρεάσουν, τους συμβατικούς καλλιεργητές ώστε όταν αυτοί βρεθούν στο κατάλληλο θεσμικό περιβάλλον να επιχειρήσουν ή όχι, την αποδοχή και από μέρους τους, της βιολογικής γεωργίας. Ολοκληρώνοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μελέτη αυτή έχει σκοπό την διερεύνηση εκείνων των στοιχείων που εμπλέκονται στη διαδικασία υιοθέτησης της βιολογικής γεωργίας (κίνδυνοι και τρόποι διαχείρισής τους, κίνητρα για τους βιοκαλλιεργητές και τους συμβατικούς γεωργούς και τον τρόπο που γίνονται αντιληπτοί από κάθε ομάδα παραγωγών). Η προσφυγή στη βιολογική

γεωργία μπορεί να αποτελεί ικανοποιητική λύση στα οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και ιδεολογικά ζητήματα της εποχής μας για μια κατηγορία παραγωγών, αλλά παράλληλα για μια άλλη μερίδα του γεωργικού πληθυσμού τα παραπάνω στοιχεία μπορεί να λειτουργούν ανασταλτικά στη λήψη της απόφασης για μετατροπή της συμβατικής γεωργικής εκμετάλλευσης σε βιολογική και αυξάνουν την επιφυλακτικότητα αυτής της μερίδας καλλιεργητών κρατώντας τους μακριά από τη βιολογική γεωργία.

4.1 Ο γεωργός

4.1.1 Τα χαρακτηριστικά του γεωργού

Οι βιοκαλλιεργητές σαν πληθυσμιακή ομάδα παρουσιάζονται με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και επαρκέστερη επαγγελματική κατάρτιση και γεωργική επιμόρφωση (Peterson et al., 2006; Οξούζη, 2006).

Βρέθηκε ότι μεταξύ εκείνων που υιοθετούν την βιοκαλλιέργεια επικρατούν τα νεότερα σε ηλικία άτομα, και άτομα που έχουν εμπλακεί με την γεωργική παραγωγή για μικρότερα χρονικά διαστήματα. Οι βιοκαλλιεργητές ως πληθυσμιακή ομάδα ενδιαφέρονται περισσότερο σε σχέση με τους συμβατικούς για πρόσληψη πληροφόρησης, συμμετέχουν σε σεμινάρια και αντίστοιχες εκδηλώσεις καθώς και επιδεικνύουν έντονο ενδιαφέρον για δικτύωση και συμμετοχή σε συνεταιρισμούς και εταιρικά σχήματα (Lopez et al., 2005).

Οι βιοκαλλιεργητές σε σχέση με τους συμβατικούς εμφανίζονται λιγότερο επιφυλακτικοί στο να εκθέσουν σε αυξημένο ρίσκο την παραγωγή τους (Gardeborek., 2002), προκειμένου να επιτύχουν οικονομική αποδοτικότητα για τη μονάδα τους.

Αυτό οφείλεται στο ότι οι γεωργοί που δεν έχουν εύκολη πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες, και σε ορισμένες περιπτώσεις είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυσκολία στο να κατανοήσουν τις νέες τεχνολογίες και να υιοθετήσουν βιολογικές τεχνικές καλλιέργειας (Tzouvelekas et al., 2001). Πρόσθετα επιβεβαιώνεται και από τις έρευνες των Chaves et al., (2001) και Strauss et al., (1991) και Caffey et al., (1994), οι οποίοι διαπίστωσαν, ότι παραγωγοί υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, τείνουν να υιοθετούν περισσότερο ή πιο εύκολα νέες τεχνολογίες, όπως επίσης και γεωργοί οι οποίοι ανήκουν σε ομάδες παραγωγών με δυνατότητα πρόσβασης σε διαρκή πληροφόρηση (Adesina et al., 2000; Caviglia-Harris, 2003). Οι παραγωγοί θεωρούν ως σημαντικότερη πηγή γεωργικής πληροφόρησης, σύμφωνα με έρευνα των Feder et al., (2003), τους άλλους παραγωγούς. Βέβαια όσο αυξάνεται η πολυπλοκότητα του μηνύματος ή της πληροφορίας, προτιμούν περισσότερο ειδικές πηγές. Φαινόμενο που και εμείς διαπιστώσαμε στην περιοχή έρευνας καθώς η εξέλιξη της αποδοχής της βιολογικής γεωργίας στην αρχή έγινε με αργούς ρυθμούς επειδή απουσίαζε η επαρκής πληροφόρηση στους παραγωγούς. Με το πέρασμα του χρόνου όμως η ιδέα της Β.Γ διαχύθηκε σε μεγαλύτερο αριθμό γεωργών.

Στον αντίποδα, εκείνοι που θεωρούνται εξειδικευμένοι, με χρόνια ενασχόληση με τη γεωργία καθώς και μεγαλύτερης ηλικίας, έχουν την τάση να είναι αρνητικοί στο ενδεχόμενο να αλλάξουν τις μεθόδους παραγωγής που μέχρι σήμερα εφάρμοζαν και τις οποίες γνωρίζουν και θεωρούν πως αν κάνουν αυτό θα εκτεθούν σε μεγάλη ανασφάλεια. Επιπρόσθετα, κάποιιο άλλοι είναι εντελώς αρνητικοί και δεν αποδέχονται απολύτως τη βιολογική γεωργία ως φιλοσοφία (committed conventional), (Gudbrand et al., 2006).

Συγκεκριμένα, η ηλικία του γεωργού, συνδέεται θετικά με το βαθμό υιοθέτησης της βιολογικής γεωργίας, στο βαθμό που ακολουθείται αλλαγή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς της μονάδας (η διαδικασία της διαδοχής της διαχείρισης της εκμετάλλευσης μεταξύ γιου και πατέρα, είναι μια τέτοια διαδικασία). Επιπρόσθετα οι μεγαλύτεροι σε ηλικία αγρότες είναι περισσότερο συντηρητικοί σε σχέση με τους νεότερους, γεγονός που λειτουργεί ώστε αυτοί να παρουσιάζουν μεγαλύτερη αντίσταση στη βιολογική γεωργία.

Το επίπεδο εκπαίδευσης είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει την πρόθεση για υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας από τον αγροτικό πληθυσμό και η εξήγηση μπορεί να δοθεί από το γεγονός ότι οι νεοεισερχόμενοι στη γεωργία σήμερα, έχουν υψηλότερα επίπεδα μόρφωσης και είναι περισσότερο ιδεαλιστές, συγκριτικά με τους παλαιότερους αγρότες. Επίσης πιθανό είναι οι περισσότερο μορφωμένοι αγρότες να έχουν περισσότερη αυτοπεποίθηση, γεγονός που να τους θωρακίζει εμπρός στις αναμενόμενες δυσκολίες που πιθανόν θα συναντήσουν στο νέο περιβάλλον της βιολογικής γεωργίας σε σχέση με τους λιγότερο εκπαιδευμένους που εμφανίζονται περισσότερο επιφυλακτικοί και απρόθυμοι να ρισκάρουν να εκτεθούν σε κίνδυνο (Fertô and Forgács, 2007).

4.2 Ο παράγοντας επαρκής πληροφόρηση

Ο κλάδος της βιολογικής γεωργίας είναι μια νέα πραγματικότητα και συνιστά μια προσπάθεια για παραγωγή αγαθών και τροφίμων με διαδικασίες φιλικές προς το περιβάλλον ενώ το παραγόμενο προϊόν απευθύνεται σε συγκεκριμένη μερίδα του καταναλωτικού κοινού. Αποτελεί μια διαδικασία που φέρνει την μονάδα παραγωγής αντιμέτωπη με διάφορα εμπόδια. Το πρώτο είναι η ανάγκη για πρόσβασή σε τεχνογνωσία. Είναι αυτονόητο ότι με δεδομένη την απαγόρευση της χρήσης χημικών εισροών λίπανσης και φυτοπροστασίας, η μονάδα εκτίθεται σε ένα νέο επικίνδυνο περιβάλλον. Πρέπει να αναθεωρηθούν οι μέχρι τότε πρακτικές και σαφώς να βρεθούν νέες και σε αντίστοιχο βαθμό αποτελεσματικότητας με τις παλιές. Από την άλλη πλευρά εμφανίζεται η γραφειοκρατία, όχι σαν νέο φαινόμενο, αλλά με άλλη διάσταση. Υπάρχουν νέοι νόμοι και κανονισμοί που διέπουν τη Βιολογική Γεωργία, σε σχέση με την συμβατική. Δημιουργείται συναλλαγή με νέους φορείς και ελεγκτικούς μηχανισμούς. Αυξάνονται οι γραφειοκρατικές υποχρεώσεις της μονάδας. Εισέρχονται νέες έννοιες όπως του συμβούλου γεωπόνου, του οργανισμού πιστοποίησης, των γεωργικών επιδοτήσεων και της ανάγκης υποβολής φακέλων υποψηφιότητας και τήρησης αρχείων της μονάδας. Κατά συνέπεια ο γεωργός- βιοκαλλιεργητής οφείλει να εγκλιματιστεί στο νέο αυτό περιβάλλον. Έτσι σε μια τέτοια κατάσταση όπου όλα είναι σε μια διαρκή ροή εξέλιξης, δημιουργείται η ανάγκη για επαρκή, έγκαιρη και σαφή πληροφόρηση. Η έρευνα έδειξε ότι οι περισσότεροι από τους εμπλεκόμενους επιθυμούν να έχουν περισσότερη πληροφόρηση ειδικότερα σε τομείς που αφορούν την παραγωγική διαδικασία καθώς και για την αγορά και διακίνηση των προϊόντων αυτών (Peterson et al., 2006). Πέρα από τις κλασικές πηγές πληροφόρησης και τα προβλήματα πρόσβασης στην πληροφόρηση που έχουν οι Έλληνες γεωργοί, ένα σύγχρονο μέσο, ανοιχτό για όλους, το διαδίκτυο το οποίο είναι ένα από τα σπουδαία μέσα διάχυσης της πληροφορίας, δυστυχώς απουσιάζει από τον αγροτικό χώρο. Πολλοί γεωργοί διαμαρτύρονται για τις πολιτικές που έχουν ακολουθηθεί και τους έχουν αποξενώσει από αυτόν τον τομέα.

4.3 Ασφαλές εργασιακό περιβάλλον

Πολλοί αγρότες προτιμούν να ζουν και να εργάζονται σε ένα ασφαλές και παράλληλα υγιεινό περιβάλλον γι' αυτούς και τα μέλη της οικογένειάς τους. Αυτή η ανάγκη όμως πολλές φορές καθίσταται ανέφικτη λόγω της χρήσης αγροχημικών και ειδικά των ζιζανιοκτόνων και συνθετικών εντομοκτόνων.

Η αντίληψη για τους κινδύνους που συνδέονται με τη χρήση των συνθετικών χημικών, αποτελεί έναν αρνητικό παράγοντα για την χρήση τους. Ειδικά όταν συνδέονται με κακό εμπειρικό προηγούμενο για τους αγρότες, η αντίληψη αυτή μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο για την υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας (Hong, 1994).

Η εξασφάλιση ασφαλούς εργασιακού περιβάλλοντος σαφώς είναι αποδεδειγμένα ένα κίνητρο για αρκετούς γεωργούς ώστε να επιλέξουν τη βιολογική μέθοδο παραγωγής καθώς και σαν ένα μέσο έκφρασης της περιβαλλοντικής τους ευαισθησίας. Υπάρχει η ένδειξη ότι μεταξύ των βιοκαλλιεργητών επικρατεί αυξημένη ευαισθησία για την προστασία του περιβάλλοντος, χωρίς όμως να παραγνωρίζεται ο οικονομικός παράγοντας και η απόδοση της εκμετάλλευσης. Τα κίνητρα ενασχόλησης με τη βιολογική γεωργία συνδέονται με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των βιοκαλλιεργητών, όπως είναι η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και η κύρια απασχόληση. Όμως επηρεάζονται από το βαθμό γνώσης των αρχών της βιολογικής γεωργίας και φαίνεται πως εκείνοι που τις γνωρίζουν ωθούνται στην άσκηση της από ιδεολογικά κίνητρα. Αντίθετα όσοι δεν γνωρίζουν τις αρχές της και την ακολουθούν, ωθούνται κατά κανόνα από οικονομικά και μόνο κίνητρα. Όταν έχουν μερική γνώση για αυτές τις αρχές, τότε τα κίνητρά τους είναι περιβαλλοντικής φύσης (Δασκαλοπούλου κ.α., 2005).

Ακόμη η μελλοντική τους στάση στο ενδεχόμενο άρσης του καθεστώτος των οικονομικών ενισχύσεων συνδέεται άρρηκτα με τα κίνητρα που τους οδήγησαν στην υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας αρχικά. Έτσι, αν τα αρχικά τους κίνητρα ήταν ιδεολογικά και δευτερευόντως περιβαλλοντικά θα παρουσιάσουν μια ισχυρή διάθεση να εξακολουθήσουν τη βιοκαλλιέργεια. Αντίθετα, αν ωθήθηκαν από οικονομικά κίνητρα, τότε είναι λιγότερο διατεθειμένοι να συνεχίσουν στο ενδεχόμενο όπου αυτά τα οικονομικά κίνητρα εκλείψουν (Δασκαλοπούλου κ.α., 2005).

4.4 Η γεωργική εκμετάλλευση

4.4.1 Η χωροθέτηση της γεωργικής εκμετάλλευσης

Έρευνες έδειξαν ότι η γεωγραφική θέση της μονάδας, το είδος της εκμετάλλευσης και το θεσμικό πλαίσιο δημιουργούν διαφορετική ένταση σε επίπεδο ανασφάλειας για τον παραγωγό που επιθυμεί να ακολουθήσει τη βιολογική γεωργία (Boggess et al.,1985; Wilson et al.,1993; Patric and Musser.,1997; Meuwissen et al.,2001).

Η χωροθέτηση της μονάδας και η επίδραση που ασκούν τα καιρικά φαινόμενα και η διακύμανση που αυτά παρουσιάζουν, είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει το βαθμό υιοθέτησης βιολογικών μεθόδων παραγωγής. Ειδικά η συχνότητα των βροχοπτώσεων έχει πρωτεύουσα σημασία(Martin, 1996.), αφού επηρεάζει το βιολογικό κύκλο των φυτών αλλά και των εχθρών και παθογόνων τους. Παράλληλα επηρεάζει τις θρεπτικές απαιτήσεις των καλλιεργειών και συνολικά τις απαιτούμενες καλλιεργητικές φροντίδες και μεθόδους φυτοπροστασίας. Σημαντική επίσης είναι και η παραγωγική κατεύθυνση που δίνεται στη μονάδα από ένα εύφορο έδαφος γεγονός που στρέφει τον παραγωγό σε εντατικές μορφές καλλιέργειας με στόχο την εναλλαγή των καλλιεργειών, τις μεγάλες αποδόσεις και την καθετοποίηση της παραγωγής. Αντίθετα, σε λιγότερο ευνοημένα κλίματα η μονάδα ακολουθεί το μοντέλο της πολυλειτουργικής γεωργίας και το εισόδημα συμπληρώνεται από πολλές κατευθύνσεις και τομείς, όπου κάθε καλλιέργεια ή εκτροφή συμπληρώνει το συνολικό γεωργικό εισόδημα και η γεωργική πρακτική ακολουθεί μια περισσότερο παραδοσιακή κατεύθυνση μειωμένων εισροών έναντι των μονάδων εντατικής γεωργίας.

Σημαντικός παράγοντας επίσης ο οποίος διευκολύνει την προσπάθεια, για μετατροπή μια συμβατικής εκμετάλλευσης σε βιολογική, είναι και το άμεσο περιβάλλον αυτής. Έχει παρατηρηθεί ότι σε περιοχές όπου ασκείται εντατική γεωργία, ένα σημαντικό και σύνηθες πρόβλημα είναι η επιμόλυνση των βιολογικών καλλιεργειών από τα ψεκαστικά νέφη κατά τη διενέργεια ψεκασμών φυτοπροστασίας με συμβατικά σκευάσματα στα γειτονικά αγροτεμάχια. Ακόμη οι κανονισμοί που διέπουν τη βιολογική γεωργία είναι απαγορευτικοί σε περιπτώσεις όπου σημειακές πηγές ρύπανσης βρίσκονται κοντά στην εκμετάλλευση (σκουπιδότοποι, αεροδρόμια, συμβατικές καλλιέργειες για τη μελισσοκομία σε απόσταση < 3χιλ. μέτρα κλπ). Κατά συνέπεια είναι πολύ πιθανό εκ των πραγμάτων, ακόμα και αν ο παραγωγός επιθυμεί να μετατρέψει την καλλιέργεια του σε βιολογική να μην έχει τη δυνατότητα, ή τουλάχιστον να διαχωρίζει την εκμετάλλευσή του σε βιολογική ή μη.

Το μέγεθος και λοιπά διαρθρωτικά στοιχεία της εκμετάλλευσης

Στην Ελληνική πραγματικότητα έχει βρεθεί ότι οι εκμεταλλεύσεις μικρής κλίμακας και χαμηλών εισροών, όπως είναι οι βιοκαλλιέργειες, τόσο λόγω της οικογενειακής δομής τους, όσο και της παραγωγικής τους δυναμικότητας, που είναι μικρή, δημιουργούν ένα περιβάλλον και μια αίσθηση μεγαλύτερης ασφάλειας για τους παραγωγούς αυτούς (Σιάρδος και Κουτσούρης, 2002). Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγουν και πολλές άλλες έρευνες που θέλουν το μέγεθος της βιολογικής εκμετάλλευσης μικρότερο από εκείνο των αντίστοιχων συμβατικών εκμεταλλεύσεων (Padel et al., 1994; Lipson, 1999; McCann et al., 1997; Boz et al., 2005). Σε πρώιμες έρευνες στον Ευρωπαϊκό χώρο, σχετικά με τα κίνητρα των αγροτών για την υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας ως μια καινοτόμας προσέγγισης έναντι της συμβατικής, κυρίαρχο κίνητρο εντοπίστηκε το μέγεθος της εκμετάλλευσης και μάλιστα το μικρο-μεσαίο (medium) μέγεθος (Wilson,1997; Diederer et al.,2003; Chaves,2001). Για άλλες μελέτες πάλι βρέθηκε ότι το μέγεθος της εκμετάλλευσης δεν θεωρείται σημαντικός παράγοντας (Burton,2003) γεγονός που σημειώνεται και σε άλλες έρευνες, με μικρή διαφοροποίηση σε ότι αφορά τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, όπου λόγω ορεινότητας, δημιουργείται επιπρόσθετη ανάγκη για μεγαλύτερες εκτάσεις(Fertó and Forgács.,2007).

Τα διαρθρωτικά στοιχεία της ελληνικής γεωργικής εκμετάλλευσης αποτελούν ένα εμπόδιο για την ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής γεωργία σε ανταγωνιστικό επίπεδο, λόγω του μικρού μεγέθους της εκμετάλλευσης συγκριτικά με τις ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις στον Ευρωπαϊκό χώρο, καθώς για την Ελλάδα ο μέσος όρος μεγέθους ανά εκμετάλλευση, είναι τα 47,2 στρέμματα (Έρευνα Διαρθρώσεων, 1995), σε συνδυασμό και με το μεγάλο ποσοστό των πολύ μικρών εκμεταλλεύσεων με ποσοστό 23% επί του συνόλου, όπου η έκτασή τους είναι μικρότερη των 10 στρεμμάτων. Ο πολυκερματισμός της γεωργικής εκμετάλλευσης αποτελεί μια ακόμη αδυναμία για την εφαρμογή της βιολογικής γεωργίας στον Ελλαδικό χώρο, (με 6,2 κατά Μ.Ο αγροτεμάχια ανά εκμετάλλευση), γεγονός που επιδρά προσθετικά στο κόστος παραγωγής, όπως και στον αυξημένο κίνδυνο επιμόλυνσης από τις γειτονικές συμβατικές εκμεταλλεύσεις (Μπεόπουλος, κ.α., 2000). Βέβαια από την άλλη μεριά μπορεί να λειτουργήσει σε συνδυασμό με το μηχανισμό των οικονομικών ενισχύσεων για τη βιολογική γεωργία ως ένα μέσο προώθησής της, αφού θα λειτουργήσει συμπληρωματικά στο εισόδημα του γεωργού, ειδικά εάν πρόκειται για περιοχές λιγότερο ευνοημένες, όπου η γεωργία ασκείται με ήπια ένταση και όπου το γεωργικό εισόδημα συμπληρώνεται και με διάφορες

άλλες οικονομικές δραστηριότητες του γεωργού, όπως η οικόσιτη κτηνοτροφία, ο αγροτουρισμός, κ.ά.

Ορισμένες φορές το καθεστώς γαιοκτησίας αποτελεί εμπόδιο στην εξάπλωση της βιολογικής γεωργίας, καθώς σε ορισμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις αυτό είναι ενοικιοστάσιο, αφού πολλές εκμεταλλεύσεις που ανήκουν σε ηλικιωμένους δεν βρίσκουν διάδοχο μέσα στην οικογένεια, δεδομένης της ερήμωσης της υπαίθρου και της γήρανσης του πληθυσμού. Έτσι οι γεωργοί-ενοικιαστές, είναι επιφυλακτικοί σε νέες επενδύσεις συμπεριλαμβανομένης και της βιολογικής γεωργίας, αφού δεν νιώθουν ασφαλείς για τη διάρκεια της μίσθωσης, που πολλές φορές και λόγω της αδυναμίας νομιμοποίησής της με επίσημες συμφωνίες, (επίσημες συμβολαιογραφικές πράξεις) γίνεται αποτρεπτική σε προσπάθειες που στοχεύουν στην εξασφάλιση οικονομικής ενίσχυσης, αφού ο πραγματικός γεωργός δεν φαίνεται στα επίσημα στοιχεία. Θα θέλαμε να συμπληρώσουμε ότι οι συνθήκες γαιοκτησίας αποτελούν εμπόδιο, το οποίο έχουμε εντοπίσει και από την προσωπική μας πείρα, λόγω και της νοοτροπίας των ιδιοκτητών της γης, από την άποψη ότι αυτοί είναι συνήθως πρόσωπα μεγάλης ηλικίας ή άτομα που έχουν κληρονομήσει τη γη αλλά δραστηριοποιούνται σε άλλα επαγγέλματα και μακριά από τη γεωγραφική έδρα της εκμετάλλευσής. Είναι λοιπόν άνθρωποι που αρνούνται να αποδεχτούν τη μετατροπή της ‘γης τους’ σε βιολογική, θεωρώντας ότι θα εκθέσουν το περιουσιακό τους στοιχείο σε σοβαρό κίνδυνο υποβάθμισης. Συνεργιστικά προς τη στάση αυτή λειτουργούν και κάποιες νοοτροπίες (εξορισμού), μεγάλης μερίδας των συμβατικών γεωργών που τους καθιστά εχθρικούς σε όποια προσπάθεια γίνεται για ενημέρωση και προώθηση της βιολογικής γεωργίας. Έχουν αρνητική στάση απέναντι στην προτροπή για διακοπή της χρήσης ζιζανιοκτόνων ή τη χρήση βιολογικών σκευασμάτων για την αντιμετώπιση των εχθρών των καλλιεργειών τους (Καλμπουρτζή, 2003) και με αυτό τον τρόπο συντελούν στη δημιουργία και συντήρηση ενός αρνητικού κλίματος.

Το είδος της καλλιέργειας και οι καλλιεργητικές απαιτήσεις

Το είδος της καλλιέργειας βέβαια είναι επίσης ένας καθοριστικός παράγοντας για την αποδοχή ή μη του βιολογικού μοντέλου παραγωγής και συνδέεται με τις ιδιαίτερες ανάγκες και απαιτήσεις της κάθε καλλιέργειας. Έτσι οι καλλιεργητικές απαιτήσεις, οι φυσικοί εχθροί και οι απαιτήσεις σε χημικές εισροές και ανθρώπινη εργασία είναι παράγοντες που μπορούν να ξεπεραστούν για την καλλιέργεια της ελιάς, η οποία θεωρείται από τις λιγότερο απαιτητικές και αντίθετα να αποτελούν απαγορευτικό παράγοντα για την υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας σε άλλες δενδρώδεις καλλιέργειες όπως αυτή των πυρηνόκαρπων

(Δασκαλοπούλου κ.α., 2005). Έτσι πιθανώς ορισμένες καλλιέργειες που δεν είναι τόσο απαιτητικές σε εισροές και ειδικούς χειρισμούς, αντίστοιχα με το ότι συμβαίνει και στις παραδοσιακές, να μπορούν να ακολουθήσουν τη βιολογική γεωργία, χωρίς να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερα προβλήματα. Αυτό πιθανόν να είναι σε αντίθεση με κάποιες καλλιέργειες που θεωρούνται εξειδικευμένες, δύσκολες και απαιτητικές και που πιθανόν να είναι αδύνατη η μετατροπή τους σε βιολογική, σε σχέση με κάποιες άλλες που είναι παραδοσιακές, σε ιδιαίτερα ευνοϊκά περιβάλλοντα, ευνοούνται από το μικροκλίμα της περιοχής και αναπτύσσονται χωρίς να απαιτούν καν την ανθρώπινη παρέμβαση. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να αναφερθεί η καλλιέργεια ελιάς σε μεγάλα υψόμετρα που είναι απαλλαγμένη από εχθρούς και παθογόνα αλλά και με ασήμαντες απαιτήσεις για λίπανση, αφού τόσο η ανάπτυξη όσο και η απόδοση είναι μικρές. Σε αυτά τα συμπεράσματα έχει οδηγηθεί και η ξένη επιστημονική κοινότητα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, όπου βρέθηκε ότι η υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον γεωργικών πρακτικών είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει μια σχετική ποικιλομορφία αναφορικά με την γεωγραφική κατανομή των εκμεταλλεύσεων καθώς και με το καλλιεργούμενο είδος (Greene et al., 1985; Dillman, 1984; Douce, 1981; Musser et al., 1986; and Edwards, 1984). Έτσι στην Αυστρία βρέθηκε ότι οι γεωγραφικές περιοχές στις οποίες διαχύθηκε η βιολογική γεωργία ήταν οι ορεινές με χαμηλή παραγωγικότητα και ο ρυθμός που συνέβη αυτή η υιοθέτηση της καινοτομίας ήταν βραδύς (Schneeberger et al., 2002).

Στην ελληνική γεωργία έχει βρεθεί ότι η απόδοση των βιολογικών ελαιώνων είναι μικρότερη σε ποσοστό 29% σε σχέση με αντίστοιχους συμβατικής καλλιέργειας, γεγονός που δεν αποδίδεται απόλυτα στις βιολογικές μεθόδους καλλιέργειας που ακολουθούνται, αλλά πιθανόν και σε αίτια που συνδέονται με την έλλειψη τεχνογνωσίας, τη μη ορθολογική εφαρμογή βιολογικών τεχνικών και την πιθανή σύνδεση των παραπάνω με την έλλειψη πληροφόρησης και εκπαίδευσης του αγροτικού πληθυσμού (Μαγκουρίλος, κ.α, 1999). Η τιμή που απολάμβαναν τα βιολογικά προϊόντα ελιάς, μέχρι πρότινος, ήταν αυξημένη κατά 20% , σε σχέση με αυτή των αντίστοιχων συμβατικών και ο λόγος ήταν ότι μεγάλη ποσότητα από την παραγόμενη εξάγεται στο εξωτερικό λόγω ανάπτυξης δικτύων διακίνησης μέσω των ίδιων των παραγωγών καθώς και εμπορικών επιχειρήσεων (Καλδής και. Γιαδέλης, 1997; Πάντζιος κ.α, 1999). Μάλιστα οι υψηλότερες τιμές που απολαμβάνουν τα βιολογικά προϊόντα στις αγορές θεωρούνται ως βασικό κίνητρο για τη λήψη της απόφασης μετατροπής, αλλά και σημαντικός παράγοντας για την παραμονή στο σύστημα πιστοποίησης (Pacini et al 2002; Morris et al. 2001). Υπάρχουν αξιόλογα παραδείγματα όπου η ανάπτυξη

επιχειρηματικότητας και η κινητοποίηση των ίδιων των παραγωγών βιολογικών προϊόντων στέφθηκαν με επιτυχία, τόσο στην οργάνωση των άμεσων πωλήσεων μέσα από δίκτυα διακίνησης (καταστήματα ειδών υγιεινής διατροφής, συνεταιριστικές ομάδες παραγωγών, εξαγωγικών εταιριών κ.α), όσο και από ορισμένες βιολογικές αγορές κυρίως στην περιφέρεια των μεγάλων αστικών κέντρων Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Βέβαια αυτή η δυναμική δεν κατέστη ικανή να καλύψει τις μεγάλες ανάγκες που προκύπτουν καθημερινά για τον κλάδο, μια και καλύπτεται ελάχιστα η ανάγκη για διακίνηση του συνόλου των βιολογικών προϊόντων. Έτσι παρατηρείται συχνά το φαινόμενο, βιολογικά προϊόντα να διακινούνται με την τιμή των αντίστοιχων συμβατικών λόγω έλλειψης αγοράς και ζήτησης από τους καταναλωτές. Η στενότητα όμως και ο περιορισμένος αριθμός αγορών βιολογικών προϊόντων, δημιουργούν μεγαλύτερη ανασφάλεια, λόγω αυξημένης διακύμανσης των τιμών των προϊόντων αυτών σε σύγκριση με τις τιμές που απολαμβάνουν τα συμβατικά προϊόντα (Offermann and Nieberg, 2000, Gudbrand et al.; Hall et al., 2003). Το γεγονός αυτό επηρεάζει τους καλλιεργητές και μεταξύ αυτών και τους κτηνοτρόφους, ώστε να αντιμετωπίζουν ως ένα από τους σοβαρότερους παράγοντες ανασφάλειας και κινδύνου τη διακύμανση στις τιμές των προϊόντων σε συνδυασμό με την ανασφάλεια σε επίπεδο παραγωγικής διαδικασίας και τις αλλαγές σε επίπεδο κρατικής νομοθεσίας και κανονισμών (Harwood et al, 1999).

Το κόστος παραγωγής

Οι βιολογικές καλλιέργειες εξαιτίας των αυστηρών περιορισμών στη χρήση φυτοφαρμάκων για την καταπολέμηση των εχθρών και ασθενειών αναγκάζονται να αυξήσουν το κόστος παραγωγής τους. Οι μεγαλύτερες διαφορές μεταξύ των συμβατικών και βιοκαλλιεργητών, εντοπίζονται στο αυξημένο κόστος των γεωργικών εισροών και στις αυξημένες ανάγκες για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, ενώ μικρότερη τελικά εμφανίζεται η αύξηση της χρήσης πρόσθετης ανθρώπινης εργασίας (Flaten et al, 2005). Από οικονομικής σκοπιάς, η μειωμένη χρήση στη βιολογική καλλιέργεια, όλων εκείνων των χημικών εισροών, που εφαρμόζονται στη συμβατική γεωργία αποτελεί αυτόνομα ένα ακόμη σημαντικού επιπέδου οικονομικό όφελος που δρα μέσα από τη μείωση του λειτουργικού κόστους της εκμετάλλευσης για τους βιοκαλλιεργητές και ενισχύει τα οικονομικά τους κίνητρα (Pretty, 1998).

Πολλές φορές η παραγωγή ενός προϊόντος ανάλογα με τη διαδικασία που αυτό παράχθηκε διαμορφώνει ένα επίπεδο κόστους παραγωγής. Πιθανώς η χρήση εξειδικευμένων βιολογικών σκευασμάτων θρέψης και φυτοπροστασίας και η ανάγκη για περισσότερη χειρονακτική εργασία ή υποχρέωση εφαρμογής μηχανικής κατεργασίας του εδάφους και οι ανάγκες για

απόκτηση κεφαλαιουχικού εξοπλισμού(γεωργικά μηχανήματα) να επισύρουν μια σημαντική αύξηση του κόστους παραγωγής συγκριτικά με το προϊόν της συμβατικής γεωργίας (Muewissen , 2001). Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να παρασύρει και την τιμή του προϊόντος σε υψηλότερα επίπεδα, εξέλιξη που λειτουργεί απαγορευτικά στην προώθηση και διακίνηση τέτοιων προϊόντων στην ανταγωνιστική αγορά των τροφίμων.

Στην ελληνική πραγματικότητα όμως, εμφανίζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα όσα ισχύουν για τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη και που περιγράψαμε πιο πάνω. Έτσι για παράδειγμα στην ελαιοκαλλιέργεια, οι δαπάνες για ίδια και ξένη εργασία στην εκμετάλλευση δεν διαφέρουν σημαντικά για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές και αντιστοιχούν σε 39 και 37 % αντίστοιχα, του συνολικού κόστους ανά στρέμμα (Πάντζιος κ.α, 1999). Γεγονός που συνδέεται με τη μειωμένες εργασίες φυτοπροστασίας και λίπανσης καθώς και με την στάση των βιοκαλλιεργητών να μην παρασκευάζουν οι ίδιοι τις αναγκαίες εισροές των καλλιεργειών τους αλλά να τις προμηθεύονται από το εμπόριο (Πάντζιος κ.α, 1999). Καταδεικνύεται έτσι ένα έλλειμμα πληροφόρησης, καθώς και ενδιαφέροντος για εφαρμογή καινοτομιών με συνέπεια να μην αποκόπτονται από το αγροτροφικό σύμπλεγμα που έχει επικρατήσει τις τελευταίες δεκαετίες. Το χαμηλό επίπεδο απαιτήσεων σε χημικές εισροές για μια καλλιέργεια και οι καλλιεργητικές απαιτήσεις της, πολλές φορές είναι καθοριστικός παράγοντας για την αποδοχή (ή απόρριψη) της βιολογικής γεωργίας και την μετατροπή μιας συμβατικής καλλιέργειας σε «οργανική». Η καλλιέργεια σε ορεινές περιοχές καστανιάς, καρυδιάς και αμπέλου και σε μικρότερο βαθμό η ελαιοκαλλιέργεια ανταποκρίνεται σε αυτό το μοντέλο καλλιέργειας χαμηλών εισροών, λόγω των μικρών απαιτήσεων που έχουν σε συμβατικές μεθόδους και εφαρμογές χημικών εισροών (Lopez et al., 2005; Morris, 2001; Mader et al., 2002). Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι αυτό είναι αναμενόμενο σύμφωνα με την εικόνα που σήμερα παρουσιάζει η ελληνική ύπαιθρος των μειονεκτικών, απομακρυσμένων και ορεινών περιοχών, όπου η μείωση και η γήρανση του πληθυσμού έχουν οδηγήσει και σε μαρασμό τη γεωργική δραστηριότητα και σε απαξίωση τις καλλιέργειες.

Ο τρόπος διάθεσης των προϊόντων και τα δίκτυα πώλησης

Η διακίνηση των προϊόντων από τον ίδιο των παραγωγό και η σχέση που εκείνος αναπτύσσει με τους καταναλωτές, μέσα από τις λιανικές πωλήσεις στις λαϊκές αγορές βιολογικών προϊόντων ή στις απευθείας πωλήσεις σε προσωπικό επίπεδο, συμβάλουν θετικά στη βελτίωση της αποδοτικότητας της βιολογικής εκμετάλλευσης και στο σχηματισμό θετικής άποψης από τη μεριά των παραγωγών για τα οφέλη της βιολογικής γεωργίας. Μάλιστα έχει σημειωθεί ότι η βελτίωση αυτή μπορεί να φτάσει ως προς τα επίπεδα οικονομικής απόδοσης, σε αύξηση του εισοδήματος κατά 44% (MacRae, 1990.; Δασκαλοπούλου κ.α., 2005). Σε επίπεδα τιμών, η αύξηση αυτή βρέθηκε να κυμαίνεται ποσοστιαία σε επίπεδα από 30 έως 200 % της τιμής των αντίστοιχων συμβατικών προϊόντων (Lampkin & Measures, 1995; Offerman and Nieberg., 2000). Οι δυνατότητες αυτές συμβάλλουν ουσιαστικά στην προώθηση της βιολογικής γεωργίας στο χώρο των καλλιεργητών. Η οικονομική αποτελεσματικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα που λειτουργεί ως κίνητρο υιοθέτησης της βιολογικής γεωργίας, ειδικά για τις μικρές μονάδες. Έτσι πέρα από τη στήριξη που προσφέρουν οι επιδοτήσεις, σημαντικό είναι και το γεγονός ότι επιτυγχάνονται καλύτερες τιμές διαπραγμάτευσης των προϊόντων τους, ειδικά σε πωλήσεις που γίνονται σε προσωπικό επίπεδο (λιανικές πωλήσεις, λαϊκές αγορές). Η στροφή αυτή του καταναλωτικού κοινού, ενθαρρύνει και δημιουργεί ευκαιρίες για τους παραγωγούς οργανικών προϊόντων, ώστε να ευνοείται η δημιουργία ενός δυναμικού κλάδου επιχειρηματικότητας στην αγορά των γεωργικών προϊόντων διατροφής. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί κανείς να θεωρήσει ως σημαντικό κίνητρο για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας το βαθμό αύξησης και ανάπτυξης των αγορών βιολογικών προϊόντων και την στροφή του καταναλωτικού κοινού προς τέτοια προϊόντα (Δασκαλοπούλου κ.α., 2005). Έτσι μεγάλο ποσοστό από εκείνους τους αγρότες που μετατρέπουν την εκμετάλλευσή τους σε βιολογική στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό σε οικονομικά παρά σε ιδεολογικά κίνητρα (Σιάρδος και Κουτσούρης, 2002; Δασκαλοπούλου κ.α., 2005). Πολλές φορές η προστασία που προσφέρει η αγορά στην εκμετάλλευση είναι ουσιαστικά και ο λόγος που ορισμένοι παραγωγοί θα αντισταθούν τόσο στο ενδεχόμενο να εγκαταλείψουν τη Β.Γ όσο και σε οποιαδήποτε μορφή παρέκκλισης από τους κανονισμούς της βιολογικής γεωργίας, αφού δεν είναι διατεθειμένοι να χάσουν το μερίδιό τους στην αγορά των βιολογικών προϊόντων. Βέβαια πρόβλημα εξακολουθεί να παραμένει η αδυναμία δυναμικής εξάπλωσης των βιολογικών προϊόντων σε περισσότερες αγορές και οι χαμηλές τιμών των αγροτικών προϊόντων σε επίπεδο παραγωγού, όταν οι πωλήσεις είναι χονδρικές αλλά και εξαιτίας του χαμηλού επιπέδου αγοραστικής ζήτησης,

λόγω του περιορισμένου μεγέθους εξειδικευμένων καταναλωτών (Peterson et al., 2006) καθώς και της έντονης οικονομικής κρίσης της εποχής μας. Εμπόδιο στην εξάπλωση της Β.Γ, αποτελεί η αδυναμία του κλάδου να θωρακιστεί με αυστηρότερα κριτήρια ελέγχου και να εξαιρεθεί, όποια επιφύλαξη υπάρχει γύρω από την ποιότητα των βιολογικών προϊόντων. Η ιδιωτική κινητοποίηση μέσα από τους οργανισμούς πιστοποίησης και τις ομάδες καταναλωτών, είναι σίγουρα σημαντική, όμως ένα σοβαρό εμπόδιο στην εξάπλωση της Β.Γ, είναι ακόμη ο κίνδυνος που πηγάζει από την ελλιπή κρατική παρουσία και τους ελέγχους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων βιολογικής γεωργίας, που θα έπρεπε να διενεργούνται. Οι κανόνες της βιολογικής γεωργίας δεν επιβάλλονται σταθερά από τους οργανισμούς πιστοποίησης και τους άλλους εμπλεκόμενους φορείς. Κλονίζεται η εμπιστοσύνη των παραγωγών απέναντι στα βιολογικά προϊόντα και κινδυνεύουν με δυσφήμιση τα αγροτικά αυτά προϊόντα. Επίσης σημαντικό είναι το πρόβλημα εξαιτίας του κορεσμού της αγοράς με προϊόντα αμφιβόλου ποιότητας που επικαλούνται τον όρο αλλά πρόκειται για προϊόντα νοθείας και παράνομων εισαγωγών. Σημαντικός κρίνεται και ο κίνδυνος, για τις μικρές εκμεταλλεύσεις, για περεταίρω μείωση της αγοραστικής ζήτησης της παραγωγής τους, καθώς και για εκτοπισμό τους από τις αγορές, εξαιτίας της εισόδου, εκμεταλλεύσεων μεγάλης κλίμακας και παραγωγής. (Peterson et al., 2006).

4.5 Περιβάλλον κινδύνου

4.5.1 Ο κίνδυνος για την παραγωγή από την αλλαγή των γεωργικών πρακτικών

Ο περιορισμός της χρήσης χημικών εισροών θρέψης και φυτοπροστασίας στις καλλιέργειες, όπως εντομοκτόνων, χημικών λιπασμάτων, καθώς και της χρήσης συνθετικών κτηνιατρικών φαρμάκων (O. Flaten et al., 2005), και συμβατικών ζωοτροφών, αποτελούν περιορισμούς που λειτουργούν ως παράγοντες αύξησης του κινδύνου για τη λειτουργία της εκμετάλλευσης. Το αυστηρό πλαίσιο για τη βιολογική γεωργία επιδρά δυσμενώς και στο επίπεδο της στρεμματικής απόδοσης. Η μείωση της στρεμματικής απόδοσης εξαιτίας αδυναμίας αντιμετώπισης εχθρών των καλλιεργειών και ζιζανίων, θεωρείται ένα σοβαρό εμπόδιο για την υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας, σε συνδυασμό με το δεδομένο ότι εξαιτίας σύνθετων παραγόντων δημιουργούνται τέτοιες συνθήκες που οδηγούν στην αύξηση της απαιτούμενης εργασίας (Peterson et al., 2006)

Σαν σπουδαιότερο εμπόδιο για να μετατρέψει ένας αγρότης την εκμετάλλευσή του σε βιολογική, θεωρείται ο περιορισμός που επιβάλλεται μέσα από τους ισχύοντες κανονισμούς που διέπουν τη Β.Γ, για τη χρήση χημικών θρεπτικών στοιχείων και ιδιαίτερα από τη διακοπή της χημικής αζωτούχου λίπανσης. Εξυπακούεται ότι η εφαρμογή της οργανικής κοπριάς δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες των φυτών. Η εξάρτηση επίσης από τις καιρικές συνθήκες θεωρείται ακόμη ένα σοβαρό εμπόδιο, αφού πολλές φορές δεν δίνεται η δυνατότητα με τα βιολογικά σκευάσματα να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της καλλιέργειας. Επίσης ως εμπόδιο αναφέρεται και το υψηλό επίπεδο κινδύνου που εκτίθενται οι καλλιέργειες, εξαιτίας της αδυναμίας αντιμετώπισης εντομολογικών εχθρών καθώς και από την διαβλεπόμενη έξαρση των ζιζανίων και των συνεπειών τους στην παραγωγική απόδοση (Kirner and Schneeberger, 2000; Schneider, 1998). Η αποτελεσματικότητα των μεθόδων φυτοπροστασίας, ειδικά για την καλλιέργεια της ελιάς και για τους δυο σημαντικότερους εχθρούς (Δάκο, Πυρηνοτρίτη), κρίνεται πολλές φορές αμφίβολης αποτελεσματικότητας, επικίνδυνη για την παραγωγή της μονάδας και σε πολλές περιπτώσεις, ειδικά όταν συντρέχουν και άλλοι συνεργιστικοί παράγοντες (έξαρση παθογόνων, καιρικά φαινόμενα) ανυπέρβλητο εμπόδιο για την παραμονή στο πρόγραμμα της βιοκαλλιέργειας και ειδικά για τους νεοεισερχόμενους που τελικά θα εγκαταλείψουν.

Η ζιζανιοκτονία είναι ένα αντίστοιχο παράδειγμα. Απαιτεί μηχανική ή χειρονακτική αντιμετώπιση (Hafliger and Maurer, 1996; Kirner and Schneeberger, 2000; Loibl, 1999;

Sholubi et al.,1997). Πολλές φορές όμως δημιουργείται πρόβλημα, όταν μια επέμβαση ζιζανιοκτονίας δεν είναι αποτελεσματική για τον έλεγχο των ζιζανίων και πρέπει να επαναληφθεί, σε αντίθεση με τις συμβατικές μεθόδους που είναι αποτελεσματικότερες. Έρευνες έχουν δείξει (Lopez et al., 2005), ότι μεταξύ των δυο τύπων καλλιέργειας παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις, σε βάρος της απόδοσης μεταξύ των βιοκαλλιεργητών. Αυτό βέβαια για καλλιέργειες που τείνουν να μην διαφοροποιούνται σε καλλιεργητικές απαιτήσεις αποτελεί ζήτημα, που πιθανόν να ερμηνεύεται από το γεγονός ότι οι βιοκαλλιέργειες οριοθετούνται σε περιοχές χαμηλής παραγωγικότητας (ορεινές περιοχές, εκτατικές εκμεταλλεύσεις, διαφορετική φιλοσοφία αντιμετώπισης, ξηρικές καλλιέργειες κ.α).

4.6 Κίνητρα

4.6.1 Οι στόχοι και επιδιώξεις την γεωργικής εκμετάλλευσης

Η υιοθέτηση των μεθόδων της βιολογικής γεωργίας και η είσοδος σε ένα διαφορετικό περιβάλλον, αποτελεί μια διαδικασία που χαρακτηρίζεται από αυξημένη αβεβαιότητα και κινδύνους καθώς και αυξημένο κόστος παραγωγής που συνοδεύεται από τη δεδομένη μειωμένη απόδοση και παραγωγικότητα των βιολογικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Κατά συνέπεια παρουσιάζεται ενδιαφέρον να ερευνηθούν πιθανά κίνητρα που ωθούν τους καλλιεργητές προς αυτή την κατεύθυνση. Η αριστοποίηση της οικονομικής αποδοτικότητας αποτελεί έναν από τους κυρίαρχους στόχους για τους εμπλεκόμενους με τη βιολογική γεωργία. Περιβαλλοντική ευαισθησία και ενδιαφέρον για την διασφάλιση της αειφορίας είναι ένας ακόμα αξιοσημείωτος λόγος που αναφέρεται στην βιβλιογραφική ανασκόπηση. Επίσης κατά κανόνα δεν γίνεται αυτοσκοπός η εξασφάλιση μεγάλης προσόδου η οποία να εξυπηρετεί την οικονομική άνεση της οικογένειας. Η υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας συνάδει σε πολλές περιπτώσεις με την φιλοσοφία ζωής των καλλιεργητών (Peterson et al., 2006).

4.6.2 Οικονομικά οφέλη και το σύστημα των κρατικών ενισχύσεων

Τα οικονομικά κίνητρα που δίνονται μέσα από το σύστημα των επιδοτήσεων, αποτελούν ισχυρό παράγοντα προώθησης της υιοθέτησης της βιολογικής γεωργίας. Συνδέονται με την βιωσιμότητα της εκμετάλλευσης και τη διατήρηση της δυναμικότητας της σε ικανοποιητικά επίπεδα (Φωτόπουλος και Κρυστάλης 2003). Έχει βρεθεί όμως ότι αποτελούν τα κυρίαρχα κίνητρα των βιοκαλλιεργητών (Δασκαλοπούλου κ.α., 2005). Σε μελέτη στην Ε.Ε, βρέθηκε ότι το οικονομικό κίνητρο μέσω του συστήματος των κρατικών οικονομικών ενισχύσεων για τη βιολογική γεωργία, ασκεί από έντονη (Kvist, 1994), μέχρι και την κυρίαρχη τάση (Brouckmeier et al., 1994), για την υιοθέτησή της από τους παραγωγούς. Όπως ακριβώς το ίδιο συνέβηκε και στις Η.Π.Α, όπου βρέθηκε ότι οι καλλιεργητές στράφηκαν στη Βιολογική Γεωργία χωρίς να ενστερνίζονται τις αρχές που τη διέπουν και εφάρμοσαν μια γεωργία <<χαμηλών εισροών>> έχοντας ως κίνητρο την οικονομική τους επιβίωση (Cacek & Langner, 1986).

Πρόβλημα όμως αποτελεί και η γραφειοκρατία, στο επίπεδο που συνδέεται με την λήψη των οικονομικών ενισχύσεων και των στρεμματικών αποζημιώσεων που δίνονται σε εκείνους

που ακολουθούν τη βιολογική γεωργία. Βέβαια με δεδομένο ότι οι βιοκαλλιεργητές σχετίζονταν και πριν την ένταξή τους στη βιολογική γεωργία και ήταν εξοικειωμένοι, με το σύστημα των επιδοτήσεων, δεν τους φέρνει σε ένα εντελώς άγνωστο περιβάλλον και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι κάθε παραγωγός έχει και σύμβουλο γεωπόνο υπεύθυνο για τεχνικά και γραφειοκρατικά ζητήματα περιορίζει τις αντιδράσεις. Το ουσιαστικό πρόβλημα όμως είναι μια πιθανή αλλαγή στην πολιτική των κρατικών ενισχύσεων, αφού δημιουργεί μια πρόσθετη πηγή ανασφάλειας για τους καλλιεργητές. Οι στρεμματικές ενισχύσεις δεν είναι δεδομένες και πάντα ελλοχεύει ο κίνδυνος αυτές να μειωθούν ή να τροποποιηθεί το καθεστώς, σύμφωνα με το οποίο αυτές παρέχονται στους δικαιούχους. Αυτό πιθανώς να είναι ένας ανατρεπτικός παράγοντας για τη στάση του καλλιεργητή και την πρόθεσή του να αναλάβει ή όχι το ρίσκο να μεταστρέψει ή να εξακολουθεί να είναι βιοκαλλιεργητής, ειδικά σε ένα επιβαρυνμένο οικονομικό περιβάλλον που πολλές φορές το όφελος από τη βιολογική γεωργία είναι μόνο εκείνο που εισπράττεται από τις επιδοτήσεις και όχι από το πραγματικό κέρδος της γεωργικής πράξης (Offermann and Nieberg, 2000; Harwood et al., 1999; Flaten et al., 2005).

4.7 Περιβαλλοντικά Κίνητρα

Την τελευταία εικοσαετία παρατηρείται το φαινόμενο της ευαισθητοποίησης του καταναλωτικού κοινού σε ζητήματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και τη σχέση που συνδέει την υποβάθμισή του και την παραγωγική διαδικασία των γεωργικών προϊόντων (Χρυσοχοϊδης και Φωτόπουλος,1999). Έγινε φανερό ότι η παραγωγική διαδικασία, για πολλές από τις τροφές που παράγει ο γεωργικός τομέας, ευθύνονται για την καταστροφή του εδάφους και τη ρύπανση των νερών μέσα από τη χρήση των χημικών λιπασμάτων και συνθετικών φυτοφαρμάκων. Σημαντικός πλέον αναδεικνύεται και ο κίνδυνος για την υγεία των καταναλωτών (Fotopoulos, 1996; Charter,1992; Peattie, 1992).

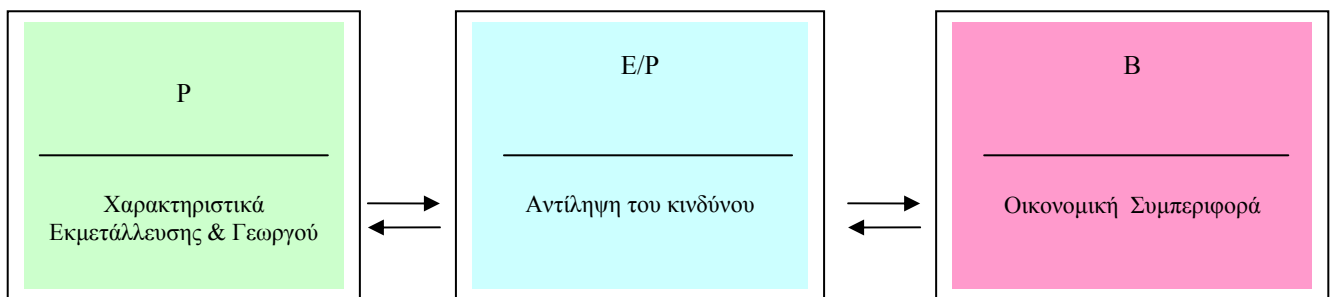
Σε πολλές έρευνες που έγιναν στον Ευρωπαϊκό χώρο βρέθηκε ότι τα κίνητρα που ωθούσαν τους καλλιεργητές να υιοθετήσουν την βιοκαλλιέργεια ήταν περισσότερο περιβαλλοντικής φύσεως παρά οικονομικής ή άλλης. Επίσης σημαντικό κίνητρο αποτέλεσε και η επιθυμία αυτών των γεωργών να παράξουν προϊόντα ασφαλή για τη δημόσια υγεία και τους καταναλωτές, χωρίς την παρουσία σε αυτά χημικών υπολειμμάτων(Dubgaard and Sorensen, 1988; Mc Cann et al., 1997). Η ανησυχία τους σε θέματα που αφορούσαν την προστασία του περιβάλλοντος καθώς και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων και της ποιότητάς τους με ιδιαίτερη έμφαση στο έδαφος και τη διατήρηση της γονιμότητάς του καθώς και στο επιφανειακό και υπόγειο νερό, ήταν από τα σημαντικότερα κίνητρα που εντοπίστηκαν (Storstad and Bjorkhaug, 2003; Fairweather, 1999; Duram, 2000)

Στην Ελληνική γεωργία οι ανησυχίες όσων υιοθετούν τη βιολογική καλλιέργεια, είναι έντονες και επικεντρώνονται στον κίνδυνο για υποβάθμιση της ποιότητας ζωής και την απειλή της ανθρώπινης υγείας. Πεποίθηση τους είναι ότι με τη βιολογική καλλιέργεια τα τρόφιμα που παράγονται είναι ασφαλή για τους καταναλωτές και μειώνουν τον κίνδυνο, λόγω του γεγονότος ότι δεν χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία χημικά παρασκευάσματα (Δασκαλοπούλου κ.α., 2005).

Σημαντικό μέσο για την προώθηση της βιολογικής γεωργίας, αποτελεί σήμερα και η σύνδεση η οποία γίνεται μεταξύ του μοντέλου παραγωγής, της έννοιας του ποιοτικού προϊόντος και των θετικών αποτελεσμάτων στην προστασία του περιβάλλοντος (Κυριακόπουλος, 1996), γεγονός που αυξάνει τη ζήτηση των βιολογικών προϊόντων ως δράση του καταναλωτή ενάντια στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

4.8 Το επιστημονικό μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα

Στο πλαίσιο της προηγούμενης βιβλιογραφικής αναφοράς και ειδικότερα των περιορισμένων επιπτώσεων συγκριτικής προσέγγισης που διαπιστώνονται στη διερεύνηση της συμπεριφοράς μεταξύ συμβατικών καλλιεργητών και βιοκαλλιεργητών και των διαφοροποιήσεων που εκλαμβάνει ως προς την αποτίμηση του παράγοντα του κινδύνου (ρίσκο) αξιοποιείται κατά ένα μέρος το μοντέλο του Van Raaij's (1981), σύμφωνα με το μοντέλο αυτό διερευνώνται η επίδραση που ασκούν τα χαρακτηριστικά του γεωργού και η αλληλεπίδραση με τα χαρακτηριστικά της εκμετάλλευσης στον τρόπο διαμόρφωσης της αντίληψης για τον κίνδυνο- ρίσκο, καθώς και στις στρατηγικές αντιμετώπισής του.

Διάγραμμα 4.1

Στα πλαίσια βέβαια του περιορισμένου χρόνου που προσφέρεται για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών περιοριστήκαμε στη διερεύνηση των δύο πρώτων συσχετισμών, του μοντέλου, δηλαδή της σχέσης του γεωργού με το χαρακτήρα της εκμετάλλευσης καθώς και την επίδραση που έχει αυτή η σχέση στην αντίληψη του κινδύνου και τις στρατηγικές για την αντιμετώπισή του.

Σύμφωνα με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που εξετάσαμε καθώς και με το θεωρητικό μοντέλο της έρευνάς μας, θέσαμε στόχο να ελέγξουμε τέσσερις βασικές ενότητες μεταβλητών που αφορούν :

- **ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (πίνακας 4.1)**
- **ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (πίνακας 4.2)**
- **ΤΗΝ ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ / ΡΙΣΚΟ (πίνακας 4.3)**
- **ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ & ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ (πίνακας 4.4)**

Υποθέτουμε γενικά ότι οι συμβατικοί παραγωγοί συγκριτικά προς τους βιοκαλλιεργητές αποδίδουν διαφορετική σημασία στους επιμέρους παράγοντες κάθε ενότητας. Η γενικότερη αυτή υπόθεση παραπέμπει σε επιμέρους στατιστικούς ελέγχους του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών που διαπιστώνονται για τους επιμέρους παράγοντες που περιλαμβάνονται σε κάθε πίνακα μεταξύ συμβατικών καλλιεργητών και βιοκαλλιεργητών (οι επιμέρους υποθέσεις). Ο έλεγχος της στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς επιδιώκεται κάθε φορά με τη βοήθεια του t-test για τον έλεγχο της διαφοράς των μέσων όρων που προκύπτουν από την αξιολόγηση του κάθε παράγοντα τόσο από τους συμβατικούς καλλιεργητές όσο και τους βιοκαλλιεργητές με τη βοήθεια μιας επταβάθμιας κλίμακας τύπου Likert.

Πίνακας 4.1

Α/Α	ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ
1	ΚΑΛΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
2	ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝ. ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ
3	ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ
4	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ
5	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΛΟΓΩ ΚΑΙΡΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ
6	ΥΨΗΛΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΓΡΟΕΦΟΔΙΩΝ
7	ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΞΟΔΑ ΜΕ ΤΟ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
8	ΚΟΣΤΟΣ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ
9	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΕΝΤΟΜΩΝ
10	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ
11	Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΑΝ. ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟΣ
12	ΧΑΜΗΛΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ''''
13	ΕΛΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ / ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ
14	ΥΨΗΛΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ
15	ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΤΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
16	ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ
17	ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΛΗΜΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ
18	ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ
19	ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΝΟΘΕΥΟΥΝ ΤΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ, ΕΤΣΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΖΗΜΙΩΝΟΝΤΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
20	ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
21	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
22	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΓΕΙΑΣ/ ΑΤΥΧΗΜΑ
23	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ
24	ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ
25	ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΓΗΣ ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ
26	ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΠΥΡΚΑΓΙΑΣ
27	ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΙΩΝ ΓΗΣ
28	ΚΟΣΤΟΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ
29	ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ
30	ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΑΠΟ ΑΣΘΕΝΙΕΣ
31	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΖΙΖΑΝΙΩΝ

Πίνακας 4.2

Α/Α	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ
1	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΙΔΟΚΤΗΤΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ
2	ΣΥΝΗΘΩΣ ΠΡΟΧΩΡΑΩ ΣΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΒΗΜΑ-ΒΗΜΑ
3	ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ
4	ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
5	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ
6	ΚΑΝΩ ΟΤΙ ΜΠΟΡΩ ΓΙΑ ΝΑ ΕΧΩ ΧΑΜΗΛΟ ΚΟΣΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
7	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ
8	ΠΑΙΡΝΩ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
9	ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΑΙ ΤΟΝ ΕΙΔΙΚΟ ΓΕΩΠΟΝΟ
10	ΕΠΙΔΙΩΚΩ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ -ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ
11	ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΝΕΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
12	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
13	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΓΟΡΕΣ
14	ΕΠΙΔΙΩΚΩ ΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΑΚΩΝ ΜΟΥ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ
15	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ
16	ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΣΥΜΒΟΥΛΟ ΓΕΩΠΟΝΟ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ -ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ
17	ΥΠΑΡΞΗ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ ΓΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
18	ΧΡΗΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΚΑΙΡΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ
19	ΕΠΙΔΙΩΚΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΑΠΟ ΕΛΓΑ

Πίνακας 4.1

A/A	ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ / ΡΙΣΚΟ
1	ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΘΥΜΟΣ ΝΑ ΡΙΣΚΑΡΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΜΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΟΥ
2	ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΘΥΜΟΣ ΝΑ ΡΙΣΚΑΡΕΙΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΣ ΚΑΠΟΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
3	ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΘΥΜΟΣ ΝΑ ΡΙΣΚΑΡΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΟΥ

Πίνακας 4.1

A/A	ΣΤΟΧΟΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ
1	Η ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΘΑ ΗΤΑΝ ΕΝΑ ΜΕΓΑΛΟ ΚΙΝΗΤΡΟ ΓΙΑ ΕΜΕΝΑ
2	ΑΝ ΕΒΛΕΠΕΣ ΟΤΙ ΤΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΠΑΙΡΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ
3	ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
4	Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣΟΥ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ ΣΕ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΔΕΝ ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ ΚΑΤΙ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΜΟΥ
5	ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΔΕΝ ΧΡΗΣΗΜΟΠΟΙΕΙΣ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΔΕΝ ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ ΚΑΤΙ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΣΟΥ
6	ΑΝ ΣΟΥ ΖΗΤΟΥΣΑΝ ΟΙ ΠΕΛΑΤΕΣ ΣΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
7	ΑΝ ΣΕ ΠΡΟΕΤΡΕΠΕ Ο ΕΜΠΟΡΟΣ ΜΕ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΖΕΣΑΙ ΝΑ ΠΑΡΑΞΕΙΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ
8	ΑΝ ΣΕ ΠΑΡΑΚΙΝΟΥΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ΦΙΛΙΚΟ ΣΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟ

5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1 Σχεδιασμός της έρευνας

Ο νομός Λακωνίας αποτέλεσε το πεδίο έρευνας για τη συγκεκριμένη εργασία διότι σαν γεωγραφική ενότητα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τόπους ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας σε πανελλήνιο επίπεδο. Επιπρόσθετα πρόκειται για ένα νομό όπου ο γεωργικός τομέας, είναι και ο σημαντικότερος τομέας για την οικονομία της περιοχής, δεδομένης της ελάχιστης ανάπτυξης των άλλων κλάδων της οικονομίας, όπως αυτών του τουρισμού, της βιοτεχνίας και της βιομηχανίας. Είναι ακόμη ένας νομός με μεγάλη γεωγραφική έκταση και κυρίως με μεγάλη γεωγραφική ανομοιογένεια, όπου τις εύφορες πεδινές περιοχές διαδέχονται πεδινές μειονεκτικές ή απομακρυσμένες ορεινές και αυτές, πολλές φορές, άλλες εύφορες παραθαλάσσιες. Επίσης πρόκειται για ένα νομό όπου η βιολογική γεωργία εμφανίστηκε πολύ νωρίς, από την αρχή της εξάπλωσής της στον ελλαδικό χώρο, δηλαδή δεν πρόκειται για ένα καινούριο φαινόμενο. Έτσι δίνετε η ευκαιρία για διεξοδική έρευνα, από την αρχή της ανάπτυξής μέχρι σήμερα, όπου γνωρίζει σημαντική εξάπλωση.

Θετικά επίσης εκτιμήθηκε το γεγονός ότι ο συγγραφέας αυτής της μελέτης προέρχεται από αυτό τον γεωγραφικό χώρο, ζει τα τελευταία δέκα έτη, σε ένα πεδινό/μειονεκτικό χωριό και ασκεί την επαγγελματική του δραστηριότητα ως επιθεωρητής βιολογικής γεωργίας καθώς και γενικότερα ως γεωπόνος. Έτσι δόθηκε η ευκαιρία να αξιολογήσουμε, ίσως πιο εμπειριστωμένα, τα συμπεράσματα της έρευνας, και να δώσουμε κάποιες πιθανές ερμηνείες για απόψεις, τάσεις και συμπεριφορές έχοντας πιο άμεση αντίληψη τοπικά της νοοτροπίας και της οικονομικής και εν γένει της κοινωνικής συμπεριφοράς των μελετώμενων προσώπων, δεδομένης της συχνής επαγγελματικής και κοινωνικής μας επαφής.

Καθοριστικό για τη δυνατότητα σχεδιασμού και ανάπτυξης της έρευνας ήταν το γεγονός ότι υπήρξε η ευκαιρία για το συγγραφέα να συγκεντρώσει πολλές πληροφορίες για τον πληθυσμό των βιοκαλλιεργητών εξαιτίας την εργασίας του στον ένα από του δυο περισσότερο σημαντικούς πιστοποιητικούς οργανισμούς(αυτόν του BIO Ελλάς), που δραστηριοποιούνται στο νομό.

5.1.1 Επιλογή της μεθόδου έρευνας

Η έρευνα ξεκίνησε προκαταρκτικά με την αναζήτηση πηγών, βιβλιογραφικών αναφορών και άλλων πληροφοριών μέσα από ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, ανάγνωση άρθρων και επιστημονικών βιβλίων με στόχο τη συγκέντρωση πληροφοριών σχετικές με το αντικείμενο της έρευνας μας. Ήρθαμε σε επαφή με άλλα πανεπιστήμια στην Ευρώπη καθώς και τη Νέα Ζηλανδία, όπου έχουν γίνει αντίστοιχες έρευνες και πήραμε πληροφορίες για τα ζητήματα που απασχόλησαν τους εκεί ερευνητές. Κατά τη διαδικασία αυτή αναζητήθηκαν στοιχεία αλλά και απαντήσεις σε επιμέρους ζητήματα που προέκυψαν και που αφορούσαν την έρευνα μας. Έτσι φτάσαμε στο να διαγράφονται καθαρά τα ερευνητικά ερωτήματα και να οριστικοποιούνται οι σκοποί της έρευνας (Δαουτόπουλος, 1994).

Με αυτό τον τρόπο πετύχαμε μέσα από τη συγκέντρωση πληροφοριών να ορίσουμε το θεωρητικό πλαίσιο του επιλεγμένου θέματος και να γνωρίσουμε την κατάσταση που επικρατεί σε διεθνές καθώς και σε τοπικό επίπεδο. Ακολούθως ορίστηκε το ερευνητικό πρόβλημα καθώς και η διαδικασία έρευνας που επρόκειτο να ακολουθηθεί. Στις κοινωνικές και οικονομικές επιστήμες οι ερευνητικές πρακτικές επιχειρούν τη σύνδεση θεωρητικού και εμπειρικού επιπέδου μέσα από δυο συνήθως τακτικές. Αυτή όπου τα εμπειρικά δεδομένα αντιπαρατίθενται με προ' καθορισμένη θεωρία στοχεύοντας στην επιβεβαίωση της ή τα εμπειρικά αυτά δεδομένα αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη και τη συγκεκριμενοποίηση της θεωρίας.(Κυριαζή, 2004). Έτσι στην πρώτη περίπτωση, δηλαδή όταν κύριος στόχος της έρευνας είναι ο έλεγχος συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων για το κοινωνικό φαινόμενο που εξετάζεται εφαρμόζονται οι ποσοτικές μέθοδοι.

Αντίθετα όταν το αναλυτικό υπόβαθρο είναι γενικό και ρευστό, και εκείνο που επιδιώκεται είναι η εννοιολογική αποσαφήνιση και η συγκεκριμενοποίηση της θεωρίας μέσα από την έρευνα επιλέγονται οι ποιοτικές μέθοδοι. Στη συγκεκριμένη εργασία επιλέχτηκε η μέθοδος της ποσοτικής προσέγγισης με τη χρήση ερωτηματολογίου κυρίως κλειστών αλλά και ορισμένων ανοικτών ερωτήσεων. Ως επί το πλείστον χρησιμοποιήθηκαν κλειστές ερωτήσεις. Σκοπός μας ήταν με τη χρήση του δομημένου ερωτηματολογίου να συγκεντρώσουμε όσο το δυνατό περισσότερες πληροφορίες για το ερευνώμενο δείγμα πληθυσμού. Παράλληλα όμως δόθηκε η ευκαιρία μέσα από ανοικτές ερωτήσεις να καταγραφούν και οι απόψεις παραγωγών, κυρίως για ζητήματα που εκείνοι ήθελαν να επιμείνουν και να δώσουν έμφαση και σημασία. Ιδιαίτερα, αυτό έλαβε χώρα τόσο κατά την καταγραφή των απαντήσεων σε αυτές όσο και στο τέλος της συνέντευξης, όπου σε εντελώς ελεύθερο και φιλικό κλίμα

ξεκινούσε μια συζήτηση με τους ερωτώμενους σχετικά με ζητήματα που τους απασχολούν περισσότερο ή με άλλα θέματα στα οποία δεν δόθηκε έμφαση μέσα από τις ερωτήσεις που υποβλήθηκαν. Κατ' αυτό τον τρόπο και πάντα με ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μην επηρεάσει ο συνεντευκτής τον συνεντευξιζόμενο, λήφθηκαν πολλές πληροφορίες προκειμένου να αναπτυχθεί μια σφαιρική και ολοκληρωμένη άποψη που θα εξυπηρετούσε την ανάπτυξη των ποσοτικών δεδομένων. Μπορούμε λοιπόν σε αυτό το επίπεδο να ισχυριστούμε ότι η έρευνα που πραγματοποιήθηκε εμπλουτίστηκε και με ορισμένα στοιχεία ποιοτικής διερεύνησης (Κασίμης, 2007).

5.2 Οργάνωση της έρευνας και συγκέντρωση εμπειρικού υλικού

5.2.1 Η διαδικασία επιλογής του δείγματος

Στην προσπάθειά να βρεθούν πληροφορίες για τους καλλιεργητές του νομού Λακωνίας κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν στοιχεία από το Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υ.Α.Α.Τ). Αυτή η τακτική όμως δεν ακολουθήθηκε για δυο λόγους. Πρώτον γιατί δεν υπάρχει κάποιο αρχείο όπου να καταγράφονται όλοι οι βιοκαλλιεργητές από την έναρξη της εφαρμογής της Β.Γ στην Ελλάδα έως σήμερα, ειδικότερα κάποιοι που έχουν συμπληρώσει έναν πενταετή κύκλο στο πρόγραμμα μπορεί να μην εξακολουθούν να είναι βιοκαλλιεργητές. Πολλοί επίσης παραγωγοί που σήμερα είναι βιοκαλλιεργητές με αφετηρία έτος μετά το 2006 δεν καταγράφονται σε κάποιο αρχείο-μητρώο, επειδή δεν έχει ενεργοποιηθεί μετά το έτος αυτό κάποιο επιδοτούμενο πρόγραμμα βιολογικής γεωργίας. Ένας δεύτερος λόγος ο οποίος μας δημιούργησε επανειλημμένα προβλήματα, ιδιαίτερα στην επιλογή του δεύτερου δείγματος, των συμβατικών, ήταν η απροθυμία των υπαλλήλων και των προϊσταμένων των διαφόρων υπηρεσιών να μας παρέχουν όποια στοιχεία είχαν για τους βιοκαλλιεργητές φοβούμενοι ότι παραβαίνουν το νόμο περί προσωπικών δεδομένων, παρά την επιμονή που εμείς δείξαμε λέγοντας ότι τα στοιχεία αυτά πρέπει να κοινοποιούνται από τη στιγμή που οι δικαιούχοι εισπράττουν κοινοτικές ενισχύσεις. Έτσι ως μόνη λύση έμεινε να απευθυνθούμε στον πιστοποιητικό οργανισμό, Βιο Ελλάς, όπου και εργάζομαι ως επιθεωρητής βιολογικής γεωργίας και να χρησιμοποιήσω τη βάση δεδομένων με τους ενεργούς βιοκαλλιεργητές του νομού Λακωνίας. Στην προσπάθεια μας να βρούμε μεγαλύτερο δείγμα και αναζητώντας στοιχεία στο διαδίκτυο, βρέθηκε αναρτημένη λίστα με βιοκαλλιεργητές του νομού, οι οποίοι πιστοποιούνταν από τον δεύτερο στην Ελλάδα, σε μέγεθος, πιστοποιητικό οργανισμό με την επωνυμία ΔΗΩ.

Για δειγματοληπτικούς σκοπούς ακολουθήθηκε η τεχνική της στρωματωμένης τυχαίας δειγματοληψίας όπου ο πληθυσμός στρωματώνεται με βάση ορισμένα χαρακτηριστικά κριτήρια. Ως τεχνική δειγματοληψίας επιλέχτηκε η ενστρωματωμένη τυχαία δειγματοληψία της άριστης κατανομής κατά Neyman (Καζακόπουλος.2009, Σιάρδος.2005). Στην τεχνική αυτή, η οποία είναι μια παραλλαγή της απλής τυχαίας δειγματοληψίας, ο υπό διερεύνηση πληθυσμός διαιρείται σε υποπληθυσμούς ,στρώματα, και στη συνέχεια λαμβάνεται ένα απλό τυχαίο δείγμα από κάθε υποπληθυσμό (στρώμα). Είναι μια μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιείται όταν μας ενδιαφέρουν οι συγκρίσεις μεταξύ των υποπληθυσμών ή όταν επιδιώκουμε να περιορίσουμε το δειγματοληπτικό σφάλμα ή το κόστος της μελέτης. Έτσι το

μέγεθος του δείγματος σε κάθε στρώμα είναι ανάλογο του βαθμού ομοιογένειας (ως προς ένα κύριο χαρακτηριστικό). Αυτός ο βαθμός ομοιογένειας μετριέται με την τυπική απόκλιση. Με αυτή τη μέθοδο δειγματοληψίας είναι δυνατό να καθοριστεί το μέγεθος του δείγματος και η κατανομή του μεταξύ των στρωμάτων του δειγματοληπτικού πλαισίου. Η δειγματοληψία κατανομής κατά Neyman, είναι μια μέθοδος άριστης κατανομής, όπου το κόστος δειγματοληψίας μεταξύ των στρωμάτων θεωρείται σταθερό. Η μέθοδος αυτή είναι περισσότερο αποτελεσματική στη δειγματοληψία γεωργικών εκμεταλλεύσεων (Σιάρδος, 1997). Η δυσκολία στην ενστρωματωμένη τυχαία δειγματοληψία, συγκριτικά με την απλή τυχαία δειγματοληψία, εντοπίζεται στο γεγονός ότι στην πρώτη περίπτωση χρειαζόμαστε πολύ περισσότερη πληροφόρηση, ώστε να διακρίνουμε τους υποπληθυσμούς (στρώματα) στο γενικό πληθυσμό μας. Η ανάγκη αυτή περιορίζεται στην περίπτωση της απλής τυχαίας δειγματοληψίας, όπου και μόνο η γνώση της εξαρτημένης και ανεξάρτητης μεταβλητής αρκούν για την εξαγωγή ενός τυχαίου δείγματος με αρκετή εμπιστοσύνη ότι οι άγνωστες αλλά σχετικές μεταβλητές, θα ληφθούν στο δείγμα μας στις ίδιες περίπου αναλογίες που εμφανίζονται στο συνολικό πληθυσμό (Καζακόπουλος, 2009). Με δεδομένο λοιπόν, ως περιοχή έρευνας αυτή του νομού Λακωνίας και σαν πληθυσμό του δείγματος τους βιοκαλλιεργητές οι οποίοι πιστοποιούνται από τους πιστοποιητικούς οργανισμούς Βιο Ελλάς και ΔΗΩ, εργαστήκαμε για την εξαγωγή του δείγματος των βιοκαλλιεργητών.

5.2.2 Η επεξεργασία των στοιχείων για την εξαγωγή του δείγματος

Τα στοιχεία για τις μονάδες που ακολουθούν τη βιολογική γεωργία στη μορφή που μας δόθηκαν περιείχαν πολλές πληροφορίες τόσο για τις μονάδες όσο και για τους παραγωγούς. Παρουσιάστηκε λοιπόν η ανάγκη να ομαδοποιηθούν τα δεδομένα και κατά το δυνατόν να πάρουν μορφή που θα ήταν λειτουργική και επεξεργάσιμη ώστε να καταλήξουμε στη μέθοδο εξαγωγής του τελικού δείγματος. Αρχικά επιχειρήθηκε η κατάταξη με βάση την κατεύθυνση της μονάδας. Έτσι προέκυψαν δυο ομάδες βιοκαλλιεργητών. Αυτών με κατεύθυνση τη φυτική παραγωγή και των άλλων εκμεταλλεύσεων που είναι κατεύθυνσης ζωικής παραγωγής ή μεικτές. Η ομαδοποίηση αυτή έγινε κατά πρώτον με στόχο να δημιουργηθούν δυο ομάδες, της φυτικής και της ζωικής παραγωγής. Στην διάρκεια της κατάταξης εμφανίστηκαν και κάποιες μονάδες , με μικρό ποσοστό οι οποίες ακολουθούσαν μεικτή παραγωγική κατεύθυνση. Αυτές τις ομάδες τις κατατάξαμε στην ομάδα της ζωικής παραγωγής, εξαιτίας του γεγονότος ότι τόσο γεωγραφικά όσο και χρονολογικά προέρχονται από το ρεύμα εκείνο των κτηνοτρόφων που εντάχθηκαν στο Ν.Α τμήμα του νομού μετά το 2008, και για να

στηρίζουν την παραγωγή ιδιόκτητων ζωοτροφών ενέταξαν και καλλιεργήσιμες εκτάσεις καθώς και βοσκοτόπια στο πρόγραμμα πιστοποίησης και γι' αυτό το λόγο εμφανίζονται ότι πιστοποιούνται και στη φυτική παραγωγή-εκτάσεις. Ακόμη καταγράφηκαν και δυο μονάδες μελισσοκομίας η μια αμιγής και η δεύτερη μεικτή με καλλιέργεια ελιάς, τις οποίες κατατάξαμε την πρώτη στη ζωική παραγωγή ενώ τη δεύτερη στην φυτική παραγωγή μια και από προσωπική αντίληψη ο βιοκαλλιεργητής ήταν από τους πρωτοπόρους της βιολογικής γεωργίας σε επίπεδο νομού και από τα ιδρυτικά μέλη ενός από τους μεγαλύτερους πιστοποιητικούς οργανισμούς της Ελλάδας.

5.2.3 Ομαδοποίηση ανά παραγωγική κατεύθυνση

Από την πρώτη ομάδα, με παραγωγική κατεύθυνση τη φυτική παραγωγή, επιχειρήθηκε πλέον κατάταξη με βάση το μέγεθος εκμετάλλευσης. Για να γίνει αυτό λάβαμε υπόψη μας ότι οι παραγωγοί ως επί το πλείστον παρουσιάζουν μια σχετική ομοιογένεια ως προς την παραγωγική κατεύθυνση της εκμετάλλευσης. Συνίσταται κυρίως σε καλλιέργεια ελιάς, εσπεριδοειδών και σε πολύ μικρότερο βαθμό συμπληρώνεται από καλλιέργειες καστανιάς καρδιάς και αμπέλου. Έτσι φτάσαμε σε μια κατάταξη στη συνέχεια που συμπεριέλαβε στη στρωμάτωση τόσο τη χρονολογία έναρξης της διαδικασίας πιστοποίησης όσο και το μέγεθος της εκμετάλλευσης.

5.2.4 Ομαδοποίηση σύμφωνα με την χρονολογία έναρξης διαδικασίας πιστοποίησης

Η δεύτερη μεταβλητή που επιχειρήθηκε να οριστεί ήταν ο παράγοντας χρονολογία ένταξης, για πρώτη φορά, στο καθεστώς της βιολογικής γεωργίας. Για να γίνει αυτή η κατάταξη μελετήσαμε την εξέλιξη του φαινομένου της βιολογικής γεωργίας σε σχέση και με την πολιτική της Ευρωπαϊκής κοινότητας. Σημαντική ήταν η συμβολή συμβούλων γεωτεχνικών και ορισμένων πρωτοπόρων βιοκαλλιεργητών από τους οποίους συγκεντρώθηκαν πληροφορίες μέσα από προσωπική συνέντευξη στην έναρξη οργάνωσης της μελέτης αυτής. Τελικά δημιουργήθηκαν τέσσερις κλάσεις. Η πρώτη από το 1992 χρονικό σημείο όπου έχουμε την εμφάνιση των πρώτων βιοκαλλιεργητών που υπογράφουν σύμβαση με πιστοποιητικό οργανισμό, έως το 1995. Το 1996 είναι η χρονιά όπου ξεκινά η καταβολή στρεμματικών ενισχύσεων στους βιοκαλλιεργητές και έως το 1999 θεωρείται μια περίοδος. Μια άλλη περίοδος αποτελεί το διάστημα 2000/2006 όπου ενεργοποιείται ξανά το πρόγραμμα στήριξης των παραγωγών που ακολουθούν τη βιολογική γεωργία, οπότε γίνεται επαναπροκήρυξη του προγράμματος και καλούνται όσοι ενδιαφέρονται να ενταχθούν. (Ας

σημειωθεί ότι το πρόγραμμα δεν ήταν διαρκώς ανοιχτό, οπότε αν κάποιος επιθυμούσε να ενταχθεί έπρεπε να περιμένει την κατάλληλη χρονική στιγμή). Θεωρούμε ότι υπάρχει ερευνητικό ενδιαφέρον για την Τρίτη αυτή ομάδα επειδή περιλαμβάνει βιοκαλλιεργητές οι οποίοι εντάχθηκαν στο τρέχον πρόγραμμα με ορισμένες εγγυήσεις που πρόσφερε η πρώτη περίοδος εφαρμογής. Αυτές αφορούσαν την ασφάλεια καταβολής των ενισχύσεων, την οργάνωση και τις γραφειοκρατικές υποχρεώσεις και γενικότερα το γεγονός ότι υπήρξε η πεπατημένη και ο χώρος δεν ήταν εντελώς άγνωστος και εχθρικός. Την τέταρτη ομάδα, αποτελούν εκείνοι οι οποίοι εντάχθηκαν και ακολούθησαν τη βιοκαλλιέργεια, χωρίς να είναι σε εφαρμογή-ισχύ πρόγραμμα οικονομικών ενισχύσεων. Θα μπορούσαν να περιμένουν την εξαγγελία του προγράμματος και κατόπιν να ενεργοποιηθούν, παρόλα αυτά όμως ξεκινάνε τις διαδικασίες πιστοποίησης πρόωρα. Εμπειρικά και μέσα από την επαγγελματική μου εμπειρία διαπιστώνω ότι αυτή η κίνηση οφείλεται στο γεγονός ότι αυτοί οι καλλιεργητές είχαν τη βεβαιότητα ότι το πρόγραμμα επιδοτήσεων της Β.Γ, αργά ή γρήγορα θα ξεκινούσε και αφού αυτοί είχαν αξιολογήσει τα δεδομένα και είχαν αποφασίσει ότι θα εντάξουν την εκμετάλλευσή τους στη Β.Γ, θέλησαν να κερδίσουν το μεταξύ χρονικό διάστημα και να αρχίσουν έτσι την αντίστροφη μέτρηση προς τη μετατροπή της μονάδας σε πλήρους βιολογικού σταδίου. Προσπάθησαν κατ' αυτό τον τρόπο εντασσόμενοι ένα ή περισσότερα χρόνια πριν την βέβαιη προκήρυξη του μέτρου, να μειώσουν το χρόνο προσαρμογής από τη συμβατική στη βιολογική γεωργία. Και έτσι να φτάσουν, μια και είναι δεδομένο ότι θα γίνουν βιοκαλλιεργητές, πιο νωρίς στο τελικό/βιολογικό στάδιο. Άλλοι το επιδίωξαν αδιαφορώντας για το πότε ακριβώς θα ξεκινήσει ξανά το πρόγραμμα, αλλά με κίνητρο την επιθυμία τους να καταφέρουν να έχουν και αυτοί στη διάθεσή τους προϊόντα βιολογικού σταδίου όσο πιο νωρίς γίνεται, με στόχο την καλύτερη τιμή παραγωγού στην αγορά. Τέλος μια ακόμη κατηγορία είναι εκείνη που ανακαλύπτουν τη βιολογική γεωργία ως φιλοσοφία, επιθυμούν να την ακολουθήσουν και ενδεχομένως προσβλέπουν και σε ένα σενάριο κατά το οποίο θα λάβουν και κάποια οικονομική ενίσχυση.

5.2.5 Ομαδοποίηση σύμφωνα με το μέγεθος της εκμετάλλευσης

Μια περαιτέρω ομαδοποίηση μέσα σε κάθε στρώμα της χρονολογίας ένταξης, που τα διαθέσιμα στοιχεία επέτρεψαν, αφορά το μέγεθος εκμετάλλευσης. Έτσι τα ομαδοποιημένα στοιχεία με βάση την χρονολογία ένταξης σε σύστημα πιστοποίησης, επεξεργαστήκαμε και με βάση τον αριθμό των στρεμμάτων που καλλιεργείται το πιστοποιούμενο είδος. Για το σκοπό αυτό ο πληθυσμός ομαδοποιήθηκε σε τέσσερα στρώματα, όπως ακολουθεί :

- έκταση καλλιεργειών υπό καθεστώς Β.Γ , μικρότερη από 50 στρέμματα
- έκταση καλλιεργειών υπό καθεστώς Β.Γ, 50,1-100 στρέμματα
- έκταση καλλιεργειών υπό καθεστώς Β.Γ, 100,1-150 στρέμματα
- έκταση καλλιεργειών υπό καθεστώς Β.Γ, μεγαλύτερη από 150 στρέμματα

5.3 Δειγματοληψία των βιοκαλλιεργητών

5.3.1 Μέθοδος υπολογισμού μεγέθους δείγματος βιοκαλλιεργητών

Ο τύπος που χρησιμοποιήθηκε για την επιλογή του συνολικού μεγέθους του δείγματος δίνεται από τη σχέση :

$$n = (\sum N_h S_h)^2 / (D^2 N^2) + (\sum N_h S_h^2) \quad (1)$$

ενώ για την κατανομή του συνολικού μεγέθους στα επιμέρους στρώματα χρησιμοποιήθηκε η σχέση :

$$n_h = [N_h S_h / \sum N_h S_h] * n \quad (2)$$

όπου :

- S_h : τυπική απόκλιση των τιμών της μεταβλητής σε κάθε στρώμα, η τιμή της εκτιμάται από προηγούμενες έρευνες ή με προκαταρκτική δειγματοληψία
- N_h : ο δειγματοληπτούμενος σε κάθε στρώμα πληθυσμός
- N : ο συνολικά δειγματοληπτούμενος πληθυσμός
- n : μέγεθος του δείγματος καλλιεργητών
- n_h : μέγεθος του δείγματος καλλιεργητών στο στρώμα h
- h : στρωμάτωση του πληθυσμού με βάση διαδοχικά τη χρονολογία ένταξης και το μέγεθος των βιολογικά καλλιεργούμενων στρεμμάτων στην εκμετάλλευση, από 0,1 έως 50, από 50,1 έως 100 από 100,1 έως 150 και οι μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις από 150 στρέμματα
- D : το επιθυμητό τυπικό σφάλμα που δίνεται από τη σχέση $D = d/z$
- όπου d η επιζητούμενη ακρίβεια ίση με το μισό του διαστήματος εμπιστοσύνης-υποκειμενικά καθοριζόμενη, και για την συγκεκριμένη έρευνα ίση με 7 στρέμματα
- και με z , ορίζουμε τον συντελεστή αξιοπιστίας-στην πράξη λαμβάνεται ίσος προς 3 που σημαίνει ότι με πιθανότητα $P > 99\%$, ο μέσος όρος της στρεμματικής έκτασης στον πληθυσμό θα βρίσκεται εντός των ορίων εμπιστοσύνης που θα μπορούσαμε να ορίσουμε μετά την εκτίμηση των στατιστικών του δείγματος που θα μας υποδειχτεί από πλευράς μεγέθους, να λάβουμε.

έτσι έχουμε D^2 ίσο προς 5,44 στρέμματα

$$D^2 = (d/z)=(7/3)^2=5.44$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ					
1992-1995	N_t	S_t	S^2_t	$N_t * S_t$	$N_t * S^2_t$
i. < 50	26	11,31	127,92	294,06	3325,82
ii.50,1-100	28	16	256,00	448,00	7168,00
iii.100,1-150	11	14,86	220,82	163,46	2429,02
iv. 150 >	8	17,39	302,41	139,12	2419,30
ΣΥΝΟΛΟ	73	48,91			
1996-1999	N_t	S_t	S^2_t	$N_t * S_t$	$N_t * S^2_t$
i. < 50	110	12,02	144,48	1322,20	15892,84
ii.50,1-100	96	14,35	205,92	1377,60	19768,56
iii.100,1-150	41	12,39	153,51	507,99	6294,00
iv. 150 >	25	81,68	6671,62	2042,00	166790,56
ΣΥΝΟΛΟ	272	62,63			
2000-2006	N_t	S_t	S^2_t	$N_t * S_t$	$N_t * S^2_t$
i. < 50	176	12,64	159,77	2224,64	28119,45
ii.50,1-100	166	14,12	199,37	2343,92	33096,15
iii.100,1-150	84	14,11	199,09	1185,24	16723,74
iv. 150 >	66	117,26	13749,91	7739,16	907493,90
ΣΥΝΟΛΟ	492	80,61			
2007-2010	N_t	S_t	S^2_t	$N_t * S_t$	$N_t * S^2_t$
i. < 50	72	12,46	155,25	897,12	11178,12
ii.50,1-100	81	13,24	175,30	1072,44	14199,11
iii.100,1-150	40	14,38	206,78	575,20	8271,38
iv. 150 >	16	51,37	2638,88	821,92	42222,03
ΣΥΝΟΛΟ	209	52,86			
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1046	69,72		23154,07	1285391,96

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2

Με απόκλιση 7 στρέμματα	D=	2,33	D ² =	5,44
Και συντελεστή αξιοπιστίας, z	D ² N ² =	5956853,78		

Εφαρμόζοντας τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα 5.2, στον τύπο (1)

$$n = (\sum N_h S_h)^2 / (D^2 N^2) + (\sum N_h S_h^2) \quad \text{ή}$$

$$n = (69,72)^2 / (1046)^2 * 5,44 + 1.285.391,96 = 72$$

Οπότε, 72 βιοκαλλιεργητές θα αποτελούσαν το δείγμα των βιοκαλλιεργητών μας. Για να βρούμε όμως την κατανομή του δείγματός μας στα επιμέρους στρώματα, ακολουθήσαμε την εφαρμογή του δεύτερου τύπου υπολογισμού (2), στοχεύοντας στον αριθμό των ατόμων που θα επιλέξουμε μέσα από κάθε στρώμα-υποομάδα του συρματομένου πληθυσμού. Δηλαδή μεταξύ των ομάδων ημερομηνία ένταξης και μέγεθος εκμετάλλευσης

Πιο συγκεκριμένα, από τις ομάδες χρόνου ένταξης στη βιολογική καλλιέργεια:

- 1992-1995
- 1996-2000
- 2000-2006
- 2007 και άνω

Αλλά και από τις υποομάδες που αφορούν το μέγεθος εκμετάλλευσης και αναφέρονται ως στρώματα για κάθε παραπάνω χρονολογική ομάδα και είναι οι παρακάτω τέσσερις:

- < 50
- 50,1-100
- 100,1-150
- 150 >

Για να βρούμε λοιπόν τον αριθμό των ατόμων χρησιμοποιήσαμε τη σχέση (2):

$$n_h = [N_h S_h / \sum N_h S_h] * n$$

και με αξιοποίηση των δεδομένων του πίνακα (5.2), προέκυψαν τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα (5.3)

ΠΙΝΑΚΑ 5.3

1992-1995		1996-1999	
ΣΤΡΩΜΑ	ΜΕΓΕΘΟΣ	ΣΤΡΩΜΑ	ΜΕΓΕΘΟΣ
n ₁ =	0,9	n ₁ =	4,2
n ₂ =	1,4	n ₂ =	4,4
n ₃ =	0,5	n ₃ =	1,6
n ₄ =	0,4	n ₄ =	6,5
2000-2006		2007-2010	
ΣΤΡΩΜΑ	ΜΕΓΕΘΟΣ	ΣΤΡΩΜΑ	ΜΕΓΕΘΟΣ
n ₁ =	7,1	n ₁ =	2,9
n ₂ =	7,5	n ₂ =	3,4
n ₃ =	3,8	n ₃ =	1,8
n ₄ =	22,7	n ₄ =	2,6

Άρα συνολικά για κάθε κλάση έχουμε μέγεθος δείγματος:

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4

ΚΛΑΣΗ	ΑΤΟΜΑ
1992-1995	3,2
1996-1999	16,7
2000-2006	41,1
2007-2010	10,7
ΣΥΝΟΛΟ	71,7 ή 72

Αφού λοιπόν εκτιμήθηκε το μέγεθος του συνολικού δείγματος, καθώς και του δείγματος μέσα σε κάθε στρώμα, σαν τελευταία εργασία έμεινε να βρεθούν με τυχαίο τρόπο τα συγκεκριμένα άτομα από το στρωματομένο δείγμα. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν η απλή τυχαία δειγματοληψία λαμβάνοντας τυχαία άτομα μέσα από το κάθε υπόστρωμα του στρωματομένου δείγματος, κάνοντας χρήση τυχαίων αριθμών, με κριτήριο το μέγεθος εκμετάλλευσης, μετρούμενο σε στρέμματα. Έτσι εξάχθηκε το δείγμα και ξεκίνησαν οι προσπάθειες για τη διεξαγωγή της έρευνας. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τον Ιούνιο του 2010 έως το Ιανουάριο του 2011. Γινόντουσαν ύστερα από κάποιο τηλεφωνικό ραντεβού και ακολουθούσε συνάντηση συνήθως στο καφενείο του χωριού κατοικίας του ερωτώμενου, αποκλείοντας κατά τη διάρκεια της συνέντευξης την παρουσία τρίτων. Πολλές συναντήσεις έγιναν ύστερα από επίσκεψη στο χωριό του καλλιεργητή και ύστερα από

αναζήτηση, στο καφενείο. Ήταν διαδικασία εύκολη δεδομένου ότι οι ώρες εξόδου του αντρικού πληθυσμού είναι κάπως συγκεκριμένες και οι χώροι αναψυχής στα χωριά, λιγοστοί. Κάποια καθυστέρηση προκλήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις που ορισμένοι βιοκαλλιεργητές, ενώ βρέθηκαν, ήταν απασχολημένοι σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες ή κοινωνικές υποχρεώσεις. Παρόλα αυτά όμως δεν υπήρξε τελικά πρόβλημα στη λήψη της συνέντευξης. Από την άλλη, ευχάριστη ήταν η συγκυρία όπου τον καλλιεργητή που είχε υποδείξει η δειγματοληψία συναντήσαμε τυχαία στο γραφείο που διατηρεί ο οργανισμός πιστοποίησης Βιο Ελλάς στη Σπάρτη και μας δόθηκε έτσι η ευκαιρία να του θέσουμε τα ερωτήματα, με σημαντικό όφελος τόσο σε χρόνο όσο και σε οικονομία μετακίνησης στον τόπο κατοικίας του. Μοναδική εξαίρεση στον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας αποτέλεσε η περίπτωση βιοκαλλιεργητή ο οποίος σε τυχαία επικοινωνία μαζί μας για ζητήματα πιστοποίησης και αφού του ζητήθηκε να συμμετάσχει στην έρευνα, μιας και ήταν μέσα στο δείγμα, δέχτηκε να μας απαντήσει στα ερωτήματα από τηλεφώνου.

5.3.2 Δυσκολίες στην έρευνα

Μεταξύ των δυσκολιών που αντιμετωπίσαμε ήταν κατ' αρχή οι επαναλαμβανόμενες επισκέψεις ειδικά στα γειτονικά χωριά, λόγω του ότι πολλοί καλλιεργητές ήταν μεν πρόθυμοι να συμμετάσχουν, αλλά δεν συνέπιπτε να έχουν στη διάθεσή τους, κατά τη συνάντησή μας, ελεύθερο χρόνο. Πρόβλημα επίσης αποτέλεσε το γεγονός ότι η μελέτη διεξάχθηκε καλοκαιρινούς μήνες όπου οι καιρικές συνθήκες και ειδικά οι υψηλές θερμοκρασίες περιορίζουν το χρόνο που θα μπορούσαμε να εκμεταλλευτούμε για διεξαγωγή έρευνας στις πρωινές ώρες καθώς και στις πολύ απογευματινές. Ειδικά για τις απογευματινές ώρες κατά τις οποίες επιχειρήσαμε τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, ο χρόνος φάνηκε εξαιρετικά περιορισμένος. Πρόβλημα επίσης αποτέλεσε ότι αρκετοί από τους βιοκαλλιεργητές, τα πρωινά της ημέρας επισκέπτονται τα αγροκτήματά τους για μικροεργασίες, έτσι δεν ήταν δυνατό να τους συναντήσουμε τότε.

5.3.3 Αντιμετώπιση από τους συνεντευξιζόμενους

Σε γενικές γραμμές η συμπεριφορά των βιοκαλλιεργητών ήταν θερμή και κανείς δεν αρνήθηκε τη συμμετοχή του στην έρευνα. Μάλιστα οι περισσότεροι παρουσίασαν ενδιαφέρον για το ζήτημα της έρευνας αλλά και γενικά για την όλη διαδικασία πραγματοποίησης της. Οι λόγοι που μπορούν να ερμηνεύσουν αυτή τη συμπεριφορά έχουν κατά την άποψή μας τη βάση τους στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης

πληθυσμιακής ομάδας, καθώς και σε κάποιες ιδιαιτερότητες της εποχής μας. Πρώτα λοιπόν, οι βιοκαλλιεργητές είναι μια ομάδα ανθρώπων ανοιχτή στο καινούριο, λιγότερο επιφυλακτικοί-διστακτικοί από τους άλλους συναδέλφους του. Επίσης έχουν κατά κάποιο τρόπο εκπαιδευτεί να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε έρευνες είτε μέσα από τις συνεδρίες των επιθεωρήσεων είτε από άλλες περιπτώσεις που τους έχει ζητηθεί η γνώμη τους καθώς και από το γεγονός ότι έχουν μάθει να λειτουργούν συλλογικά μέσα από ομάδες ή συνεταιρισμούς. Ένας ακόμη λόγος είναι ότι το θέμα της μελέτης είναι ενδιαφέρον από πρακτική άποψη, μια και ασχολείται με εκείνο το τμήμα της γεωργικής παραγωγής που εκείνοι εφαρμόζουν και τους ενδιαφέρει να εκφράσουν τη δική τους άποψη, έχοντας την αίσθηση της κοινωνικής προσφοράς αλλά και της προσωπικής αναγνώρισης και διαφοροποίησης από τους υπόλοιπους συγχωριανούς τους, κάτι σα δικαίωση των επιλογών τους. Γεγονός που τα πρώτα χρόνια ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας δεν ίσχυε και μάλιστα το αντίθετο, αφού πολλοί από αυτούς δεχτήκαν τα επικριτικά σχόλια των υπολοίπων συμβατικών καλλιεργητών. Ακόμη επειδή ένιωσαν περηφάνια που κέρδισαν το επιστημονικό ενδιαφέρον και κατά κάποιο τρόπο έτσι αναγνωρίζεται η προσπάθεια και η καινοτομία που εκείνοι έφεραν στην γεωργική παραγωγή τους δημιούργησε την αίσθηση της υποχρέωσης να συμμετέχουν στην έρευνα. Τέλος στην εποχή μας οι έρευνες στάσεων δεν είναι ένα άγνωστο φαινόμενο και οι περισσότεροι από μας είναι εξοικειωμένοι με τέτοιες ή πολλές φορές πολλοί έχουν συμμετάσχει σε αντίστοιχες έρευνες για καταναλωτικά προϊόντα ή άλλες.

Σημαντικός βέβαια ήταν ο παράγοντας της κοινωνικής σχέσης που είχαμε με αρκετούς, αλλά και η επαγγελματική ιδιότητα του γεωπόνου, που πιστεύουμε μεγάλωσε το ενδιαφέρον από μεριάς των παραγωγών, θεωρώντας ότι γίνεται από έναν σχετικό με τη γεωργία και μάλιστα γνώστη του αντικειμένου στον οποίο λόγω της εμπειρίας του θα έπρεπε όποιος συμμετέχει να εκφράσει πραγματικά τη δική του στάση με ειλικρίνεια, αφού ο σκοπός της έρευνας εκλήφθηκε και ως συμβολή στη βελτίωση του κλάδου.

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας πολλές φορές, επειδή υπήρξε και προηγούμενη γνωριμία με πολλούς παραγωγούς και φιλική σχέση εμπιστοσύνης, κάποιιοι όταν τους θέταμε κάποιες ερωτήσεις δίσταζαν να απαντήσουν, θεωρώντας ότι υπάρχει σωστή απάντηση και πως είναι προτιμότερο να μας ρωτήσουν ώστε να τους δώσουμε εμείς την απάντηση (χαρακτηριστικά ‘εσύ τι λες... ή ...τι να βάλουμε εδώ’). Βέβαια το πρόβλημα αυτό ξεπερνώταν εύκολα μιας και ο συνεντευκτής έδινε τις διευκρινήσεις αλλά κυρίως την προτροπή ότι έχει πολύ ,μεγάλη σημασία η απάντηση του κάθε βιοκαλλιεργητή, μια και το αποτέλεσμα θα είναι ικανό να

χρησιμοποιηθεί ακόμη και για να δείξει ποια είναι τα προβλήματα του κλάδου και των ίδιων των αγροτών.

Δεν μπορούμε να πούμε ότι εννοιολογικά ήταν δύσκολη η διάρθρωση του ερωτηματολογίου, δεδομένου ότι λίγες ήταν οι φορές που δυσκολευτήκαμε κατά την υποβολή των ερωτημάτων να γίνουμε αντιληπτοί από τους συνομιλητές μας.

Η δυσκολία ήταν στην κατανόηση αντίληψη του τρόπου που έπρεπε να δοθούν οι απαντήσεις και ειδικά σε ερωτήσεις κλίμακας τύπου Λίκερτ (Likert scale), γεγονός που εντοπίστηκε πολύ πρόωρα κατά τη δοκιμή των ερωτηματολογίων. Αυτός ήταν και ο λόγος, όπου αποφασίστηκε να μην δοθούν τα ερωτηματολόγια στους καλλιεργητές αλλά να γίνουν συνεντεύξεις κλασικού τύπου.

Ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις όπου δε απαντήθηκαν ερωτήσεις και αυτό για την ακρίβεια συνέβηκε μία φορά από οικείο πρόσωπο. Ο λόγος ήταν, όπως ειλικρινά μας δικαιολόγησε, ότι δεν απάντησε επειδή για τον παραγωγό οι συγκεκριμένες ερωτήσεις ήταν αδιάφορες, μιας και η συμπεριφορά του είναι εντελώς επαγγελματική και δεν ενδιαφέρεται ή επηρεάζεται από παράγοντες πέραν της τιμής του προϊόντος στην αγορά και του κόστους παραγωγής του και πως πέρα από αυτά δεν βλέπει ενδιαφέρον ούτε κάποια κίνητρα ιδεολογικά, περιβαλλοντικά ή άλλα κίνητρα μια και τα ωθείται αποκλειστικά από οικονομική σκοπιμότητα. Έτσι δεν δόθηκαν οι απαντήσεις μετά από την ενότητα εντοπισμός κινδύνων για την εκμετάλλευση.

Σοβαρή δυσκολία για την έρευνα αποτέλεσε το γεγονός ότι λόγω της επαγγελματικής ιδιότητας και των πολλών εκκρεμοτήτων που υπάρχουν από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και τους άλλους αρμόδιους φορείς που εποπτεύονται από αυτό, σε θέματα πληρωμών επιδοτήσεων άλλα και σε ελλείμματα ενημέρωσης, οι παραγωγοί επιμήκυναν το χρόνο της συνάντησης αναπτύσσοντας συζήτηση και ερωτήματα. Βέβαια και το ίδιο το ερωτηματολόγιο ήταν τις περισσότερες φορές η αιτία την αύξησης αυτού του χρόνου, λόγω της πληθώρας των ζητημάτων που έθιγε και που όσο και να προσπαθήσαμε δεν μπορέσαμε να αποφύγουμε τις διακοπές, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, αλλά και τις συζητήσεις μετά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Γεγονός που δεν κατέστη δυνατό να ξεπεράσουμε μερικές φορές στα πλαίσια της επιβαλλόμενης και αρμόζουσας ευγενικής συμπεριφοράς.

5.4 Δειγματοληψία των συμβατικών

5.4.1 Πληθυσμός συμβατικών καλλιεργητών και η εξαγωγή του δείγματος

Αντίστοιχα προβλήματα με εκείνα που συναντήσαμε κατά την προσπάθεια εξεύρεσης των στοιχείων για τους βιοκαλλιεργητές αντιμετωπίσαμε και στην προσπάθεια μας να συγκεντρώσουμε στοιχεία για τους συμβατικούς καλλιεργητές του νομού. Τόσο η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, όσο και οι επίσημοι κρατικοί οργανισμοί που εκπροσωπούν το Υ.Α.Α.Τ, δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν το αμφίβολο εμπόδιο που αναφέρεται στις διατάξεις του νόμου περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων με αποτέλεσμα να μη καταστεί δυνατό να βρούμε τα απαραίτητα στοιχεία τέτοια για την εξαγωγή του δείγματος μας. Έτσι απευθυνθήκαμε στον πλησιέστερο δήμο της περιοχής μας, το δήμο Θεραπνών και ζητήσαμε από εκεί πληροφορίες για τον γεωργικό πληθυσμό της περιοχής. Η επιλογή αυτή, σε επίπεδο δήμου, έγινε για τους παρακάτω λόγους. Ο δήμος Θεραπνών διευκολύνει τη μετακίνηση του συνεντευκτή επειδή και ο ίδιος είναι δημότης του. Επίσης γνωρίζαμε την περιοχή, μπορούσαν να οργανωθούν με ευκολία οι προσεγγίσεις των συμβατικών παραγωγών και η διενέργεια των συνεντεύξεων. Εκτιμήθηκε σοβαρά στην επιλογή μας αυτή και το γεγονός ότι η εργασία αυτή αποτελεί μέρος των υποχρεώσεων του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών και ο χρόνος για την εκπόνησή της είναι περιορισμένος στα πλαίσια ενός ακαδημαϊκού εξαμήνου. Δεδομένης της δειγματοληπτικής διαδικασίας των βιοκαλλιεργητών και των δυσκολιών εξεύρεσης στοιχείων από τις δημόσιες υπηρεσίες, αποφασίστηκε ότι έπρεπε να επιστευστεί η εργασία μας και η διενέργεια της δειγματοληψίας των συνεντεύξεων. Βέβαια η επιλογή του συγκεκριμένου δήμου δεν επηρέασε ποιοτικά τη μελέτη μας γιατί ποιοτικά δεν διαφοροποιείται ο συγκεκριμένος δήμος από τους υπόλοιπους του νομού. Μάλιστα από γεωγραφική άποψη παρουσιάζει εξαιρετική ποικιλομορφία αφού συγκροτείται από δημοτικά διαμερίσματα πεδινά, μειονεκτικά και ορεινά, στα οποία ο πληθυσμός έχει κοινά χαρακτηριστικά με αυτά των άλλων δήμων και γενικά οι καλλιέργειες είναι αντίστοιχες με εκείνες που ακολουθούνται σε επίπεδο νομού. Για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγιναν επισκέψεις στα δημοτικά διαμερίσματα (Δ.Δ) Αγ. Αναργύρων, Γκοριτσάς, Κεφαλά, Σκούρας, Πλατάνας. Κρίθηκε ικανό ένα ευκαιριακό δείγμα, περίπου δέκα συμβατικών καλλιεργητών ανά Δημοτικό Διαμέρισμα, έτσι συμπληρώθηκαν πενήντα ένα ερωτηματολόγια, με δεδομένο το μέγεθος τους που γενικά δεν διαφοροποιείται σημαντικά.

5.5 Το ερωτηματολόγιο

5.5.1 Σχεδιασμός ερωτηματολογίου

Παράλληλα και συνέχεια προς τη διαδικασία επιλογής του δείγματος διαμορφώθηκε το ερωτηματολόγιο προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις. Για το σχεδιασμό του λάβαμε μέριμνα ώστε να είναι σύντομο και απλό. Επειδή εκ' των προτέρων σκοπεύαμε να συμπληρωθεί από εμάς επιδιώξαμε στην τελική του μορφή, οι ερωτήσεις να είναι κωδικοποιημένες, ώστε αυτό να μην εκτίνεται σε όγκο, κάτι το οποίο μπορεί να αποθαρρύνει κάποιον στο να συμμετάσχει στην έρευνα. Οι Τύποι των Ερωτήσεων ήταν κλειστές, πολλαπλών επιλογών, αριθμητικές ανοικτού τύπου και ανοικτού τύπου κειμένου καθώς και ερωτήσεις κλίμακας Λίκερτ. Όσο για τη σειρά επιλογής των ερωτήσεων, λήφθηκαν σοβαρά υπ' όψη μας δύο βασικά ζητήματα: το ένα ήταν, με ποιο τρόπο η σειρά επιλογής των ερωτήσεων θα ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν την έρευνα, και το άλλο, πώς η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να επηρεάσει τα αποτελέσματα της έρευνας. Έτσι επιδιώξαμε την ιδανική περίπτωση, όπου οι εναρκτήριες ερωτήσεις της έρευνας θα ήταν απλές και δεν θα έθιγαν προσωπικά δεδομένα, αλλά ούτε και θα απαιτούσαν ιδιαίτερο προβληματισμό για την απάντηση, ώστε να απαντώνται ευχάριστα και να αποτρέψουν τη διακοπή της συνέντευξης. Αντίθετα οι ευαίσθητες ερωτήσεις τοποθετήθηκαν προς το τέλος της έρευνας με σκοπό το φιλικό κλίμα που θα αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια της συνέντευξης να συμβάλει, ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα τα άτομα να απαντήσουν και σε αυτές τις ερωτήσεις. Εάν, παρ' όλα αυτά, οι συμμετέχοντες αποφάσιζαν να διακόψουν σε αυτό το σημείο, τουλάχιστον θα είχαν απαντήσει στις περισσότερες από τις ερωτήσεις μας.

Το ερωτηματολόγιο ομαδοποιήθηκε για ερωτήσεις που σχετίζονται με το ίδιο θέμα, γεγονός που διευκολύνει την απάντηση του ερωτηματολογίου αλλά και την επεξεργασία των πληροφοριών που συγκεντρώνονται (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά., 2009). Η ομαδοποίηση των ερωτήσεων επίσης ήταν επιβαλλόμενη δεδομένου ότι η έρευνά μας επικεντρώθηκε σε τρία ζητήματα, όπως την αντίληψή τους για τον παράγοντα κίνδυνος-ρίσκο, το πλαίσιο διαχείρισής του από τους καλλιεργητές και τα κίνητρα που τους ωθούν στην αποδοχή ή όχι της βιολογικής γεωργίας ή τα μελλοντικά σχέδιά τους που συνδέονται με την υιοθέτηση της Β.Γ.

5.5.2 Δοκιμή ερωτηματολογίων

Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε πριν την έναρξη της έρευνας στον πληθυσμό των βιοκαλλιεργητών. Έτσι απευθυνθήκαμε σε τυχαίο δείγμα βιοκαλλιεργητών όπου τους ζητήσαμε να μας απαντήσουν στις ερωτήσεις μας. Μάλιστα επιχειρήθηκε να μοιραστεί και να συμπληρωθεί από τους ίδιους. Το αποτέλεσμα ήταν να επιβεβαιωθούν οι αρχικές μας εκτιμήσεις και να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων από τους ίδιους τους παραγωγούς μια και σε γενικές γραμμές όλοι συνάντησαν προβλήματα και σίγουρα χρειαζόντουσαν διευκρινήσεις. Χαρακτηριστικά εντοπίστηκε πρόβλημα στην κατανόηση των ερωτήσεων κλίμακας και κυρίως στον τρόπο βαθμολόγησης τους. Η δοκιμή του ερωτηματολογίου μας βόηθησε επίσης στο να επιφέρουμε ορισμένες διορθώσεις στον τρόπο σύνταξης της προσφώνησης σε ορισμένες ομάδες ερωτήσεων, ώστε να γίνουν περισσότερο σαφείς καθώς και στην αφαίρεση ερωτήσεων που δεν ήταν λειτουργικές.

5.5.3 Η τελική μορφή του ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο διαιρέθηκε σε τέσσερις βασικές θεματικές ενότητες καθώς και σε γενικές ερωτήσεις για τη διερεύνηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του δείγματος των δυο πληθυσμιακών ομάδων. Συγκεκριμένα στην αρχή του, σύμφωνα με τις αρχές που πρέπει να τηρούνται ώστε ένα ερωτηματολόγιο να είναι αποδοτικό, έγινε η παράθεση των ερωτήσεων που αφορούν γενικά στοιχεία για τον ερωτώμενο, όπως φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και η επαγγελματική κατάρτισης κ.α. Στη συνέχεια εντάχθηκαν οι θεματικές ομάδες που αφορούσαν σε ερωτήματα που σκοπό είχαν να συμβάλουν στο να διευκρινιστεί ο παράγοντας του κινδύνου-ρίσκο τον οποίο αντιλαμβάνεται ο γεωργός για την εκμετάλλευσή του, υιοθετώντας τη Β.Γ. Στη συνέχεια με τον ίδιο τρόπο εντάχθηκε η ομάδα των ερωτήσεων που αφορούν στις ενέργειες και τις μεθόδους που αξιοποιεί ο παραγωγός ώστε να περιορίσει τις πηγές κινδύνου οι οποίες εμφανίζονται από την αλλαγή του καλλιεργητικού συστήματος. Μια ακόμα ομάδα ερωτήσεων τέθηκε για να διερευνηθεί το κατά πόσο ο παραγωγός είναι πρόθυμος να πάρει διακινδυνεύσει για την εκμετάλλευσή του, σε τομείς που αφορούν την παραγωγή, τη διακίνηση των προϊόντων του και το δανεισμό της μονάδας. Τέλος παρατέθηκε ομάδα ερωτήσεων που αφορά στη διερεύνηση των κινήτρων που οδήγησαν τον παραγωγό στην απόφαση να διακινδυνεύσει την έκθεση του σε κίνδυνο, ακολουθώντας τη βιολογική γεωργία και αντίστοιχα για τους συμβατικούς κατά πόσο κάποιοι παράγοντες θα μπορούσαν να τους παρακινήσουν ώστε να εγκαταλείψουν τη συμβατική γεωργία. Οι μεταβλητές που μελετήθηκαν μέσα από τη διεξαγωγή των ερωτημάτων, αφορούσαν ευρήματα που

συναντήθηκαν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία προηγήθηκε της έρευνας, καθώς σε μεταβλητές που προέκυψαν από προσωπική εκτίμηση. Η εκτίμηση των απαντήσεων που δόθηκαν, για όλες εκείνες τις ομαδοποιημένες ερωτήσεις, έγινε με αξιοποίηση επταβάθμιας κλίμακας ερωτήσεων τύπου Λίκερτ.

5.6 Επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας

5.6.1 Χειρισμός των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων

Τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν αριθμήθηκαν για την αρχειοθέτηση καθώς και για την περαιτέρω στατιστική τους επεξεργασία. Έγινε έλεγχος για πιθανά κενά και δεν βρέθηκε κάποιο πρόβλημα. Στη συνέχεια δομήθηκε η βάση δεδομένων στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS 12.00 (Statistics Package for Social Sciences, Στατιστικό Πακέτο για Κοινωνικές Επιστήμες) , ώστε να μεταφερθούν οι απαντήσεις σε ηλεκτρονική μορφή για στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των αποτελεσμάτων.

5.6.2 Στατιστική επεξεργασία

Για την παρουσίαση και περιγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας αξιοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική. Η ανάλυση των χαρακτηριστικών και ο στατιστικός έλεγχος των μεταβλητών έγινε με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS 12.00.

5.6.3 Σύγκριση Μέσων Τιμών Ανεξάρτητων Πληθυσμών

Στη μελέτη μας δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη σύγκριση των απόψεων που εκφράστηκαν από τα δυο δείγματα και έτσι ήταν επιβαλλόμενη η χρήση στατιστικών μεθόδων επεξεργασίας, ώστε να εξαχθούν τα συμπεράσματά μας. Κατά τη στατιστική επεξεργασία που επιχειρήσαμε μας ενδιέφερε να ελέγξουμε αν οι δύο ομοειδείς ποσοτικές μεταβλητές, οι οποίες προέρχονται από τους ανεξάρτητους μεταξύ τους πληθυσμούς των δειγμάτων, διαφέρουν κατά μέση τιμή. Αν δηλαδή, οι μέσες τιμές τους είναι ίσες ή διαφέρουν σημαντικά. Συγκεκριμένα μας απασχόλησε για τη συγκεκριμένη μελέτη που πραγματοποιήσαμε, να ελέγξουμε αν για παράδειγμα, οι απόψεις για τον παράγοντα ρίσκο διαφέρουν κατά μέσο όρο, μεταξύ βιολογικών και συμβατικών παραγωγών. Στατιστικά για να γίνει αυτός ο έλεγχος μεταξύ των δυο πληθυσμών, είναι πρακτικά αδύνατο υπολογίζοντας τις μέσες τιμές των πληθυσμών, δεδομένου ότι δεν μπορούμε να πάρουμε συνεντεύξεις από όλο τον πληθυσμό. Έτσι χρησιμοποιούμε τα στατιστικά δείγματα που παίρνουμε από τους δύο πληθυσμούς, όπως ακριβώς κάναμε και στην περίπτωση της μελέτης μας. Τα δείγματα αυτά δεν είναι αναγκαστικά ίδιου μεγέθους. Από αυτά τα δείγματα υπολογίζουμε τις δειγματικές μέσες τιμές και τις δειγματικές διασπορές και στη συνέχεια, εκτελούμε ένα στατιστικό έλεγχο, το γνωστό ως t-test.

Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκαν τα δύο δείγματα από τους δύο πληθυσμούς με μεγέθη n_1 και n_2 , 72 και 51 άτομα, αντίστοιχα. Από τα δείγματα αυτά υπολογίσαμε τις δειγματικές μέσες τιμές $\bar{x}_1$ και $\bar{x}_2$ και τις δειγματικές διασπορές s_1^2 και s_2^2 . Σε αυτά τα στατιστικά μέτρα βασίζεται ο στατιστικός έλεγχος που είναι γνωστός με το όνομα Student's t-test. Η διαδικασία που ακολουθήσαμε αποτελείται από τα παρακάτω βήματα:

Βήμα 1. Διατυπώνεται η μηδενική και εναλλακτικής υπόθεσης.

$$H_0: \mu_1 - \mu_2 = 0$$

$$H_a: \mu_1 - \mu_2 \neq 0$$

Βήμα 2. Συγκρίνονται οι διασπορές των δύο δειγμάτων. Εδώ ελέγχουμε την υπόθεση

$$H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$$

$$H_a: \sigma_1^2 \neq \sigma_2^2$$

Ο έλεγχος έγινε με το στατιστικό μέτρο F, που είναι ο λόγος της μεγαλύτερης δειγματικής διασποράς προς τη μικρότερη. Αν η στάθμη σημαντικότητας για το F (significance ή two tail probability) ήταν μικρή (<0.05 συνήθως), τότε η υπόθεση H_0 απορρίπτεται, δηλαδή θεωρούμε ότι οι δύο διασπορές παρουσιάζουν σημαντική διαφορά.

Βήμα 3. Εδώ διακρίναμε δύο περιπτώσεις:

Περίπτωση 1η: Οι δύο διασπορές των πληθυσμών βρέθηκαν ίσες στο Βήμα 2. Στην περίπτωση αυτή υπολογίζεται η κοινή διασπορά (pooled variance) των δύο δειγμάτων ως εκτιμητής της κοινής διασποράς των δύο πληθυσμών. Ο τύπος υπολογισμού είναι :

$$s_p^2 = \frac{(n_1 - 1)s_1^2 + (n_2 - 1)s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}$$

Στη συνέχεια υπολογίζεται το t στατιστικό από τον τύπο :

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{s_p \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}$$

και η στάθμη σημαντικότητας (significance ή two tail probability) σύμφωνα με τους βαθμούς ελευθερίας της κατανομής που ακολουθεί το t (οι βαθμοί ελευθερίας υπολογίζονται από τη σχέση n_1+n_2-2). Αν η στάθμη σημαντικότητας είναι μικρή (συνήθως <0.05) τότε η μηδενική υπόθεση της ισότητας των δύο μέσων τιμών απορρίπτεται (στατιστικά σημαντική διαφορά). Στην αντίθετη περίπτωση μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι δύο πληθυσμοί δεν διαφέρουν σημαντικά ως προς τη μέση τιμή τους.

Περίπτωση 2η: Οι δύο διασπορές των πληθυσμών βρέθηκαν άνισες (απορρίφθηκε δηλαδή η μηδενική υπόθεση στο Βήμα 2). Στην περίπτωση αυτή, το στατιστικό μέτρο t υπολογίζεται από τον τύπο

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

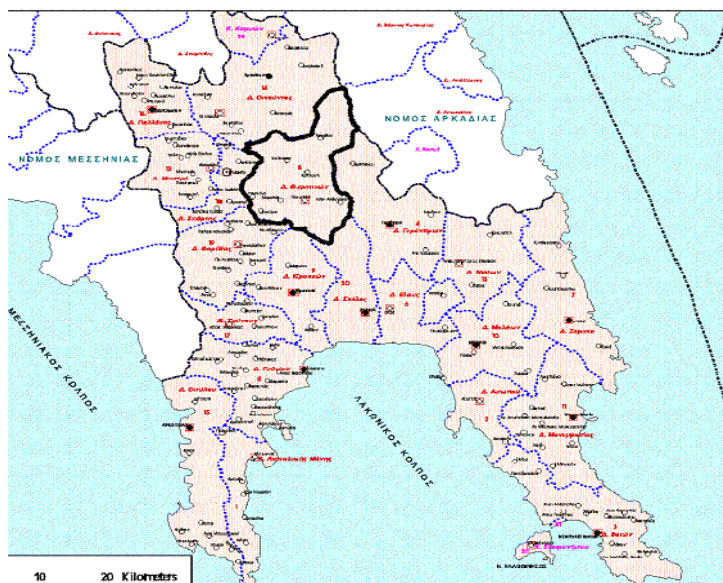
Στη συνέχεια υπολογίζεται η στάθμη σημαντικότητας του t . Αν αυτή είναι μικρή (συνήθως <0.05) τότε η μηδενική υπόθεση της ισότητας των δύο μέσων τιμών απορρίπτεται (στατιστικά σημαντική διαφορά). Στην αντίθετη περίπτωση μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι δύο πληθυσμοί δε διαφέρουν σημαντικά ως προς τη μέση τιμή τους.

6 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

6.1 Φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά περιοχής έρευνας

Η Περιφερειακή Ενότητα Πελοποννήσου περιλαμβάνει τους Νομούς Αργολίδας, Αρκαδίας, Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας. Η συνολική έκταση της Περιφέρειας είναι 15.490 τ.χλμ., εκ των οποίων 3.636 τ.χλμ. καταλαμβάνει, ο Νομός Λακωνίας. Η Περιφερειακή Ενότητα Πελοποννήσου, παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής γεωργίας σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων και την ίδια εικόνα έχει και ο νομός Λακωνίας σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς. Το ποσοστό των εκτάσεων υπό το καθεστώς Β.Γ είναι 15,96% επί της συνολικά καλλιεργούμενης έκτασης, που αντιστοιχεί σε 25.306 στρέμματα (Υ.Α.Α.Τ, 2011).

Χάρτης 6.1, Γενικός Πολιτικός χάρτης όπου παρουσιάζονται οι δήμοι του Ν. Λακωνίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1

ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρ.) ΑΝΑ ΣΤΑΔΙΟ		ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	Β.Π.	Μ.Σ.		
Αργολίδας	4,507	576	5,438	3.43%
Αρκαδίας	2,182	2,408	6,308	3.98%
Κορινθίας	1,187	1,643	3,627	2.29%
Λακωνίας	16,460	7,145	25,306	15.96%
Μεσσηνίας	5,574	2,544	8,869	5.60%
ΓΕΝΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	85,020	48,566	158,511	100.00%

ΠΗΓΗ: ΔΗΩ, 2011

6.1.1 Η βιολογική γεωργία στο νομό Λακωνία

Η Περιφερειακή ενότητα Πελοποννήσου, παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής γεωργίας σε επίπεδο Περι. Ενοτήτων και την ίδια εικόνα έχει και ο νομός σε σχέση με τους υπόλοιπους. Μάλιστα, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται στον πίνακα 6.2, ο Ν. Λακωνίας καταλαμβάνει την πρώτη θέση στη σειρά κατάταξης μεταξύ των υπολοίπων νομών της Ελλάδας. Το ποσοστό των εκτάσεων υπό το καθεστώς Β.Γ είναι σχεδόν 16% επί της συνολικής έκτασης (Υ.Α.Α.Τ, 2011).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2, Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 2011

ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)		ΣΥΝΟΛΟ, στρ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	Β.Π.	Μ.Σ.		
Αιτωλοακαρνανίας	919	1,418	2,986	1.88%
Αργολίδας	4,507	576	5,438	3.43%
Αρκαδίας	2,182	2,408	6,308	3.98%
Άρτας	128	157	285	0.18%
Αττικής	1,299	971	2,997	1.89%
Αχαΐας	9,983	958	11,599	7.32%
Βοιωτίας	4,634	3,230	8,663	5.47%
Γρεβενών	-	160	509	0.32%
Δράμας	168	292	476	0.30%
Δωδεκανήσου	309	110	451	0.28%
Έβρου	43	66	180	0.11%
Ευβοίας	1,752	1,779	5,530	3.49%
Ευρυτανίας	-	-	34	0.02%
Ζακύνθου	1,333	43	1,376	0.87%
Ηλείας	1,350	2,473	5,050	3.19%
Ημαθίας	1,275	288	1,870	1.18%
Ηρακλείου	5,007	2,630	9,708	6.12%
Θεσπρωτίας	283	22	325	0.21%
Θεσσαλονίκης	152	411	917	0.58%
Ιωαννίνων	120	1,663	2,167	1.37%
Καβάλας	276	260	589	0.37%
Καρδίτσας	124	4	195	0.12%
Καστοριάς	-	119	129	0.08%
Κερκύρας	135	85	248	0.16%
Κεφαλλονιάς	571	858	2,103	1.33%
Κιλκίς	453	664	1,196	0.75%
Κοζάνης	323	224	910	0.57%
Κορινθίας	1,187	1,643	3,627	2.29%
Κυκλάδων	284	311	669	0.42%
Λακωνίας	16,460	7,145	25,306	15.96%

Λάρισας	1,218	1,005	2,664	1.68%
Λασιθίου	1,464	610	2,257	1.42%
Λέσβου	7,862	4,759	13,675	8.63%
Μαγνησίας	1,078	793	3,737	2.36%
Μεσσηνίας	5,574	2,544	8,869	5.60%
Ξάνθης	13	84	126	0.08%
Πειραιώς	4,819	842	5,855	3.69%
Πέλλας	732	777	1,672	1.05%
Πιερίας	-	44	44	0.03%
Πρέβεζας	395	32	432	0.27%
Ρεθύμνου	1,959	718	3,183	2.01%
Ροδόπης	612	251	889	0.56%
Σάμου	159	242	537	0.34%
Σερρών	44	593	1,145	0.72%
Τρικάλων	94	55	219	0.14%
Φθιώτιδας	948	906	2,498	1.58%
Φλώρινας	128	391	743	0.47%
Φωκίδας	97	490	604	0.38%
Χαλκιδικής	370	828	1,306	0.82%
Χανίων	1,833	1,396	5,579	3.52%
Χίου	362	241	637	0.40%
ΓΕΝΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	85,020	48,566	158,511	100.00%

ΠΗΓΗ: ΥΑΑΤ, 2011

Όπως παρουσιάζεται και στον επόμενο Πίνακα 6.3, η παραγωγική κατεύθυνση που ακολουθείται αφορά σε όλα τα καλλιεργούμενα είδη που μπορούν να καλλιεργηθούν στο νομό με ιδιαίτερη έμφαση σε καλλιέργειες όπως της ελιάς, των εσπεριδοειδών, κάστανων, αμπέλου και διάφορων κτηνοτροφικών φυτών απαραίτητων για την ανάπτυξη της βιολογικής κτηνοτροφίας η οποία παρουσιάζει μικρότερη αλλά σταθερή ανάπτυξη εντός του νομού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3, Η ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ) ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΟΥ 2007

ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ) ΑΝΑ ΝΟΜΟ 2007	ΛΑΚΩΝΙΑ		
	ΜΣ	ΒΠ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΗ (ως μέρος της εναλλαγής καλλιεργειών)	178,3	776,6	1062,4
ΆΛΛΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ	0,0	0,0	30,0
ΆΛΛΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ (ΣΥΚΙΑ)	191,5	211,4	403,0
ΆΛΛΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΜΕΙΜΑΤΑ Κ.Α)	0,0	35,0	37,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΒΙΚΟΣ)	0,0	76,0	76,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΛΟΥΠΙΝΟ)		30,0	30,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΜΗΔΙΚΗ)		127,0	127,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΤΡΙΦΥΛΛΙ)		468,4	468,4
ΑΜΠΕΛΙ (ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ)	103,2	45,2	309,1
ΑΜΠΕΛΙ (ΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗΣ)	34,4	332,6	367,0
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ & ΒΟΤΑΝΑ		0,5	0,5
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ ΔΗΜ.	2241,0	9374,5	11615,5
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ ΙΔ.	6,0	1576,5	1582,5
ΕΛΙΑ (ΒΡΩΣΙΜΗ)	8907,5	11066,5	23436,0
ΕΛΙΑ (ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΗ)	25907,9	24724,2	55140,6
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ ΆΛΛΑ		32,0	32,0
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΓΚΡΕΠΙ ΦΡΟΥΤ)	0,2	38,8	51,0
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΛΕΜΟΝΙΑ)	2,4	33,9	40,8
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΜΑΝΤΑΡΙΝΙΑ)	32,9	76,5	109,4
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΑ)	995,9	2701,3	3857,7
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΑΧΛΑΔΙΑΣ	4,0	1,3	5,3
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΗΛΙΑΣ		6,3	6,4
ΝΩΠΑ ΛΑΧΑΝΙΚΑ (ΘΕΡΜΟΚΗΠΟΥ)		2,2	2,2
ΝΩΠΑ ΛΑΧΑΝΙΚΑ (ΥΠΑΙΘΡΙΑ)	16,0	34,0	50,1
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ (ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ)	9,5	0,0	12,0
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ (ΚΑΡΥΔΙΑ)	267,8	579,5	905,3
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ (ΚΑΣΤΑΝΙΑ)	413,2	1081,5	1504,2
ΠΥΡΗΝΟΚΑΡΠΑ (ΒΕΡΥΚΟΚΙΑ)	3,0	1,3	4,3

ΠΥΡΗΝΟΚΑΡΠΑ (ΚΕΡΑΣΙΑ)	6,0	2,3	8,3
ΠΥΡΗΝΟΚΑΡΠΑ (ΡΟΔΑΚΙΝΙΑ)		0,4	0,4
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ ΚΑΡΠΟΣ)	120,1	85,0	205,1
ΦΥΤΑ ΜΚ ('ΒΡΩΜΗ)	31,7	303,0	334,7
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΚΡΙΘΑΡΙ)	37,0	119,5	367,5
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΣΙΤΟΣ ΜΑΛΛΑΚΟΣ)			10,0
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΣΙΤΟΣ ΣΚΛΗΡΟΣ)		134,0	134,0
ΣΥΝΟΛΑ	39509,4	54077,1	102325,6

ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡ. ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, 2011

Μ.Σ : ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ, ΥΠΟ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΣΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ

Β.Σ : ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΠΛΗΡΕΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

6.2 Πηγές κινδύνου για την εκμετάλλευση

Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να εκθέσουμε εκείνες τις μεταβλητές για τις οποίες όπως προέκυψε από τη στατιστική ανάλυση ότι υπάρχει υψηλός βαθμός στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς μεταξύ των μέσων όρων των απαντήσεων τις οποίες έδωσε η κάθε μία από τις δυο ομάδες καλλιεργητών σε τρία επίπεδα στατιστικής σημαντικότητας ($P \leq 0,05$, $P \leq 0,01$, $P \leq 0,001$), ανάλογα με την περίπτωση. Αυτό το γεγονός ερμηνεύεται ως διαφοροποίηση της στάσης των δυο ομάδων στις συγκεκριμένες μεταβλητές που ερευνήθηκαν και ως αποδοχή των αντίστοιχων υποθέσεων που κάναμε. Συγκεκριμένα στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε ερευνήσαμε τριάντα ένα παράγοντες κινδύνου για την εκμετάλλευση σχετικά με τους οποίους οι παραγωγοί εξέφρασαν την αντίληψή τους. Τις απαντήσεις τους τις διακρίναμε σε δυο ομάδες με κριτήριο το βαθμό της στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς των μέσων όρων σε αυτές.

6.2.1 Περιπτώσεις σημαντικής διαφοροποίησης στην αντίληψη των πηγών κινδύνου για την εκμετάλλευση

Συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης που διενεργήσαμε εμφανίζονται στον πίνακα 6.4. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μια ανάλυση για κάθεμιά από τις μεταβλητές που εμφάνισαν στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση.

Η σημασία της γραφειοκρατίας

Από εκείνες τις μεταβλητές που παρουσίασαν σημαντική στατιστική διαφορά ($P < 0,001$) μεταξύ συμβατικών και βιοκαλλιεργητών, πρώτη κατά σειρά κατάταξης για την ομάδα των συμβατικών ήταν ο παράγοντας γραφειοκρατία. Αντίθετα στους βιοκαλλιεργητές κατατάχτηκε στη δωδέκατη θέση μεταξύ όλων των μεταβλητών (31 στον αριθμό) που ερευνήθηκαν. Συγκεκριμένα ο μέσος όρος στις απαντήσεις που δόθηκαν στην αντίστοιχη ερώτηση ήταν 6,59 και 5,71 για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές, αντίστοιχα. Οι βιοκαλλιεργητές εκ των πραγμάτων έχουν βρεθεί σε ένα περιβάλλον γραφειοκρατικό. Βρίσκονται σε διαρκή επαφή με τις κρατικές υπηρεσίες και τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Έτσι έχουν διαμορφώσει την πεποίθηση ότι η γραφειοκρατία είναι μεν εμπόδιο, αλλά όχι ανυπέρβλητο και σίγουρα όχι σαν μια ακραία κατάσταση που πρέπει να αντιμετωπίσουν. Στην εντύπωση αυτή συμβάλλει οπωσδήποτε και η σχέση που αναπτύσσουν με το γεωπόνο ο οποίος αναλαμβάνει το ρόλο του συμβούλου, σύμφωνα με τις επιταγές του επιδοτούμενου

προγράμματος. Αυτή η σχέση ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους αφού πλέον για τα γραφειοκρατικά ζητήματα έχουν πρόσβαση σε επαγγελματία ο οποίος, αν δεν τους ρυθμίσει όλες τις υποθέσεις, τουλάχιστον θα τους κατευθύνει στοχευμένα και αποτελεσματικά. Συνήθως οι βιοκαλλιεργητές είναι ενημερωμένοι και επωφελούμενοι από δράσεις που ενισχύουν τον αγροτικό πληθυσμό. Έτσι εμπρός στο δεδομένο όφελος και απομυθοποιώντας το λαβύρινθο του δημόσιου τομέα είναι πρόθυμοι να εμπλακούν και να αντιμετωπίσουν τους όποιους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς. Το γεγονός ότι οι βιοκαλλιεργητές σαν πληθυσμός, μέσα από το δείγμα, εμφανίζονται με μικρότερο μέσο όρο ηλικίας, είναι επίσης ένας παράγοντας υπέρ των βιοκαλλιεργητών, δεδομένου ότι συνήθως πρόκειται περί νέων ατόμων με στοιχειώδες εκπαιδευτικό υπόβαθρο, είναι εξοικειωμένοι με το διαδίκτυο, έχουν στοιχειώδη, τουλάχιστον, γνώση μιας ξένης γλώσσας, με αποτέλεσμα να βρίσκουν διάφορες πηγές ενημέρωσης για τα διάφορα τεχνικά ή πρακτικά ζητήματα που θα τους απασχολήσουν. Αντίθετα, για τους συμβατικούς, η μεγαλύτερη ηλικία τους, είναι ακόμη ένας λόγος που τους κάνει επιφυλακτικούς και τους δημιουργεί άγχος σχετικά με τις γραφειοκρατικές υποχρεώσεις που απορρέουν μέσα από τους μηχανισμούς ελέγχου των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων στήριξης της γεωργίας. Έτσι αντιλαμβάνονται την υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας ως παράγοντα εμπλοκής τους με μια ανυπέρβλητη γραφειοκρατία και προκειμένου να αποφύγουν αυτή την κατάσταση αποστρέφονται την πιθανότητα να διεκδικήσουν χρηματοδότηση και όφελος από τις κρατικές επιδοτήσεις. Αντίθετα, οι συμβατικοί γεωργοί αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό και δυσφορία την επαφή με τις δημόσιες υπηρεσίες. Οι πηγές πληροφόρησης είναι περιορισμένες, δεν έχουν πρόσβαση σε επαγγελματίες συμβούλους, μιας και όποια συμμετοχή τους σε συστήματα κρατικών ενισχύσεων αναλαμβάνονται από τις Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, όπου λόγω της δέσμευσης του αγρότη να εξυπηρετηθεί μέσα από αυτό το φορέα και του μονοπωλιακού χαρακτήρα του, ελάχιστη ενημέρωση φτάνει στον αγρότη. Οι Διευθύνσεις Γεωργικής Ανάπτυξης, τα τελευταία χρόνια, έχουν απομακρυνθεί από το γεωργικό πληθυσμό και λειτουργούν περισσότερο ως ελεγκτικοί μηχανισμοί και ελάχιστα ως συμβουλευτικοί. Έτσι αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη και σαν εμπόδιο για την αγροτική πρακτική.

Το κόστος αγοράς μηχανολογικού εξοπλισμού

Στο συγκεκριμένο ζήτημα παρατηρήθηκε επίσης αξιολογή διαφοροποίηση μεταξύ των παραγωγών των δυο δειγμάτων. Η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς των μέσων τιμών των απαντήσεων που λήφθηκαν ήταν ιδιαίτερα υψηλή ($P < 0,001$). Έτσι για τους μεν

συμβατικούς ο μέσος ήταν 5,92 μονάδες και κατατάχτηκε στην όγδοη θέση, ενώ για τους βιοκαλλιεργητές ήταν 5,11 και δέκατη τέταρτη στη σειρά κατάταξης. Πιθανόν η εικόνα αυτή να αιτιολογείται από το γεγονός ότι οι συμβατικοί αγρότες γενικότερα έχουν ισορροπήσει σε μια κατάσταση, όπου στο διάστημα της επαγγελματικής τους πορείας φρόντισαν να εξασφαλίσουν όλα εκείνα και ειδικά τα βασικά εργαλεία που απαιτεί η γεωργική πρακτική και πλέον σήμερα, ειδικά με την οικονομική απαξίωση των γεωργικών προϊόντων δεν έχουν τη διάθεση καν να ενδιαφερθούν για νέο εξοπλισμό, δεδομένου ότι και ηλικιακά είναι μεγαλύτεροι από τους βιοκαλλιεργητές. Έτσι θεωρούν υψηλή δαπάνη την αγορά εξοπλισμού, που πιθανόν να θεωρείται και άσκοπη. Αντίθετα οι βιοκαλλιεργητές έχουν την ανάγκη για νέο εξοπλισμό με δεδομένες τις ανάγκες για σύγχρονα εργαλεία που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την καλλιέργειά τους και ειδικότερα τις μεθόδους φυτοπροστασίας και ζιζανιοκτονίας. Επίσης συμβάλλει προς το σχηματισμό αυτής της θετικής αντιμετώπισης το γεγονός ότι σαν πιο νέοι, έχουν πρόσβαση σε μορφές χρηματοδότησης που ελαφρύνουν το οικονομικό βάρος για την αγορά τέτοιου εξοπλισμού.

Ο εθνικός κανονισμός της βιολογικής γεωργίας είναι αυστηρός

Η αντίληψη που έχουν οι περισσότεροι για την αυστηρότητα των κανονισμών της βιολογικής γεωργίας είναι σημαντικά διαφοροποιημένη ($P < 0,001$), μέσα στις δυο ομάδες παραγωγών στο δείγμα μας. Έτσι για τους μεν συμβατικούς ο μέσος ήταν 5,45 μονάδες και κατατάχτηκε στην δέκατη θέση, ενώ για τους βιοκαλλιεργητές ήταν 4,61 και δέκατη ένατη στη σειρά κατάταξης. Οι συμβατικοί όντως θεωρούν ότι το καθεστώς που διέπει τη Β.Γ είναι αυστηρό και ενδεχομένως αυτός να είναι και ένας από τους λόγους μη ένταξής τους. Ειδικά αν συνδυαστεί και με τις απαντήσεις που δίνουν στο ερώτημα για το ποια θεωρούν εμπόδια στη βιοκαλλιέργεια, όπου όλες οι απαντήσεις τους περιστρέφονται γύρω από την απαγόρευση των χημικών εισροών.

Η τιμή διάθεσης των βιολογικών προϊόντων

Κοινή πεποίθηση και για τις δυο ομάδες, είναι ότι οι έμποροι, οι μεσίτες και άλλοι διακινητές, τους εκμεταλλεύονται, δίνοντάς τους χαμηλές τιμές και κυρίως επειδή περιορίζουν τις προοπτικές ευημερίας του, εισάγοντας ξένα προϊόντα τα οποία διακινούν ως ελληνικά. Ειδικά όμως για τα βιολογικά προϊόντα οι βιοκαλλιεργητές είναι εκείνου που θεωρούν ότι τα προϊόντα τους δεν τυχαίνουν απολαβής των τιμών που δικαιούνται και για λόγους που έχουν να κάνουν με την εποχική διακύμανση από χρόνο σε χρόνο. Έτσι στην

ερώτηση που τους τέθηκε για το εάν είναι χαμηλές οι τιμές που απολαμβάνουν για τα προϊόντα που παράγουν ο μέσος όρος στις απαντήσεις συμβατικών και βιοκαλλιεργητών ήταν 5,41 με 6,32 αντίστοιχα με σειρά σημαντικότητας κατάταξης έντεκα έναντι πέντε αντίστοιχα. Πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντική διαφορά ($P < 0,001$). Ειδικά για ορισμένα από τα βιολογικά προϊόντα που παράγουν, οι τιμές τους είναι εξαιρετικά χαμηλές, σε επίπεδο σχεδόν συμβατικών προϊόντων. Αυτό είναι όντως μια πραγματικότητα, που οφείλεται όμως στο γεγονός ότι πολλά αγροτικά προϊόντα είναι εντελώς απαξιωμένα, σε βαθμό που η βελτίωση της ποιότητάς τους να μην είναι σε θέση να τα αναβαθμίσει αγοραστικά. Παράδειγμα τα πορτοκάλια της λεκάνης απορροής του Ευρώτα, τα οποία παρά την ποιότητά τους δεν απορροφούνται από την αγορά, με αποτέλεσμα να οδηγούνται στη χυμοποίηση, με συνθήκες συγκομιδής και μεταφοράς πρωτόγονου τύπου. Αυτά τελικά εξασφαλίζουν πολύ χαμηλή τιμή (μέχρι 5 λεπτά ανά κιλό), και μέχρι πριν λίγο καιρό χωρίς διαφοροποίηση τιμής, μεταξύ βιολογικού και συμβατικού προϊόντος. Ενδεχομένως αυτή η στρεβλή εντύπωση των συμβατικών καλλιεργητών για τις τιμές των βιολογικών προϊόντων να οφείλεται στο γεγονός ότι στο παρελθόν, όντως τα βιολογικά προϊόντα απολάμβαναν εξαιρετικά υψηλές τιμές, τις τάξης του 100% υψηλότερη, σε σχέση με τα συμβατικά. Είναι το φαινόμενο που καυτηριάζουν και οι βιοκαλλιεργητές σε άλλη ερώτηση που αναφέρεται στη διακύμανση των τιμών των βιολογικών προϊόντων. Ο λόγος βέβαια ήταν ότι παλαιότερα η διακίνηση γινόταν από μικρούς εμπόρους, σε ιδιαίτερες αγορές και η παραγωγή των βιολογικών προϊόντων ήταν περιορισμένη ποσοτικά. Αντίθετα σήμερα η αγορά έχει διευρυνθεί, οι διακινητές είναι επαγγελματίες, υπάρχει υπερπροσφορά βιολογικών προϊόντων, δεδομένης της εξάπλωσης της βιολογικής γεωργίας. Επίσης τα συγκροτημένα συμφέροντα ελέγχουν την αγορά, ρυθμίζουν τις τιμές χαμηλά και όταν δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους προβαίνουν σε εισαγωγές βιολογικών προϊόντων σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές. Αντίθετα οι συμβατικοί θεωρούν ότι τα βιολογικά προϊόντα πετυχαίνουν υψηλές τιμές, άποψη που πιθανώς προκύπτει από τη σύγκριση που θέτουν μεταξύ των τιμών που εκείνοι απολαμβάνουν και εκείνης που παίρνουν τα βιολογικά, χωρίς βέβαια να αναλογίζονται το ενδεχόμενο υψηλότερο κόστος παραγωγής των βιολογικών, καθώς και την προστιθέμενη αξία που θέτουν στο τελικό προϊόν οι μεταπράτες και γενικά τα δίκτυα πώλησης βιολογικών προϊόντων. Ακόμη η εντύπωση αυτή μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι πιθανόν ορισμένα προϊόντα στο παρελθόν έτυχαν σημαντικά υψηλών τιμών διακίνησης, γεγονός που σήμερα δεν ισχύει, με αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί και να συντηρείται η εντύπωση ότι αυτό ισχύει για όλα τα βιολογικά προϊόντα ακόμα και σήμερα.

Διακύμανση τιμών προϊόντων

Στο ζήτημα που τέθηκε κατά πόσο θεωρούν ότι οι τιμές διάθεσης υπόκεινται σε διακύμανση, η ομάδα των συμβατικών παρουσιάστηκε να έχει την άποψη ότι αυτό δεν ισχύει. Μάλιστα η κατάταξη στη σειρά σημαντικότητας που πήρε η συγκεκριμένη μεταβλητή ήταν δέκατη πέμπτη σε αντίθεση με τη σπουδαιότητα που είχε για τους βιοκαλλιεργητές οι οποίοι με τις απαντήσεις τους την κατέταξαν πέμπτη σε σπουδαιότητα θέση. Αντίστοιχοι ήταν και οι μέσοι όροι με 4,80 και 6,21, με ιδιαίτερα υψηλό βαθμό στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς τους ($P < 0,001$). Σε αυτή την αντιμετώπιση θεωρούμε ότι οδηγεί το γεγονός ότι για τους συμβατικούς καλλιεργητές η αγορά, μέσα από την προσφορά και ζήτηση των συμβατικών προϊόντων έχει σχετικά εξισορροπηθεί. Αντίθετα η αγορά των βιολογικών, ως νέα αγορά και με περιορισμένο καταναλωτικό κοινό παρουσιάζει μια περισσότερο μεταβαλλόμενη εικόνα, που πολλές φορές συνδέεται και με παράγοντες αστάθμητους, όπως για παράδειγμα η οικονομική κρίση, ή η κερδοσκοπική συμπεριφορά που παρουσιάζουν κάποιοι έμποροι-μεταπράτες αγροτικών προϊόντων οι οποίοι βλέπουν ευκαιριακά το χώρο ως πεδίο αποκόμισης γρήγορου κέρδους και που με τις ενέργειές τους απορυθμίζουν την αγορά.

Οι έμποροι νοθεύουν τα γεωργικά προϊόντα, έτσι οι παραγωγοί ζημιώνονται οικονομικά

Κοινή πεποίθηση και για τις δυο ομάδες, είναι ότι οι έμποροι, οι μεσίτες και άλλοι διακινητές, τους εκμεταλλεύονται, δίνοντάς τους χαμηλές τιμές και κυρίως επειδή περιορίζουν τις προοπτικές ευημερίας τους, εισάγοντας ξένα προϊόντα τα οποία διακινούν ως ελληνικά. Έτσι στην ερώτηση που τους τέθηκε για το εάν θεωρούν ότι Οι έμποροι νοθεύουν τα γεωργικά προϊόντα, έτσι οι παραγωγοί ζημιώνονται οικονομικά, ο μέσος όρος στις απαντήσεις συμβατικών και βιοκαλλιεργητών ήταν 5,55 με 5,78 αντίστοιχα με σειρά σημαντικότητας δέκατη ένατη, έναντι της δέκατης θέσης αντίστοιχα. Θεωρούμε ότι αυτή η διαφορά οφείλεται στο γεγονός ότι οι βιοκαλλιεργητές θεωρούν το προϊόν τους περισσότερο σημαντικό και πως αυτό στην αγορά μπορεί να πετύχει υψηλή προστιθέμενη αξία την οποία βέβαια παρακρατούν οι ενδιάμεσοι, αφαιρώντας τους το δικαίωμα της διαπραγμάτευσης εισάγοντας φτηνά γεωργικά προϊόντα. Αντίθετα οι συμβατικοί θεωρούν ότι μπορεί να συμβαίνει αυτό αλλά λιγότερο έντονα. Η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς είναι υψηλή και σε αυτή την περίπτωση ($p < 0,001$).

Αδυναμία διακίνησης των προϊόντων

Σημαντική επίσης βρέθηκε η διαφορά μεταξύ των δυο πληθυσμών, με ιδιαίτερα υψηλό βαθμό στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς τους ($P < 0,001$), αναφορικά με το ζήτημα εάν είναι ικανοποιημένοι από την απορρόφηση των προϊόντων τους. Οι συμβατικοί φάνηκε να μην αντιμετωπίζουν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα και η σειρά που κατέταξαν το ερώτημα, με τις απαντήσεις τους, ήταν εικοστό πρώτο με μέσο όρο 4,51 ενώ αντίστοιχα για τους βιοκαλλιεργητές, οι οποίοι έδωσαν πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα οι σειρά ήταν όγδοη με 6,07. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι τα βιολογικά προϊόντα έχουν περιορισμένο εύρος αγοράς και διακίνησης, στοχεύουν σε εξειδικευμένο τμήμα του καταναλωτικού κοινού με αποτέλεσμα να δέχονται περισσότερες επιδράσεις από φαινόμενα εποχικής ή περιοδικής κάμψης της ζήτησης. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι ορισμένοι παραγωγοί παράγουν σημαντικά μεγάλες ποσότητες για ορισμένα είδη βιολογικών προϊόντων, τις οποίες οι διακινητές δεν είναι σε θέση να απορροφήσουν με την ίδια ευκολία που θα τις απορροφούσαν οι συνάδελφοί τους οι οποίοι διακινούν συμβατικά προϊόντα. Έτσι και προκειμένου να διακινήσουν τη συγκομιδή τους οι βιοκαλλιεργητές, πολλές φορές, αναγκάζονται να προβούν σε πώληση με συμβατικό τρόπο.

Η καλή κατάσταση της υγείας και πιθανοί κίνδυνοι από ατύχημα

Πολύ σημαντική ήταν η διαφοροποίηση μεταξύ των δυο ομάδων αναφορικά με κινδύνους για την υγεία του παραγωγού και τον κίνδυνο που διατρέχει αυτή από πιθανά ατυχήματα ($P < 0,001$). Έτσι οι συμβατικοί εμφανίζονται να μην απασχολούνται από τέτοια ζητήματα σε αντίθεση με τους βιοκαλλιεργητές που θεωρούν σημαντικό τον κίνδυνο. Χαρακτηριστική είναι η μέσοι όροι των απαντήσεων που δόθηκαν με 4,49 και 6,15 για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές, όπως και η σειρά κατάταξης με βάσει το μέσο όρο όπου ήταν εικοστή δεύτερη και έκτη, αντίστοιχα.

Ο κίνδυνος πυρκαγιάς

Οι βιοκαλλιεργητές εμφανίζονται στην έρευνα να είναι ευαισθητοποιημένοι για εξωτερικούς κινδύνους που θα μπορούσαν να απειλήσουν τη σταθερότητα της εκμετάλλευσής τους και την οικογενειακή τους γαλήνη. Ήταν ιδιαίτερα υψηλός ο βαθμό στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς τους ($P < 0,001$). Συγκεκριμένα ο κίνδυνος πυρκαγιάς είναι ενδεχόμενο το οποίο δεν αγνοήθηκε από τους βιοκαλλιεργητές. Αντίθετα οι συμβατικοί παρουσιάστηκαν περισσότερο απελευθερωμένοι από σκέψεις για τέτοιες δυσάρεστες καταστάσεις, παρά

ακόμα και το γεγονός ότι πρόσφατα η περιοχή επλήγη από τις καταστροφικές πυρκαγιές του 2007. Αυτή η συμπεριφορά των τελευταίων θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι η ομάδα αυτή αποτελείται από καλλιεργητές έμπειρους και μεγαλύτερης συγκριτικά ηλικίας, με επαγγελματική συμπεριφορά, οι οποίοι ελέγχουν όλους τους πιθανούς κινδύνους. Έτσι για τον κίνδυνο πυρκαγιάς, για παράδειγμα, η σωστή άροση και απομάκρυνση των χόρτων και υπολειμμάτων από τη συγκομιδή και το κλάδεμα, που εκ των πραγμάτων συστηματικά εφαρμόζουν κάθε χρόνο, περιορίζει στο ελάχιστο κάθε πιθανότητα εξάπλωσης πυρκαγιάς εντός των αγρών, ακόμα και αν τελικά στην γύρω περιοχή ξεσπάσει τέτοια. Χαρακτηριστικές ήταν οι απαντήσεις, που δοθήκαν από ορισμένους, του τύπου : “ γιατί να φοβηθώ τη φωτιά, αφού καλλιεργώ τα κτήματά μου”. Η τιμή του μέσου όρου των απαντήσεων για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές ήταν 4,00 προς 5,39 ενώ για την σειρά που κατατάχτηκαν οι δύο ομάδες ήταν στην εικοστή έκτη έναντι της δέκατης τρίτης αντίστοιχα.

Το κόστος πιστοποίησης

Η πιστοποίηση της μονάδας ή του τελικού προϊόντος είναι ένα σημαντικό κεφάλαιο της παραγωγικής διαδικασίας και βασικό συνθετικό του κόστους παραγωγής. Αντίθετα για τους συμβατικούς, είναι άγνωστο σαν έννοια και κυρίως σαν πηγή αύξησης του κόστους παραγωγής. Εξάιρεση παρουσιάζει το φαινόμενο το τελευταίο διάστημα όπου έχουν εφαρμοστεί και στη συμβατική γεωργία πρότυπα ποιότητας, τα οποία έγιναν γνωστά μέσα από το γεγονός της σύνδεσης τους με το μηχανισμό των επιδοτήσεων. Έτσι δικαιολογείται και η απόκλιση που παρουσιάζουν, με ιδιαίτερα υψηλό βαθμό στατιστικής σημαντικότητας ($P < 0,001$), που παρουσιάζουν οι δυο πληθυσμοί στην ερώτηση, για το εάν το κόστος πιστοποίησης είναι υψηλό με 5,90 για τους βιοκαλλιεργητές και ένατη θέση στην κατάταξη έναντι 3,71 και την εικοστή όγδοη θέση για τους συμβατικούς.

Οι αλλαγές στις προτιμήσεις των καταναλωτών

Η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς που σημειώνεται στις απαντήσεις των δυο ομάδων είναι υψηλή ($P < 0,001$). Οι βιοκαλλιεργητές απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο και περιορισμένο σε διαστάσεις τμήμα της αγοράς. Η βιωσιμότητα τους συνδέεται περισσότερο με τις υψηλότερες τιμές της αγοράς και λιγότερο από τον όγκο της παραγωγής. Στο ενδεχόμενο λοιπόν στροφής των προτιμήσεων του καταναλωτικού κοινού, εντείνονται οι φόβοι των βιοκαλλιεργητών, έτσι ο μέσος όρος των απαντήσεων που δόθηκαν σε αυτή την ερώτηση ήταν 4,83 και δέκατη όγδοη στη σειρά κατάταξης. Αντίθετα οι συμβατικοί καλλιεργητές, με μέσο όρο στις απαντήσεις τους 3,69, βαδίζουν σε ένα σταθερό υπόβαθρο που έχει σχηματιστεί στη διάρκεια των ετών και θεωρούν αδιανόητο να πάνσουν να απορροφούνται τα προϊόντα που εκείνοι παράγουν, κατατάσσοντας τον κίνδυνο αυτό στην εικοστή ενάτη θέση. Έτσι πιστεύουν ότι δεν υπάρχει κίνδυνος που να απειλεί τη βιωσιμότητά τους και να προέρχεται από τη στροφή του καταναλωτικού κοινού.

Οι προσβολές από ασθένειες

Σημαντική είναι και η διαφοροποίηση που παρατηρείται μεταξύ συμβατικών και βιοκαλλιεργητών όσον αφορά τα τεχνικά εμπόδια και την καταπολέμηση των εχθρών των καλλιεργειών ($P < 0,001$) με 3,33 έναντι 4,56 αντίστοιχα μέσες τιμές κατάταξης για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές. Έτσι η άποψη των πρώτων είναι πως δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκής κάλυψη από τους εχθρούς της καλλιέργειας, όπως είναι ο Δάκος, ο Πυρηνοτρύτης καθώς και η επαρκής αντιμετώπιση των ζιζανίων στον αγρό. Αντίθετα οι βιοκαλλιεργητές δεν θεωρούν ότι θα κινδύνευε η καλλιέργειά τους από τους προαναφερμένους λόγους και κατατάσσουν ιδιαίτερα χαμηλά τη σημαντικότητα αυτού του κινδύνου, στην 21 θέση μεταξύ των 32 πηγών κινδύνου που αποτίμησαν κατά την αντίληψή τους. Πιθανόν αυτή η άποψη να ενισχύεται από το γεγονός ότι σήμερα η τεχνολογία των φυτοπροστατευτικών έχει εξελιχθεί σε υψηλά επίπεδα, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι έχει συσσωρευτεί πλέον εμπειρία για τις μεθόδους φυτοπροστασίας και έτσι έχουν περιοριστεί οι κίνδυνοι για τις καλλιέργειες. Βέβαια σημαντικός είναι και ο ρόλος του είδους των καλλιεργειών που μελετούνται. Μάλιστα η περιοχή έρευνας περιλαμβάνει καλλιέργειες ελιάς και εσπεριδοειδών κυρίως. Καλλιέργειες δηλαδή με περιορισμένο φάσμα εντομολογικών εχθρών και άλλων παθογόνων.

Η καθυστέρηση της πληρωμής των οικονομικών ενισχύσεων

Γενικότερα και οι δύο ομάδες παρουσιάζουν ένα σκεπτικισμό και κάποια δυσαρέσκεια για ορισμένες κοινές πηγές κινδύνων και δυσκολιών για τα πρακτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν στον κλάδο τους γενικότερα. Όπως χαρακτηριστικά η καθυστέρηση που παρουσιάζουν οι πληρωμές των οικονομικών ενισχύσεων, επειδή σαν γεγονός επηρεάζουν σημαντικά τη βιωσιμότητα της εκμετάλλευσης μέσα από τη στενότητα ρευστότητας που δημιουργεί. Βέβαια η ομάδα των βιοκαλλιεργητών είναι εξοικειωμένη με το μηχανισμό παροχής των οικονομικών ενισχύσεων, των ελέγχων και της αναμενόμενης καθυστέρησης που δημιουργείται. Έτσι και ενώ και οι δυο ομάδες σαν κίνδυνο τον κατατάσσουν ως πολύ υψηλό, εντοπίζεται μια διαφορά στους μέσους όρους των απαντήσεων με 6,76 προς 6,36 για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές αντίστοιχα. Η διαφορά αυτή προσεγγίζει την πιθανότητα $P < 0,05$.

Η μειωμένη απόδοσης εξαιτίας των καιρικών φαινομένων

Τα δυσμενή καιρικά φαινόμενα είναι ένας από τους σημαντικότερους κινδύνους για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και ως τέτοιος εκλήφθηκε και από τους παραγωγούς της έρευνας. Με τη διαφορά ότι για την ομάδα των συμβατικών αυτός ο κίνδυνος έλαβε μεγαλύτερη βαρύτητα, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι ο συμβατικός παραγωγός ακολουθεί εντατική μέθοδο εκμετάλλευσης, προσδοκά μεγάλες παραγωγές και λαμβάνει δυναμικές μεθόδους καλλιέργειας και φυτοπροστασίας, ώστε να μειώσει στο ελάχιστο τον κίνδυνο καταστροφής της καλλιέργειάς του. Έτσι σαν αποτέλεσμα η καταστροφή ή μείωση της σοδιάς είναι σημαντικό πλήγμα για αυτόν και απρόσμενο μιας και έλαβε κάθε προφύλαξη πέρα από τις καιρικές συνθήκες. Αντίθετα οι βιοκαλλιεργητές με την επιλογή του να ακολουθήσει τη Β.Γ είναι διατεθειμένοι να ρισκάρουν και δέχονται την αποτυχία σαν αποτέλεσμα του ρίσκου που έλαβαν, έτσι και ενώ η σειρά κατάταξης είναι πέμπτη για τους συμβατικούς και εβδόμη για τους βιοκαλλιεργητές, οι μέσοι όροι των απαντήσεων αντίστοιχα είναι 6,53 έναντι 6,14, που καταγράφεται στο επίπεδο σημαντικότητας του 0.05 ($P < 0,05$).

Το υψηλό κόστος των αγροεφοδίων

Τα αγροεφόδια, δηλαδή οι γεωργικές εισροές υλικών φυτοπροστασίας και λίπανσης, είναι παράγοντας που συμβάλει στη δημιουργία αυξημένου κόστους παραγωγής και κατά συνέπεια, του ρίσκου για την εκμετάλλευση λόγω του ότι οι εισροές αυτές παρουσιάζουν μικρό βαθμό ελαστικότητας αναφορικά με την ανάγκη εφαρμογής τους. Ειδικά για τους

συμβατικούς καλλιεργητές που ακολουθούν εντατική γεωργία, το κόστος εφαρμογής τους είναι πολύ μεγάλο γεγονός που εντοπίστηκε και στην έρευνα, όπου βρέθηκε ως ο έκτος σε σημαντικότητα παράγοντας ρίσκου με μέσο όρο βαθμολογίας 6,20. Αντίθετα, οι βιοκαλλιεργητές έχουν περιορίσει στο δραστικά τη χρήση τέτοιων εισροών, ενώ όταν αναγκάζονται να χρησιμοποιήσουν κάποια επιτρεπόμενα μέσα, τα εφαρμόζουν με ορθολογισμό. Έτσι για τους τελευταίους ο παράγοντας ρίσκου εξαιτίας της υψηλής τιμής των αγροεφοδίων είναι λιγότερο σημαντικός και καταλαμβάνει την ενδέκατη θέση στην κατάταξη, με μέσο όρο βαθμολογίας των απαντήσεων 5,75. Μεταξύ των δυο ομάδων η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς είναι αρκούντως υψηλή ($P < 0,05$). Θα πρέπει να επισημάνουμε βέβαια ότι η γεωργία και στις δυο περιπτώσεις, ασκείται επαγγελματικά, έτσι και οι μεν και οι δε αναγκάζονται στη χρήση γεωργικών εισροών και κατά συνέπεια δημιουργούν αυξημένο κόστος παραγωγής, σε αντίθεση με ότι θα αναμέναμε για τη βιολογική γεωργία που θεωρούμε ότι είναι μια παραγωγική μέθοδος απαλλαγμένη από τη χρήση φυτοπροστατευτικών λίπανσης και έτσι χωρίς σημαντικό κόστος παραγωγής.

Η μείωση της απόδοσης εξαιτίας ζιζανίων

Διαπιστώνεται σημαντική στατιστική διαφορά στις εκτιμήσεις αυτού του κινδύνου μεταξύ των δυο ομάδων ($P < 0,001$), με μέσες τιμές για τους συμβατικούς και τους βιοκαλλιεργητές 3,18 και 4,53 αντίστοιχα. Βέβαια και για τις δυο ομάδες ο μέσος όρος των απαντήσεων είναι γύρω από το 4, γεγονός που δείχνει ότι σαν παράγοντας κινδύνου είναι αδιάφορος για τους καλλιεργητές. Η διαφορά που προκύπτει μέσα από τη στατιστική σημαντικότητα, όσον αφορά την εξάλειψη των ζιζανίων, έγκειται στο γεγονός ότι οι συμβατικοί γεωργοί χρησιμοποιούν ευρέως ζιζανιοκτόνα και έτσι δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα. Αντίθετα, οι βιοκαλλιεργητές έχουν μεν ορισμένη δυσκολία από την απαγόρευση της χρήσης των χημικών, που όμως έχουν ξεπεράσει με τη μηχανική καλλιέργεια του εδάφους και πλέον δεν αποτελεί πρόβλημα για τη σοδιά τους. Η μόνη διαφορά είναι ότι αυξάνει σε κάποιο βαθμό το κόστος της μηχανικής καλλιέργειας του εδάφους. Βέβαια από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει για τους συμβατικούς ότι η υιοθέτηση της Β.Γ είναι απαγορευτική εξαιτίας αυτών των περιορισμών, στη χρήση των ζιζανιοκτόνων, κάτι που θεωρείται ως ανυπέρβλητο εμπόδιο από τους συμβατικούς καλλιεργητές.

6.2.2 Περιπτώσεις μη σημαντικής διαφοροποίησης στην αντίληψη των πηγών κινδύνου για την εκμετάλλευση

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε μια ομάδα μεταβλητών που αναφέρονται στον παράγοντα κίνδυνο για την εκμετάλλευση, συμπεριλαμβάνονται στην ομάδα εκείνων των μεταβλητών που ερευνήθηκαν. Η σημαντική όμως διαφορά είναι ότι αυτή η ομάδα μεταβλητών κατά τη στατιστική επεξεργασία δεν έδωσε αποτελέσματα τέτοια που να ερμηνεύονται ως στατιστικά σημαντικά (με κριτήριο το βαθμό της στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς των μέσων όρων των απαντήσεων). Κατά συνέπεια μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η αντίληψη των καλλιεργητών για τις συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι κοινή χωρίς κάποια αξιοσημείωτη διαφοροποίηση. Αυτό το γεγονός βέβαια δεν ερμηνεύεται σαν να μην λαμβάνονται οι πηγές αυτές του ρίσκου ως ασήμαντες, αντιθέτως ορισμένες μπορεί να κρίνονται και ιδιαίτερα σοβαροί παράγοντες κινδύνου για την εκμετάλλευση. Έτσι θα διακρίνουμε τρεις υποομάδες, την πρώτη όπου ο μέσος όρος των απαντήσεων στην επταβάθμια βαθμολογία της κλίμακας Likert, που χρησιμοποιήθηκε ήταν πάνω από 5,00 μονάδες, οι απόψεις των καλλιεργητών θετικές με την έννοια ότι ο κίνδυνος είναι πράγματι υπαρκτός και έντονος, η δεύτερη ομάδα με απαντήσεις που συγκέντρωσαν μέσο όρο μεταξύ 5,00 και 4,00 μονάδων, όπου ο κίνδυνος θεωρείται υπαρκτός αλλά με μικρότερη βαρύτητα και τέλος την τρίτη ομάδα με μέσο όρο βαθμολογίας απαντήσεων κάτω από 4,00 μονάδες, όπου ο παράγοντας κινδύνου μηδενίζεται και η μεταβλητή που μετρά αυτόν τον παράγοντα αντιμετωπίζεται ως αδιάφορη. Σχετικά στοιχεία παρατίθενται συγκεντρωτικά στον πίνακα 6.5 :

Περιογή πάνω από 5,00 μονάδες, στην επταβάθμια βαθμολογία της κλίμακας Likert :

- ΚΑΛΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
- ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ
- ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΞΟΔΑ ΜΕ ΤΟ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
- ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΕΝΤΟΜΩΝ
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Περιογή μεταξύ 4,00-5,00 μονάδων:

- ΕΛΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ / ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ
- ΥΨΗΛΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ
- ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ
- ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΛΗΜΥΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ
- ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ
- ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
- ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ
- ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ
- ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΓΗΣ ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ

Περιογή κάτω από 4,00 μονάδες:

- ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΙΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ “ ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ”

A/A	ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	Mean CONV	Mean BIO	RANK BIO	d _{means}	Sig. 2- tailed	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
1	ΚΑΛΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	6,80	6,76	1	0,040	0,782	
2	ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝ. ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ	6,76	6,36	3	0,404	0,054	*
3	ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ	6,59	5,71	12	0,880	0,000	***
4	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ	6,57	6,38	2	0,194	0,285	
5	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΛΟΓΩ ΚΑΙΡΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ	6,53	6,14	7	0,391	0,044	*
6	ΥΨΗΛΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΓΡΟΕΦΟΔΙΩΝ	6,20	5,75	11	0,446	0,043	*
7	ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΞΟΔΑ ΜΕ ΤΟ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	5,92	5,90	9	0,019	0,936	
8	ΚΟΣΤΟΣ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	5,92	5,11	14	0,810	0,002	***
9	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΕΝΤΟΜΩΝ	5,90	6,14	7	-0,237	0,320	
10	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	5,59	5,71	12	-0,120	0,646	
11	Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΑΝ. ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟΣ	5,45	4,61	19	0,840	0,002	***
12	ΧΑΜΗΛΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ”””	5,41	6,32	4	-0,908	0,000	***
13	ΕΛΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ / ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ	5,04	4,92	16	0,123	0,644	
14	ΥΨΗΛΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ	4,98	4,93	15	0,050	0,864	
15	ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΤΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	4,80	6,21	5	-1,404	0,000	***
16	ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ	4,75	4,90	17	-0,158	0,633	
17	ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΛΗΜΜΥΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	4,73	4,47	23	0,253	0,303	
18	ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4,63	4,53	22	0,100	0,686	
19	ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΝΟΘΕΥΟΥΝ ΤΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ, ΕΤΣΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΖΗΜΙΩΝΟΝΤΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ	4,55	5,78	10	-1,229	0,000	***
20	ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ	4,51	4,60	20	-0,087	0,732	
21	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	4,51	6,07	8	-1,560	0,000	***
22	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΓΕΙΑΣ/ ΑΤΥΧΗΜΑ	4,49	6,15	6	-1,663	0,000	***
23	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	4,41	4,26	24	0,148	0,616	
24	ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ	4,25	4,61	19	-0,356	0,281	
25	ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΓΗΣ ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ	4,12	3,86	26	0,257	0,245	
26	ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΠΥΡΚΑΓΙΑΣ	4,00	5,39	13	-1,389	0,000	***
27	ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΙΩΝ ΓΗΣ	3,90	3,72	27	0,180	0,384	
28	ΚΟΣΤΟΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	3,71	5,90	9	-2,197	0,000	***
29	ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ	3,69	4,83	18	-1,147	0,001	***
30	ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΑΠΟ ΑΣΘΕΝΙΕΣ	3,33	4,56	21	-1,222	0,000	***
31	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΖΙΖΑΝΙΩΝ	3,18	4,53	22	-1,351	0,000	***

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5 : ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΜΗΔΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΟΜΑΔΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ

A/A	ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ-	Mean CONV	Mean BIO	RANK BIO	dmeans	Sig. 2- tailed	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
1	ΚΑΛΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	6,80	6,76	1	0,040	0,782	Μη Σημαντική
4	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ	6,57	6,38	2	0,194	0,285	Μη Σημαντική
7	ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΞΟΔΑ ΜΕ ΤΟ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	5,92	5,90	9	0,019	0,936	Μη Σημαντική
9	ΜΕΙΩΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΕΝΤΟΜΩΝ	5,90	6,14	7	-0,237	0,320	Μη Σημαντική
10	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	5,59	5,71	12	-0,120	0,646	Μη Σημαντική
13	ΕΛΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ / ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ	5,04	4,92	16	0,123	0,644	Μη Σημαντική
14	ΥΨΗΛΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ	4,98	4,93	15	0,050	0,864	Μη Σημαντική
16	ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ	4,75	4,90	17	-0,158	0,633	Μη Σημαντική
17	ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΛΗΜΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	4,73	4,47	23	0,253	0,303	Μη Σημαντική
18	ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4,63	4,53	22	0,100	0,686	Μη Σημαντική
20	ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ	4,51	4,60	20	-0,087	0,732	Μη Σημαντική
23	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	4,41	4,26	24	0,148	0,616	Μη Σημαντική
24	ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ	4,25	4,61	19	-0,356	0,281	Μη Σημαντική
25	ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΓΗΣ ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ	4,12	3,86	26	0,257	0,245	Μη Σημαντική
27	ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΙΩΝ ΓΗΣ	3,90	3,72	27	0,180	0,384	Μη Σημαντική

6.3 Διαχείριση του κινδύνου

Στο πλαίσιο διερεύνησης του τρόπου με τον οποίο οι κάθε ομάδα παραγωγών λαμβάνει στρατηγικές αντιμετώπισης των πηγών κινδύνου για την εκμετάλλευση, θέσαμε αντίστοιχα με το προαναφερόμενο κεφάλαιο << ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ>>, μια νέα ομάδα ερωτημάτων-μεταβλητών, δεκαεννέα στο πλήθος, ώστε οι παραγωγοί να εκφράσουν τις αντιλήψεις τους. Τις απαντήσεις τους τις διακρίναμε σε δυο ομάδες με κριτήριο το βαθμό της στατιστικής σημαντικότητας της διαφοράς των μέσων όρων σε αυτές, με βάση το μέσο όρο των απαντήσεων που πήραν στην επταβάθμια βαθμολογημένη κλίμακα Likert που αξιολογήθηκε.

6.3.1 Περιπτώσεις σημαντικής διαφοροποίησης στη διαχείριση του κινδύνου

Κάνω ότι μπορώ για να έχω χαμηλό κόστος παραγωγής

Οι συμβατικοί καλλιεργητές δεν ρισκάρουν την απόδοση της παραγωγής τους μειώνοντας τις εισροές εργασίας και φυτοπροστατευτικών, μια και θεωρούν ότι είναι βασική προϋπόθεση για την επίτευξη της καλλιέργειας να προσφέρουν ότι καλύτερο μπορούν. Από την άλλη οι βιοκαλλιεργητές υπολογίζουν στη μείωση του κόστους παραγωγής. Μελετούν κάθε τομέα που θα μπορούσε να δεχτεί περικοπές. Εξετάζουν την αγορά και βρίσκουν τις οικονομικότερες λύσεις. Έτσι στις απαντήσεις που δόθηκαν στην έρευνά μας για το συγκεκριμένο τρόπο διαχείρισης του ρίσκου, οι συμβατικοί την κατέταξαν στην έκτη θέση με μέση βαθμολογία στις απαντήσεις τους 5,76. Αντίθετα για τους βιοκαλλιεργητές κρίθηκε ως η πρώτη σε σπουδαιότητα μέθοδος προφύλαξης με μέσο όρο βαθμολογίας απαντήσεων 6,53. Η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς που παρατηρείται στη μέση βαθμολογία μεταξύ των δυο ομάδων είναι ιδιαίτερα υψηλή ($P < 0,001$).

Συμμετέχω σε εταιρικά σχήματα

Τα ποιο γνωστά και οργανωμένα εταιρικά σχήματα που δραστηριοποιούνται στην ελληνική γεωργία είναι τα συνεταιριστικά, μέσα από τις ενώσεις παραγωγών κάτω από τον έλεγχο της Πανελλήνιας Συνομοσπονδίας Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ). Σε αυτό το σύστημα είναι οργανωμένο το σύνολο των γεωργών και ειδικά των συμβατικών. Μέσα από αυτά τα σχήματα επιχειρούν εκτός από τη διεκδίκηση κλαδικών τους αιτημάτων και την επεξεργασία (συνεταιριστικά ελαιοτριβεία) ή διακίνηση των προϊόντων τους. Από την άλλη, λιγότερο ανεπτυγμένα είναι τα εταιρικά σχήματα παραγωγών υπό τη μορφή ομάδων

αλληλοβοήθειας καθώς και μικρών επιχειρήσεων μεταποίησης και εμπορίας προϊόντων στα οποία συνήθως εντάσσονται και συμμετέχουν βιοκαλλιεργητές, υπό τη μορφή ανωνύμων εταιριών ή συλλόγων. Η διαφοροποίηση αυτή φαίνεται και από τη βαθμολογία που έδωσαν στη συγκεκριμένη μεταβλητή και που για τους συμβατικούς ήταν 5,76 ενώ για τους βιοκαλλιεργητές 4,93 μονάδες. Είναι στατιστικά σημαντική με $P < 0,001$. Η απομάκρυνση των βιοκαλλιεργητών από τα μεγάλα οργανωμένα συνεταιριστικά σχήματα οφείλεται βέβαια στο γεγονός ότι αυτές οι συνεταιριστικές οργανώσεις είναι πλέον κατ' επίφαση εταιρικά σχήματα, έχουν εκφυλιστεί σε συντεχνίες οικονομικών και κομματικών μικροσυμφερόντων και ουδόλως ενεργούν για τη διασφάλιση του συμφέροντος των γεωργών. Έτσι και οι βιοκαλλιεργητές ως περισσότερο ενεργό κομμάτι του πληθυσμού αλλά και λόγω διαφοροποίησης του προϊόντος που παράγουν και το οποίο είναι αδιάφορο για τις ανάγκες αυτές οργανώσεις, τους οδηγούν να αποστασιοποιούνται από τις συνεταιριστικές ομάδες και να οργανώνονται σε μικρότερα σχήματα αναπτύσσοντας μεταξύ τους σχέσεις αλληλοβοήθειας ή ανταλλαγής κεφαλαιουχικού εξοπλισμού.

Επιδιώκω την εμπορία μέσα από συνεταιρισμούς -ομάδες παραγωγών που συμμετέχω

Στον τομέα της διακίνησης των προϊόντων της μονάδας διαπιστώνουμε ότι και στον πληθυσμό του δείγματος μας, ακολουθείται η συνήθης τακτική που ισχύει γενικότερα στον κλάδο των βιολογικών προϊόντων. Έτσι και παρά τη γενικότερη συνήθεια των συμβατικών παραγωγών, που επικρατεί στην περιοχή, για την πώληση των προϊόντων τους είτε μέσα από τους συνεταιρισμούς τους (ιδίως για το ελαιόλαδο που παράγεται στα συνεταιριστικά ελαιοτριβεία) είτε απευθείας στον χονδρέμπορο (αφορά τις βρώσιμες ελιές), οι βιοκαλλιεργητές διαφοροποιούνται. Βρέθηκε ότι πολλοί καταφεύγουν σε διακίνηση των προϊόντων τους ιδιωτικά, με λιανικές πωλήσεις, κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα εκμεταλλεζόμενοι προσωπικές γνωριμίες, ή επιχειρώντας να ανοίξουν μικρά πελατολόγια σε περιοχές της Βορείου Ελλάδας. Άλλοι πάλι συμμετέχουν σε εκθέσεις και ορισμένοι απευθύνονται στις βιολογικές αγορές. Είναι μια τακτική αντιμετώπισης της πίεσης που τα τελευταία χρόνια δέχτηκαν τα προϊόντα και ειδικότερα τα βιολογικά. Αυτά έχασαν το προνόμιο να διακινούνται με τιμές που ξεπερνούσαν το 80% της τιμής των συμβατικών και έτσι ήταν αναμενόμενη μια τέτοια αντίδραση. Ειδικά όταν υπάρχει η αντίληψη μεταξύ των βιοκαλλιεργητών ότι η ψαλίδα τις αγοράς είναι μεγάλη μεταξύ τιμής παραγωγού και εκείνης που τελικά το προϊόν φτάνει στον καταναλωτή. Την αντίδραση αυτή των βιοκαλλιεργητών στηρίζει το γεγονός ότι διαθέτουν ένα προϊόν εξαιρετικής ποιότητας σε ικανοποιητική τιμή για τον καταναλωτή αλλά κυρίως ότι συνοδεύουν πλέον το προϊόν τους με πιστοποιητικό ποιότητας, που αποδεικνύει ότι αυτό είναι βιολογικό. Αντίθετα οι συμβατικοί παραγωγοί δεν φάνηκε από τη μελέτη να διακινούν λιανικά τα προϊόντα τους, γεγονός που ερμηνεύεται ενδεχομένως επειδή πλέον τα συμβατικά προϊόντα δεν διαφοροποιούνται σε κάποιο τομέα και δεν τα χαρακτηρίζει η εξαιρετική ποιότητα και ασφάλεια που περιβάλλει-προσπορίζονται, τα βιολογικά. Ακόμη δεν δίνεται η ευχέρεια στον παραγωγό να ζητήσει καλύτερη τιμή πώλησης για ένα προϊόν που δεν συντρέχει λόγος να αγοράσει κάποιος σε μεγάλη ποσότητα και να αποθηκεύει για αρκετό καιρό, όπως για παράδειγμα το λάδι. Επίσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι στο παρελθόν υπήρξαν περιπτώσεις εξαπάτησης του αγοραστικού κοινού, έτσι ο συμβατικός παραγωγός χωρίς να έχει στην διάθεσή του κάποια πιστοποίηση που να συνοδεύει το προϊόν του, φαίνεται ως ανώνυμος και πιθανόν αναξιόπιστος προμηθευτής. Έτσι η κατάταξη που έκαναν οι συμβατικοί καλλιεργητές με κριτήριο τις απαντήσεις τους ήταν δωδέκατος παράγοντας με μέσο όρο βαθμολογίας απαντήσεων 5,06 ενώ για τους βιοκαλλιεργητές αντίστοιχα δέκατη έκτη με 4,25. Η διαφορά

αυτή στις απαντήσεις από πλευράς στατιστικής σημαντικότητας ήταν ιδιαίτερα υψηλή ($P < 0,001$).

Η διακίνηση πιστοποιημένου προϊόντος με λιανική ή άλλου είδους πώληση, είναι ένας από τους σημαντικούς λόγους που κάποιοι παραγωγοί εξακολουθούν να παραμένουν στο σύστημα πιστοποίησης. Ειδικά εκείνοι που στο παρελθόν διακίνησαν προϊόν σε πολύ υψηλές τιμές περιμένουν την ανάκαμψη του κλάδου. Είναι άλλωστε σήμερα αυτός που παρουσιάζει μια δυναμική. Την τελευταία περίοδο του χειμώνα που διανύσαμε τα βιολογικά προϊόντα ανέκαμψαν σημαντικά. Μάλιστα ορισμένα είδη που είχαν απαξιωθεί στο παρελθόν, όπως τα εσπεριδοειδή, παρά την γενικότερη κρίση πέτυχαν τιμές μεγαλύτερες κατά 100%. Αντίστοιχα και για το ελαιόλαδο, σε μικρότερο όμως βαθμό, ανέκαμψε η αγορά του και σήμερα που αποτυπώνονται τα συμπεράσματα της μελέτης, υπάρχει έντονο ενδιαφέρον σε επίπεδο χονδρικών πωλήσεων, με τιμές σημαντικά ψηλότερες σε σχέση με αυτές που παίρνουν τα συμβατικά. Αυτή η εικόνα της αγοράς είναι σημαντική στη στήριξη του κλάδου των βιολογικών προϊόντων, ειδικά σε μια εποχή όπου το κίνητρο των οικονομικών ενισχύσεων προς τη βιοκαλλιέργεια έχει πάψει και όπου πολλοί πλέον παραγωγοί σκέπτονται να διακόψουν τη βιοκαλλιέργεια. Χαρακτηριστική για τον τρόπο που ερμηνεύουν τον κλάδο ορισμένοι από τους παλιούς και έμπειρους βιοκαλλιεργητές ήταν και η άποψη που μας παρουσιάστηκε σε μια συνέντευξη βιοκαλλιεργητή. Πρόκειται για περίπτωση από εκείνους που ξεκίνησαν το 1995 τη βιολογική γεωργία και που για κάποιο διάστημα ήταν δικαιούχος οικονομικών ενισχύσεων. Συγκεκριμένα ο καλλιεργητής ανέφερε ότι *''οι επιδοτήσεις μάζεψαν τον κάθε τυχοδιώκτη στο χώρο μας. Έτσι η αγορά πλέον δεν δίνει τις τιμές που κάποτε παίρναμε. Από την άλλη η νοθεία έχει ξεπεράσει κάθε όριο. Μακάρι να σταματήσουν οι επιδοτήσεις να ξεσκαρτάρουμε από δαύτους''*.

Είναι μια εικόνα που δείχνει το πρόβλημα της έλλειψης αφενός αυστηρότερου ελέγχου αλλά κυρίως της αδυναμίας να αναπτυχθεί επιχειρηματικότητα στον κλάδο της διακίνησης βιολογικών προϊόντων. Καθώς επίσης και τα κυρίαρχα κίνητρα από τα οποία η μεγάλη μάζα κινήθηκε στην υιοθέτηση της Β.Γ.

Έχω πρόσβαση σε γεωπόνο για γραφειοκρατικά θέματα

Μια αναμενόμενη διαπίστωση είναι και το γεγονός ότι οι βιοκαλλιεργητές που λαμβάνουν οικονομικές ενισχύσεις στο πλαίσιο του μέτρου 3.2.1, έχουν συνεργασία με γεωπόνο ο οποίος λειτουργεί ως σύμβουλος τους για οικονομικά ζητήματα (σύνταξη φακέλου

πληρωμής) και τυπικά για κατάρτιση καλλιεργητικών σχεδίων, λόγω της υποχρέωσης που απορρέει από τα επιδοτούμενα προγράμματα στα οποία είναι ενταγμένοι. Έτσι μέσα από την ιδιωτική αυτή σχέση βρίσκονται περισσότερο πληροφορημένοι σε σχέση με τους συμβατικούς άρα και πολλές φορές περισσότερο επωφελούμενοι από άλλες παράλληλες δράσεις των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Ανάπτυξης. Αντίθετα οι συμβατικοί καλλιεργητές δεν έχουν πρόσβαση σε πηγές ενημέρωσης, γεγονός που πολλές φορές τους απομακρύνει από επενδύσεις που θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν με ευνοϊκούς όρους χρηματοδότησης, όπως είναι τα προγράμματα Leader+, ή τα σχέδια βελτίωσης). Επίσης χάνουν την ευκαιρία να απομυθοποιήσουν το δημόσιο τομέα και τη γραφειοκρατία που το χαρακτηρίζει, με αποτέλεσμα, όπως βρέθηκε πιο πάνω, η γραφειοκρατία να θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες αύξησης του ρίσκου για τους συμβατικούς καλλιεργητές. Αυτός είναι και ο λόγος που στην έρευνα οι βιοκαλλιεργητές κατατάσσουν ως δεύτερη μέθοδο αντιμετώπισης του ρίσκου την πρόσβαση σε σύμβουλο γεωπόνο για οικονομικά -γραφειοκρατικά θέματα με μέσο όρο βαθμολογίας στις απαντήσεις τους 6.31 σε αντίθεση με τους συμβατικούς που την κατέταξαν στην δέκατη έκτη θέση με 4,29. Η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς τους είναι ιδιαίτερα υψηλή ($P < 0,001$).

Επιδιώκω καλύτερη ασφαλιστική κάλυψη

Οι βιοκαλλιεργητές είναι λιγότερο απογοητευμένοι από το σύστημα ασφαλιστικής κάλυψης της παραγωγής, στον Ελληνικό Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛ.Γ.Α). Έτσι παρουσιάζονται περισσότερο διατεθειμένοι να ξοδέψουν περισσότερα ποσά στο φορέα αυτό, με σκοπό την περαιτέρω ασφάλιση της σοδιάς τους, σε σχέση με τους συμβατικούς οι οποίοι στις περισσότερες των περιπτώσεων ήταν αρνητικοί και μάλιστα δυσαρεστημένοι με τον τρόπο λειτουργίας της ασφαλιστικής κάλυψης, παρουσιάζοντάς το ως ένα χώρο όπου επικρατεί η αδικία και η διαφθορά. Έτσι και η κατάταξη που πήρε η μεταβλητή με βάση το μέσο όρο στις απαντήσεις των συμβατικών ήταν δέκατη ένατη με 3,59 έναντι των βιοκαλλιεργητών με ενδέκατη θέση και μέσο όρο 5,06. Επίσης η διαφορά αυτή στις απαντήσεις από πλευράς στατιστικής σημαντικότητας ήταν ιδιαίτερα υψηλή ($P < 0,001$).

Υπάρχει ευχέρεια ιδιόκτητης αποθήκης

Η ασφάλεια που προσφέρει η δυνατότητα αποθήκευσης των προϊόντων της μονάδας, είναι ο σημαντικότερος τρόπος που εξασφαλίζει τους συμβατικούς καλλιεργητές, αφού τους παρέχει τη δυνατότητα προστασίας των προϊόντων τους και τους διευκολύνει στην εξασφάλιση

διαπραγματευτικής δυνατότητας. Αντίθετα δεν υπάρχει, σε σημαντικό ποσοστό για τους βιοκαλλιεργητές, η ευχέρεια ιδιόκτητης αποθήκης που θα συνέβαλε στην δυνατότητα αποθήκευσης των προϊόντων και θα έδινε την ευκαιρία για αποδοτικότερη διαπραγμάτευση των γεωργικών προϊόντων. Οι βιοκαλλιεργητές φαίνονται να έχουν τη διάθεση να προωθήσουν τα προϊόντα τους χωρίς ιδιαίτερη διαπραγμάτευση, αφού για τους περισσότερους δεν υπάρχει η δυνατότητα ιδιωτικής αποθήκευσης σε ασφαλή από τις εξωτερικές καιρικές συνθήκες χώρο. Ο μέσος όρος στις απαντήσεις συμβατικών και βιοκαλλιεργητών ήταν 6,53 και 6,00 αντίστοιχα με σειρά σημαντικότητας πρώτη έναντι τέταρτης θέσης αντίστοιχα. Η διαφορά των απαντήσεων που λήφθηκαν είναι στατιστικά σημαντική μεταξύ των δυο ομάδων ($P < 0,05$).

Επιδιώκω τη ρύθμιση των δανειακών μου υποχρεώσεων

Απέναντι στο δανεισμό, οι δύο ομάδες που μελετήσαμε, παρουσιάζουν σταθερή στάση. Έτσι κανείς δεν επιθυμεί να προσφύγει σε δανεισμό για τις ανάγκες της εκμετάλλευσής του, ή για την επέκταση των δραστηριοτήτων της. Πιθανόν αυτή η στάση να οφείλεται σε μια επιφύλαξη για τους κινδύνους που εμπεριέχει ο δανεισμός. Βέβαια από την άλλη, λίγοι είναι εκείνοι από τους παραγωγούς που είχαν ανάγκη από αύξηση του μεγέθους της εκμετάλλευσής τους, γεγονός που διαπιστώνουμε και από την στάση τους να μην ενδιαφέρονται για ενοικίαση ξένης γης, πέραν εκείνης που μέχρι τώρα καλλιεργούν. Η διαφοροποίηση που παρουσιάζουν στη στατιστική επεξεργασία ($P < 0,05$), οφείλεται στις ελάχιστες περιπτώσεις όπου ορισμένοι νέοι σε ηλικία καλλιεργητές, εκμεταλλεύτηκαν τις ευεργετικές διατάξεις της νομοθεσίας και αγόρασαν γεωργική γη με επιδότηση του επιτοκίου μακροχρόνιου δανεισμού που ουσιαστικά τους εξασφάλισε καλλιεργήσιμη γη με όρους χαριστικού δανείου. Και με δεδομένη την οικονομική τους κατάσταση παρουσιάζονται συνεπείς προς τις υποχρεώσεις τους για την εξόφληση των δόσεων του. Η σειρά κατάταξης και για τις δυο ομάδες είναι δέκατη τέταρτη για τους συμβατικούς και δέκατη πέμπτη για τους βιοκαλλιεργητές και αντίστοιχα ο μέσος όρος βαθμολογίας 4,53 και 4,10.

6.3.2 Περιπτώσεις μη σημαντικής διαφοροποίησης στην αντίληψη για τη διαχείριση του κινδύνου

Στη συνέχεια αναφέρονται οι μεταβλητές εκείνες όπου δεν παρατηρήθηκε σημαντική διαφορά κατά τη στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήσαμε. Βρέθηκε ότι από τις δεκαεννέα μεταβλητές που εξετάστηκαν, οι αντιλήψεις των ερωτώμενων διαφοροποιήθηκαν

σημαντικά μόνο σε εφτά από αυτές. Αντίθετα στις υπόλοιπες δώδεκα βρέθηκε ότι η στάση τους για τη διαφύλαξη από τις πηγές κινδύνου είναι η ίδια. Στη συνέχεια αυτές τις μεταβλητές θα τις κατατάξουμε κατά σειρά βαρύνουσας σημασίας που έχουν κατά την αντίληψη των ερωτώμενων σχετικά με τη συνδρομή τους στη διαχείριση του παράγοντα κίνδυνος. Έτσι θα διακρίνουμε τρεις υποομάδες, Την πρώτη όπου ο μέσος όρος των απαντήσεων στην επταβάθμια βαθμολογία της κλίμακας Likert, που χρησιμοποιήθηκε ήταν πάνω από 5,00 μονάδες και που μπορούμε να τις ερμηνεύσουμε ως ιδιαίτερα σημαντικές. Η δεύτερη ομάδα με απαντήσεις που συγκέντρωσαν μέσο όρο μεταξύ 5,00 και 4,00 μονάδων, όπου θεωρείται ότι η τακτική που ακολουθείται είναι σημαντική και τέλος στην τρίτη ομάδα με μέσο όρο βαθμολογίας απαντήσεων κάτω από 4,00 μονάδες, όπου η σημασία που αποδίδεται στις συγκεκριμένες μεταβλητές για τον έλεγχο του κινδύνου είναι αδιάφορης-μηδενικής αξίας. Σχετική αναφορά σε στατιστικά δεδομένα γίνεται στον πίνακα 6.7, που ακολουθεί.

Περιογή πάνω από 5,00 μονάδες, στην επταβάθμια βαθμολογία της κλίμακας Likert :

- ΣΥΝΗΘΩΣ ΠΡΟΧΩΡΑΩ ΣΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΒΗΜΑ-ΒΗΜΑ
- ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ
- ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
- ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ
- ΠΑΙΡΝΩ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
- ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΑΙ ΤΟΝ ΕΙΔΙΚΟ ΓΕΩΠΟΝΟ

Περιογή μεταξύ 4,00-5,00 μονάδων:

- ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΝΕΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
- ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
- ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΓΟΡΕΣ
- ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ

Περιογή κάτω από 4,00 μονάδες

- ΥΠΑΡΞΗ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ ΓΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
- ΧΡΗΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΚΑΙΡΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ “ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ”

A/A	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	Mean CONV	Mean BIO	RANKBIO	dmeans	Sig. 2-tailed	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
1	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΙΔΟΚΤΗΤΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ	6,53	6,00	4	0,53	0,046	*
2	ΣΥΝΗΘΩΣ ΠΡΟΧΩΡΑΩ ΣΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΒΗΜΑ-ΒΗΜΑ	6,08	5,82	6	0,26	0,364	
3	ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ	5,98	6,17	3	-0,19	0,330	
4	ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	5,92	5,61	8	0,31	0,298	
5	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ	5,80	5,86	5	-0,06	0,848	
6	ΚΑΝΩ ΟΤΙ ΜΠΟΡΩ ΓΙΑ ΝΑ ΕΧΩ ΧΑΜΗΛΟ ΚΟΣΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	5,76	6,53	1	-0,76	0,000	***
7	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ	5,76	4,93	12	0,83	0,004	***
8	ΠΑΙΡΝΩ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	5,73	5,67	7	0,06	0,843	
9	ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΑΙ ΤΟΝ ΕΙΔΙΚΟ ΓΕΩΠΟΝΟ	5,37	5,56	9	-0,18	0,553	
10	ΕΠΙΔΙΩΚΩ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ -ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ	5,06	4,25	16	0,81	0,003	***
11	ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΝΕΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4,96	3,85	18	1,11	0,108	
12	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	4,94	4,60	14	0,34	0,274	
13	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	4,59	4,68	13	-0,09	0,709	
14	ΕΠΙΔΙΩΚΩ ΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΑΚΩΝ ΜΟΥ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ	4,53	4,10	17	0,43	0,069	*
15	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ	4,35	4,50	15	-0,15	0,584	
16	ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΣΥΜΒΟΥΛΟ ΓΕΩΠΟΝΟ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ - ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	4,29	6,31	2	-2,01	0,000	***
17	ΥΠΑΡΞΗ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ ΓΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	3,94	3,82	19	0,12	0,430	
18	ΧΡΗΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΚΑΙΡΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ	3,94	5,11	10	-1,17	0,393	
19	ΕΠΙΔΙΩΚΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΑΠΟ ΕΛΓΑ	3,59	5,06	11	-1,47	0,000	***

**ΠΙΝΑΚΑΣ 6.7 , ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ
 “ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ”**

A/A	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	Mean CONV	Mean BIO	RANKBIO	dmeans	Sig. 2- tailed	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
1	ΣΥΝΗΘΩΣ ΠΡΟΧΩΡΑΩ ΣΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΒΗΜΑ-ΒΗΜΑ	6,08	5,82	6	0,26	0,364	Μη Σημαντική
2	ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ	5,98	6,17	3	-0,19	0,330	Μη Σημαντική
3	ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	5,92	5,61	8	0,31	0,298	Μη Σημαντική
4	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ	5,80	5,86	5	-0,06	0,848	Μη Σημαντική
5	ΠΑΙΡΝΩ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	5,73	5,67	7	0,06	0,843	Μη Σημαντική
6	ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΑΙ ΤΟΝ ΕΙΔΙΚΟ ΓΕΩΠΟΝΟ	5,37	5,56	9	-0,18	0,553	Μη Σημαντική
7	ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΝΕΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4,96	3,85	18	1,11	0,108	Μη Σημαντική
8	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	4,94	4,60	14	0,34	0,274	Μη Σημαντική
9	ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΣΕ	4,59	4,68				
10	ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΓΟΡΕΣ			13	-0,09	0,709	Μη Σημαντική
11	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ	4,35	4,50	15	-0,15	0,584	Μη Σημαντική
12	ΥΠΑΡΞΗ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ ΓΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	3,94	3,82	19	0,12	0,430	Μη Σημαντική
13	ΧΡΗΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΚΑΙΡΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ	3,94	5,11	10	-1,17	0,393	Μη Σημαντική

6.4 Προθυμία εκθεσης σε κίνδυνο / ρίσκο

Οι παραγωγοί μέσα από τις αποφάσεις που λαμβάνουν για τον τρόπο λειτουργίας της εκμετάλλευσής τους, επηρεάζουν και το βαθμό που αυτή θα εκτεθεί σε περιβάλλον κινδύνου για τη βιωσιμότητα της. Από την άλλη μεριά πολλές φορές κάποια συμπεριφορά που ξεπερνά τα πλαίσια της ασφαλούς συμπεριφοράς μπορεί να λειτουργήσει εξαιρετικά ωφελιμιστικά για την ανάπτυξη και κερδοφορία μιας εκμετάλλευσης. Έτσι στη συγκεκριμένη μελέτη θέσαμε τρεις μεταβλητές με σκοπό να εκτιμήσουμε τη διάθεση των παραγωγών από τους δυο πληθυσμούς μελέτης, για λήψη αποφάσεων που θα μπορούσαν να αυξήσουν το ενδεχόμενο διακινδύνευσης- ρίσκου. Οι τομείς που επιχειρήθηκε να γίνει ο έλεγχος είναι αν θα διακινδύνευαν την παραγωγή της εκμετάλλευσης, αν θα διακινδύνευαν σε επίπεδο διακίνησης ακολουθώντας περισσότερο διαπραγματευτική στάση και τέλος σε επίπεδο χρηματοδότησης, αν θα είχαν τη διάθεση να διακινδυνεύσουν λαμβάνοντας χρηματοδότηση για τις ανάγκες της εκμετάλλευσης υπό μορφή χρηματικού δανείου. Για τη συγκέντρωση των απαντήσεων χρησιμοποιήθηκαν και πάλι ερωτήσεις κλίμακας Likert βαθμονομημένες σε επταβάθμια κλίμακας βαθμολόγησης.

6.4.1 Είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν την ίδια την παραγωγή τους

Γενικότερα οι παραγωγοί του δείγματος παρουσιάστηκαν, επιφυλακτικοί, μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν στις ερωτήσεις της ενότητας που αφορούσε τον παράγοντα ρίσκο και την προθυμία τους να εκτεθούν σε τέτοιο κίνδυνο προκειμένου να βελτιώσουν την αποδοτικότητα της εκμετάλλευσής τους. Η μόνη σημαντική διαφορά που εντοπίστηκε ήταν στο επίπεδο που θα ήταν διατεθειμένοι να ρισκάρουν την παραγωγή τους, με τους βιοκαλλιεργητές να είναι περισσότερο τολμηροί σε σχέση με τους συμβατικούς. Άλλωστε εξ' ορισμού, η υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας εμπεριέχει σοβαρούς κινδύνους για την παραγωγή της εκμετάλλευσης. Στην ουσία όμως τελικά αυτές τις θετικές απαντήσεις των βιοκαλλιεργητών δεν θα πρέπει να τις εκλάβουμε ως επιπόλαιες αποφάσεις, αντίθετα η απόφαση τους είναι μελετημένη, γνώριζαν τους κινδύνους αλλά κυρίως ήταν σε θέση να επαναφέρουν την εκμετάλλευση σε ασφαλή κατάσταση, αν κάτι δεν πήγαινε όπως αρχικά υπολογίστηκε. Έτσι η διάθεση ή ο φόβος να τολμήσουν τη μετατροπή της εκμετάλλευσης ανάγεται μάλλον σε επίπεδο ιδιοσυγκρασίας του ατόμου και διάθεσης να τολμήσει το διαφορετικό, παρά σαν μια κίνηση που θα μπορούσε να οδηγήσει την εκμετάλλευση στην καταστροφή. Ο μέσος όρος στις απαντήσεις των συμβατικών στην ερώτηση αυτή ήταν 3,96

και των βιοκαλλιεργητών 5,97, που συνεπάγεται ιδιαίτερα υψηλή στατιστική σημαντικότητα στη διαφορά τους ($P < 0,001$).

6.4.2 Είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν την εμπορεία των προϊόντων τους

Η προθυμία να ρισκάρουν την εμπορεία των προϊόντων τους φάνηκε ότι είναι και για τις δυο ομάδες στα ίδια περίπου χαμηλά επίπεδα. Αυτή η συμπεριφορά είναι αναμενόμενη επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις τα έσοδα για την εκμετάλλευση προέρχονται από την πώληση των προϊόντων και με τα έσοδα αυτά θα καλυφθούν οι άμεσες υποχρεώσεις της καλλιέργειας καθώς και οι οικογενειακές και άλλες ανάγκες που πιθανόν έχει ο γεωργός. Έτσι περιορίζεται σημαντικά η δυνατότητα για διακράτηση του προϊόντος και περαιτέρω διαπραγμάτευση. Μοναδική εξαίρεση το διάστημα που μεσολαβεί από την έναρξη της παραγωγής μέχρι να αρχίσει η ζήτηση από τις μεταποιητικές επιχειρήσεις που στην ουσία καθορίζουν και τις τιμές παραγωγού. Βέβαια δεν λείπουν και περιπτώσεις όπου συστηματικά οι παραγωγοί κρατούν το προϊόν και το διαπραγματεύονται ακόμη και μετά από 10 η περισσότερους μήνες, αφού ολοκληρωθεί η συγκομιδή. Αυτοί βέβαια αποτελούν μια μικρή ομάδα και από τα δυο στρώματα του δείγματος, οι οποίοι είναι δυναμικοί αγρότες, με ιδιόκτητες αποθήκες και με μέγεθος εκμετάλλευσης πάνω από το μέσο του πληθυσμού. Ο μέσος όρος στις απαντήσεις των συμβατικών στην ερώτηση αυτή ήταν 5,51 και των βιοκαλλιεργητών 5,67, μια μικρή διαφορά που δεν είναι και στατιστικά σημαντική.

6.4.3 Είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν λαμβάνοντας χρηματοδοτήσεις υπό μορφή δανείων

Από την έρευνά μας γενικότερα διαβλέπουμε μια απροθυμία και στις δυο ομάδες παραγωγών να εκτεθούν σε ρίσκο λαμβάνοντας κάποια χρηματοδότηση με τη μορφή δανείου, γεγονός που από την έρευνα ερμηνεύτηκε περισσότερο σαν αδιάφορος παράγοντας παρά ουσιαστικά σαν ένας κίνδυνος. Πιθανόν, επειδή οι περισσότερες καλλιέργειες είναι πολυετείς και συνήθως για τη συγκομιδή αξιοποιείται η οικογενειακή εργασία δεν απαιτούνται κεφάλαια όπως συμβαίνει στις καλλιέργειες τις μονοετείς. Μάλιστα η εκτίμηση είναι πως στο μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων, δεν υπήρξε ανάγκη για εξεύρεση ξένων κεφαλαίων, είτε επειδή είχαν αυτάρκεια σε χρήμα είτε γιατί ήταν εκ φύσεως ολιγαρκείς ή αρκετά συντηρητικοί στη συμπεριφορά τους. Επίσης δεν διαπιστώθηκε από το σύνολο του δείγματος ότι κάποιος ενδιαφερόταν να πραγματοποιήσει επενδύσεις για την καθετοποίηση της μονάδας μέσα από τυποποίηση και διακίνηση των προϊόντων του, δραστηριότητα που

οποσδήποτε απαιτεί αρκετά κεφάλαια. Επίσης με μικρή διαφορά και αυτή η περίπτωση που δεν είναι και στατιστικά σημαντική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.8, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ “ ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ / ΡΙΣΚΟ”

ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ / ΡΙΣΚΟ	Mean CONV	Mean BIO	RANK BIO	d_{means}	Sig. 2- tailed	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΘΥΜΟΣ ΝΑ ΡΙΣΚΑΡΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΜΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΟΥ	5,51	5,67	2	-0,16	0,594	
ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΘΥΜΟΣ ΝΑ ΡΙΣΚΑΡΕΙΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΣ ΚΑΠΟΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	4,86	4,67	1	0,20	0,495	
ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΘΥΜΟΣ ΝΑ ΡΙΣΚΑΡΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΟΥ	3,96	5,97	3	-2,01	0,000	***

6.5 Στόχοι & κίνητρα ενασχόλησης με τη βιολογική γεωργία-μελλοντικά σχέδια

Ένα πολύ σημαντικό τμήμα της μελέτης μας είναι και η διερεύνηση των κινήτρων των παραγωγών καθώς και τα μελλοντικά τους σχέδια όπως αυτά θα διαμορφωθούν με βάση ένα συγκεκριμένο περιβάλλον που πιθανόν να διαμορφωθεί στο μέλλον. Έτσι στο τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου επιχειρείται μια ιεράρχηση των κινήτρων που έστρεψαν ορισμένους στην υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας, καθώς και αυτών που θα παρακινούσαν σήμερα ή στο μέλλον, ένα συμβατικό καλλιεργητή να αλλάξει τις μεθόδους του προς βιολογικές.

6.5.1 Περιπτώσεις σημαντικής διαφοροποίησης στα κίνητρα υιοθέτησης της Β.Γ

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις μεταβλητές εκείνες όπου βρέθηκε σημαντική διαφορά κατά τη στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήσαμε. Βρέθηκε ότι από τις οκτώ μεταβλητές που εξετάστηκαν, οι αντιλήψεις των ερωτώμενων διαφοροποιήθηκαν σημαντικά στις επτά από αυτές. Γεγονός που ερμηνεύεται ως εξαιρετικής σημασίας, αφού δείχνει ότι οι ομάδες αυτές έχουν πολύ σημαντική διαφοροποίηση στα κίνητρα που τις επηρεάζουν στη λήψη της απόφασης για να ακολουθήσουν ή όχι τη βιολογική γεωργία.

Επειδή είναι φιλικό σύστημα καλλιέργειας για το φυσικό περιβάλλον

Έτσι κυρίαρχη είναι η στάση ότι με τη υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας, οι παραγωγοί συμβάλουν στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο σχετίζεται και με τον ευρύτερο χώρο όπου ζουν και δραστηριοποιούνται αυτοί και οι οικογένειές τους. Ο μέσος όρος των απαντήσεων στη συγκεκριμένη ερώτηση ήταν 5,43 για τους συμβατικούς και τρίτο κριτήριο σε σειρά κατάταξης και 6,28 με πρώτο στην ιεράρχηση για τους βιοκαλλιεργητές, αντίστοιχα. Από τις συνεντεύξεις διαπιστώθηκε ότι οι βιοκαλλιεργητές έχουν συνδέσει το ρόλο τους με την προστασία του περιβάλλοντος γεγονός που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι αποτέλεσμα της υιοθέτησης του βιολογικού μοντέλου παραγωγής και λιγότερο της γενικότερης φιλοσοφίας για την προστασία του περιβάλλοντος που τους ωθεί να ακολουθούν ήπιες μεθόδους καλλιέργειας. Αντίθετα οι περισσότεροι από τους συμβατικούς παρουσιάστηκαν μέσα από τις απαντήσεις τους στη συγκεκριμένη ερώτηση ότι δεν ενοχοποιούνται για τις μεθόδους καλλιέργειάς τους και μάλιστα ορισμένοι έθεσαν και το ζήτημα πως η συμβατική γεωργία δεν είναι εκείνος ο παράγοντας που οφείλεται για την

υποβάθμιση του περιβάλλοντος και είναι υποκριτικό να αναφερόμαστε στη γεωργία και να παραβλέπουμε τον κλάδο της βιομηχανίας ή την υπερβολική κατανάλωση αγαθών. Ως προς τον παράγοντα αυτό η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς μεταξύ των δυο ομάδων είναι ιδιαίτερα υψηλή ($P < 0,001$).

Η καλλιέργειά σου δεν είναι απαιτητική σε φυτοφάρμακα και έτσι δεν θα άλλαζε κάτι στον τρόπο καλλιέργειάς σου

Οι βιοκαλλιεργητές δίνουν μεγάλη έμφαση στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένες καλλιέργειες που διατηρούν, κυρίως ελαιοκαλλιέργειας, δεν είναι απαιτητικές σε χρήση φυτοφαρμάκων, οπότε δεν αποτελεί εμπόδιο η εφαρμογή της βιολογικής γεωργίας μια και δεν τους περιορίζει στις μεθόδους που είναι υποχρεωμένοι να ακολουθήσουν. Βέβαια σε κάποια άλλη περιοχή με άλλες καλλιέργειες, όπως κηπευτικών, πιθανόν να μην δεχόμασταν αντίστοιχες απαντήσεις. Αντίθετοι στη συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάστηκε η πλειοψηφία των συμβατικών, οι οποίοι πιστεύουν ότι οι καλλιέργειές τους έχουν σημαντικές απαιτήσεις σε εισροές φυτοπροστασίας και λίπανσης, με αποτέλεσμα η δέσμευση να τις ελαττώσουν, να λειτουργεί τελικά ως εμπόδιο στην υιοθέτηση της Β.Γ. Ο μέσος όρος των απαντήσεων των συμβατικών ήταν 3,90 και των βιοκαλλιεργητών 6,06 γεγονός που υποδηλώνει διαφοροποίηση με υψηλή στατιστική σημαντικότητα. Από άποψη απόδοσης σπουδαιότητας αυτή ήταν μεγάλη με τη συγκεκριμένη μεταβλητή να κατατάσσεται τέταρτη για τους συμβατικούς και δεύτερη για τους βιοκαλλιεργητές.

Αν έβλεπες ότι τα βιολογικά έπαιρναν καλύτερες τιμές

Σημαντικός είναι και ο ρόλος που παίζει ο παράγοντας αγορά και το ενδεχόμενο για καλύτερες τιμές παραγωγού και λειτουργεί ως κίνητρο υιοθέτησης της βιολογικής γεωργίας περισσότερο για την ομάδα των βιοκαλλιεργητών. Αντίθετα οι συμβατικοί δεν φαίνεται, από τις απαντήσεις τους, να επηρεάζονται σημαντικά από αυτό το κίνητρο χωρίς να δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στη συγκεκριμένη μεταβλητή, επειδή θεωρούν ότι εκτίθενται σε υψηλό επίπεδο κινδύνου και η οικονομική ενίσχυση δεν μπορεί να τους εξασφαλίσει την οικονομική απώλεια σε περίπτωση που υποστεί ζημιά η καλλιέργειά τους. Βέβαια δίνουν την εντύπωση ότι θα ήταν ανοικτοί σε ένα ενδεχόμενο υιοθέτησης της Β.Γ, ίσως με μεγαλύτερο αντάλλαγμα οικονομικής ενίσχυσης. Ο μέσος όρος των απαντήσεων των συμβατικών ήταν 5,61 και των βιοκαλλιεργητών 6,14. Ενώ αντίστοιχα η συγκεκριμένη μεταβλητή

κατατάχθηκε δεύτερη και για τις δυο ομάδες. Η παρατηρούμενη διαφορά είναι στατιστικά σημαντική και υποδηλώνει ιδιαίτερη βαρύτητα ($P < 0,05$).

Το γεγονός ότι δεν χρησιμοποιείς φυτοφάρμακα και έτσι δεν θα άλλαζε κάτι στην καλλιέργειά σου

Την πέμπτη θέση στην κατάταξη για τους συμβατικούς και την τέταρτη για τους βιοκαλλιεργητές, έδωσαν μέσα από τις απαντήσεις τους οι δύο ομάδες για τη συγκεκριμένη μεταβλητή. Η διαφορά όμως είναι ότι για τους βιοκαλλιεργητές ήταν θετική η απάντηση με μέσο όρο 5,94 ενώ αντίθετη ήταν η στάση των συμβατικών οι οποίοι θεωρούν ότι οι καλλιέργειές τους έχουν ανάγκη τη χρήση φυτοφαρμάκων και άλλων χημικών εισροών οπότε δεν μπορούν να ακολουθήσουν τη βιολογική γεωργία. Οι απαντήσεις τους έλαβαν μέσο όρο 3,74. Ιδιαίτερα υψηλή σημειώνεται η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς μεταξύ των μέσων όρων των απαντήσεων που δόθηκαν ($P < 0,001$).

Αν σου ζητούσαν οι πελάτες σου βιολογικά προϊόντα

Αυτονόητο ήταν για τους βιοκαλλιεργητές ότι ο παράγοντας αγορά και η ζήτηση βιολογικών προϊόντων είναι κίνητρο και στόχος για αυτούς που έχουν ήδη επιλέξει τη Β.Γ. Αντίθετα, αδιάφορη ήταν η στάση, των συμβατικών καλλιεργητών, στο ρόλο που μπορεί να παίξει ο πελάτης ως καταναλωτής, που θα ζητήσει πιστοποιημένα βιολογικά προϊόντα, μιας και με την οικονομική τους συμπεριφορά στοχεύουν σε μαζικότερες πωλήσεις σε επίπεδο χονδρικής, όπως επίσης και για λόγους που παρουσιάστηκαν παραπάνω και που συνδέονται με την εξασφάλιση της παραγωγής τους που συνδέεται με το συμβατικό τρόπο καλλιέργειας και την υψηλή επισφάλεια που παρουσιάζεται με την βιολογική γεωργία. Ιδιαίτερα υψηλή σημειώνεται η στατιστική σημαντικότητα της διαφοράς μεταξύ των μέσων όρων των απαντήσεων που δόθηκαν ($P < 0,001$), στη συγκεκριμένη ερώτηση και η σειρά κατάταξης ήταν η έκτη για τους συμβατικούς με μέσο όρο 3,51 και η έβδομη για τους βιοκαλλιεργητές με μέσο 4,24. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το 4,00 στην κλίμακα ερμηνεύεται ως << δεν γνωρίζω- δεν απαντώ>> ή <<δεν με επηρεάζει- δεν με ενδιαφέρει>>.

Αν σε παρακινούσε κάποιο φιλικό σου πρόσωπο

Ο ρόλος του παράγοντα διάχυση της καινοτομίας, στη βιολογική γεωργία ήταν σημαντικός και αυτό διαπιστώνουμε στη συγκεκριμένη ερώτηση που αφορά το κατά πόσο θα μπορούσε να επηρεάσει τη στάση του γεωργού η άποψη ενός άλλου προσώπου του φιλικού ή

επαγγελματικού του περίγυρου. Έτσι οι βιοκαλλιεργητές είναι περισσότερο θετικοί στη συγκεκριμένη ερώτηση, γεγονός που μαρτυρά ότι πολλοί έλαβαν υπόψη τους και την προτροπή ή εμπειρία που τους μεταδόθηκε από τέτοια πρόσωπα. Αντίθετα οι συμβατικοί είναι εντελώς αρνητικοί σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο και κατατάσσουν όγδοη τη συγκεκριμένη μεταβλητή με ένα μέσο όρο απαντήσεων 2,94. αντίστοιχα οι βιοκαλλιεργητές έδωσαν 5,01 και την πέμπτη θέση. Στατιστικά η διαφορά που σημειώνεται είναι αρκούντως υψηλή ($P < 0,001$).

Αν σε προέτρεπε ο έμπορος με τον οποίο συνεργάζεσαι να παράξεις βιολογικά προϊόντα

Η συγκεκριμένη μεταβλητή παρουσιάζεται με περιορισμένο βαθμό ανταπόκρισης μεταξύ των δυο ομάδων (3,51 για τους συμβατικούς έναντι 4,24 για τους βιοκαλλιεργητές), αλλά παρόλα αυτά όμως με στατιστικά σημαντική διαφορά ($P < 0,001$). Στην περίπτωση των συμβατικών θεωρούμε ότι ο έμπορος είναι εκείνος που δυσκολότερα σε σχέση με τον παραγωγό, θα άλλαζε τομέα και θα εμπλεκόταν με τη διακίνηση βιολογικών προϊόντων. Επίσης το δίκτυο της διακίνησης των γεωργικών προϊόντων είναι έτσι δομημένο ώστε ο έμπορος να εκπροσωπείται από μεσάζοντες και έτσι να έχει ορισμένη απόσταση από τον παραγωγό και την παραγωγική κατεύθυνση που εκείνος ακολουθεί. Από την άλλη και η αγορά των βιολογικών προϊόντων είναι περιορισμένη σε μέγεθος και καλύπτεται από συγκεκριμένο δίκτυο διακίνησης που συνήθως εμπλέκεται μόνο με βιολογικά προϊόντα και η προσφορά υπερκαλύπτει τη ζήτηση, για τα προϊόντα αυτά.

6.5.2 Περιπτώσεις λιγότερο σημαντικής διαφοροποίησης στα κίνητρα για υιοθέτηση της Β.Γ

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε μεταβλητές που δεν παρουσίασαν σημαντική διαφοροποίηση στη διαχείριση του παράγοντα κίνδυνος για την εκμετάλλευση, μεταξύ των δυο ομάδων παραγωγών, δηλαδή μεταξύ των συμβατικών καλλιεργητών και των βιοκαλλιεργητών. Κατά την ανάλυση που ακολουθήσαμε δεν βρέθηκαν πολλά σημεία ταύτησης απόψεων παρά μόνο μια περίπτωση.

Η επιδότηση για τη βιολογική γεωργία θα ήταν ένα μεγάλο κίνητρο για εμένα

Η μοναδική περίπτωση όπου οι απόψεις τους συναντήθηκαν, παρά το γεγονός ότι ακολουθούν δυο εντελώς διαφορετικά συστήματα παραγωγής γεωργικών προϊόντων, με πρωταρχική μάλιστα σειρά κατάταξης (1η), ήταν η στάση τους στον παράγοντα οικονομικές

ενισχύσεις προς την κατεύθυνση προώθησης της βιολογικής γεωργίας. Συγκεκριμένα, ασήμαντη στατιστικά ήταν η διαφορά που σημειώθηκε μόνο στην ερώτηση που αφορούσε τα οικονομικά κίνητρα για την αποδοχή της Β.Γ, αποτελώντας ισχυρό κίνητρο και για τις δυο ομάδες γεωργών, με μέσους όρους συμβατικών και βιοκαλλιεργητών 6,59 και 6,28 αντίστοιχα. Έτσι αποδεικνύεται ότι οι οικονομικές ενισχύσεις αποτελούν ένα εξαιρετικά ισχυρό κίνητρο, που στις περισσότερες περιπτώσεις λήφθηκε σαν φυσικό επόμενο και για αυτό το λόγο ήρθε τρίτο στην ιεράρχηση των κινήτρων για τους βιοκαλλιεργητές, ενώ αντίθετα πρώτο για τους συμβατικούς οι οποίοι συμπεριφέρονται απολύτως επαγγελματικά και ωφελμιστικά, με δεδομένο το γεγονός ότι έχουν εγκλωβιστεί στο σύστημα των οικονομικών ενισχύσεων σε κάθε επαγγελματική τους δραστηριότητα. Αυτή ήταν η μοναδική μεταβλητή από όσες εξετάστηκαν και στην οποία οι στάσεις των δυο ομάδων συνέπεσαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.9, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ, “ ΣΤΟΧΟΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ Β.Γ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ”

A/A	ΣΤΟΧΟΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	Mean CONV	Mean BIO	RAN K BIO	d _{means}	Sig. 2- tailed	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
1	Η ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΘΑ ΗΤΑΝ ΕΝΑ ΜΕΓΑΛΟ ΚΙΝΗΤΡΟ ΓΙΑ ΕΜΕΝΑ	6,59	6,28	1	0,31	0,170	
2	ΑΝ ΕΒΛΕΠΕΣ ΟΤΙ ΤΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΠΑΙΡΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ	5,61	6,14	2	-0,53	0,034	*
3	ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	5,43	6,28	1	-0,85	0,000	***
4	Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣΟΥ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ ΣΕ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΔΕΝ ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ ΚΑΤΙ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΜΟΥ	3,90	6,06	3	-2,16	0,000	***
5	ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΔΕΝ ΧΡΗΣΗΜΟΠΟΙΕΙΣ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΔΕΝ ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ ΚΑΤΙ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΣΟΥ	3,76	5,94	4	-2,18	0,000	***
6	ΑΝ ΣΟΥ ΖΗΤΟΥΣΑΝ ΟΙ ΠΕΛΑΤΕΣ ΣΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	3,51	4,24	6	-0,73	0,003	***
7	ΑΝ ΣΕ ΠΡΟΕΤΡΕΠΕ Ο ΕΜΠΟΡΟΣ ΜΕ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΖΕΣΑΙ ΝΑ ΠΑΡΑΞΕΙΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	3,51	4,24	6	-0,73	0,005	***
8	ΑΝ ΣΕ ΠΑΡΑΚΙΝΟΥΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ΦΙΛΙΚΟ ΣΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟ	2,94	5,01	5	-2,07	0,000	***

7 ΣΥΖΗΤΗΣΗ -ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη συγκεκριμένη μελέτη επιχειρήθηκε η διερεύνηση δυο διαφορετικών τάσεων που επικρατούν σήμερα στο ελληνικό παραγωγικό σύστημα γεωργικών προϊόντων και αυτό έγινε μέσα από τη μελέτη της συμπεριφοράς και των αντιλήψεις των εκφραστών τους. Η μελέτη οργανώθηκε σύμφωνα με το μοντέλο του Van Raaij's, W.F.,1981 που περιγράφεται στη διεθνή βιβλιογραφία και επιχειρήσαμε μεμονωμένα για κάθε ομάδα παραγωγών να μελετήσουμε τη σχέση που υπάρχει μεταξύ των φυσιολογικών χαρακτηριστικών του αρχηγού της εκμετάλλευσης και εκείνων της ίδιας της εκμετάλλευσής του, καθώς και τα κίνητρα που ωθούν καθένα στην υιοθέτηση μεθόδων βιολογικής καλλιέργειας ή όχι.

7.1 Φυσιολογικά χαρακτηριστικά συμβατικών καλλιεργητών και βιοκαλλιεργητών, του δείγματός στο νομό Λακωνίας

Ειδικότερα μέσα από την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας και τα οποία παρατίθενται, προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία αναφορικά με τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά των γεωργών του δείγματός μας. Έτσι οι περισσότεροι από τους βιοκαλλιεργητές είναι παντρεμένοι, σε ποσοστό που πλησιάζει το 80%, έναντι 62,7% για τους συμβατικούς καλλιεργητές.

Όσον αφορά το μέγεθος της οικογένειας, επικρατούν μεταξύ των βιοκαλλιεργητών οι οικογένειες με δύο παιδιά και ακολουθούν αυτές με λιγότερα των δυο, ενώ περισσότερο σπανίζουν οι πολυμελείς οικογένειες. Αντίστοιχη είναι και η εικόνα που παρουσιάζει η οικογένεια των συμβατικών με τη διαφορά ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό από αυτούς (33,3%), δεν έχει αποκτήσει προς το παρόν κανένα παιδί.

Σε συντριπτικό ποσοστό 79,2 % οι βιοκαλλιεργητές προέρχονται από οικογένειες γεωργών ενώ ελάχιστοι ήταν εκείνοι που δεν είχαν στο παρελθόν σχέση με τη γεωργία στην οικογένεια καταγωγής τους. Αντίθετα με τους βιοκαλλιεργητές το ποσοστό των συμβατικών γεωργών, που προέρχεται από οικογένεια γεωργών είναι πολύ μεγάλο (98%), δηλαδή σχεδόν αποκλειστικά έχουν ακολουθήσει το γεωργικό επάγγελμα του πατέρα τους.

Το ποσοστό εκείνων των βιοκαλλιεργητών που έχουν παρακολουθήσει δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ξεπερνάει το 45% και σε ποσοστό πάνω από 12% βρέθηκαν και πτυχιούχοι ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης. Συνολικά δηλαδή ένα ποσοστό πάνω από 67% έχει

παρακολουθήσει εκπαίδευση πέρα από την πρωτοβάθμια. Αντίστοιχα οι συμβατικοί έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε ποσοστό 39,2%, ενώ 9,8% από αυτούς έχει πτυχίο τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος.

Σε γενικές γραμμές, οι βιοκαλλιεργητές, δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης πέρα από ένα ποσοστό 12% που πιθανόν συνδέεται με τη δέσμευση που έχουν όλοι οι νέοι αγρότες για την παρακολούθηση σεμιναρίων απόκτησης επαγγελματικών δεξιοτήτων, απαραίτητο για την είσπραξη του ποσού της σχετικής επιδότησης. Αντίθετα οι συμβατικοί φαίνονται να έχουν περισσότερη επαγγελματική κατάρτιση, αφού φαίνονται να έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια και άλλα προγράμματα ενημέρωσης, σε ποσοστό 15,7%.

Η μέση καλλιεργούμενη έκταση στην περίπτωση των βιοκαλλιεργητών είναι τα 80 στρέμματα. Αναλυτικά το ποσοστό των βιοκαλλιεργητών που εκμεταλλεύονται εκτάσεις έχει ως εξής:

- μέχρι 50 στρέμματα, είναι 23,6%
- μεταξύ 50,1 και 100 στρ., είναι 40,3 %
- μεταξύ 100,1-150 στρ., είναι 19,4%
- μεγαλύτερες εκτάσεις από 150,1 στρέμματα, είναι 16,7%

Το μέγεθος της εκμετάλλευσης, για τους συμβατικούς, παρουσιάζεται μεγαλύτερο με ελάχιστη καλλιεργούμενη έκταση τα 20 στρέμματα και μέγιστη τα 180. Η μέση εκμετάλλευση έχει μέγεθος περίπου 80 στρέμματα

Οι βιοκαλλιεργητές του δείγματός μας παρουσιάζονται να ασχολούνται κατά κύριο επάγγελμα με τη γεωργία σε ποσοστό 72,2%. Από αυτούς το 30,6% έχει ως δευτερεύουσα και εξωγεωργική δραστηριότητα. Αντίθετα σε ποσοστό 11,1% το κύριο επάγγελμα είναι εκτός γεωργίας όπως και ένα σημαντικό ποσοστό 16,7 που αποτελούν οι συνταξιούχοι.

Το ποσοστό για τους συμβατικούς καλλιεργητές που κατά κύριο επάγγελμα έχουν τη γεωργία είναι 80,2%, ενώ ένα ποσοτό της τάξης του 9,8% αντιστοιχεί σε καθαρά εξωγεωργική απασχόληση και σε άτομα που είναι πλέον συνταξιούχοι.

Όσον αφορά στην περίπτωση των βιοκαλλιεργητών σε γεγονότα που στο παρελθόν προβληματίσαν αναφορικά με τη χρήση φυτοφαρμάκων, ποσοστό 16,7% είχε προσωπικό ατύχημα ή δυσάρεστη εμπειρία από την καταστροφή της υγείας φιλικού του προσώπου ή ατόμου μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Ένα αντίστοιχο ποσοστό της τάξης

του 5,6 δεν χρησιμοποιούσε ποτέ στο παρελθόν φυτοφάρμακα και έτσι δεν είχε κάποια δυσάρεστη εμπειρία ενώ το συντριπτικό ποσοστό του 65,3 θεωρεί ότι δεν είναι οπωσδήποτε συνδεδεμένη η χρήση των.

Στην περίπτωση των συμβατικών, ποσοστό 13,7% από αυτούς είχε είτε προσωπικό είτε και σε φιλικό τους πρόσωπο δυσάρεστη εμπειρία από τη χρήση χημικών φυτοφαρμάκων. Λιγότεροι ήταν εκείνοι που στο παρελθόν δεν είχαν ποτέ χρησιμοποιήσει κάποιο φυτοφάρμακο, συγκριτικά με τους βιοκαλλιεργητές και σε ποσοστό 54% θεωρούσαν ότι τα φυτοφάρμακα δεν έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία των χρηστών τους.

7.2 Τα αποτελέσματα της έρευνας για τις δυο ομάδες πληθυσμού που μελετήσαμε

Οι συμβατικοί καλλιεργητές

Οι συμβατικοί καλλιεργητές μέσα από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε βρέθηκε ότι, έχουν παρακολουθήσει τη βασική εκπαίδευση και σε μεγάλο ποσοστό είναι και απόφοιτοι γυμνασίου. Δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη εξειδίκευση σε θέματα γεωργικής παραγωγής. Οι ίδιοι προέρχονται από οικογένειες γεωργών, ενώ σε σχέση με το μέγεθος της εκμετάλλευσής τους, αυτή είναι ικανοποιητικού μεγέθους, με μέσο μέγεθος τα 80 στρέμματα και με αποδεκτό εύρος διακύμανσης μεταξύ μικρότερης και μεγαλύτερης σε έκταση εκμετάλλευση.

Αναφορικά με την απασχόλησή τους, το μεγαλύτερο ποσοστό, πάνω από 50% συνδυάζουν το γεωργικό επάγγελμα και με εξωγεωργική απασχόληση. Η σχέση τους με τα φυτοφάρμακα είναι δεδομένη, τα χρησιμοποιούν αλλά με λιγότερο συστηματικό τρόπο, ο οποίος βέβαια παρουσιάζει ορισμένες εποχικές διακυμάνσεις, σε εξάρτηση με το βαθμό και την οικονομική αποτελεσματικότητα που μπορεί να έχει η καταπολέμηση κάποιων εποχικών παθογόνων. Βέβαια περισσότερο θα έλεγε κανείς ότι αρκούνται στο γεγονός ότι η ελευθερία-δυνατότητα στη χρήση χημικών φυτοπροστατευτικών, τους προσφέρει ένα περιβάλλον ασφάλειας, γεγονός που κυριαρχεί μια και προβάλλεται πολλές φορές η απαγόρευση σαν εμπόδιο υιοθέτησης της Β.Γ. Από την άλλη όμως ελάχιστοι ήταν οι συστηματικοί αγρότες που χρησιμοποιούν απαρέκλειτα αυτά τα χημικά, γεγονός που ενισχύει των ισχυρισμό μας.

Σε ότι αφορά τη χρήση των ζιζανιοκτόνων, είναι περισσότερο πολύπλοκο το ζήτημα. Πρωταρχική θέση μέσα στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις είναι η καταπολέμηση των ζιζανίων της καλλιέργειας και προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται όλοι, με τη διαφορά ότι ορισμένοι για λόγους ευκολίας πριν τη μηχανική κατεργασία του εδάφους το ψεκάζουν για να περιορίσουν την ανάπτυξη των ζιζανίων. Βέβαια υπάρχουν και ορισμένοι που για πρακτικούς λόγους, είτε από αδυναμία διάθεσης γεωργικού ελκυστήρα, είτε επειδή το προφίλ του εδάφους δεν επιτρέπει την είσοδο μηχανημάτων, υποχρεώνονται σε εξάρτηση από τα ζιζανιοκτόνα. Η σημασία της παρατήρησης αυτής έχει να κάνει με το κατά πόσο είναι αναπόσπαστη η χρήση των ζιζανιοκτόνων με τη συμβατική καλλιέργεια ειδικά μάλιστα όταν πολλοί από εκείνους που ρωτήθηκαν θεωρούσαν ως πρόβλημα την απαγόρευση αυτών από τη βιολογική γεωργία. Θα απαντήσουμε ότι πιθανόν από θέμα αδιαφορίας ή προφασιζόμενοι το λόγω αυτό μάλλον δώσανε τέτοια απάντηση αφού σε ελάχιστες περιπτώσεις από το

δείγμα προέκυψε η αδυναμία για μηχανική καταπολέμηση των ζιζανίων είτε λόγω έλλειψης μέσων είτε επειδή επιβάλλεται από το τραχύ έδαφος (όπως συμβαίνει μόνο σε περιοχές της Μάνης).

Οι συμβατικοί καλλιεργητές θεωρούν ως σημαντικό εμπόδιο την απαγόρευση της χρήσης των αζωτούχων λιπασμάτων, παράγοντα πολύ σημαντικό για την επιτυχία της καλλιέργειας και απαξιώνουν τις εναλλακτικές πηγές αζώτου φυσικής προέλευσης. Μάλιστα πολλοί κατηγορούν τους συγγραφείς του κανονισμού για **υποκρισία**, αφού το αποτέλεσμα οι επιπτώσεις της χρήσης του αζώτου στο φυσικό περιβάλλον, δεν εξαρτάται από το είδος της προέλευσής του, αν είναι δηλαδή προϊόν κομποστοποίησης ζωικών αποβλήτων ή βιομηχανικής παραγωγής.

Η γραφειοκρατία είναι ένα εμπόδιο που απασχολεί σημαντικά τον πληθυσμό των συμβατικών καλλιεργητών, όπως και το γεγονός ότι ο κανονισμός που εφαρμόζεται στη Βιολογική Γεωργία, είναι αυστηρός ως προς τις απαγορεύσεις που θέτει. Ενοχλούνται επίσης από το γεγονός ότι θεωρούν πως για τους βιοκαλλιεργητές η εφαρμογή του κανονισμού είναι ελαστική γεγονός που εκμεταλλεύονται κάποιοι υπερβαίνοντας τον.

Είναι περισσότερο οργανωμένοι με σημαντικές επενδύσεις που προσφέρουν ασφάλεια στην εκμετάλλευση, όπως η δυνατότητα χρήσης ιδιωτικής αποθήκευσης. Δε ρισκάρουν γενικά στη ζωή τους και σε καμία περίπτωση δε σκέφτονται να υποβαθμίσουν τις καλλιεργητικές τους φροντίδες με στόχο να μειώσουν το κόστος παραγωγής, πιθανώς επειδή είναι ήδη συμπεσιμένο και το προαπαιτούμενο με βάση της χρόνια εμπειρία τους.

Διακινούν τα προϊόντα τους μέσα από τις συνεταιριστικές οργανώσεις που στις μέρες μας έχουν κάπως αποδιοργανωθεί, αλλά παρόλα αυτά αυτοί είναι κάπως συστηματικοί στη συμπεριφορά τους.

Δεν έχουν πρόσβαση σε σύμβουλο γεωπόνο για στήριξη σε γραφειοκρατικά ζητήματα, ενώ σε ότι αφορά τεχνικά θέματα ορισμένοι είναι εμπειρικοί και κάποιοι άλλοι συμβουλευονται το γεωπόνο στο κατάστημα πώλησης γεωργικών εφοδίων.

Σε ότι αφορά τη διάθεση τους να επιβαρυνθούν με σκοπό να εξασφαλίσουν περισσότερη ασφάλεια από τον οργανισμό ασφάλισης γεωργικών καλλιεργειών ήταν κάθετα αρνητικοί, γεγονός που καταμαρτυρά την απογοήτευσή τους για το σύστημα των κρατικών γεωργικών ασφαλίσεων και την αναξιοπιστία και διαφθορά αυτού του κλάδου.

Είναι πρόθυμοι να ρισκάρουν την εμπορία των προϊόντων τους, γι' αυτό το λόγω οι περισσότεροι έχουν κατασκευάσει ιδιωτική αποθήκη και δεν ενδιαφέρονται να προβούν σε δανεισμό, ίσως επειδή οι καλλιέργειά τους είναι πολυετής και δεν απαιτεί ετησία κεφάλαια αγοράς πολλαπλασιαστικού υλικού. Όπως επίσης είναι αρνητικοί στο ενδεχόμενο να θέσουν την παραγωγή τους σε κίνδυνο, ακολουθώντας για παράδειγμα εναλλακτικές μεθόδους καλλιέργειας. Επίσης θεωρούν ότι η καλλιέργειές τους υποχρεώνουν να χρησιμοποιούν συνθετικές γεωργικές εισροές γεγονός αναπόφευκτο.

Οι βιοκαλλιεργητές

Τα άτομα από την ομάδα των βιοκαλλιεργητών βρέθηκε ότι ακολουθούν τα κοινωνικά πρότυπα οικογενειακής αποκατάστασης και είναι παντρεμένοι σε σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό από τους συμβατικούς καλλιεργητές. Έχουν τον ίδιο αριθμό παιδιών κατά μ.ο με εκείνους, όπως επίσης σπανίζουν και σε αυτούς οι πολυμελείς οικογένειες. Ακολουθούν επίσης το οικογενειακό επάγγελμα, αφού στο σύνολό τους προέρχονται από γεωργικές οικογένειες, με τη διαφορά ότι έχουν καλύτερο μορφωτικό επίπεδο, σε σχέση με τους συμβατικούς, με πολλούς απόφοιτους λυκείου.

Το μέγεθος της μέσης εκμετάλλευσης ταυτίζεται με εκείνο που αντιστοιχεί στις συμβατικές, με τη διαφορά ότι στους βιοκαλλιεργητές παρατηρούνται μεγάλες διακυμάνσεις πολύ μικρών και πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων.

Διπλάσιο είναι το ποσοστό εκείνων που πριν σκεφτούν να ακολουθήσουν τη Β.Γ, δεν είχαν χρησιμοποιήσει ποτέ χημικά φυτοφάρμακα, ενώ φαίνονται να μην έχουν δεχτεί και σχετικές επιρροές μέσα από ενημερωτικά θέματα / εκπομπές που προβάλλονται στα ΜΜΕ, όπως αντίθετα εμφανίζονται οι συμβατικοί, γεγονός που ίσως μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι αυτά τα προϊόντα ήταν μάλλον έξω από τη σφαίρα της καθημερινότητάς τους.

Είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τη γραφειοκρατία και απολαμβάνουν τις ευκαιρίες που προσφέρουν τα Ευρωπαϊκά προγράμματα για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα του γεωργικού τομέα. Κατά ένα μέρος αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι έχουν πρόσβαση στην πληροφόρηση, λόγω της συνεργασίας τους με σύμβουλο γεωπόνο, ως τυπική υποχρέωσή τους για τη λήψη των οικονομικών ενισχύσεων που αφορούσαν την προώθηση της Β.Γ.

Προβληματίζονται από την αδυναμία διακίνησης των προϊόντων τους, μια και πολλές φορές διακινούνται με την τιμή των αντίστοιχων συμβατικών, όπως και γενικότερα θεωρούν ότι απολαμβάνουν χαμηλές τιμές παραγωγού, φαινόμενο που συνδέουν με την παράμετρο της νοθείας για την οποία κατηγορούν τους ενδιάμεσους διακινητές βιολογικών προϊόντων.

Πολύ μεγάλο ποσοστό από τους βιοκαλλιεργητές που σήμερα πιστοποιούνται, παρουσιάστηκαν δυσαρεστημένοι από το γεγονός ότι δεν έχει ενεργοποιηθεί τα τελευταία πέντε χρόνια κάποιο πρόγραμμα προώθησης της Β.Γ, με οικονομικά κίνητρα, όπως επαναλαμβανόταν τουλάχιστον για δυο δεκαετίες στο παρελθόν. Έτσι σκέφτονται να σταματήσουν να πιστοποιούνται για να αποφύγουν το κόστος πιστοποίησης μια και δεν έχουν κάποιο οικονομικό αποτέλεσμα με το να παραμένουν επίσημα πιστοποιημένοι παραγωγοί αφού δεν μπορούν να πετύχουν τις καλύτερες τιμές που απολάμβαναν στο παρελθόν. Δεν θα πρέπει βέβαια να παραγνωρίσουμε ένα μέρος των βιοκαλλιεργητών οι οποίοι λόγω ιδεολογικών κινήτρων αλλά και επειδή θεωρούν ότι ωφελούνται από τις τιμές διακίνησης που πετυχαίνουν σκοπεύουν να παραμείνουν στη Β.Γ. Μάλιστα στο σκεπτικό πολλών από αυτούς υπάρχει η προσδοκία για καλύτερες τιμές στο μέλλον, όταν θα έχουν αποχωρίσουν εκείνοι που έγιναν βιοκαλλιεργητές με κύριο στόχο την επιδότηση και συνέβαλαν στη μείωση των τιμών λόγω της υπερπροσφοράς βιολογικών προϊόντων που προκάλεσαν.

Ως ομάδα, οι βιοκαλλιεργητές, παρουσιάζονται αρκετά πρόθυμοι να εκθέσουν την ασφάλεια της καλλιέργειάς τους σε περιβάλλον κινδύνου με στόχο την εξασφάλιση καλύτερου οικονομικού αποτελέσματος, ή για άλλους, προσωπικούς λόγους που μπορεί να σχετίζονται με ιδεολογικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και άλλα αίτια. Είναι επίσης και αυτοί πρόθυμοι να διαπραγματευτούν τα προϊόντα τους, όπως κάνουν αντίστοιχα και οι συμβατικοί, με στόχο το καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα. Όμως είναι εντελώς αντίθετοι, ταυτιζόμενοι με τους συμβατικούς, στη λήψη δανεισμού.

Ωθούνται πρωταρχικά από περιβαλλοντικά κίνητρα για την υιοθέτηση της Β.Γ. Στη συνέχεια ακολουθούν τα οικονομικά κίνητρα τόσο εκείνα που συνδέονται με τις άμεσες πληρωμές-επιδοτήσεις, όσο και τα οφέλη της αγοράς. Γεγονός που φθίνει με το χρόνο και κυρίως υποστηρίζεται από τους παλαιότερους βιοκαλλιεργητές οι οποίοι εισέπραξαν σημαντικά οφέλη από τη διακίνηση των βιολογικών τους προϊόντων σε ικανοποιητικά υψηλές τιμές, γεγονός που τείνει να εκλείψει σήμερα.

Το γεγονός ότι θεωρούν ότι η καλλιέργειές τους δεν ήταν απαιτητικές σε χημικές εισροές αποτέλεσε επίσης ένα σημαντικό κίνητρο, σε συνδυασμό με τη γενικότερη στάση τους που ήταν αντίθετη στη χρήση χημικών στη γεωργική τους πρακτική.

Δυστυχώς διαπιστώνουμε αυτό που γνωρίζαμε εκ πείρας και αφορά κάποια συμπεριφορά που ήθελε μια αποκρυσταλλική προσέγγιση στην άσκηση της βιολογικής γεωργίας με στόχο την εξασφάλιση περιορισμένης διάχυσής της ώστε η κάρπωση των οικονομικών ωφελειών να περιοριστεί σε λίγους. Έτσι σχεδόν ασήμαντο ρόλο έπαιξε ο παράγοντας διάδοση, σαν κίνητρο, μέσω φιλικών ή άλλων προσώπων, στην υιοθέτηση της Β.Γ. Αδιάφορη ήταν επίσης η απάντηση στο ρόλο που διαδραμάτισε ο χονδρέμπορος και ο καταναλωτής μέσω της ζήτησης βιολογικών προϊόντων, ώστε να ενθαρρύνουν και άλλους παραγωγούς να παράξουν βιολογικά προϊόντα.

Τα κίνητρα των καλλιεργητών

Τα αποτελέσματα της έρευνας σε επίπεδο κινήτρων ήταν εκείνα που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη διαφοροποίηση μεταξύ των δυο ομάδων. Οι συμβατικοί καλλιεργητές εμφανίζονται περισσότερο διστακτικοί στην υιοθέτηση της Β.Γ, αναφορικά με την αξιολόγηση των πιθανών κινήτρων που παρουσιάστηκαν στο ερωτηματολόγιο.

Από τα πρώτα σε σπουδαιότητα σημεία ταύτισης τους συγκριτικά με τις μεταβλητές που τέθηκαν ήταν η στάση τους απέναντι στα οικονομικά κίνητρα και ειδικά εκείνα των άμεσων οικονομικών ενισχύσεων και λιγότερο στα οφέλη που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι θα προκύψουν μέσα από την αγορά των γεωργικών προϊόντων. Θετικά επίσης εκφράστηκαν οι συμβατικοί καλλιεργητές και στο γεγονός ότι η Β.Γ, συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος. Στα υπόλοιπα ζητήματα που αφορούσαν τις ανάγκες της εκμετάλλευσης σε φυτοφάρμακα ή την προτροπή από κάποιο οικείο πρόσωπο ή τον έμπορο που συνεργάζονται να ακολουθήσει τη Β.Γ, δεν φάνηκαν να είναι θετικοί.

Από την άλλη οι βιοκαλλιεργητές ανταποκρίνονται θετικά σε όλα εκείνα τα κίνητρα που θεωρήσαμε ότι θα μπορούσαν να επηρεάσουν στην υιοθέτηση της βιολογικής γεωργίας. Ιδιαίτερα μάλιστα, κυριαρχούν τα κίνητρα για την προστασία του περιβάλλοντος, ακολουθεί η στάση ότι η καλλιέργειές τους έχουν περιορισμένες ανάγκες σε φυτοφάρμακα άρα αυτός είναι ένας λόγος για να ακολουθήσουν τη βιολογική γεωργία αφού περιορίζεται ο κίνδυνος της ζημιάς. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι δεν είχαν σχέση με τη χρήση φυτοφαρμάκων εξαρχής, οπότε δεν αισθάνονται ότι περιορίζονται. Γενικά είναι

αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο μέσος όρος στις απαντήσεις που δόθηκαν δεν έπεσε σε καμία ερώτηση κάτω από 5.00 μονάδες, στην επταβάθμια κλίμακα Λίκερτ που χρησιμοποιήθηκε. Σε αντίθεση με τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμβατικοί και οι περισσότερες ήταν μεταξύ 3.00 και 2.00 μονάδων της κλίμακας που προαναφέραμε, δηλαδή απαντήσεις που ερμηνεύονται αρνητικές (είναι αντίθετοι δηλαδή προς το ερώτημα που παρουσιάζεται). Θεωρούν δηλαδή ότι και οι απαιτήσεις της καλλιέργειάς τους υποχρεώνουν σε χρήση χημικών εισροών, αλλά και ότι λόγω κουλτούρας θέλουν να κάνουν τέτοια χρήση, πιθανόν για να αισθάνονται ασφαλείς. Επίσης αρνητικοί παρουσιάστηκαν στο ενδεχόμενο να επηρεαστούν από τους καταναλωτές ή φιλικά πρόσωπα και να αλλάξουν τρόπο καλλιέργειας

7.3 Τα ευρήματα μας και η σχέση τους με σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές

Όπως βρέθηκε στη βιβλιογραφία που μελετήθηκε αναφορικά με τους βιοκαλλιεργητές και τους συμβατικούς καλλιεργητές, αρκετές διαπιστώσεις βρέθηκε να ισχύουν και στη δική μας μελέτη.

Πράγματι οι βιοκαλλιεργητές εμφανίζονται με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, αλλά και με μικρότερη εμπειρία σε σχέση με τους συμβατικούς καλλιεργητές. Ενδιαφέρονται για πρόσληψη πληροφοριών που σχετίζονται με το αντικείμενο της εργασίας τους και είναι εκείνοι που δημιουργούν και συμμετέχουν σε δυναμικά εταιρικά σχήματα είτε αλληλοϋποστήριξης, είτε για την προώθηση των προϊόντων τους στην αγορά (Lopez et al., 2005). Πρόσθετα επιβεβαιώνεται και από τις έρευνες των Chaves et al., (2001) και Strauss et al., (1991) και Caffey et al., (1994), οι οποίοι διαπίστωσαν, ότι παραγωγοί υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, τείνουν να υιοθετούν περισσότερο ή πιο εύκολα νέες τεχνολογίες, όπως επίσης και γεωργοί οι οποίοι ανήκουν σε ομάδες παραγωγών με δυνατότητα πρόσβασης σε διαρκή πληροφόρηση (Adesina et al., 2000; Caviglia-Harris, 2003).

Οι βιοκαλλιεργητές είναι θετικοί στην έκθεση της παραγωγής τους σε περιβάλλον αυξημένου κινδύνου και για την αποδοχή της βιολογικής γεωργίας έντονα ωθούνται από φιλοπεριβαλλοντικά κίνητρα καθώς και από την ανάγκη για ένα ασφαλές και ευχάριστο περιβάλλον εργασίας (Gardeborek., 2002),.

Υπάρχει μερίδα των συμβατικών καλλιεργητών που εξετάσαμε οι οποίοι αρνούνται την υιοθέτηση της Β.Γ, κατά ένα τρόπο που έχει περιγράψει στη διεθνή βιβλιογραφία ως << άρνηση για την άρνηση>>, δηλαδή άρνηση που στην ουσία δεν στηρίζεται σε ένα πλαίσιο επιχειρημάτων που να δικαιολογούν τη συγκεκριμένη στάση μερίδας των καλλιεργητών. Γεγονός που συναντήθηκε και στη βιβλιογραφία μας όπου εκείνοι οι γεωργοί με χρόνια ενασχόληση με τη γεωργία καθώς και μεγαλύτερης ηλικίας, έχουν την τάση να είναι αρνητικοί στο ενδεχόμενο να αλλάξουν τις μεθόδους παραγωγής που μέχρι σήμερα εφαρμόζαν και τις οποίες γνωρίζουν και θεωρούν πως αν κάνουν αυτό θα εκτεθούν σε μεγάλη ανασφάλεια. Επιπρόσθετα, κάποιοι άλλοι είναι εντελώς αρνητικοί και δεν αποδέχονται απολύτως τη βιολογική γεωργία ως φιλοσοφία (committed conventional), (Gudbrand et al., 2006).

Πέρα από τα σημεία όπου τα αποτελέσματα της έρευνάς μας συνέπεσαν με εκείνα της βιβλιογραφίας, υπήρξαν και ορισμένα όπου δεν διαπιστώθηκαν ομοιότητες.

Δεν βρέθηκε να επηρεάζονται οι καλλιεργητές στην απόφασή τους για υιοθέτηση της Β.Γ, από το γεγονός ότι η χρήση χημικών φυτοφαρμάκων συνδέεται με αυξημένο περιβάλλον κινδύνου για το χρήστη, ούτε και από το γεγονός του κακού ιστορικού από τη χρήση τέτοιων μέσων.

Επίσης η χωροθέτηση της μονάδας, από την άποψη ότι μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας αυξημένου κινδύνου για το τελικό προϊόν λόγω πιθανών επιμολύνσεων από άλλες συμβατικές καλλιέργειες , δεν βρέθηκε να λειτουργεί αρνητικά στη λήψη της απόφασης για μετατροπή μια συμβατικής καλλιέργειας σε βιολογική.

Τέλος δε διαπιστώθηκε ότι ο παράγοντας κόστος πιστοποίησης και η πιθανή αύξησή του με την υιοθέτηση της Β.Γ, είναι παράγοντας που λειτουργεί ανασταλτικά στους παραγωγούς που σκέφτονται να ακολουθήσουν τη Β.Γ

7.4 Μειονέκτημα της μελέτης

Μεταξύ των μειονεκτημάτων κατά το σχεδιασμό αυτής της έρευνας θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε το γεγονός ότι για το δείγμα των συμβατικών καλλιεργητών απευθυνθήκαμε στον πληθυσμό ενός περιορισμένου γεωγραφικού χώρου, εντός ενός μικρού σχετικά δήμου. Αυτό το γεγονός περιορίζει την αξιοπιστία της στατιστικής ανάλυσης τόσο λόγω του γεγονότος ότι το δείγμα προέρχεται από ένα σχετικά λιγότερο διαφοροποιημένο πληθυσμό όσο και από το γεγονός ότι ήταν σχετικά μικρότερο σε μέγεθος από εκείνο των βιοκαλλιεργητών. Πρόβλημα επίσης αποτελεί το γεγονός ότι δεν καταφέραμε να εξασφαλίσουμε τυχαίο δείγμα για τους συμβατικούς καλλιεργητές και αυτό διότι δεν μπορέσαμε να πείσουμε τους αρμόδιους φορείς (δημόσιους καθώς και οργανώσεις παραγωγών), να ξεπεράσουν τις φοβίες τους αναφορικά με τον κίνδυνο ότι διαπράττουν νομικό αδίκημα παραχωρώντας μας στοιχεία των παραγωγών, όπως είναι το μέγεθος εκμετάλλευσης και ο τόπος κατοικίας ανά δημοτικό διαμέρισμα στο νομό Λακωνίας. Θετικό βέβαια σημείο παρά τα προαναφερόμενα προβλήματα ήταν το γεγονός ότι ο πληθυσμός που αξιοποιήθηκε για την εξαγωγή του δείγματος των συμβατικών καλλιεργητών ήταν από μια περιοχή που τυπικά αποτελεί μικρογραφία του νομού και ουσιαστικά δεν διαφοροποιείται ποσοτικά ή ποιοτικά σε σχέση με τις άλλες περιοχές αφού κατοικείται και αυτή στο σύνολό της από γεωργικό πληθυσμό, οι καλλιέργειες που αξιοποιούνται είναι ίδιες (ελαιοκαλλιέργεια, αμπελοκαλλιέργεια, εσπεριδοειδή). Οπότε τυπικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η περιοχή του δήμου Θεραπνών αποτελεί μια μικρογραφία συνολικά του νομού Λακωνίας.

7.5 Χρήσιμα πεδία για μελλοντική έρευνα

Στις αρχικές μας επιδιώξεις ήταν η μελέτη όλων των συστημάτων παραγωγής που σήμερα εφαρμόζονται στην ελληνική γεωργία. Δυστυχώς δεν καταφέραμε να μελετήσουμε και αυτό της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης στη γεωργία, ή της Λελογισμένης Γεωργίας, όπως επίσης αναφέρεται. Θεωρούμε ότι είναι μια υστέρηση της μελέτης με δεδομένη την ανάγκη για εξασφάλιση περισσότερων τροφίμων στο εγγύς μέλλον, εξαιτίας της αλματώδους ανάπτυξης του παγκόσμιου πληθυσμού καθώς και λόγω της διαρκώς εντεινόμενης υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τους διάφορους τομείς της οικονομίας που στρέφονται και λειτουργούν ανταγωνιστικά προς τη χρήση των γεωργικών γαιών. Πιθανώς αυτή η μορφή γεωργίας, με χρήση βέβαια φυτοφαρμάκων αλλά με λελογισμένο και ολοκληρωμένο τρόπο αντιμετώπισης των αναγκών, να είναι ένας νέος και καινοτόμος τρόπος γεωργικής παραγωγής που θα στοχεύσει τόσο στην παραγωγή ασφαλών τροφίμων όσο και την ευρύτερη διάχυσή μεταξύ των καλλιεργητών.

Το γεγονός επίσης ότι η περιοχή μελέτης περιορίστηκε στα στενά πλαίσια ενός νομού είναι επίσης μια υστέρηση που θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε στη συγκεκριμένη προσπάθεια. Ο λόγος μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι ποιοτικά διαφοροποιούνται τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κοινωνίας τόσο από άποψης οικονομικής παραγωγής όσο βέβαια και από την πλευρά της κοινωνικής συμπεριφοράς, των κοινωνικών αξιών και προτύπων. Οπότε είναι πολύ πιθανό σε ένα άλλο νομό της Ελλάδας με διαφορετική οικονομική εικόνα καθώς και με άλλα δημογραφικά καθώς και πολιτισμικά χαρακτηριστικά να διαφοροποιούνται οι τάσεις και οι συμπεριφορές των εκφραστών του γεωργικού τομέα.

Στο πλαίσιο αυτό θεωρούμε ότι θα ήταν σκόπιμη μια περαιτέρω έρευνα σε επίπεδο διαφορετικών περιφερειακών ενοτήτων, ώστε να σχηματιστεί μια σφαιρική εικόνα και εκτίμηση για το θέμα της βιολογικής γεωργίας, τα εμπόδια και τις προοπτικές ανάπτυξής της. Σημαντικό θα ήταν επίσης μια μελλοντική έρευνα να επεκταθεί και στον τομέα της βιολογικής κτηνοτροφίας, της βιολογικής μελισσοκομίας και ενδεχομένως και της βιολογικής ιχθυοκαλλιέργειας.

Σκόπιμη πιστεύουμε θα ήταν και μια μελλοντική μελέτη για την αμφίδρομη σχέση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ της ανάπτυξης του κλάδου της παραγωγής βιολογικών γεωργικών τροφίμων και της ανάπτυξης του παράγοντα κατανάλωση τέτοιων προϊόντων.

Κατά τα προηγούμενα ανάλογα με τη γεωγραφική χωροθέτηση μιας περιοχής έρευνας, υπάρχει το ενδεχόμενο λόγω διαφορετικού μικροκλίματος ή και του είδους των καλλιεργειών που ακολουθούνται, να διαφοροποιούνται και οι απαιτήσεις σε καλλιεργητικές φροντίδες ή γεωργικές εισροές, σε βαθμό που να καθίσταται ευκολότερη ή απαγορευτική μια προσπάθεια υιοθέτησης της βιολογικής γεωργίας.

8 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Α. Δασκαλοπούλο. και Χ. Γιούργα. και Α. Λούμου. και Θ. Δαντσης. (2005) Κίνητρα ενασχόλησης με τη βιολογική γεωργία, Η περίπτωση των βιοκαλλιεργητών στους νομούς Λάρισας, Μαγνησίας και Φθιώτιδας.

Έρευνας (ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε), Εισήγηση στο 14ο συνέδριο του Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων – Βιολογική Γεωργία και Βιολογική Κτηνοτροφία. 8-10 Νοεμβρίου, 2002. Λάρισα: Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας.

ΙΜΕΠΟ (ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ), Μετανάστευση στην Ελλάδα:Εμπειρίες - Πολιτικές – Προοπτικές Τόμος Α΄ Επιμέλεια έκδοσης:Τζένη Καβουνίδα Αντώνης ΚόντηςΘεόδωρος Λιανός Ρωσσέτος Φακιολάς, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΜΕΠΟ, ΑΘΗΝΑ 2008

Καζακόπουλος, Λ., Εργαστηριακές Σημειώσεις στο Μάθημα Γεωργοοικονομική και Κοινωνιολογική Έρευνα, Εκδόσεις ΓΠΑ, Αθήνα 2009

Καμπουράκης, Α.Β. (2003), “Προϋποθέσεις ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας στην Ελλάδα: Ο ρόλος της έρευνας”, Στο Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής

Κασίμης Χ., (2007). <<Μέθοδοι Οικονομικής και Κοινωνικής Αγροτικής Έρευνας>>. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πανεπιστημιακές παραδόσεις.

ΚΕΤΑ Πελοποννήσου (2006) «Έκθεση Επιχειρηματικότητας Περιφέρειας Πελοποννήσου».

Κυριαζή .Νότα , 2004 η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών ζ' έκδοση, ελληνικά γράμματα Αθήνα 2004

Κυριαζόπουλος Π. Σαμαντά Ε., 2009. «Εισαγωγή στην έρευνα αγοράς» Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική 2009.σελ. 97-114

ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ Λ., ΜΠΕΟΠΟΥΛΟΣ Ν., ΒΛΑΧΟΣ Γ. Η πολιτική προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα: Με ορίζοντα το 2010.

Επιμέλεια Μαραβέγιας Ν. Από: ΒΛΑΧΟΣ Γ., ΖΙΩΓΑΝΑΣ Ν., ΚΑΛΛΗΣ Π.,ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ Π., ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π., ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ Λ., ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ Ν., ΜΑΡΤΙΝΟΣ Ν., ΜΕΡΜΗΓΚΑΣ Γ., ΜΟΥΤΣΑΤΣΟΣ Λ., ΜΠΕΟΠΟΥΛΟΣ Ν., ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ., ΣΠΑΘΗΣ Π., ΤΣΙΜΠΟΥΚΑΣ Κ., ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ ΣΤ. Η Ελληνική Γεωργία προς το 2010, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 309- 357

Μαγκουρίλος, Μ. (1999) .'' Οικονομική ανάλυση βιοκαλλιέργειας ελιάς στη Μάνη '' , ΕΤΑΓΡΟ 5° σελ. 466-483

Μπεόπουλος, Ν, Βιολογική γεωργία και βιολογική κτηνοτροφία, 14 Συνέδριο του Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων, Λάρισα 2002.

Νικολέτος Σ., 2008. Μελέτη Σχεδιασμού και Υλοποίησης Πιλοτικής Δράσης: "Διαχείριση και Εμπορία Αρωματικών και Φαρμακευτικών φυτών" . ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΕΩΠΟΝΩΝ ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΧΟΡΗΓΟΣ ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΗ Σ. ΛΑΤΣΗ. ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ . ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΑΠΝΩΝ. Υπεύθυνος Γεωπόνος Δράσης Νικολέτος Σταύρος, Γεωπόνος Δ. Θεραπνών Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Δράσης: Γαρυφαλλιά Οικονόμου, Επικ. Καθηγήτρια Γ.Π.Α. Μόσχος Πολυσίου, Καθηγητής, Αντιπρύτανης Γ.Π.Α.

Οξούζη, Ε. (2006), Παράγοντες υιοθέτησης του βιολογικού τρόπου καλλιέργειας της αμπέλου στην Κ. Μακεδονία.

Παρατηρητήριο Απασχόλησης, Ερευνητική – Πληροφορική Α.Ε. (2004) Επετηρίδα Αγοράς Εργασίας – Περιφέρειες και Νομοί.

Πάντζιος, Χ. και Τζουβελέκας, Β. και Φωτόπουλος, Χ. (1999), `` Συγκριτικό κόστος παραγωγής βασικών Ελληνικών βιοκαλλιεργειών `` , στο `` Το παραγωγικό σύστημα της βιολογικής γεωργίας ως εναλλακτική λύση για την ανάπτυξη της υπαίθρου`` σελ41-68. Έκδόσεις ΕΘΙΑΓΕ, Αθήνα, 1999

Σιάδρος Γ., (1997). << Μεθοδολογία Αγροτικής Κοινωνιολογικής Έρευνας>>. Εκδόσεις Ζήτη. Θεσσαλονίκη, σ.σ 80-87.

Σιάδρος, Γ. (2005) Μεθοδολογία Κοινωνιολογικής Έρευνας. Θεσσαλονίκη. Εκδόσεις ΖΗΤΗ (2η Έκδοση).

Φωτόπουλος Χ. (2007), «Βιολογική γεωργία – κόστος, αποδοτικότητα, ανάλυση αγοράς και στρατηγικές marketing», Εκδ.: Σταμούλης Αθ., Αθήνα

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Adesina, A., Mbila, D., Nkamleu, G.B. and Endamana, D. (2000), "Econometric analysis of the determinants of adoption of alley farming by farmers in the forest zone of southwest Cameroon", Agriculture, Ecosystems, and Environment, Vol. 80, pp. 255-265.

Caffey, R.H. and Kazmierczak, R.F. (1994), "Factors Influencing Technology Adoption in a Louisiana Aquaculture System", Journal of Agricultural and Applied Economics, Vol. 26 (1), pp. 264-274.

Caviglia-Harris, J.L. (2003), “Sustainable Agricultural Practices in Rondonia, Brazil: Do Local Farmer Organization Affect adoption Rates?”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 52, pp. 23-49.

Chaves, B. and Riley, J. (2001), “Determination of factors influencing integrated pest management adoption in coffee berry borer in Colombian farms”, *Agriculture, Ecosystems and Environment*, Vol. 87, pp. 159-177.

Direction G. (2005) Analyses économiques et evaluation G.2. Analyses quantitatives, prévisions, statistiques Bruxelles, Commission européenne direction générale de l'agriculture et du développement rural 3 Novembre 2005 G2 EW - JK D

European Organization for Certification. a- Cert (2007). «Προέλευση και Ανάπτυξη της βιολογικής Γεωργίας», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.a-cert.org/index.php?MODULE=bce/application/pages&Alias=MENUC_02_01&menuc=MENUC_02_01 (17/05/2007)

Feder, G., Murgai, R. and Quizon, J.B. (2003), “The Impact of Farmer Field Schools in Indonesia”, *World Bank Policy Research, Working Paper 3022*.

Fennell R., (1997). Η Κοινή Αγροτική Πολιτική-Συνέχεια και Αλλαγή. Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Hong, C. W. (1994). “Organic farming and the sustainability of agriculture in Korea,” *Extension-Bulletin, ASPAC, Food and Fertilizer Technology Center No. 388*.

Lampkin, N.H. (1997). “Opportunities for Profit from Organic Farming”, Paper presented to the RASE Conference “Organic Farming - Science into Practice”.

Lampkin N., (1996). Impact of EC Regulation 2078/92 on the development of organic farming in the European Union. Welsh Institute for Rural Affairs: University of Wales

Mäder, P., Fliebach, A., Dubois, D., Gunst, L., Fried, P., & Niggli, U. 2002. ‘Soil fertility and biodiversity in organic farming. *Science*, 296 (5573):1694–1697.

Michelsen, J. (2001), “Recent Development and Political Acceptance of Organic Farming in Europe”, *Sociologia Ruralis*, Vol. 41, No 1, pp. 1-20.

Morris, C., Hopkins, A., & Winter, M. 2001. ‘Comparison of the Social, Economic and Environmental Effects of Organic, ICM and Conventional Farming’. Gloucestershire, United Kingdom: CCRU Cheltenham and Gloucester College of HE.

Offermann, F. & Nieberg, H. 2000. 'Economic Performance of Organic Farms in Europe'. *Organic Farming in Europe: Economics and Policy*. 5.

Pacini, C., Wossink, A., Giesen, G., Vazzana, C. & Huirne, R. 2002. 'Evaluation of Sustainability of Organic, Integrated and Conventional Farming Systems: a Farm and Field-scale Analysis'. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 95 (1):273-288. http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6T3Y-47285J5-1&_user=1427158&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000052688&_version=1&_urlVersion=0&_userid=1427158&md5=a6c4deae71a820a1d3ed0868d9e3600f-aff1#aff1

Pacini, C., Wossink, A., Giesen, G., Vazzana, C. and Huirne, R. (2003). "Evaluation of sustainability of organic, integrated and conventional farming systems: a farm and field- scale analysis", *Agriculture, Ecosystems and Environment*, Vol. 95, pp. 273-288.

Rigby, D. and Caceres, D. (2001). "Organic farming and the sustainability of agricultural systems", *Agricultural Systems*, Vol. 68, pp. 21-40.

Rohner-Thielen, E. (2010), "Agriculture and fisheries" in "Statistics in focus" vol.10, 2010, Manuscript completed on: 8.02.2010, Data extracted on: 1.12.2009, ISSN 1977-0316 Catalogue number: KS-SF-10-010-EN-N © European Union, 2010

Rohner-Thielen, E. (2010), "Agriculture and fisheries" in "Statistics in focus" vol.31, 2005 Manuscript completed on: 7.07.2005 Data extracted on: 19.05.2005 ISSN 1562-1340 catalogue number: KS-NN-05-031-EN-N © European Communities, 2005

Schneeberger, W. and Darnhofer, I. and Eder, M. (2002), "Barriers to the adoption of organic farming by cash-crop producers in Austria".

Tzouvelekas, V., Pantzios, C. J., & Fotopoulos, C. 2001. 'Technical efficiency of alternative farming systems: the case of Greek organic and conventional olive growing farms. *Food Policy*, 26(6): 549-569.

Tzouvelekas, V., Pantzios, C.J. and Fotopoulos, C. (2001), "Technical efficiency of alternative farming systems: the case of Greek organic and conventional olive-growing farms", *Food Policy*, Vol. 26, pp. 549 -569.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΔΗΩ (2008), Διεύθυνση: www.dionet.gr/08/bio_sima/bio_food.pdf.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Βιολογική Γεωργία», Διεύθυνση: http://ec.europa.eu/agriculture/qual/organic/index_el.htm, Πρόσβαση 2008.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007). Βιολογική Γεωργία», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/agriculture/qual/organic/index_el.htm (17/05/2007)

Κ. Κουτσόπουλος (1998). «Ανάλυση Χώρου: Θεωρία, Μεθοδολογία και Τεχνικές»

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Ιουνίου 1991 (L 198 της 22.7.1992) «περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής»

Κανονισμός 1804/1999 της Επιτροπής, της 19^{ης} Ιουλίου 1999 (L 222/1 της 24.8.1999) ‘‘Για τη συμπλήρωση, για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής’’.

Danish Ministry of Agriculture, Food and Fisheries, Διεύθυνση: www.fvm.dk.

FAO, ‘‘What are the environmental benefits of organic agriculture?’’, Διεύθυνση: www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq6/en/, Πρόσβαση 2011.

IFOAM, Διεύθυνση: www.ifoam.org.

U.S.D.A., Διεύθυνση: www.usda.gov.

Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος (ΣΒΒΕ), (Νοέμβριος, 2003). «Αριστεία στην Κεντρική Μακεδονία – Δίκτυο Βιολογικών Προϊόντων. Βιολογική Γεωργία – Γενικά», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

http://biofood.sbbe.gr/dnfiles/viologiki_georgia_genika.pdf (20/05/2007)

Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος (ΣΒΒΕ), (Δεκέμβριος, 2003). «Αριστεία στην Κεντρική Μακεδονία – Δίκτυο Βιολογικών Προϊόντων. Βιολογική Γεωργία & Ελληνική Πραγματικότητα», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://biofood.sbbe.gr/dnfiles/viologiki_georgia_elliniki_pragmatikotita.pdf (20/05/2007).

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας (Μάρτιος, 2006). «Η Βιολογική Γεωργία & Κτηνοτροφία στην Ελλάδα το 2004». Αθήνα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.minagric.gr/Greek/data/B.%20Γ&K%202004.doc (22/05/2007)

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, η διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.minagric.gr>

9 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

9.1 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΡΕΥΝΑΣ, Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ

1. Δημογραφικά Κοινωνικά Οικονομικά Στοιχεία Περιοχής Μελέτης

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου περιλαμβάνει τους Νομούς Αργολίδας, Αρκαδίας,

Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας. Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζεται ο πραγματικός και μόνιμος πληθυσμός της Περιφέρειας και των Νομών που την απαρτίζουν, κατά τα έτη 1991 και 2001. Η συνολική έκταση της Περιφέρειας είναι 15.490 τ.χλμ., εκ των οποίων 2.154 τ.χλμ. καταλαμβάνει ο Νομός Αργολίδας, 4.419 ο Νομός Αρκαδίας, 2.290 τ. χλμ. Ο Νομός Κορινθίας, 3.636 τ.χλμ. ο Νομός Λακωνίας και 2.991 τ.χλμ. ο Νομός Μεσσηνίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.1: ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΩΝ ΑΥΤΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1991 & 2001

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ		ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	
	2001	1991	2001	1991
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	102.392	94.755	105.770	97.461
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	91.326	95.941	102.035	105.257
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	144.527	132.139	154.624	141.682
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	92.811	90.522	99.637	95.616
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	166.566	160.601	176.876	166.790

ΠΗΓΗ: Απογραφές ΕΣΥΕ, 1991 και 2001

Στον παραπάνω πίνακα καταγράφεται αύξηση του πραγματικού πληθυσμού κατά τη δεκαετία 1991-2001 για το σύνολο των Νομών της Περιφέρειας, πλην του Νομού Αρκαδίας, ο οποίος εμφανίζει μείωση κατά 3.222 άτομα, αριθμός που αντιπροσωπεύει ποσοστιαία μεταβολή -3,1 %. Η αύξηση του πραγματικού πληθυσμού για τους υπόλοιπους Νομούς κατά την εν λόγω δεκαετία είναι αντίστοιχα 8,3 % για το Νομό Αργολίδας, 9 % για το Νομό Κορινθίας, 4,1 % για το Νομό Λακωνίας και 5,9 % για το Νομό Μεσσηνίας, ενώ ο αντίστοιχος ρυθμός μεταβολής είναι 6,9 % για το σύνολο της χώρας και 5,2 % για το σύνολο της Περιφέρειας,

κάτι που αποδεικνύει την πληθυσμιακή αποδυνάμωση της Περιφέρειας. Από τα παραπάνω προκύπτει παράλληλα μια διαφορετική εικόνα των Νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου όσον αφορά το ρυθμό μεταβολής του πληθυσμού κατά τη δεκαετία 1991-2001, με δυναμικότερους τους Νομούς Κορινθίας και Αργολίδας, οι οποίοι διατηρούν ρυθμό αύξησης υψηλότερο από το μέσο όρο της Περιφέρειας, αλλά και της χώρας. Ο Νομός Μεσσηνίας εμφανίζει ρυθμό μεταβολής μεταξύ των δύο τελευταίων αριθμών, ο Νομός Λακωνίας χαμηλότερο αυτών, παραμένοντας όμως κοντά στο μέσο όρο της Περιφέρειας, ενώ ο Νομός Αρκαδίας παρουσιάζει σοβαρό πρόβλημα πληθυσμιακής αποδυνάμωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.2: ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΩΝ ΑΥΤΗΣ, 1991- 2001

ΝΟΜΟΣ	ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (%)	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	8,3	2
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	-3,1	5
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	9,0	
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	4,1	4
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	5,9	3
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	5,2	-

ΠΗΓΗ: Απογραφές ΕΣΥΕ, 1991 και 2001

Η σύγκριση του ρυθμού μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου με αυτούς των άλλων Περιφερειών της χώρας απεικονίζεται στον Πίνακα 9.3, από τον οποίο φαίνεται ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου κατατάσσεται 7η σε σύνολο 13 Περιφερειών. Αξίζει να σημειωθεί ότι αντίστοιχα κατά τη δεκαετία 1981-1991, η Περιφέρεια Πελοποννήσου βρισκόταν στην 8η θέση, με ποσοστό 5,3% , το οποίο ταυτιζόταν με το αντίστοιχο εθνικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.3.ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,1991- 2001

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
ΚΕΝΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	9,6%	4
ΔΥΤΙΚ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	2,9%	12
ΗΠΕΙΡΟΥ	4,1%	9
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	2,6%	13
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	9,9%	3
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	4,6%	8
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	3,9%	10
ΑΤΤΙΚΗΣ	6,8%	6
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	5,2%	7
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	3,4%	11
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	17,6%	1
ΚΡΗΤΗΣ	11,3%	2
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	6,9%	--

ΠΗΓΗ: ΠΑΕΠ, Επετηρίδα Αγοράς Εργασίας – Περιφέρειες και Νομοί, 2004

Η εξέταση του ρυθμού φυσικής αύξησης του πληθυσμού ανά 1000 κατοίκους, δείκτη που αποτελεί πάντοτε σημείο αναφοράς για την αποτελεσματική ανάλυση της δημογραφικής δυναμικής μιας περιοχής, εμφανίζει μια σημαντικά αρνητικότερη εικόνα για την Περιφέρεια Πελοποννήσου απ' αυτήν που καταγράφηκε αμέσως πιο πάνω. Πιο συγκεκριμένα, η εξεταζόμενη Περιφέρεια κατατάσσεται για το έτος 2003 στην προτελευταία, 12η θέση, όσον αφορά το ρυθμό φυσικής αύξησης του πληθυσμού ανά 1000 κατοίκους, με ρυθμό -3,43 % και το σύνολο των Νομών να εμφανίζουν αρνητικό δείκτη. Ο Νομός Αργολίδας παρουσιάζει την καλύτερη εικόνα, με ποσοστό -0,7%, ενώ ο Νομός Αρκαδίας την χειρότερη, καταγράφοντας το ανησυχητικό ποσοστό του -7,1%. Λαμβάνοντας υπόψη τα τελευταία αυτά στοιχεία, καθώς επίσης και τα παραπάνω, αναφορικά, με το ρυθμό μεταβολής του πραγματικού πληθυσμού, διαπιστώνεται η ύπαρξη μιας ενδοπεριφερειακής ανομοιογένειας σε δημογραφικό επίπεδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.4. ΦΥΣΙΚΗ ΑΥΞΗΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑ 1000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΩΝ ΑΥΤΗΣ, ΕΤΟΣ 2003

ΝΟΜΟΣ	ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (%)	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	-0,7%	1
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	-7,1%	5
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	-1,5%	2
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	-4,4%	3
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	-4,4%	3
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	-3,43%	--

ΠΗΓΗ: ΠΑΕΠ, Επετηρίδα Αγοράς Εργασίας – Περιφέρειες και Νομοί, 2004

Όσον αφορά τη μελλοντική διάσταση της εξέλιξης του πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου, ο ρυθμός μεταβολής για την περίοδο 2002 – 2006 αναμένεται να είναι αρνητικός, ενώ οι σχετικές προβλέψεις, που εμφανίζονται στον Πίνακα 9.5, εμφανίζουν μια μικρή, αλλά συνεχή μείωση του πληθυσμού για την εξεταζόμενη περίοδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.5. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 2002-2006

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
2002	664.622
2003	664.547
2004	664.473
2005	664.398
2006	664.324

ΠΗΓΗ: ΠΑΕΠ, Επετηρίδα Αγοράς Εργασίας – Περιφέρειες και Νομοί, 2004

Οι πολύ μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις σε συγκεκριμένες περιοχές λείπουν από την Περιφέρεια Πελοποννήσου, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν πολύ μεγάλα αστικά κέντρα. Μεγαλύτερη πόλη της Περιφέρειας είναι η Καλαμάτα με 57.620 κατοίκους, ενώ ακολουθούν η Κόρινθος με 36.555 κατοίκους, το Άργος με 29.228 κάτ., η Τρίπολη (28.976 κάτ.), η Σπάρτη (18.184 κάτ.), το Ναύπλιο (16.885 κάτ.) και το Λουτράκι (16.520 κάτ.) (Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001). Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 εμφανίζονται έντονες εσωτερικές μετακινήσεις από τις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της Περιφέρειας προς τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα (Πηγή: Αναθεωρημένο ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000 – 2006). Ο αστικός πληθυσμός ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου εμφανίζει διαχρονική αύξηση έναντι του αγροτικού. Το 1991, αποτελούσε το 43% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, ενώ το 2001 ποσοστό 46,12%. Παραμένει πάντως σημαντικά χαμηλότερος του αντίστοιχου εθνικού, που αποτελεί το 71,78% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1991 και 2001). Η αναλογία αστικού/αγροτικού πληθυσμού διαφοροποιείται από Νομό σε Νομό της Περιφέρειας, όπως απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα. Στους Νομούς Κορινθίας και Αργολίδας υπερτερεί ο αστικός πληθυσμός, ενώ στους υπόλοιπους εμφανίζεται η αντίθετη εικόνα. Οι πολύ μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις σε συγκεκριμένες περιοχές λείπουν από την Περιφέρεια Πελοποννήσου, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν πολύ μεγάλα αστικά κέντρα. Μεγαλύτερη πόλη της Περιφέρειας είναι η Καλαμάτα με 57.620 κατοίκους, ενώ ακολουθούν η Κόρινθος με 36.555 κατοίκους, το Άργος με 29.228 κάτ., η Τρίπολη (28.976 κάτ.), η Σπάρτη (18.184 κάτ.), το Ναύπλιο (16.885 κάτ.) και το Λουτράκι (16.520 κάτ.) (Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001). Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 εμφανίζονται έντονες εσωτερικές μετακινήσεις από τις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της Περιφέρειας προς τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα (Πηγή: Αναθεωρημένο ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000 – 2006).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.6. ΑΣΤΙΚΟΣ – ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΑΥΤΗΣ, 2001

ΝΟΜΟΣ	ΑΣΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (%)	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (%)
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	50,5	49,5
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	35,9	64,1
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	57,1	42,9
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	31,9	68,1
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	47,8	52,2
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	46,12	53,88

ΠΗΓΗ: ΠΑΕΠ, Επετηρίδα Αγοράς Εργασίας – Περιφέρειες και Νομοί, 2004

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ (ΑΕΠ)

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου, παρήγαγε κατά το έτος 2003 το 5,5 % του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας, καταλαμβάνοντας με την επίδοσή της αυτή την 5η θέση στο σύνολο των 13 Περιφερειών της Ελλάδας. Με κατά κεφαλή ΑΕΠ 13.975€ το 2003, κατετάγη 7η μεταξύ των Περιφερειών, ξεπερνώντας ελαφρά τον εθνικό μέσο όρο του κατά κεφαλή ΑΕΠ (100,2 % του μέσου όρου της χώρας) και συνεχίζοντας μια σταθερή πορεία βελτίωσης ετών, δεδομένου ότι το 1995 έφθανε μόλις το 90 % του εθνικού μέσου όρου. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου παράχθηκε το 2002 το 11 % της αγροτικής παραγωγής της χώρας (3η θέση στο σύνολο των Περιφερειών), 9,2 % της μεταποιητικής και 4,3 % της παραγωγής του τριτογενούς τομέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.7. ΠΡΟΪΟΝ – ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Δείκτης	1995	2003
Ακαθ. Προστιθ. αξία σε εκ. ευρώ	3.681	7.593
ΑΕΠ. τιμές αγοράς σε εκ. Ευρώ	3.985	8.327
Γεωργία % ΑΕΠ	21,9 %	13,6%
Βιομηχανία % ΑΕΠ	22,5 %	31,1%
Υπηρεσίες % ΑΕΠ	55,6 %	55,3 %
ΑΕΠ κατά κεφαλή / μ.ο. χώρας	90,0	100,2
ΑΕΠ κατά κεφαλή, Ευρώ	6.763	13.975

Πηγή: ΠΑΕΠ, Επετηρίδα Αγοράς Εργασίας – Περιφέρειες και Νομοί, 2004

3. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η προφανώς άνιση γεωγραφική κατανομή των αλλοδαπών στον χώρο προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό και το ειδικό τους βάρος στον συνολικό πληθυσμό των εξεταζόμενων χωρικών ενότητων ΈΤΣΙ αν και στη πλειοψηφία των ελληνικών νομών (32/51) το ποσοστό των αλλοδαπών το 2001 είναι <6%, στο 1/4 εξ αυτών υπερβαίνει το 8%.

Στην τελευταία αυτή ομάδα εντάσσονται οι περισσότεροι από τους νησιωτικούς νομούς της χώρας μας (Ιόνια, Κυκλάδες, Δωδεκάνησα και το μεγαλύτερο τμήμα της Κρήτης), η Αττική και οι όμοροι νομοί της, **η Λακωνία** και ο νομός Θεσσαλονίκης(ΙΜΕΠΟ,2008)

3. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Η Περιφερειακή ενότητα Πελοποννήσου, παρουσιάζει την μεγαλύτερη ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής γεωργίας σε επίπεδο Περι. Ενότητων και την ίδια εικόνα έχει και ο νομός σε σχέση με τους υπόλοιπους. Το ποσοστό των εκτάσεων υπό το καθεστώς Β.Γ είναι 16,4% επί της συνολικής έκτασης (στοιχεία ΔΗΩ 2002).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.8.: Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)		ΣΥΝΟΛΟ, στρ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	Β.Π.	Μ.Σ.		
Αιτωλοακαρνανίας	919	1,418	2,986	1.88%
Αργολίδας	4,507	576	5,438	3.43%
Αρκαδίας	2,182	2,408	6,308	3.98%
Άρτας	128	157	285	0.18%
Αττικής	1,299	971	2,997	1.89%
Αχαΐας	9,983	958	11,599	7.32%
Βοιωτίας	4,634	3,230	8,663	5.47%
Γρεβενών	-	160	509	0.32%
Δράμας	168	292	476	0.30%
Δωδεκανήσου	309	110	451	0.28%
Έβρου	43	66	180	0.11%
Ευβοίας	1,752	1,779	5,530	3.49%
Ευρυτανίας	-	-	34	0.02%
Ζακύνθου	1,333	43	1,376	0.87%
Ηλείας	1,350	2,473	5,050	3.19%
Ημαθίας	1,275	288	1,870	1.18%
Ηρακλείου	5,007	2,630	9,708	6.12%
Θεσπρωτίας	283	22	325	0.21%
Θεσσαλονίκης	152	411	917	0.58%
Ιωαννίνων	120	1,663	2,167	1.37%
Καβάλας	276	260	589	0.37%
Καρδίτσας	124	4	195	0.12%
Καστοριάς	-	119	129	0.08%
Κερκύρας	135	85	248	0.16%
Κεφαλλονιάς	571	858	2,103	1.33%
Κιλκίς	453	664	1,196	0.75%
Κοζάνης	323	224	910	0.57%
Κορινθίας	1,187	1,643	3,627	2.29%
Κυκλάδων	284	311	669	0.42%

Λακωνίας	16,460	7,145	25,306	15.96%
Λάρισας	1,218	1,005	2,664	1.68%
Λασιθίου	1,464	610	2,257	1.42%
Λέσβου	7,862	4,759	13,675	8.63%
Μαγνησίας	1,078	793	3,737	2.36%
Μεσσηνίας	5,574	2,544	8,869	5.60%
Ξάνθης	13	84	126	0.08%
Πειραιώς	4,819	842	5,855	3.69%
Πέλλας	732	777	1,672	1.05%
Περίας	-	44	44	0.03%
Πρέβεζας	395	32	432	0.27%
Ρεθύμνου	1,959	718	3,183	2.01%
Ροδόπης	612	251	889	0.56%
Σάμου	159	242	537	0.34%
Σερρών	44	593	1,145	0.72%
Τρικάλων	94	55	219	0.14%
Φθιώτιδας	948	906	2,498	1.58%
Φλώρινας	128	391	743	0.47%
Φωκίδας	97	490	604	0.38%
ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)		ΣΥΝΟΛΟ, στρ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Χαλκιδικής	370	828	1,306	0.82%
Χανίων	1,833	1,396	5,579	3.52%
Χίου	362	241	637	0.40%
ΓΕΝΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	85,020	48,566	158,511	100.00%

ΠΗΓΗ: ΥΑΑΤ,2011

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.9: ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ) ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΟΥ 2007

ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ) ΑΝΑ ΝΟΜΟ 2007	ΛΑΚΩΝΙΑ		
	ΜΣ	ΒΠ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΗ (ως μέρος της εναλλαγής καλλιεργειών)	178,3	776,6	1062,4
ΑΛΛΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ	0,0	0,0	30,0
ΑΛΛΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ (ΣΥΚΙΑ)	191,5	211,4	403,0
ΆΛΛΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΜΕΙΜΑΤΑ Κ.Α)	0,0	35,0	37,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΒΙΚΟΣ)	0,0	76,0	76,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΛΟΥΠΙΝΟ)		30,0	30,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΜΗΔΙΚΗ)		127,0	127,0
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ (ΤΡΙΦΥΛΛΙ)		468,4	468,4
ΑΜΠΕΛΙ (ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ)	103,2	45,2	309,1
ΑΜΠΕΛΙ (ΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗΣ)	34,4	332,6	367,0
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ & ΒΟΤΑΝΑ		0,5	0,5
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ ΔΗΜ.	2241,0	9374,5	11615,5
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ ΙΔ.	6,0	1576,5	1582,5
ΕΛΙΑ (ΒΡΩΣΙΜΗ)	8907,5	11066,5	23436,0
ΕΛΙΑ (ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΗ)	25907,9	24724,2	55140,6
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ ΑΛΛΑ		32,0	32,0
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΓΚΡΕΠΙ ΦΡΟΥΤ)	0,2	38,8	51,0
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΛΕΜΟΝΙΑ)	2,4	33,9	40,8
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΜΑΝΤΑΡΙΝΙΑ)	32,9	76,5	109,4
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ (ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΑ)	995,9	2701,3	3857,7
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΑΧΛΑΔΙΑΣ	4,0	1,3	5,3
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΗΛΙΑΣ		6,3	6,4
ΝΩΠΑ ΛΑΧΑΝΙΚΑ (ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ)		2,2	2,2

ΝΩΠΑ ΛΑΧΑΝΙΚΑ (ΥΠΑΙΘΡΙΑ)	16,0	34,0	50,1
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ (ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ)	9,5	0,0	12,0
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ (ΚΑΡΥΔΙΑ)	267,8	579,5	905,3
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ (ΚΑΣΤΑΝΙΑ)	413,2	1081,5	1504,2
ΠΥΡΗΝΟΚΑΡΠΑ (ΒΕΡΥΚΟΚΙΑ)	3,0	1,3	4,3
ΠΥΡΗΝΟΚΑΡΠΑ (ΚΕΡΑΣΙΑ)	6,0	2,3	8,3
ΠΥΡΗΝΟΚΑΡΠΑ (ΡΟΔΑΚΙΝΙΑ)		0,4	0,4
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ ΚΑΡΠΟΣ)	120,1	85,0	205,1
ΦΥΤΑ ΜΚ ('ΒΡΩΜΗ)	31,7	303,0	334,7
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΚΡΙΘΑΡΙ)	37,0	119,5	367,5
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΣΙΤΟΣ ΜΑΛΑΚΟΣ)			10,0
ΦΥΤΑ ΜΚ (ΣΙΤΟΣ ΣΚΛΗΡΟΣ)		134,0	134,0
ΣΥΝΟΛΑ	39509,4	54077,1	102325,6

ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡ. ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, 2011

Μ.Σ : ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ, ΥΠΟ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΣΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ

Β.Σ : ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΠΛΗΡΕΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

9.2 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟ ΘΕΡΑΠΝΩΝ

1. Ο ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΑΠΝΩΝ

Ο Δήμος Θεραπνών έχει έκταση 261,7 Km², ξεκινά από το κέντρο του Νομού και επεκτείνεται βόρεια και ανατολικά. Συνορεύει βόρεια με το Δήμο Οινούντος, ανατολικά με το Δήμο Γερωνθρών και με το Νομό Αρκαδίας, νότια με το Δήμο Κροκεών και με το Δήμο Φάριδος. Δυτικά συνορεύει με το Δήμο Σπάρτης. Αποτελείται από 8 Τοπικά Δημοτικά Διαμερίσματα και έχει έδρα το Τοπικό Δημοτικό Διαμέρισμα Γκοριτσάς. Λόγω της γεωγραφικής του θέσης και έκτασης, αποτελεί επικοινωνιακό και εμπορικό κέντρο, ανάμεσα στους κατοίκους και τα προϊόντα γειτονικών με τη Σπάρτη Δήμων. Η Γκοριτσά απέχει περίπου 235 χλμ από την Αθήνα, 80 από την έδρα της περιφέρειας Πελοποννήσου, Τρίπολη και 22 χλμ από τη Σπάρτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.10: Πληθυσμιακή εξέλιξη κατά τη χρονική περίοδο 1991-2001.

α/α	2001			1991		
	APPEN	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	APPEN	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝ.ΧΩΡΑΣ	5.435.961	5.528.059	10.964.020	5.058.131	5.201.769	10.259.900
Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	51.512	48.125	99.637	48.955	46.661	95.616
Δ. ΘΕΡΑΠΝΩΝ	1.580	1.482	3.062	1.473	1.526	2.999

ΠΗΓΗ: Στατιστικά στοιχεία απογραφής πληθυσμού ΕΣΥΕ 1991, 2001

1. Η γεωργία και η κτηνοτροφία του Δήμου Θεραπνών

Στην περιφέρεια του δήμου δραστηριοποιούνται 1400 γεωργικές εκμεταλλεύσεις που αναλύονται ακολούθως:

- μικτές 980 εκμεταλλεύσεις
- αμιγώς γεωργικές 400 εκμεταλλεύσεις
- αμιγώς κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις 20
- ο αριθμός των νέων γεωργών στο δήμο είναι 150 .

Η κατανομή γεωργικών εκτάσεων σε βασικές κατηγορίες ακολουθεί την παρακάτω διάταξη:

- Ετήσιες καλλιέργειες 3.000 στρ.
- Αμπέλια 60 στρ.
- Δενδρώδεις καλλιέργειες 41.900 στρ.
- Εκτάσεις βασικών καλλιεργειών και δενδρώνων π.χ.
- Σιτηρά 800 στρ.
- Κτηνοτροφικά φυτά 2000 στρ.
- Κηπευτικά 200 στρ.
- Ελαιώνες 33.089 στρ.
- Εσπεριδοειδή 2500 στρ.
- Οπωροφόρα δένδρα κ.λπ. δενδρώδεις καλλιέργειες 6.371 στρ.

Οι δε καλλιεργούμενες εκτάσεις και το μέσο μέγεθος εκμετάλλευσης είναι 45.000 στρ. και 32,6 στρέμματα αντίστοιχα, με ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων περί το 50% επί του συνόλου.

2. Ο τομέας της κτηνοτροφίας.

Εκμεταλλεύσεις και αριθμός ζώων, ανάλογα με το μέγεθος του ζωικού κεφαλαίου, είναι τέτοιος, που τις κατατάσσει όλες σε μικρής δυναμικότητας. Συνολικά υπάρχουν 100 εκμεταλλεύσεις με 16.000 αιγοπρόβατα, 20 βοοειδή και 50 χοίρους. Αναφορικά με τις καταστρεπτικές συνέπειες της πυρκαγιάς του Αυγούστου του 2007 οι ζημιές φυτικού και ζωικού κεφαλαίου:

- 6.000 στρέμματα με 100.000 ελαιόδεντρα.
- 70 στάβλοι και 50 αγροτοαποθήκες.

- 500 κυψέλες μελισσών.
- 200 αιγοπρόβατα.
- 70.000 στρέμματα βοσκοτόπων.

3. Οικονομία- Προοπτικές

Η περιοχή έχει αναπτύξει δραστηριότητες σε όλους τους κλάδους της πρωτογενούς παραγωγής (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία). Ωστόσο, αντιμετωπίζει προβλήματα τόσο παραγωγικά όσο και υποδομών, όπως:

- Εξάρτηση των παραγωγών κυρίως από την τιμή του βασικού αγροτικού προϊόντος (ελιές-λάδι).
- Ανεπαρκή στήριξη και πληροφόρηση.
- Ελλείψεις του τοπικού κυκλώματος τυποποίησης, συσκευασίας και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.
- Ανεπαρκές δίκτυο άρδευσης για τα καλλιεργούμενα προϊόντα, με αποτέλεσμα δημιουργία προβλημάτων, τόσο στην παραγωγή των προϊόντων, όσο και στους υδάτινους πόρους της περιοχής.
- Ανεπαρκείς κτηνοτροφικές υποδομές (απουσία βοσκοτόπων, ανεπαρκές δίκτυο αγροτικής οδοποιίας, ποτιστρών, απουσία επαρκών υποδομών δευτερογενούς επεξεργασίας, όπως σφαγεία, τυροκομεία, χώροι συγκέντρωσης γάλακτος κ.λπ.).

Ειδικότερα, η ηλικιακή διάρθρωση των αρχηγών των γεωργο-κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων χαρακτηρίζεται από «γερασμένο πληθυσμό», κατάσταση η οποία στα περισσότερα δημοτικά διαμερίσματα της περιοχής επιδεινώνεται συνεχώς.

Η διάρθρωση των γεωργικών εδαφικών πόρων, κατά χρήση, χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα δυσμενής αναπτυξιακός παράγων. Πολύ μικρό μέρος του συνόλου των καλλιεργειών αρδεύεται, ενώ το μεγαλύτερο καλύπτεται είτε με γεωτρήσεις, είτε έχουν ξερικές καλλιέργειες. Οι μικρές παραγωγικές μονάδες, η μικρή συνολικά παραγωγή κατά κλάδο και η συχνή έλλειψη σύγχρονης υποδομής στον πρωτογενή τομέα, ιδίως στον ορεινό όγκο, είναι σοβαρότατα εμπόδια ανάπτυξης (Νικολετος,2008).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

9.3 ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΟ 2011

9.4 ΠΙΝΑΚΑΣ 9.11: ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ Β. Γ. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2011

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΗΛΕΦΩΝΟ	FAX	ΦΕΚ	Υπουργική Απόφαση
«Οργανισμός Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων ΔΗΩ» (GR-BIO-01)	Αριστοτέλους 38, 10433 Αθήνα	210-8224384 info@dionet.gr www.dionet.gr	210-8218117	278 /07.03.02 1082/B/11.06.08	240901 /26.02.02 305612/02.06.08
«ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ Ε.Π.Ε.- ΕΛΕΓΧΟΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ-ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ» (GR-BIO-02)	Ν. Πλαστήρα 24, 59300 Αλεξάνδρεια Ημαθίας	23330-24440 Fysicert@acn.gr	23330-24440	278/07.03.02	240902/26.02.02
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΛΕΓΧΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ «ΒΙΟΕΛΛΑΣ Α.Ε.» (GR-BIO-03)	Κοδριγκτώνος 11β, 10434 Αθήνα	210-8211940 210-8211707 biohellas@yahoo.gr www.bio-hellas.gr	210-8229581	326/B'/09.03.07 1739/B'/21.08.09	261561/26.02.07 313645/11.08.09
QWAYS –Διαδρομές ποιότητας Α.Ε. (GR-BIO-04)	Δημοκρατίας 8 15127 Μελίσσια Αττικής	210-6130070 info@qways.gr www.qways.gr	210-6136071	1852/29.12.05 2197/B'/14.11.07	332395/20.12.05 332047/25.10.07
A-CERT ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ Α.Ε. (GR-BIO-05)	Τήλου 2 54638 Θεσσαλονίκη	2310-210777 info@a-cert.org www.a-cert.org	2310-219824	73/ 26 .01.06 2197/B'/14.11.07	245064/10.01.06 332046/25.10.07
Α.ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ & ΣΙΑ Ε.Ε.-IRIS (GR-BIO-06)	Ι. Μαρινέλη 13 & Ζώτου, Πλ.Πειραιώς, 71 202 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ	2810 360715-7 info@irisbio.gr www.irisbio.gr	2810 360718	1013/27 .07.06 2557/B'/17.12.08	288840/10.07.06 351055/04.12.08
ΕΛΕΓΧΟΣ – ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ – ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ - ΘΩΜΑΣ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ Ο.Ε. (GR-BIO-07)	100 ΧΛΜ Βέροιας Σκύδρας Δ.Δ. Στενημάχου Δ.Νάουσας Τ.Κ. 59035	2332043508 greencontrol@hol.gr www.greencontrol.gr	2332043509	326/B'/09.03.07 1739/B'/21.08.09	313645/11.08.09 261561/26.02.07
ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Α.Ε. (GR-BIO-08)	Παλαιοχώρι Δ.Πλατέος Τ.Κ. 59032 Ν.Ημαθίας	2333064387 info@bio-geolab.gr www.bio-geolab.gr	2333053807	326/B'/09.03.07 1739/B'/21.08.09	261560/26.02.07 313644/11.08.09
«GMCERT» ΠΑΡΙΑΝΟΣ ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ– ΣΟΥΓΙΟΥΛΤΖΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ Ο.Ε. - ΕΛΕΓΧΟΣ & ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ & ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΓΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (GR-10-BIO)	Ρήγα Φεραίου 15,56429, Ν.Ευκαρπία Θεσσαλονίκη	2310699850 info@gmcert.gr www.gmcert.gr	2310699850	2520/B'/11.12.08 1722/B'/03.11.10	350888/01.12.08 290872/20.10.10
QMSCERT ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ Ε.Π.Ε. (Q-CERT Ε.Π.Ε.) (GR-12-BIO)	26ης Οκτωβρίου 90, Τ.Κ. 54627 Θεσσαλονίκη	2310535765 qmsltd@otenet.gr www.qmscert.com	2310443094	1759/B'/09.11.10	290903/02.11.10
ΤΥΝ ΕΛΛΑΣ (ΤΥΝ NORD) ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΕΩΝ & ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ - ΤΥΝ ΕΛΛΑΣ ΑΕ (GR-13-BIO)	Ελ. Βενιζέλου 24 Τ.Κ. 15341, Αγ.Παρασκευή Αττική	2106540195 info@tuvhellas.gr www.tuvhellas.gr	2106528025	1759/B'/09.11.10	290904/02.11.10

ΠΗΓΗ:

[http://www.minagric.gr/greek/data/%CE%9F%CE%95%CE%A0%20%CE%B5%](http://www.minagric.gr/greek/data/%CE%9F%CE%95%CE%A0%20%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CF%82%20%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82%2001-02-11.pdf)

[CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CF%82%20%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82%2001-02-11.pdf](http://www.minagric.gr/greek/data/%CE%9F%CE%95%CE%A0%20%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CF%82%20%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82%2001-02-11.pdf)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

9.5 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΕΩΡΓΟΥ

1. Φύλο   1.) Άνδρας
                              2.) Γυναίκα
2. Έτος γεννήσεως (τα δυο τελευταία ψηφία)
3. Οικογενειακή κατάσταση:
1. Παντρεμένος
  2. Ανύπαντρος
  3. Διαζευγμένος/ σε διάσταση
  4. Χήρος/χήρα
4. Πότε έγινες βιοκαλλιεργητής;
5. Πόσα παιδιά έχεις;
6. Πόσα παιδιά μένουν μαζί σου;
7. Αναφορικά με τη σχέση σου με τη γεωργία:
1. Προέρχεται από οικογένεια γεωργών.
  2. Δεν είχε σχέση η οικογένεια που γεννήθηκες με τη γεωργία.
8. Επέλεξε το επίπεδο σπουδών που έχεις ολοκληρώσει:
1. Δημοτικό σχολείο
  2. Γυμνάσιο
  3. Λύκειο
  4. Μεταλυκειακή εκπαίδευση / Τεχνική Σχολή
  5. Ανώτερη Τεχνική Σχολή
  6. Τεχνική Σχολή
  7. ΑΕΙ/ΤΕΙ
9. Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σε θέματα γεωργικής παραγωγής;
1. Καμία επίσημη εκπαίδευση
  2. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια διάρκειας έως 50 ώρες
  3. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια από 51 ως 100 ώρες
  4. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια από 101 ως 150 ώρες
  5. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια από 151 ώρες και άνω
  6. Είμαι απόφοιτος γεωργικής σχολής/ τεχνικού λυκείου
  7. Κάτι άλλο, τι ακριβώς.....
10. Μήπως είχατε κάποια επαγγελματική εκπαίδευση σε θέματα βιολογικής γεωργίας, πριν αρχίσετε τη βιολογική καλλιέργεια;
1. Καμία επίσημη εκπαίδευση σε θέματα βιολογικής καλλιέργειας
  2. Κάποια μαθήματα / σεμινάρια
  3. Κάτι άλλο, τι ακριβώς.....
  4. ....

B. ΠΗΓΕΣ ΡΙΣΚΟΥ-

11. Στη συνέχεια θα θέλαμε να μας πεις για μια σειρά από κινδύνους που μπορεί να επηρεάζουν την εκμετάλλευσή σου και τα βιολογικά προϊόντα που παράγεις και πόση επίδραση έχουν στην περίπτωση σου. Μπορείς να επιλέξεις οποιοδήποτε αριθμό από το 1 έως το 7.

1: όταν ο συγκεκριμένος κίνδυνος, ΔΕΝ ΈΧΕΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΕ ΕΣΕΝΑ.

7: όταν ο συγκεκριμένος κίνδυνος είναι, ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΓΙΑ ΣΕΝΑ

1	Κίνδυνος Πυρκαγιάς	1	2	3	4	5	6	7
2	Υψηλό επιτόκιο για δάνεια που χρειάζεσαι	1	2	3	4	5	6	7
3	Παίζουν αρκετά (πάνω/ κάτω) οι τιμές για τα βιολογικά προϊόντα που παράγεις.	1	2	3	4	5	6	7
4	Το υψηλό κόστος των αγροεφοδίων που χρησιμοποιείς	1	2	3	4	5	6	7
5	Η περίπτωση τραυματισμού σου, αρρώστιας και κούφια η ώρα, θανάτου	1	2	3	4	5	6	7
6	Οι αλλαγές των προτιμήσεων /συνηθειών των καταναλωτών	1	2	3	4	5	6	7
7	Η σημερινή οικονομική κρίση	1	2	3	4	5	6	7
8	Τα ολόένα υψηλότερα ενοίκια που ζητούν οι ιδιοκτήτες των αγροκτημάτων	1	2	3	4	5	6	7
9	Το κόστος αγοράς μηχανολογικού εξοπλισμού	1	2	3	4	5	6	7
10	Οι αλλαγές στην τεχνολογία που χρησιμοποιείς	1	2	3	4	5	6	7
11	Η αδυναμία διάθεσης των βιολογικών προϊόντων που παράγεις (Το ότι διακινείς σημαντικό μέρος ή όλα τα βιολογικά προϊόντα σου σαν συμβατικά)	1	2	3	4	5	6	7
12	Το ποσό που πληρώνεις για πιστοποίηση στην εταιρία πιστοποίησης	1	2	3	4	5	6	7
13	Το ποσό που πληρώνεις για πιστοποίηση στο σύμβουλο γεωπόνο σου	1	2	3	4	5	6	7
14	Η δυσκολία στην εξεύρεση κατάλληλου εργατικού δυναμικού (χαμηλό μεροκάματο, καλός στη δουλειά)	1	2	3	4	5	6	7
15	Η διατάραξη της οικογενειακής σου σχέσης π.χ διαζύγιο	1	2	3	4	5	6	7
16	Η καλή υγεία των μελών της οικογένειάς σου	1	2	3	4	5	6	7
17	Μείωση της απόδοσης της σοδειάς σου εξαιτίας καιρικών συνθηκών (αβρογιά, καύσωνες)	1	2	3	4	5	6	7
18	Μείωση της απόδοσης εξαιτίας των ζιζανίων π.χ αγριάδα	1	2	3	4	5	6	7
19	Μείωση της απόδοσης εξαιτίας εντόμων, όπως του δάκου	1	2	3	4	5	6	7
20	Ο Εθνικός Κανονισμός για τη βιολογική γεωργία είναι αυστηρός	1	2	3	4	5	6	7
21	Προσβολές από ασθένειες	1	2	3	4	5	6	7
22	Ευχέρεια δανεισμού για τις ανάγκες της εκμετάλλευσής σου	1	2	3	4	5	6	7
23	Εξεύρεση γης για ενοικίαση (Αντιδράσεις όταν τους λες θα την κάνεις βιολογική	1	2	3	4	5	6	7
24	Πρόσθετα έξοδα με το βιολογικό τρόπο παραγωγής(Η βιολογική γεωργία απαιτεί φάρμακα και λιπάσματα που είναι πιο ακριβά σε σχέση με αυτά που χρησιμοποιούν οι συμβατικοί)	1	2	3	4	5	6	7
25	Χαμηλές τιμές των βιολογικών προϊόντων	1	2	3	4	5	6	7
26	Η πληθώρα των νόμων/ κανονισμών που αφορούν τη βιολογική γεωργία (γραφειοκρατικές δυσκολίες)	1	2	3	4	5	6	7
27	Η καθυστέρηση της πληρωμής της επιδότησης των βιολογικών	1	2	3	4	5	6	7
28	Εκμετάλλευση από τους μεσάζοντες (μεσίτες- έμποροι)	1	2	3	4	5	6	7
29	Η εφαρμογή του κανονισμού για τα βιολογικά δεν είναι αυστηρή και πολλοί βιοκαλλιεργητές κάνουν χρήση χημικών χωρίς να ελέγχονται	1	2	3	4	5	6	7
30	Τα βιολογικά προϊόντα λόγω της απαγόρευσης της χρήσης των χημικών στην καλλιέργειά τους, υστερούν σε εμφάνιση και έτσι δυσκολεύονται να πουληθούν	1	2	3	4	5	6	7
31	Οι μεγάλες μονάδες βιολογικής παραγωγής προϊόντων άρχισαν να πλημμυρίζουν την αγορά με βιολογικά προϊόντα	1	2	3	4	5	6	7
32	Είναι μεγάλος ο ανταγωνισμός από τα βιολογικά προϊόντα εισαγωγής	1	2	3	4	5	6	7
34	Οι έμποροι νοθεύουν τα βιολογικά με έτσι οι παραγωγοί ζημιώνονται οικονομικά	1	2	3	4	5	6	7

12.Κίνδυνοι και αποτυχίες για την παραγωγή σου πάντοτε μπορούν να βρεθούν μπροστά σου. Θα ήθελα να μας πεις με ποιους από τους παρακάτω τρόπους διαλέγεις για να προλάβεις ή και να αντιμετωπίσεις αυτούς τους κινδύνους, καλύτερα. Μπορείς να διαλέξεις ένα βαθμό από το 1 έως το 7.

Διαλέγοντας 1: σημαίνει ότι η περίπτωση/ τρόπος αντιμετώπισης
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΓΙΑ ΣΕΝΑ (ΔΕΝ ΣΕ ΑΦΟΡΑ)

Διαλέγοντας 7: σημαίνει ότι η συγκεκριμένη περίπτωση,
ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΓΙΑ ΣΕΝΑ (ΣΕ ΑΦΟΡΑ ΠΟΛΥ,
ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΣ ΠΟΛΥ)

		ΛΙΓΟ				ΠΟΛΥ		
		1	2	3	4	5	6	7
1	Συνήθως προσπαθώ να αφήνω στην "άκρη" χρήματα για ώρα ανάγκη							
2	Θα επιδιώκω να πληρώσω πρόσθετη ασφάλιση, πέρα από αυτή που δικαιούμαι από τον ΕΛΓΑ, για να είμαι σίγουρος ότι αν πάθει ζημιά η καλλιέργεια μου θα μπορέσω να αποζημιωθώ καλύτερα.	1	2	3	4	5	6	7
3	Κάνω ότι μπορώ για να έχω χαμηλό κόστος παραγωγής	1	2	3	4	5	6	7
4	Για τυχόν χρέη/ανοιχτούς λογαριασμούς μου, προσπαθώ να βρω τρόπο να μου δοθεί από την τράπεζα νέα προθεσμία	1	2	3	4	5	6	7
5	Παίρνω συνήθως προληπτικά μέτρα φυτοπροστασίας (Ακολουθώ προγραμματισμένους ψεκασμούς για την φυτοπροστασία της καλλιέργειας μου και δεν περιμένω να εμφανιστούν τα πρώτα συμπτώματα για να επέμβω)	1	2	3	4	5	6	7
6	Για τις μεθόδους φυτοπροστασίας της καλλιέργειας μου, συμβουλευόμαι των γεωπόνου που πουλάει φυτοφάρμακα στην περιοχή μας	1	2	3	4	5	6	7
8	Συνήθως προχωρώ σε αλλαγές βήμα-βήμα και όχι μια και έξω.	1	2	3	4	5	6	7
9	Επιδιώκω την εμπορία των προϊόντων μου μέσα από συνεταιρισμούς/ ομάδες παραγωγών που συμμετέχω και δεν προσπαθώ να τα πουλήσω μόνος μου στον έμπορο, ή στους καταναλωτές	1	2	3	4	5	6	7
10	Έχω ευχέρεια να ρευστοποιήσω κάποιο περιουσιακό μου στοιχείο, σε περίπτωση που κάτι δεν πάει καλά με τα οικονομικά μου	1	2	3	4	5	6	7
11	Συμμετέχω σε κάποιο εταιρικό σχήμα (ομάδα παραγωγών) μοιράζομαι εξοπλισμό με άλλους (Έχω σχέση συνεργασίας με συγγενικά – φιλικά μου πρόσωπα και έτσι μοιραζόμαστε κάποια γεωργικά μηχανήματα αλλά και προσφέρουμε βοήθεια αν κάποιος χρειαστεί στις εργασίες του)	1	2	3	4	5	6	7
12	Για τα οικονομικά θέματα και ειδικά για θέματα επιδοτήσεων, έχω πρόσβαση σε σύμβουλο γεωπόνου τον οποίο πληρώνω για τις υπηρεσίες του	1	2	3	4	5	6	7
13	Κάνω ανοίγματα για νέες καλλιέργειες ή οικονομικές δραστηριότητες μέσα στην εκμετάλλευσή μου (π.χ ροδιές, αγροτουρισμό, μεταποίηση και εμπόριο)	1	2	3	4	5	6	7
14	Έχω δική μου αποθήκη για να προστατεύω την παραγωγή μου και να μην αναγκάζομαι να πουλάω όταν αρχίζουν οι ξέστες, έτσι μπορώ να διαπραγματευτώ μια καλύτερη τιμή στον έμπορο	1	2	3	4	5	6	7
15	Καταφεύγω ο ίδιος ή και μέλη της οικογένειάς μου σε εξωγεωργική απασχόληση (Κινητά μεροκάματα για μένα ή τα μέλη της οικογένειάς μου, πέρα από τη δουλειά στα δικά μας αγροκτήματα, (γιατί είναι έξτρα εισόδημα)	1	2	3	4	5	6	7
16	Κοιτάζω να επενδύω από τα περισεύματά μου, σε τομείς εκτός της εκμετάλλευσής (οικόπεδο, μετοχές, διαμέρισμα για τα παιδιά, κ.λπ)	1	2	3	4	5	6	7
18	Από τα περισεύματά μου επιδιώκω να επενδύω αγοράζοντας γη και μηχανήματα	1	2	3	4	5	6	7
19	Έχω ευχέρεια τοποθέτησης του προϊόντος μου σε διαφορετικές αγορές, δηλαδή εκτός από τον χονδρέμπορο, έχω τον τρόπο μου να πουλάω και αλλιώς τα προϊόντα μου (λαική αγορά, σούπερ μάρκετ, πώληση σε γνωστούς στην Αθήνα, κ.α)	1	2	3	4	5	6	7
21	Για ορισμένες από τις καλλιέργειές μου έχω συμβόλαια, ώστε να μην μου μένουν απούλητα αλλά και για να εξασφαλίζω καλές τιμές	1	2	3	4	5	6	7
22	Χρησιμοποιώ κατάλληλα μηχανήματα για προστασία από τις καιρικές συνθήκες ή τους εχθρούς (ανεμοδείκτες, γεώτρηση όταν έχει παγετό)	1	2	3	4	5	6	7

Γ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

13. Πόσα συνολικά στρέμματα καλλιεργείς;

Από αυτά :

α	Πόσα είναι ιδιόκτητα;	
β	Πόσα ενοικιαζόμενα από τρίτους;	
γ	Πόσα νοικιάζεις εσύ σε άλλους;	
	ΣΥΝΟΛΟ (α+β-γ)	

14. Ποιες είναι οι καλλιέργειες που κάνει και σε πόση έκταση;

	ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ	ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ
Ελιά		
Κηπευτικά		
Εσπεριδοειδή		
Αμπέλι		
Κάστανα καρύδια		
Ζωοτροφές		
Άλλο		
ΣΥΝΟΛΟ		

15. Τι σύστημα παραγωγής ακολουθείτε στην μονάδα σας ;

1. Βιολογική γεωργία Βιολογικού Σταδίου
2. Βιολογική γεωργία μεταβατικό στάδιο
3. Ολοκληρωμένη παραγωγή Agro 2.1& 2.2
4. Eurergap
5. Συνδυασμό των παραπάνω. Γράψε μας ποια από τα παραπάνω και σε ποια έκταση.....

16. Ποιο από τα παρακάτω εκφράζει καλύτερα τη δική σου περίπτωση σήμερα; (δύο επιλογές κατά σειρά σημαντικότητας)

1η		2η	
----	--	----	--

1. Καλλιεργούσα αρχικά με συμβατικό τρόπο (φυτοφάρμακα, χημικά λιπάσματα)
2. Καλλιεργούσα πάντα με βιολογικό τρόπο και ήμουν εξαρχής πιστοποιημένος
3. Καλλιεργούσα πάντα με βιολογικό τρόπο (χωρίς χημικά), αλλά δεν επεδίωξα ποτέ να πιστοποιηθώ από κάποια εταιρία πιστοποίησης βιολογικών καλλιεργειών
4. Συνδυάζω βιολογική και συμβατική γεωργία σήμερα.
5. Άλλο.....

Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

17. Ποια είναι η απόδοση μεταξύ συμβατικής και βιολογικής καλλιέργειας, από οικονομική άποψη, με βάση τη δική σου εμπειρία και άποψη;

1. Τα βιολογικά είναι λιγότερο επικερδή
2. Τα βιολογικά είναι περισσότερο επικερδή
3. Δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ βιολογικού και συμβατικού
4. Με τα βιολογικά έχω σχεδόν διπλάσιο κέρδος
5. Άλλο.....

18. Δικαιολόγησε την άποψη σου σχετικά με την απάντηση στην 15 ερώτηση.....

19. Ποια είναι η κατάσταση σχετικά με την απασχόληση στην εκμετάλλευσή σου σήμερα, (από πού προέρχεται το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός σου);

1. Απασχολούμαι αποκλειστικά στη γεωργία
2. Κατά κύριο επάγγελμα αγρότης, αλλά κάνω κα ημερομίσθια εκτός (οικοδομή, σε ξένα χωράφια)
3. Το κύριο επάγγελμά μου είναι εκτός γεωργίας και συμπληρωματικά με τα γεωργικά
4. Είμαι συνταξιούχος

Δ. ΓΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

20. Ποιο θεωρείς το πιο σπουδαίο εμπόδιο από τις απαγορεύσεις των κανονισμών που εφαρμόζονται στη βιολογική γεωργία;

1. Την απαγόρευση χρήσης Δακτοκτόνων και άλλων χημικών φυτοφαρμάκων
2. Την απαγόρευση χρήσης ζιζανιοκτόνων
3. Την απαγόρευση χρήσης αζωτούχων λιπασμάτων
4. Κάτι άλλο
5. Δεν γνωρίζω
6. Δεν απαντώ
7. Δεν ισχύει αυτό

21. Πως βλέπεις τις συμβατικές γειτονικές καλλιέργειες για την ασφάλεια της δική σου εκμετάλλευσης;
1. Θεωρώ ότι κινδυνεύω από γειτονικούς ψεκασμούς.
  2. Δεν υπάρχει κίνδυνος, γιατί δεν γίνονται συστηματικοί ψεκασμοί.
  3. Δεν υπάρχει κίνδυνος, γιατί δεν γίνονται καθόλου ψεκασμοί
  4. Ο μόνος κίνδυνος προέρχεται από τα συνεργεία δακτοκτονίας όταν δεν εφαρμόζετε σήμανση των αγροτεμαχίων.
  5. Άλλο, ποιο.....
22. Στο παρελθόν συνέβηκε κάποιο γεγονός που να σας προβλημάτιζε για τον κίνδυνο από τη χρήση των φυτοφαρμάκων, ή λιπασμάτων;
1. είχα προσωπικό ατύχημα- δηλητηρίαση
  2. καρκίνο κάποιο φίλικού προσώπου που είχε σχέση με φυτοφάρμακα
  3. ενημερωτικό θέμα στην τηλεόραση
  4. δεν ισχύει κάτι τέτοιο δεν είχα κάποιο τέτοιο περιστατικό
  5. άλλο.....
23. αν η απάντηση στο 20 είναι ναι, πες μας αν σε επηρέασε στο να αλλάξεις τρόπο καλλιέργειας
1. Αποφάσισα να μην ξαναχρησιμοποιήσω χημικά φυτοφάρμακα και αγροεφόδια
  2. Αποφάσισα να γίνω βιοκαλλιεργητής
  3. Κάτι άλλο.....

Ε.ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ - ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

24. Πως συμπεριφέρεσαι σχετικά με τη διακίνηση των προϊόντων σου;
1. Τα πουλάω αμέσως
  2. Τα αποθηκεύω και περιμένω καλύτερη τιμή
  3. Τα πουλάω από το χωράφι μου στους καταναλωτές
  4. Τα πουλάω από το χωράφι μου στους εμπόρους
  5. Προμηθεύω κάποιο κατάστημα βιολογικών προϊόντων
  6. Τα πουλάω σε λαϊκή αγορά
  7. Από τα παραπάνω, συνδυάζω τα.....
25. Σου έχει τύχει ποτέ, να διακινήσεις τα βιολογικά σου προϊόντα με τις τιμές των συμβατικών;
1. Τις περισσότερες φορές τα πουλάω σαν συμβατικά (δεν μου ζητάει ο έμπορος το πιστοποιητικό)
  2. Κάποια προϊόντα τα δίνω σαν βιολογικά, αλλά για κάποια άλλα δεν υπάρχει ενδιαφέρον (π.χ πορτοκάλια)
  3. Τα πουλάω πάντα όλα σαν βιολογικά
  4. Άλλο.....
26. Θα μπορούσες να μας πεις με ποια προθυμία παίρνεις θα διακινδύνευες ή θα έκθετες σε κίνδυνο την σταθερή κατάσταση της μονάδας σου δηλαδή θα έπαιρνες ρίσκο στις ακόλουθες 3 περιπτώσεις;

Διαλέγοντας 1: σημαίνει ότι δεν είσαι διατεθειμένος να ρισκάρεις καθόλου
ΚΑΘΟΛΟΥ ΠΡΟΘΥΜΟΣ

Διαλέγοντας 7: σημαίνει ότι είσαι διατεθειμένος να το ρισκάρεις
ΕΙΣΑΙ ΠΟΛΥ ΠΡΟΘΥΜΟΣ (ΤΟ ΘΕΩΡΕΙΣ ΠΟΛΥ ΑΝΑΓΚΑΙΟ)

α	Για την παραγωγή σου	1	2	3	4	5	6	7
β	Για την εμπορία των προϊόντων σου	1	2	3	4	5	6	7
γ	Για χρηματοδότηση και επενδύσεις στην εκμετάλλευσή σου	1	2	3	4	5	6	7

Ζ. ΣΤΟΧΟΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

27. Εάν έπαινε να ισχύει η ενίσχυση της βιολογικής γεωργίας, τι θα έκανες ;
- .....
- .....
- .....
28. Με τη συμβατική γεωργία, τι πιστεύετε ότι επηρεάζεται αρνητικά, (επέλεξε τις 3 περισσότερο σημαντικές για εσένα προτάσεις, με σειρά σημαντικότητας)

1η		2η		3η	
----	--	----	--	----	--

1. η υγεία του γεωργού

2. η ασφάλεια του περιβάλλοντος
3. η ποιότητα του εδάφους
4. η ποιότητα των υδάτων επιφανειακών και υπόγειων
5. η ποιότητα των υπόγειων υδάτων
6. η υγεία των καταναλωτών από υπολείμματα φυτοφαρμάκων
7. Ο γεωργός μπορεί να προστατευτεί από τα χημικά, το περιβάλλον και οι καταναλωτές κινδυνεύουν
8. Οι μελλοντικές γενιές από τη ρύπανση του περιβάλλοντος
9. Άλλο.....

29. Επέλεξε τις περισσότερο σημαντικές για εσένα, επιδιώξεις/στόχους, που σε έκαναν να ακολουθήσεις τη βιολογική καλλιέργεια(δυνατότητα των τριών σημαντικότερων επιλογών)

1η		2η		3η	
----	--	----	--	----	--

1	Σταθερό και μόνιμο εισόδημα
2	Παραγωγή τροφίμων υψηλής ποιότητας
3	Ανεξαρτησία
4	Χρόνος για οικογενειακή ζωή, ενδιαφέρον για τα παιδιά
5	Μείωση των χρεών, μηδενισμός των χρεών μου
6	Κοινωνικές επαφές και καταξίωση στην κοινωνία
7	Να μπορώ χωρίς δυσκολία να καλύπτω τα έξοδα μου
9	Να παράγω ασφαλή τρόφιμα για την οικογένεια μου
10	Μεγιστοποίηση κέρδους
11	Απόκτηση περισσότερου ελεύθερου χρόνου, ποιότητα ζωής
12	Να συνεχίσω αγρότης ώστε να έχω βιώσιμη επιχείρηση, για τα παιδιά και να είναι ανεξάρτητα και αυτοαπασχολούμενα

30. Ποιοι ήταν κατά σειρά οι σημαντικότεροι λόγοι που σας παρακίνησαν να γίνεις βιοκαλλιεργητής (βαθμολογήστε από 1 έως 7)

1: όταν ο λόγος που αναφέρετε, ΔΕΝ ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΤΗ ΔΙΚΗ ΣΟΥ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ.

7: όταν ο λόγος που αναφέρετε, ΣΕ ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ.

1	Εβλεπα ότι τα βιολογικά παίρνουν καλύτερες τιμές	1	2	3	4	5	6	7
2	Μου ζήτησαν οι πελάτες μου βιολογικά προϊόντα	1	2	3	4	5	6	7
3	Με προέτρεψε ο έμπορος που συνεργαζόμουν να παράξω βιολογικά	1	2	3	4	5	6	7
4	Δεν χρησιμοποιούσα φυτοφάρμακα και έτσι δεν άλλαξα κάτι στην καλλιέργεια μου	1	2	3	4	5	6	7
5	Η επιδότηση για τη β.γ ήταν ένα μεγάλο κίνητρο για εμένα (μου κάλυπτε τα έξοδα και είχα και περίσσειμα από αυτό το ποσό)	1	2	3	4	5	6	7
6	Με παρακίνησε κάποιο φιλικό μου πρόσωπο	1	2	3	4	5	6	7
7	Η καλλιέργεια μου δεν είναι απαιτητική σε φυτοφάρμακα και έτσι δεν άλλαξε κάτι στον τρόπο καλλιέργειας	1	2	3	4	5	6	7
8	Είναι φιλικό σύστημα καλλιέργειας για το περιβάλλον	1	2	3	4	5	6	7

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΕΩΡΓΟΥ

1. Φύλο 1.) Άνδρας
2.) Γυναίκα
2. Έτος γεννήσεως
3. Οικογενειακή κατάσταση: 1.) Παντρεμένος
2.) Ανύπαντρος
3.) Διαζευγμένος/ σε διάσταση
4.) Χήρος/χήρα
4. Πόσα παιδιά έχεις;
5. Πόσα παιδιά μένουν μαζί σου;
6. Αναφορικά με τη σχέση σου με τη γεωργία:
1. Προέρχεται από οικογένεια γεωργών.
2. Δεν είχε σχέση η οικογένεια που γεννήθηκες με τη γεωργία.
7. Επέλεξε το επίπεδο σπουδών που έχεις ολοκληρώσει:
1. Δημοτικό σχολείο
  2. Γυμνάσιο
  3. Λύκειο
  4. Μεταλυκειακή εκπαίδευση / Τεχνική Σχολή
  5. Ανώτερη Τεχνική Σχολή
  6. Τεχνική Σχολή
  7. ΑΕΙ/ΤΕΙ
8. Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σε θέματα γεωργικής παραγωγής;
1. Καμία επίσημη εκπαίδευση
  2. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια διάρκειας έως 50 ώρες
  3. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια από 51 ως 100 ώρες
  4. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια από 101 ως 150 ώρες
  5. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια από 151 ώρες και άνω
  6. Είμαι απόφοιτος γεωργικής σχολής/ τεχνικού λυκείου
  7. Κάτι άλλο, τι ακριβώς.....

B. ΠΗΓΕΣ ΡΙΣΚΟΥ-

9.η συνέχεια θα θέλαμε να μας πεις για μια σειρά από κινδύνους που μπορεί να επηρεάζουν την εκμετάλλευσή σου και τα προϊόντα που παράγεις και πόση επίδραση έχουν στην περίπτωση σου. Μπορείς να επιλέξεις οποιοδήποτε αριθμό από το 1 έως το 7.

1: όταν ο συγκεκριμένος κίνδυνος, ΔΕΝ ΈΧΕΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΕ ΕΣΕΝΑ.

7: όταν ο συγκεκριμένος κίνδυνος είναι, ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΓΙΑ ΣΕΝΑ

1	Κίνδυνος Πυρκαγιάς	1	2	3	4	5	6	7
2	Υψηλό επιτόκιο για δάνεια που χρειάζεσαι	1	2	3	4	5	6	7
3	Παίζουν οι τιμές για τα προϊόντα που παράγεις.	1	2	3	4	5	6	7
4	Το υψηλό κόστος των αγροεφοδίων	1	2	3	4	5	6	7
5	Η περίπτωση τραυματισμού σου, αρρώστιας	1	2	3	4	5	6	7
6	Οι αλλαγές προτιμήσεων των καταναλωτών	1	2	3	4	5	6	7
7	Η σημερινή οικονομική κρίση	1	2	3	4	5	6	7
8	Τα ολοένα υψηλότερα ενοίκια των κτημάτων	1	2	3	4	5	6	7
9	Το κόστος αγοράς μηχανολογικού εξοπλισμού	1	2	3	4	5	6	7
10	Οι αλλαγές στην τεχνολογία που χρησιμοποιείς	1	2	3	4	5	6	7
11	Η αδυναμία διάθεσης των προϊόντων	1	2	3	4	5	6	7
12	Το ποσό που πληρώνεις για πιστοποίηση (Agro 2.1 & 2.2)	1	2	3	4	5	6	7
13	Η δυσκολία στην εξεύρεση κατάλληλου εργατικού δυναμικού	1	2	3	4	5	6	7
14	Η διατάραξη της οικογενειακής σου σχέσης	1	2	3	4	5	6	7
15	Η καλή υγεία των μελών της οικογένειάς σου	1	2	3	4	5	6	7
16	Μείωση της απόδοσης της σοδειάς σου εξαιτίας καιρικών συνθηκών(αβροχιά, καύσωνες)	1	2	3	4	5	6	7
17	Μείωση της απόδοσης εξαιτίας των ζιζανίων	1	2	3	4	5	6	7
18	Μείωση της απόδοσης εξαιτίας εντόμων	1	2	3	4	5	6	7
19	Προσβολές από ασθένειες	1	2	3	4	5	6	7
20	Ο Κανονισμός Β.Γ είναι γεωργία αυστηρός	1	2	3	4	5	6	7
21	Ευχέρεια δανεισμού για τις ανάγκες σου	1	2	3	4	5	6	7
22	Εξεύρεση γης για ενοικίαση	1	2	3	4	5	6	7
23	Η πληθώρα των νόμων/ κανονισμών	1	2	3	4	5	6	7
24	Πρόσθετα έξοδα με το βιολογικό τρόπο παραγωγής	1	2	3	4	5	6	7
25	Χαμηλές τιμές των βιολογικών προϊόντων	1	2	3	4	5	6	7
26	Η καθυστέρηση της πληρωμής της επιδότησης	1	2	3	4	5	6	7
28	Εκμετάλλευση από τους μεσάζοντες	1	2	3	4	5	6	7
29	Πιστεύεις ότι η εφαρμογή του κανονισμού για τα βιολογικά δεν είναι αυστηρή	1	2	3	4	5	6	7
30	Τα συμβατικά προϊόντα υπερέχουν από εμφάνιση των βιολογικών	1	2	3	4	5	6	7
31	Οι μεγάλες μονάδες βιολογικής παραγωγής προϊόντων άρχισαν να πλημμυρίζουν την αγορά	1	2	3	4	5	6	7
32	Είναι μεγάλος ο ανταγωνισμός από τα βιολογικά προϊόντα εισαγωγής	1	2	3	4	5	6	7
33	Οι έμποροι νοθεύουν τα Ελληνικά προϊόντα με άλλα έτσι οι παραγωγοί ζημιώνονται οικονομικά	1	2	3	4	5	6	7

10. Κίνδυνοι και αποτυχίες για την παραγωγή σου πάντοτε μπορούν να βρεθούν μπροστά σου. Θα ήθελα να μας πεις με ποιους από τους παρακάτω τρόπους διαλέγεις για να προλάβεις ή και να αντιμετωπίσεις αυτούς τους κινδύνους, καλύτερα. Μπορείς να διαλέξεις ένα βαθμό από το 1 έως το 7.

Διαλέγοντας 1: σημαίνει ότι η περίπτωση/ τρόπος αντιμετώπισης
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΓΙΑ ΣΕΝΑ (ΔΕΝ ΣΕ ΑΦΟΡΑ)

Διαλέγοντας 7: σημαίνει ότι η συγκεκριμένη περίπτωση,
ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΓΙΑ ΣΕΝΑ (ΣΕ ΑΦΟΡΑ ΠΟΛΥ,
ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΣ ΠΟΛΥ)

		ΛΙΓΟ			ΠΟ		
1	Συνήθως προσπαθώ να αφήνω στην "άκρη" χρήματα για ώρα ανάγκη	1	2	3	4	5	6
2	Θα επιδιώκω να πληρώσω πρόσθετη ασφάλιση, πέρα από αυτή που δικαιούμαι από τον ΕΛΓΑ,	1	2	3	4	5	6
3	Κάνω ότι μπορώ για να έχω χαμηλό κόστος παραγωγής	1	2	3	4	5	6
4	Για τυχόν χρέη/ανοιχτούς λογαριασμούς μου, προσπαθώ να κάνω ρύθμιση	1	2	3	4	5	6
5	Παίρνω συνήθως προληπτικά μέτρα φυτοπροστασίας	1	2	3	4	5	6
6	Για μεθόδους φυτοπροστασίας, συμβουλευόμαι γεωπόνο	1	2	3	4	5	6
8	Συνήθως προχωρώ σε αλλαγές βήμα-βήμα	1	2	3	4	5	6
9	Επιδιώκω την εμπορία των προϊόντων μου μέσα από συνεταιρισμούς/ ομάδες παραγωγών που συμμετέχω	1	2	3	4	5	6
10	Έχω ευχέρεια να ρευστοποιήσω κάποιο περιουσιακό μου στοιχείο	1	2	3	4	5	6
11	Συμμετέχω σε κάποιο εταιρικό σχήμα	1	2	3	4	5	6
12	Για τα οικονομικά θέματα και ειδικά για θέματα επιδοτήσεων, έχω πρόσβαση σε σύμβουλο γεωπόνο	1	2	3	4	5	6
13	Κάνω ανοίγματα για νέες καλλιέργειες	1	2	3	4	5	6
14	Έχω δική μου αποθήκη	1	2	3	4	5	6
15	Καταφεύγω ο ίδιος ή και μέλη της οικογένειάς μου σε εξωγεωργική απασχόληση	1	2	3	4	5	6
16	επενδύω σε τομείς εκτός της εκμετάλλευσης	1	2	3	4	5	6
18	επενδύω αγοράζοντας γη και μηχανήματα	1	2	3	4	5	6
19	Έχω ευχέρεια τοποθέτησης του προϊόντος μου σε διαφορετικές αγορές, (λαϊκή αγορά, σούπερ μάρκετ, πώληση σε γνωστούς στην Αθήνα, κ.α)	1	2	3	4	5	6
21	Για ορισμένες από τις καλλιέργειές μου έχω συμβόλαια	1	2	3	4	5	6
22	Χρησιμοποιώ κατάλληλα μηχανήματα για προστασία (ανεμοδείκτες, γεώτρηση όταν έχει παγετό)	1	2	3	4	5	6

11. Θα μπορούσες να μας πεις με ποια προθυμία παίρνεις ρίσκο στις ακόλουθες 3 περιπτώσεις;

Διαλέγοντας 1: σημαίνει ότι δεν είσαι διατεθειμένος να ρισκάρεις καθόλου
ΚΑΘΟΛΟΥ ΠΡΟΘΥΜΟΣ

Διαλέγοντας 7: σημαίνει ότι είσαι διατεθειμένος να το ρισκάρεις
ΕΙΣΑΙ ΠΟΛΥ ΠΡΟΘΥΜΟΣ (ΤΟ ΘΕΩΡΕΙΣ ΠΟΛΥ ΑΝΑΓΚΑΙΟ)

α	Για την παραγωγή σου	1	2	3	4	5	6	7
β	Για την εμπορία των προϊόντων σου	1	2	3	4	5	6	7
γ	Για χρηματοδότηση και επενδύσεις στην εκμετάλλευσή σου	1	2	3	4	5	6	7

Γ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

12. Πόσα συνολικά στρέμματα καλλιεργείς;

Από αυτά :

α	Πόσα είναι ιδιόκτητα;	
β	Πόσα ενοικιαζόμενα από τρίτους;	
γ	Πόσα νοικιάζεις εσύ σε άλλους;	
	ΣΥΝΟΛΟ (α+β-γ)	

13. Ποιες είναι οι καλλιέργειες που κάνει και σε πόση έκταση;

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ	ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ
Ελιά			
Κηπευτικά			
Εσπεριδοειδή			
Αμπέλι			
Κάστανα καρύδια			
Ζωοτροφές			
Άλλο			
ΣΥΝΟΛΟ			

14. Τι σύστημα παραγωγής ακολουθείτε στην μονάδα σας ;

1. συμβατική γεωργία
2. ολοκληρωμένη παραγωγή Agro 2.1 & 2.2
3. Eurepgar
4. Συνδυασμό των παραπάνω. Γράψε μας ποια _____

15. Ποιο από τα παρακάτω εκφράζει καλύτερα τη δική σου περίπτωση σήμερα;

1. Ήμωνα στο παρελθόν πιστοποιημένος βιοκαλλιεργητής, αλλά τελικά σταμάτησα
2. Καλλιεργώ πάντα με χρήση χημικών φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων
3. Κάτι άλλο.....

Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

16. Ποια είναι η απόδοση μεταξύ συμβατικής και βιολογικής καλλιέργειας, από οικονομική άποψη, με βάση τη δική σου εμπειρία και άποψη;

1. Τα βιολογικά είναι λιγότερο επικερδή
2. Τα βιολογικά είναι περισσότερο επικερδή
3. Δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ βιολογικού και συμβατικού
4. Με τα βιολογικά πιστεύω υπάρχει σχεδόν διπλάσιο κέρδος
5. Άλλο.....

17. Δικαιολόγησε την άποψη σου

.....

18. Ποια είναι η κατάσταση σχετικά με την απασχόληση σου; (από πού προέρχεται το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός σου)

1. Απασχολούμε αποκλειστικά στη γεωργία
2. Κατά κύριο επάγγελμα αγρότης, αλλά κάνω και ημερομίσθια εκτός (οικοδομή, σε ξένα χωράφια)
3. Το κύριο επάγγελμά μου είναι εκτός γεωργίας και συμπληρωματικά με τα γεωργικά
4. Είμαι συνταξιούχος

Ε. ΓΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

19. Γνωρίζεις τους καθόλου κανονισμούς για τη βιολογική γεωργία;

1. Ναι
2. Όχι

20. Ποιο θεωρείτε πιο σπουδαίο εμπόδιο από τις απαγορεύσεις των κανονισμών που εφαρμόζονται στη βιολογική γεωργία;

1. Την απαγόρευση χρήσης Δακοκτόνων και άλλων χημικών φυτοφαρμάκων
2. Την απαγόρευση χρήσης ζιζανιοκτόνων
3. Την απαγόρευση χρήσης αζωτούχων λιπασμάτων
4. Δεν γνωρίζω
5. Δεν απαντώ
6. Δεν ισχύει αυτό

21. Εσύ γιατί δεν έγινες βιοκαλλιεργητής ;

.....

.....

.....

22. Αν αποφάσιζες αύριο να γίνεις βιοκαλλιεργητής, Πως θα έβλεπες τις συμβατικές γειτονικές καλλιέργειες για την ασφάλεια της δική σου εκμετάλλευσης;
1. Θεωρώ ότι θα κινδύνευα από ψεκασμούς που κάνουν οι γείτονες μου
  2. Δεν θα υπάρχει κίνδυνος, γιατί δεν γίνονται συστηματικοί ψεκασμοί.
  3. Δεν θα υπάρχει κίνδυνος, γιατί δεν γίνονται καθόλου ψεκασμοί
  4. Ο μόνος κίνδυνος προέρχεται από τα συνεργεία δακοκτονίας όταν δεν εφαρμόζετε σήμανση των αγροτεμαχίων
  5. Κάτι άλλο, ...
  6. ....
23. Στο παρελθόν συνέβηκε κάποιο γεγονός που να σας προβλημάτιζε για τον κίνδυνο από τη χρήση των φυτοφαρμάκων, ή λιπασμάτων;
1. είχα προσωπικό ατύχημα- δηλητηρίαση
  2. καρκίνο κάποιου φίλικού προσώπου που είχε σχέση με φυτοφάρμακα
  3. ενημερωτικό θέμα στην τηλεόραση
  4. άλλο.....
  5. δεν ισχύει κάτι τέτοιο
  6. δεν είχα κάποιο τέτοιο περιστατικό
24. Αν η απάντησή στην παραπάνω είναι ναι, τότε πως σε επηρέασε;
1. Αποφάσισα να μην ξαναχρησιμοποιήσω χημικά φυτοφάρμακα
  2. Δεν πάω ποτέ ο ίδιος για να ψεκάσω αλλά βάζω επαγγελματίες
  3. Σκέφτομαι να γίνω βιοκαλλιεργητής
  4. Κάτι άλλο,.....
26. Έχεις καθόλου ακούσει για την **Ολοκληρωμένη Γεωργία**;
1. Ναι
  2. Όχι
- αν ναι το έχεις ψάξει περισσότερο το θέμα;
3. Ναι
  4. Όχι

ΣΤ.ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ - ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

27. Πως συμπεριφέρεσαι σχετικά με τη διακίνηση των προϊόντων σου;
1. Τα πουλάω αμέσως
  2. Τα αποθηκεύω και περιμένω καλύτερη τιμή
  3. Τα πουλάω από το χωράφι μου στους καταναλωτές
  4. Τα πουλάω από το χωράφι μου στους εμπόρους
  5. Προμηθεύω κάποιο κατάστημα
  6. Τα πουλάω σε λαϊκή αγορά
  7. Από τα παραπάνω, συνδυάζω _____

Ζ. ΣΤΟΧΟΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

28. Αν η επιδότηση τα ερχόμενα χρόνια είναι μεγαλύτερη από αυτή που σήμερα δίνεται στους βιοκαλλιεργητές, ποια θα ήταν η δική σου στάση ;
1. θα καλλιεργήσω και εγώ με βιολογικό τρόπο το 100% της ιδιοκτησίας μου
  2. θα καλλιεργήσω με βιολογικό τρόπο ορισμένες καλλιέργειες που δεν μου δίνουν σήμερα ικανοποιητικό εισόδημα
  3. δεν πρόκειται να γίνω βιοκαλλιεργητής σε καμία περίπτωση
  4. μπορεί να το σκεφτώ
29. Εάν έπαινε να ισχύει η ενίσχυση της βιολογικής γεωργίας, τι θα έκανε ;
1. Δεν θα με επηρέαζε
  2. Θα ξεκινούσα να καλλιεργώ με βιολογικό τρόπο
  3. Θα εφάρμοζα συνδυασμό (κάποια βιολογικά – κάποια συμβατικά)
  4. Θα καλλιεργούσα συμβατικά όπως κάνω και τώρα
  5. Κάτι άλλο,.....
30. Με τη συμβατική γεωργία, τι πιστεύεις ότι επηρεάζεται περισσότερο ;
-
1. η υγεία του γεωργού
  2. η ασφάλεια του περιβάλλοντος
  3. η ποιότητα του εδάφους

4. η ποιότητα των υδάτων
5. Δεν δημιουργεί προβλήματα ούτε στον άνθρωπο ούτε στο περιβάλλον
6. η υγεία των καταναλωτών από υπολείμματα φυτοφαρμάκων
7. Ο γεωργός μπορεί να προστατευτεί από τα χημικά, το περιβάλλον και οι καταναλωτές κινδυνεύουν
8. Οι μελλοντικές γενιές από τη ρύπανση του περιβάλλοντος
9. δεν ισχύει κάτι από τα παραπάνω

31. Σε ποιο βαθμό θα μπορούσαν οι παρακάτω λόγοι να σε στρέψουν στην βιολογική γεωργία ; (βαθμολογήστε από 1 έως 7)
 1: όταν ο λόγος που αναφέρετε, ΔΕΝ ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΤΗ ΔΙΚΗ ΣΟΥ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ.
 7: όταν ο λόγος που αναφέρετε, ΣΕ ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ.

1	Βλέπεις ότι τα βιολογικά παίρνουν καλύτερες τιμές	1	2	3	4	5	6	7
2	Αν σου ζητούσαν οι πελάτες σου βιολογικά	1	2	3	4	5	6	7
3	Αν σε προέτρεπε ο έμπορος που συνεργάζεσαι να σπαράξεις βιολογικά	1	2	3	4	5	6	7
4	Το γεγονός ότι δε χρησιμοποιείς φυτοφάρμακα και έτσι δεν θα αλλάξει κάτι στην καλλιέργεια μου	1	2	3	4	5	6	7
5	Η επιδότηση για τη β.γ θα ήταν ένα μεγάλο κίνητρο για εσένα	1	2	3	4	5	6	7
6	Αν σε παρακινούσε κάποιο φιλικό πρόσωπο	1	2	3	4	5	6	7
7	Η καλλιέργεια σου δεν είναι απαιτητική σε φυτοφάρμακα και έτσι δεν θα άλλαζε κάτι στον τρόπο καλλιέργειας	1	2	3	4	5	6	7
8	Επειδή είναι φιλικό σύστημα για το περιβάλλον	1	2	3	4	5	6	7

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

**9.6 ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕ ΤΑ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ ΤΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΩΝ**

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΩΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ	57	79,2	79,2	79,2
ΑΝΥΠΑΝΤΡΟΣ	9	12,5	12,5	91,7
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ	5	6,9	6,9	98,6
ΧΗΡΟΣ/ ΧΗΡΑ	1	1,4	1,4	100,0
Total	72	100,0	100,0	

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	14	19,4	19,4	19,4
1	11	15,3	15,3	34,7
2	36	50,0	50,0	84,7
3	9	12,5	12,5	97,2
4	1	1,4	1,4	98,6
5	1	1,4	1,4	100,0
Total	72	100,0	100,0	

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΕΩΡΓΩΝ	70	97,2	97,2	97,2
ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΓΕΩΡΓΟΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ	2	2,8	2,8	100,0
Total	72	100,0	100,0	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	26	36,1	36,1	36,1
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	16	22,2	22,2	58,3
ΛΥΚΕΙΟ	17	23,6	23,6	81,9
ΜΕΤΑΛΥΚΕΙΑΚΗ	3	4,2	4,2	86,1

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΛΥΚΕΙΟ	ΤΕΧΝΙΚΟ				
ΑΝΩΤΕΡΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ		1	1,4	1,4	87,5
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ		2	2,8	2,8	90,3
ΑΕΙ/ΤΕΙ		7	9,7	9,7	100,0
Total		72	100,0	100,0	

ΓΕΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΜΙΑ ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΚΑΠΙΔΕΥΣΗ	53	73,6	73,6	73,6
	ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΜΕΧΡΙ 50 ΩΡΕΣ	9	12,5	12,5	86,1
	ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΑΠΟ 51-100 ΩΡΕΣ	2	2,8	2,8	88,9
	ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΑΠΟ 101-151 ΩΡΕΣ	3	4,2	4,2	93,1
	ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΠΑΝΩ ΑΠΟ 151 ΩΡΕΣ	4	5,6	5,6	98,6
	ΕΙΜΑΙ ΓΕΩΠΟΝΟΣ / ΔΑΣΟΛΟΓΟΣ	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕ	30	41,7	41,7	41,7
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΑΓΡΟΤΗΣ, ΑΛΛΑ ΚΑΝΩ ΚΑΙ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΑ	22	30,6	30,6	72,2
ΚΥΡΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ	8	11,1	11,1	83,3
ΕΙΜΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ	12	16,7	16,7	100,0
Total	72	100,0	100,0	

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΠΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΑΝ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΩΝ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΑΤΥΧΗΜΑ- ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΗ	6	8,3	8,3	8,3
ΚΑΡΚΙΝΟ ΦΙΛΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ-ΓΝΩΣΤΟΥ ΜΟΥ	6	8,3	8,3	16,7
ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΘΕΜΑ ΣΤΑ ΜΜΕ	4	5,6	5,6	22,2
ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΤΙ ΤΕΤΟΙΟ	47	65,3	65,3	87,5
ΔΕΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΣΑ ΠΟΤΕ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ	4	5,6	5,6	93,1
ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ	5	6,9	6,9	100,0
Total	72	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ	32	62,7	62,7	62,7
	ΑΝΥΠΑΝΤΡΟΣ	15	29,4	29,4	92,2
	ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ	2	3,9	3,9	96,1
	ΧΗΡΟΣ/ ΧΗΡΑ	2	3,9	3,9	100,0
	Total	51	100,0	100,0	

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	17	33,3	33,3	33,3
	1	4	7,8	7,8	41,2
	2	21	41,2	41,2	82,4
	3	8	15,7	15,7	98,0
	4	1	2,0	2,0	100,0
	Total	51	100,0	100,0	

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΕΩΡΓΩΝ	50	98,0	98,0	98,0
	ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΓΕΩΡΓΟΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ	1	2,0	2,0	100,0
	Total	51	100,0	100,0	

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	26	51,0	51,0	51,0
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	15	29,4	29,4	80,4

ΛΥΚΕΙΟ	5	9,8	9,8	90,2
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	3	5,9	5,9	96,1
ΑΕΙ/ΤΕΙ	2	3,9	3,9	100,0
Total	51	100,0	100,0	

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΠΙΣΗΜΗ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΕΠΙΣΗΜΗ	43	84,3	84,3	84,3
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΜΕΧΡΙ 50 ΩΡΕΣ	ΜΕΧΡΙ 50	1	2,0	2,0	86,3
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΠΑΝΩ ΑΠΟ 151 ΩΡΕΣ	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 151	7	13,7	13,7	100,0
Total		51	100,0	100,0	

ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	15	29,4	29,4	29,4
ΑΓΡΟΤΗΣ, ΑΛΛΑ ΚΑΝΩ ΚΑΙ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΑ	26	51,0	51,0	80,4
ΚΥΡΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ	5	9,8	9,8	90,2
ΕΙΜΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ	5	9,8	9,8	100,0
Total	51	100,0	100,0	

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΠΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΑΝ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΩΝ		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΑΤΥΧΗΜΑ-ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΗ	3	5,9	5,9	5,9
	ΚΑΡΚΙΝΟ ΦΙΛΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ-ΓΝΩΣΤΟΥ ΜΟΥ	4	7,8	7,8	13,7
	ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΘΕΜΑ ΣΤΑ ΜΜΕ	14	27,5	27,5	41,2
	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΤΙ ΤΕΤΟΙΟ	28	54,9	54,9	96,1
	ΔΕΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΣΑ ΠΟΤΕ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ	2	3,9	3,9	100,0
	Total	51	100,0	100,0	

